

PROIECT PHARE RO 2006/018-147.01.04.04.01 "CONTINUAREA
DEZVOLTĂRII ȘCOLII NAȚIONALE DE GREFIERI" (DSNG)

**RELAȚIA DINTRE INSTANȚELE EUROPENE
– CURTEA EUROPEANĂ DE JUSTIȚIE
ȘI CURTEA EUROPEANĂ
A DREPTURILOR OMULUI –
ȘI INSTANȚELE NAȚIONALE**

André BYWATER
Mihai ȘANDRU

Cuprins

INTRODUCERE	10
A.UNIUNEA EUROPEANĂ	12
1. INSTITUȚIILE COMUNITĂȚII/UNIUNII EUROPENE	13
1.1 COMISIA EUROPEANĂ	13
1.2 PARLAMENTUL EUROPEAN	13
1.3 CONSILIUL DE MINIȘTRI	14
1.4 CURȚILE EUROPENE	14
1.5 PREZENTARE SUCCINTĂ A PROCEDURII HOTĂRÂRILOR PRELIMINARE	15
2. COMPETENȚELE COMUNITĂȚII EUROPENE	16
3. LEGISLAȚIA COMUNITĂȚII/UNIUNII EUROPENE	18
3.1 TRATATELE	18
3.2 REGULAMENTELE	20
3.3. DIRECTIVELE	20
3.4. DECIZIILE	21
3.5. DECIZIILE CADRU	21
4. RELAȚIA DINTRE LEGISLAȚIA UE ȘI CEA NAȚIONALĂ	22
4.1 EFECTUL DIRECT	22
4.2 SUPREMAȚIA	24
4.3 RĂSPUNDEREA STATULUI PENTRU ÎNCĂLCAREA LEGISLAȚIEI UE	26
4.4 ROLUL ȘI RESPONSABILITATEA INSTANȚELOR NAȚIONALE	28
4.5 ROLUL ȘI RESPONSABILITATEA INSTANȚELOR DIN ROMÂNIA	30
4.5.1. DISPOZIȚII CONSTITUȚIONALE	30
4.5.2. SISTEMUL JUDICIAR ROMÂNESC	31
4.5.3 REGLEMENTĂRI SPECIALE ÎN MATERIA CONTECIOSULUI ADMINISTRATIV	32
4.5.4. ÎNTREBĂRILE PRELIMINARE FORMULATE ÎN TEMEIUL ART. 35 TUE	34
4.5.5. CONCLUZII	36
4.6 JUDECĂTORUL NAȚIONAL CA JUDECĂTOR CE APLICĂ DREPTUL COMUNITAR	36
4.6.1 INTERPRETAREA CONFORMĂ A DREPTULUI COMUNITAR	36
4.6.2 INTERPRETAREA CONFORMĂ A DREPTULUI NAȚIONAL	37

B. CONSILIUL EUROPEI ȘI CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI	40
5. CONSILIUL EUROPEI	42
5.1 STATUTUL CONSILIULUI EUROPEI	42
5.2 COMITETUL MINIȘTRILOR	43
5.3 ADUNAREA PARLAMENTARĂ	44
5.4 SECRETARUL GENERAL	44
5.5 COMISARUL PENTRU DREPTURILE OMULUI	44
5.6 COMISIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI	45
6. CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI ȘI PROTOCOALELE MODIFICATOARE	46
6.1 ISTORICUL ȘI ELABORAREA CONVENȚIEI	46
6.2 PRINCIPIILE CONVENȚIEI	49
6.2.1 SIGURANȚA CIRCUITULUI JURIDIC	50
6.2.2 PROPORȚIONALITATEA	50
6.2.3 MARJA DE APRECIERE	51
6.2.4 INTERPRETAREA DINAMICĂ	51
6.2.5 OBIECTUL ȘI SCOPUL CONVENȚIEI	52
6.2.6 STANDARDE ALE LEGISLAȚIEI EUROPENE	52
6.2.7 DREPTURI PRACTICE ȘI EFECTIVE	52
6.2.8 CONCEPTE AUTONOME	53
6.2.9 OBLIGAȚII NEGATIVE ȘI POZITIVE	53
6.2.10 RESTRÂNGERI ALE DREPTURILOR	53
6.2.11 INTERZICEREA ABUZULUI DE DREPT	53
6.2.12 ASPECTE PRIVIND PRECEDENTUL JUDICIAR	54
6.2.13 EXERCITAREA EFECTIVĂ A DREPTULUI DE APLICARE	54
6.3 DISPOZIȚIILE DE DREPT MATERIAL ALE CONVENȚIEI ȘI ALE PROTOCOALELOR	57
6.3.1 LIBERTATEA ȘI SECURITATEA PERSOANELOR – ART. 5 AL CONVENȚIEI	59
6.3.1.1 INTRODUCERE – ART. 5.1	61
6.3.1.2 PRIVAREA DE LIBERTATE	61
6.3.1.3 PROCEDURĂ PREVĂZUTĂ DE LEGE	65
6.3.1.4 DETENȚIA CA URMARE A CONDAMNĂRII – ART. 5.1(a)	65
6.3.1.5 DETENȚIA PENTRU NEÎNDEPLINIREA UNEI HOTĂRÂRI JUDECĂTOREȘTI SAU PENTRU A ASIGURA ÎNDEPLINIREA UNEI OBLIGAȚII LEGALE – ART. 5.1(b)	67
6.3.1.6 ARESTUL PE BAZA BĂNUIELII LEGITIME DE COMITERE A UNEI INFRAȚIUNI – ART. 5.1(c)	68
6.3.1.7 DETENȚIA MINORILOR – ART. 5.1(d)	73

6.3.1.8 MĂSURI PRIVATIVE DE LIBERTATE APLICABILE PERSOANELOR ÎN VEDEREA PREVENIRII RĂSPÂNDIRII BOLILOR INFECȚIOASE, PERSOANELOR CU AFECȚIUNI MENTALE, DEPENDENȚILOR DE ALCOOL ORI DROGURI, SAU PERSOANELOR FĂRĂ LOCUINȚĂ – ART. 5.1(e)	74
6.3.1.9 DETENȚIA ÎN CONTEXTUL IMIGRAȚIEI, EXPULZĂRII SAU EXTRĂDĂRII – ART. 5.1(f)	77
6.3.1.10 MOTIVE PENTRU ARESTARE – ART. 5.2	78
6.3.1.11 DREPTUL DE A FI ADUS DE ÎNDATĂ ÎNAINTEA UNEI AUTORITĂȚI JUDICIARE – ART. 5.3.....	79
6.3.1.12 DREPTUL LA UN RECURS CONTRA PRIVĂRII DE LIBERTATE – ART. 5.4	83
6.3.1.13 DREPTUL LA REPARAȚIE PENTRU PRIVARE DE LIBERTATE ÎN MOD ILEGAL – ART. 5.5	85
6.4 DREPTUL DE A FI JUDECAT DE O INSTANȚĂ ȘI DREPTUL LA UN PROCES ECHITABIL – ART. 6 AL CONVENȚIEI ȘI ART. 2, 3 ȘI 4 ALE PROTOCOLULUI 7	89
6.4.1 INTRODUCERE – ART. 6	91
6.4.2 DOMENIUL DE APLICARE ÎN CEEA CE PRIVEȘTE ACUZAȚIILE ÎN MATERIE PENALĂ ȘI DREPTURILE ȘI OBLIGAȚIILE CU CARACTER CIVIL – ART. 6	91
6.4.3 DREPTUL DE ACCES LA O INSTANȚĂ – ART. 6.1	95
6.4.4 DREPTUL LA UN PROCES ECHITABIL – ART. 6.1	96
6.4.5 DREPTUL DE A FI PREZENT ȘI DE A LUA PARTE LA AUDIERI – ART. 6.1.....	97
6.4.6 ADMITEREA PROBELOR – ART. 6	98
6.4.7 PRIVILEGIUL CONTRA AUTOINCRIMINĂRII ȘI DREPTUL LA TĂCERE – ART. 6.1	98
6.4.8 EGALITATEA ARMELOR – ART. 6	101
6.4.9 DREPTUL LA ȘEDINȚĂ PUBLICĂ ȘI LA PRONUNȚAREA PUBLICĂ A DECIZIEI – ART. 6.1	104
6.4.10 DREPTUL LA AUDIERE ÎNTR-UN TERMEN REZONABIL – ART. 6.1	105
6.4.11 DREPTUL LA O INSTANȚĂ INDEPENDENTĂ ȘI IMPARȚIALĂ STABILITĂ PRIN LEGE – ART. 6.1.....	110
6.4.12 PREZUMȚIA DE NEVINOVĂȚIE – ART. 6.2.....	119
6.4.13 ALTE GARANȚII PROCEDURALE ÎN CAUZELE PENALE, INTRODUCERE – ART. 6.3	120
6.4.14 DREPTUL DE A FI INFORMAT ASUPRA ACUZAȚIEI – ART. 6.3(a)	120
6.4.15 DREPTUL LA TIMP, FACILITĂȚI ȘI REPREZENTARE LEGALĂ ADECVATE – ART. 6.3(b)	121
6.4.16 DREPTUL LA ASISTENȚĂ JURIDICĂ – ART. 6.3(c).....	122

6.4.17 DREPTUL DE A CHEMA ȘI ADRESA ÎNTREBĂRI MARTORILOR – ART. 6.3(d)	124
6.4.18 DREPTUL LA UN INTERPRET – ART. 6.3(e)	126
6.4.19 DREPTUL LA UN RECURS EFECTIV – ART. 13	126
6.5 RESPECTAREA VIETII DE FAMILIE – ART. 8	132
6.6 DREPTUL LA FOLOSINȚA LINIȘTITĂ A BUNURILOR – ART. 1 AL PROTOCOLULUI 1	141
6.7 INTERZICEREA DISCRIMINĂRII – ART. 14 ȘI ART. 1 AL PROTOCOLULUI 12	150
7. RELAȚIA DINTRE CONVENȚIE ȘI LEGISLAȚIA NAȚIONALĂ	156
7.1 OBLIGAȚIA DE A TRANSPUNE PREVEDERILE CONVENȚIEI ÎN LEGISLAȚIA NAȚIONALĂ	156
7.1.1 MĂSURI DE REMEDIERE PREVĂZUTE DE LEGISLAȚIA NAȚIONALĂ ÎN URMA ÎNCĂLCĂRII CONVENȚIEI	157
7.2 RELAȚIA DINTRE CONVENȚIE ȘI DREPTUL ROMÂN	158
7.3 INCORPORAREA PREVEDERILOR CONVENȚIEI ÎN DREPTUL ROMÂN	159
7.3.1 DREPTUL CONSTITUȚIONAL ROMÂN	159
7.3.2 RATIFICAREA PRIN LEGE A CONVENȚIEI	160
7.3.3 CONSTITUȚIONALITATEA LEGII DE RATIFICARE A CEDO	161
C. RELAȚIA DINTRE LEGISLAȚIA COMUNITĂȚII/UNIUNII EUROPENE ȘI CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI	164
8. CARTA UNIUNII EUROPENE A DREPTURILOR FUNDAMENTALE	165
8.1 PREZENTARE GENERALĂ A CARTEI DREPTURILOR FUNDAMENTALE	165
8.2 STRUCTURA CARTEI	165
8.3 VALOAREA JURIDICĂ A CARTEI	167
9. ADERAREA UE LA CONVENȚIE	169
10. CURTEA EUROPEANĂ DE JUSTIȚIE ȘI PROTECȚIA DREPTURILOR OMULUI ȘI A DREPTURILOR FUNDAMENTALE	171
10.1 IMPORTANȚA JURISPRUDENȚEI CJCE ÎN MATERIA PROTECȚIEI DREPTURILOR OMULUI	171
11. CONFLUENȚA PROTECȚIEI DREPTURILOR OMULUI – ÎNTRE UE ȘI CEDO	174
11.1 INFORMAȚII GENERALE	175
11.2 RELAȚIE	176
D. CURTEA EUROPEANĂ DE JUSTIȚIE	178
12. ORGANIZARE ȘI COMPONENTĂ	179
13. COMPETENȚĂ	180
13.1 VERIFICAREA LEGALITĂȚII NORMELOR DREPTULUI EUROPEAN	180

13.2 ACȚIUNI ÎMPOTRIVA STATELOR MEMBRE ALE UE	181
13.3 HOTĂRĂRI PRELIMINARE	181
13.3.1 INIȚIATIVA DEPUNERII UNEI SOLICITĂRI	183
13.3.2 INTERPRETAREA LEGISLAȚIEI UE	184
13.3.3 STABILIREA VALIDITĂȚII NORMELOR CE/UE	185
13.3.4 LIBERTATE, SECURITATE ȘI JUSTIȚIE, ȘI POLIȚIE ȘI COOPERARE JUDICIARĂ ÎN CAUZE PENALE	185
13.3.5 PROCEDURĂ	189
13.3.6 PREGĂTIREA CAUZEI PENTRU PRONUNȚAREA HOTĂRĂRII PRELIMINARE	190
13.3.7 CE ESTE DE FĂCUT ATUNCI CÂND CAUZA REVINE LA INSTANȚA NAȚIONALĂ	191
14. METODE DE INTERPRETARE	192
15. PRECEDENTUL JUDICIAR	193
16. PRIMA CERERE DE PRONUNȚARE A UNEI HOTĂRĂRI PRELIMINARE REFERITOARE LA ROMÂNIA - MINISTERUL ADMINISTRAȚIEI ȘI INTERNELOR - DIRECȚIA GENERALĂ DE PAȘAPOARTE BUCUREȘTI -V- JIPA, Dosarul C-33/07	195
16.1.CONTEXTUL CAUZEI JIPA	195
16.2. CÂTEVA APRECIERI ASUPRA CIRCUMSTANȚELOR DE FAPT ȘI DE DREPT ALE LITIGIULUI PRINCIPAL	199
16.3. ELEMENTE DE EXTRANEITATE ÎN SPEȚĂ	200
16.4. CARACTER CONTRADICTORIU SAU IMPRECIS ÎN CONSIDERENTELE HOTĂRĂRII ÎN CAUZA JIPA ?	200
16.5. HOTĂRĂREA INSTANȚEI NAȚIONALE DUPĂ PRONUNȚAREA HOTĂRĂRII CJCE	204
17. CAZURI ÎN CARE INSTANȚELE ROMÂNEȘTI AU RESPINS PROCEDURA DE PRONUNȚARE A UNEI HOTĂRĂRI PRELIMINARE	206
18. INTERPRETAREA LEGISLAȚIEI UE DE CĂTRE CURTEA CONSTITUȚIONALĂ DIN ROMÂNIA	210
E. CURTEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI	214
19. ORGANIZARE ȘI COMPONENTĂ	215
20. COMPETENȚĂ	217
21. PROCEDURĂ	217
21.1 INTRODUCEREA ACȚIUNII	217
21.2 CHELTUIELI, ASISTENȚĂ JURIDICĂ ȘI ONORARII	219
21.3 MĂSURI INTERMEDIARE ȘI PROCEDURI ACCELERATE	220
21.4 ADMISIBILITATE	221
21.4.1 PROCESUL	221
21.4.2 CRITERII - INTRODUCERE	222
21.4.3 CALITATEA PROCESUALĂ	224
21.4.4 EPUIZAREA CĂILOR DE ATAC INTERNE	227
21.4.5 REGULA CELOR ȘASE LUNI	229

21.4.6 CERERI ANONIME.....	229
21.4.7 CERERE ÎN MOD ESENȚIAL ACEEAȘI CU UNA EXAMINATĂ ANTERIOR	229
21.4.8 SOLICITĂRI ÎNAINȚATE DEJA ÎN CADRUL UNEI ALTE PROCEDURI	230
21.4.9 INCOMPATIBILITATEA CU CONVENȚIA	230
21.4.10 CERERE VĂDIT NEFONDATĂ	231
21.4.11 ABUZUL DREPTULUI DE SOLICITARE	232
21.5 INTERVENȚII ALE TERȚILOR	232
21.6 ANCHETĂ ȘI INVESTIGAȚII; SARCINA ȘI STANDARDUL PROBELOR	233
21.7 SOLUȚIONAREA PE CALE AMIABILĂ	234
21.8 SCOATEREA DE PE ROL	235
21.9 PROCEDURA SCRISĂ ȘI ORALĂ	236
21.10 HOTĂRÂRI	236
21.10.1 PRONUNȚAREA HOTĂRÂRII, RETRIMITEREA ÎN FAȚA MARIÍ CAMERE, RECTIFICAREA, INTERPRETAREA ȘI REVIZUIREA	236
21.10.2 REPARAȚIA ECHITABILĂ	237
21.10.3 HOTĂRÂRI PILOT	239
21.10.4 SUPRAVEGHEREA ȘI APLICAREA HOTĂRÂRIILOR	241
21.10.5 COMITETUL DE MINIȘTRI	242
21.10.6 CURTEA	244
22. PROTOCOLUL 14 ȘI PROTOCOLUL 14BIS	244

ANEXE

I. GHID PRACTIC PENTRU IDENTIFICAREA MATERIALELOR UE ȘI CEJ	249
II. GHID PRACTIC PENTRU IDENTIFICAREA MATERIALELOR CEDO	253
III. REGULILE DE PROCEDURĂ ALE CURȚII EUROPENE DE JUSTIȚIE	254
IV. GRAFIC – PROCEDURA HOTĂRÂRIILOR PRELIMINARE	256
V. MATERIALE PENTRU REGLEMENTĂRILE AMIABILE ȘI EXECUTAREA HOTĂRÂRIILOR CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI ÎN APLICAREA ARTICOLELOR 39 ȘI 46 ALE CONVENȚIEI EUROPENE PENTRU APĂRAREA DREPTURILOR OMULUI	257
VI. REGULILE DE PROCEDURĂ ALE CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI	266
VII. PRINCIPALELE TRATATE ȘI CONVENȚII EUROPENE	267

VIII. IZVOARELE PROCEDURALE ALE CURȚII EUROPENE	
A DREPTURILOR OMULUI.....	268
IX. DISPOZIȚII RELEVANTE DIN TRATATUL DE LA LISABONA	269
X. BIBLIOGRAFIE	273
XI. TERMINOLOGIE CHEIE	274
XII. SITE-URI WEB	277

INTRODUCERE

Acest manual are un dublu obiectiv. În primul rând, să ofere grefierilor din România o mai bună înțelegere a competenței și a modului de funcționare a Curții Europene de Justiție și a Curții Europene a Drepturilor Omului. În al doilea rând, să explice relația dintre competența și modul de funcționare al acestor Curți și sistemul judiciar din România.

În ceea ce privește Curtea Europeană de Justiție, o atenție deosebită este acordată procedurii hotărârilor preliminare, întrucât această procedură poate implica în mod direct instanțele din România. În ceea ce privește Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO), ne referim mai ales la anumite aspecte ale procedurii judiciare ce pot avea un impact asupra dreptului la libertate și la securitate ori asupra dreptului la un proces echitabil, întrucât astfel de situații pot fi și chiar au fost întâlnite în sistemul judiciar român, iar ele pot face obiectul unor acțiuni la CEDO.

Pentru ilustrarea unor concepte ori aspecte esențiale, în manual se face referire în mod frecvent la jurisprudența relevantă iar anumite spețe sunt descrise în detaliu.

A. UNIUNEA EUROPEANĂ

1. INSTITUȚIILE COMUNITĂȚII/UNIUNII EUROPENE

1.1 COMISIA EUROPEANĂ

Comisia Europeană (“Comisia”) este o instituție independentă din punct de vedere politic, care reprezintă și apără interesele generale ale Uniunii Europene (UE). Dreptul său efectiv și exclusiv de inițiativă legislativă îi conferă caracterul de motor al integrării UE. Comisia pregătește și apoi implementează instrumentele legislative adoptate de Consiliul de Miniștri și de Parlamentul European cu privire la politicile Comunității Europene.

De asemenea, Comisia are competențe de implementare, management și control – în acest sens ea reprezentând „administrația publică” a Uniunii Europene. Aceasta este responsabilă pentru planificarea și implementarea politicilor comune, executarea bugetului și administrarea programelor Comunității Europene.

Comisia este numită de către Consiliul European pe o perioadă de cinci ani, hotărând cu majoritate calificată cu acordul statelor membre. Aceasta se supune unui vot de numire din partea Parlamentului European, în fața căruia răspunde. Comisarii sunt asistați de o administrație alcătuită din Direcții Generale și departamente specializate al căror personal își desfășoară activitatea mai ales la Bruxelles și la Luxembourg.

În calitate de așa-numit „gardian al tratatelor”, Comisia mai asigură și aplicarea corectă a legislației UE, inclusiv introducerea de acțiuni la Curtea Europeană de Justiție îndreptate împotriva statelor membre, atunci când este cazul. De asemenea, Comisia transmite frecvent observații privind aspecte de fond sau procedurale în cadrul acțiunilor pentru pronunțarea unei hotărâri preliminare.

1.2 PARLAMENTUL EUROPEAN

Parlamentul European (în continuare “Parlamentul” sau „PE”) este adunarea reprezentanților cetățenilor UE. Începând cu anul 1979, Parlamentul este ales prin vot universal direct – numărul de reprezentanți fiind alocat statelor membre în funcție de populația acestora.

Parlamentul are o funcție cheie de putere legislativă – în majoritatea cazurilor, Parlamentul deține această putere legislativă alături de Consiliu, în special prin așa-numita procedură de „codecizie”. Parlamentul are competență bugetară precum și putere de control asupra instituțiilor UE, în special asupra Comisiei. De asemenea, Parlamentul are dreptul de a introduce acțiuni înaintea Curții Europene de Justiție.

1.3 CONSILIUL DE MINIȘTRI

Consiliul de Miniștri (“Consiliul”) este principalul organism decizional al UE. La întâlnirile Consiliului participă miniștrii statelor membre relevante ale UE și, deci, este instituția ce reprezintă statele membre. Sesiunile Consiliului sunt convocate de Președinția UE, care stabilește ordinea de zi. Fiecare țară a UE prezidează Consiliul timp de șase luni, prin rotație.

Deciziile Consiliului sunt pregătite de „Comitetul Reprezentanților Permanenți” ai statelor membre, cunoscut și sub numele de „COREPER”, asistat de grupurile de lucru ale oficialilor guvernelor naționale.

Consiliul are competență colegislativă și bugetară, prerogative ce sunt înfăptuite împreună cu Parlamentul European. De asemenea, Consiliul este principala instituție cu putere decizională în domeniul „Politicii Externe și de Securitate Comună” a UE, precum și în ceea ce privește coordonarea politicilor economice, fiind în același timp deținătorul puterii executive, pe care în general o delegă Comisiei Europene.

Consiliul are o funcție cheie de putere legislativă – în majoritatea cazurilor, Consiliul împarte această putere legislativă cu Parlamentul European, în special prin intermediul așa-numitei proceduri de „codecizie”.

1.4 CURȚILE EUROPENE

Curtea de Justiție a Comunităților Europene („Curtea de Justiție”) este instituția judiciară a Comunității Europene. Aceasta este alcătuită din trei instanțe, anume: Curtea de Justiție, Tribunalul de Primă Instanță și Tribunalul Funcției Publice.¹

Principala sarcină a Curții de Justiție este de a examina legalitatea măsurilor Comunității Europene și de a asigura interpretarea și aplicarea unitară a dreptului comunitar. Curtea de Justiție reprezintă instrumentul suprem de interpretare a dreptului comunitar, adică are ultimul cuvânt în interpretarea legislației UE.

Procedura hotărârilor preliminare se bazează pe cooperarea dintre Curtea Europeană de Justiție și instanțele naționale ale statelor membre. Orice instanță națională care trebuie să se pronunțe cu privire la un litigiu ce implică aplicarea legislației UE poate și uneori trebuie să transmită Curții de Justiție întrebări pentru pronunțarea unei hotărâri preliminare, iar Curtea trebuie în acest caz să ofere o interpretare sau o analiză privind

1. Potrivit art. 19 din *Tratatul privind Uniunea Europeană modificat prin Tratatul de la Lisabona*: “Curtea de Justiție a Uniunii Europene cuprinde Curtea de Justiție, Tribunalul și tribunalele specializate.” A se vedea, *Protocolul (nr. 3) Privind Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene*.

legalitatea unei norme a legislației Comunității Europene. În secțiunea următoare se găsește o prezentare succintă a procedurii hotărârilor preliminare iar mai departe, pe parcursul manualului, oferim detalii suplimentare în această privință.

1.5 PREZENTARE SUCCINTĂ A PROCEDURII HOTĂRÂRILOR PRELIMINARE

Articolul 234 al Tratatului CE oferă instanțelor naționale din statele membre posibilitatea de a trimite întrebări privind validitatea și interpretarea legislației UE către Curtea de Justiție, în cadrul procedurii „hotărârilor preliminare”. În acest sens, legislația UE cuprinde tratatul CE, directivele, regulamentele, deciziile și alte măsuri de natură similară (aceasta este cunoscută sub denumirea de acquis comunitar).

O instanță națională *are dreptul* de a solicita Curții Europene de Justiție „pronunțarea unei hotărâri preliminare”, iar o instanță națională de ultim grad *este obligată* să solicite Curții Europene de Justiție „pronunțarea unei hotărâri preliminare” dacă în fața sa a fost invocată o chestiune de interpretare sau de validitate, fie de către părți, fie chiar de către instanță, din oficiu.

Pentru a exercita „acțiunea pentru pronunțarea unei hotărâri preliminare”, instanța națională trebuie să analizeze dacă o decizie cu privire la interpretare sau la validitate dată de către Curtea Europeană este necesară pentru a oferi instanței naționale posibilitatea de a se pronunța într-o anumită cauză.

Deși de obicei semnificația noțiunii de curte ori de instanță în contextul „acțiunii pentru pronunțarea unei hotărâri preliminare” nu este controversată, în câteva cauze aceasta a făcut obiectul unor dispute asupra cărora chiar Curtea Europeană de Justiție a trebuit să se pronunțe². Astfel, Curtea Europeană de Justiție a elaborat o serie de principii ce trebuie aplicate atunci când se analizează dacă entitatea care efectuează o „trimitere preliminară” reprezintă o „instanță” în contextul acestei proceduri.

În momentul trimiterii către Curtea Europeană de Justiție a unei „cereri pentru pronunțarea unei hotărâri preliminare”, instanța națională va suspenda procedura națională până la „pronunțarea hotărârii preliminare” de către Curtea Europeană de Justiție.

2. A se vedea Cauza C-54/96, Dorsch Consult Ingenieurgesellschaft mbH -v- Bundesbaugesellschaft Berlin mbH, 1997 ECR I-4961.

Trebuie subliniat faptul că „hotărârea preliminară” nu se pronunță cu privire la aspectele de fapt ale litigiului trimis acesteia, întrucât aceste elemente intră în competența exclusivă a instanței naționale care transmite cererea de pronunțare a hotărârii preliminare. Mai mult, Curtea Europeană de Justiție nu se pronunță asupra incompatibilității dintre dreptul UE și legislația națională (dacă aceasta reprezintă un aspect al litigiului), deși este foarte posibil ca substanța „hotărârii preliminare” să clarifice acest aspect în mod implicit.

„Hotărârea preliminară” are caracter obligatoriu pentru instanța națională care face „trimiterea preliminară” și are forță generală persuasivă.³

2. COMPETENȚELE COMUNITĂȚII EUROPENE

Existența și exercitarea competențelor Comunității Europene sunt prevăzute în Articolul 5 al Tratatului CE, astfel:

„Comunitatea acționează în limitele competențelor care îi sunt conferite și ale obiectivelor care îi sunt atribuite prin prezentul tratat.

În domeniile care nu sunt de competența sa exclusivă, Comunitatea intervine, în conformitate cu principiul subsidiarității, numai în cazul și în măsura în care obiectivele acțiunii preconizate nu pot să fie realizate într-un mod satisfăcător de către statele membre, însă pot fi realizate mai bine la nivel comunitar din cauza dimensiunilor sau efectelor acțiunii preconizate.

Acțiunea Comunității nu depășește ceea ce este necesar în vederea atingerii obiectivelor prezentului Tratat.”

Fundamentul articolului 5 al Tratatului CE poate fi, în esență, sintetizat în trei părți, și anume: principiul atribuirii de competențe, principiul subsidiarității și principiul proporționalității.

Principiul atribuirii competențelor arată clar deținerea de către Comunitatea Europeană doar a puterilor decizionale conferite prin Tratatul CE, adică aceasta nu își poate genera noi competențe. Această atribuire a competențelor trebuie înțeleasă în contextul competențelor statelor membre – o modalitate de exprimare a principiului atribuirii competențelor este de a spune că puterile statelor membre reprezintă regula iar competențele Comunității Europene reprezintă excepția de la această regulă.

3. Tratatul de la Lisabona reglementează, în art. 267, procedura hotărârilor preliminare – articolul este reprodus în anexa IX la acest “Manual”.

În ceea ce privește competențele efective exercitate, se poate spune despre Comunitatea Europeană că deține trei tipuri de astfel de competențe, și anume competențe exclusive, partajate și de susținere a acțiunii statelor membre. Competența exclusivă este aceea când Comunitatea Europeană reprezintă singura autoritate de reglementare – există foarte puține exemple în acest sens, printre care reglementarea comerțului extern în baza politicii comerciale comune⁴. Competența partajată se manifestă atunci când atât Comunitatea Europeană cât și statele membre au competența de reglementare a unui anumit domeniu – această modalitate de exercitare a competenței fiind aplicabilă majorității domeniilor la care se referă Tratatul CE, de exemplu piața internă, agricultura, politica privind mediul înconjurător, etc. Competența de susținere se manifestă atunci când unica responsabilitate a Comunității Europene este de a sprijini, coordona sau suplimenta acțiunea statelor membre în domeniile în care determinarea politicilor relevante este rezervată statelor membre, de exemplu politicile în domeniul culturii⁵.

Principiul subsidiarității se aplică în cazul domeniilor în care Comunitatea Europeană nu are competență exclusivă, altfel spus, principiul subsidiarității delimitează domeniile în care Comunitatea Europeană ar trebui să acționeze sau nu. Practic, acest concept este utilizat frecvent într-o manieră neoficială pentru a face referire la competențele ce trebuie conferite Comunității Europene și la cele ce trebuie rezervate doar statelor membre.

Principiul proporționalității reglementează exercitarea puterilor de Comunitatea Europeană, căutând să impună limite specifice acțiunii întreprinse de instituțiile UE. Conform acestui principiu, implicarea instituțiilor UE trebuie limitată la ceea ce este necesar pentru atingerea obiectivelor tratatelor, adică proporțiile acțiunii trebuie să fie în acord cu scopul urmărit.

Aceasta înseamnă că atunci când Uniunea are la dispoziție diferite forme de intervenție, dacă efectul este același, aceasta trebuie să opteze pentru abordarea care conferă cea mai mare libertate statelor membre și persoanelor.

Protocolul de aplicare a principiilor subsidiarității și proporționalității, anexat la Tratatul CE (modificat prin Tratatul de la Amsterdam), stabilește criteriile de aplicare a ambelor principii.

Fiecare dintre aceste trei principii are propriile sale particularități iar de-a lungul anilor acestea au generat o serie de dispute și au fost supuse

4. A se vedea Art. 133 al Tratatului CE.

5. A se vedea Art. 151 al Tratatului CE.

interpretării de către Curtea Europeană de Justiție de mai multe ori, prin intermediul procedurii hotărârilor preliminare.

În Tratatul de la Lisabona competențele sunt reglementate tot în articolul 5 (fostul articol 5 TCE):

(1) Delimitarea competențelor Uniunii este guvernată de principiul atribuirii. Exercitarea acestor competențe este reglementată de principiile subsidiarității și proporționalității.

(2) În temeiul principiului atribuirii, Uniunea acționează numai în limitele competențelor care i-au fost atribuite de statele membre prin tratate pentru realizarea obiectivelor stabilite prin aceste tratate.

Orice competență care nu este atribuită Uniunii prin tratate aparține statelor membre.

În temeiul principiului subsidiarității, în domeniile care nu sunt de competența sa exclusivă, Uniunea intervine numai dacă și în măsura în care obiectivele acțiunii preconizate nu pot fi realizate în mod satisfăcător de statele membre nici la nivel central, nici la nivel regional și local, dar datorită dimensiunilor și efectelor acțiunii preconizate, pot fi realizate mai bine la nivelul Uniunii.

Instituțiile Uniunii aplică principiul subsidiarității în conformitate cu Protocolul privind aplicarea principiilor subsidiarității și proporționalității. Parlamentele naționale asigură respectarea principiului subsidiarității, în conformitate cu procedura prevăzută în respectivul protocol.

(4) În temeiul principiului proporționalității, acțiunea Uniunii, în conținut și formă, nu depășește ceea ce este necesar pentru realizarea obiectivelor tratatelor.

Instituțiile Uniunii aplică principiul proporționalității în conformitate cu Protocolul privind aplicarea principiilor subsidiarității și proporționalității.

3. LEGISLAȚIA COMUNITĂȚII/UNIUNII EUROPENE

3.1 TRATATELE

Sursa primară a legislației UE o reprezintă tratatele. Principalele tratate, care au relevanță și astăzi, sunt următoarele:

- “Tratatul de instituire a Comunității Economice Europene” (“Tratatul CE”), semnat în 1957;

- “Actul Unic European”, semnat în 1986;
- “Tratatul privind Uniunea Europeană” (“Tratatul UE”), semnat în 1992;
- “Tratatul de la Amsterdam”, semnat în 1997; și
- “Tratatul de la Nisa”, semnat în 2000.
- „Tratatul de la Lisabona” se află, la data redactării prezentului manual, la finalul procesului de ratificare. Versiunea consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene („Tratatul de la Lisabona”) a fost publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, C115, din 9 mai 2008. Toate aceste tratate au fost modificate de mai multe ori, în special în momentul aderării la UE a noilor state membre, inclusiv în cazul României în 2007. La finalul tratatului au fost publicate tabele de corespondență.⁶

Tratatul CE reprezintă principala sursă de drept, care poate fi invocată de către persoanele de drept privat în fața instanțelor statelor membre.

De asemenea, Tratatul CE este, într-o anumită măsură, un cadru sau o reglementare cu forță juridică, care, pentru a fi aplicat necesită adoptarea unor dispoziții de aplicare. Astfel, prevederile din Tratatul CE sunt în foarte mare măsură implementate prin intermediul legislației secundare, și anume regulamentele, directivele și deciziile emise de instituțiile UE, care sunt fie direct aplicabile în statele membre, fie trebuie transpuse în legislația națională de către statele membre.

Statele membre au obligația legală de a-și îndeplini obligațiile impuse prin Tratatul CE și de legislația secundară elaborată conform acestuia. Neîndeplinirea acestor obligații poate conduce la inițierea de către Comisia Europeană a unei acțiuni în încălcarea dreptului comunitar, acțiune îndreptată împotriva statului membru în cauză.

6. Cu privire la intrarea în vigoare a tratatului, în conformitate cu articolul 6 alineatul (2) „Prezentul tratat intră în vigoare la 1 ianuarie 2009 cu condiția ca toate instrumentele de ratificare să fi fost depuse sau *în prima zi a lunii care urmează depunerii instrumentului de ratificare de către statul semnatar care îndeplinește ultimul această formalitate.*” Procesul de ratificare a durat mai mult decât se anticipase prin tratat, fiind depășit termenul de 1 ianuarie 2009. Cu ocazia Consiliului European din 30 octombrie 2009 s-a reafirmat voința politică pentru ca Tratatul de la Lisabona să intre în vigoare până la sfârșitul anului 2009, permițând astfel să-și dezvolte efectele în viitor. Ultimul stat care a depus instrumentele de ratificare la Roma (Italia fiind depozitarul acestui tratat) a fost Cehia, în noiembrie 2009. Astfel, tratatul va intra în vigoare la 1 decembrie 2009.

3.2 REGULAMENTELE

Regulamentele au aplicabilitate generală. Acestea sunt obligatorii în toate elementele sale și se aplică direct în fiecare stat membru⁷.

Faptul că un regulament are aplicabilitate generală înseamnă că este aplicabil în situații determinate în mod obiectiv și produce efecte juridice pentru toate categoriile de persoane, percepute în manieră generală și abstractă.

Un regulament este obligatoriu în întregime, ceea ce înseamnă că scopul său este de a supune o situație unor reguli generale.

Cu toate că, prin natura lor, prevederile regulamentelor au, în general, efect imediat asupra sistemelor juridice naționale ale statelor membre, fără a fi necesar ca autoritățile naționale să adopte măsuri de aplicare, totuși, pentru o implementare adecvată a acestora, unele dintre prevederile unui regulament ar putea necesita adoptarea de astfel de măsuri de către statele membre.

De la intrarea în vigoare a unui regulament, acesta prevalează asupra normelor juridice naționale ale statelor membre ce au același obiect de reglementare, iar legislația națională ulterioară trebuie să fie în acord cu regulamentul respectiv și să fie elaborată în lumina acestuia.

3.3. DIRECTIVELE

Directivele sunt acele acte normative ale UE ce sunt „obligatorii, din punctul de vedere al rezultatului ce trebuie obținut, pentru toate statele membre cărora li se adresează”, dar care lasă „alegerea formei și a metodelor la latitudinea autorităților naționale”⁸,

Libertatea de alegere pe care statele membre o au cu privire la „formele și mijloacele” de implementare a directivelor oferă unui stat membru posibilitatea de a alege forma legislativă pe care acesta o consideră adecvată. Deși, în consecință, aceasta înseamnă că nu există obligația ca legislația pentru implementare la nivel național să utilizeze aceleași cuvinte, concepte ori sintagme precum cele din cadrul directivei în cauză, reglementările naționale trebuie totuși să ofere persoanelor cărora li se adresează o înțelegere clară și precisă cu privire la drepturile și obligațiile la care se referă și, deci, să facă posibilă asigurarea de către instanțele naționale a respectării respectivelor drepturi și obligații.

Pentru implementarea unei directive este necesară transpunerea cerințelor directivei în acte normative cu caracter obligatoriu specifice

7. A se vedea art. 249 al Tratatului CE.

8. A se vedea art. 249 al Tratatului CE.

sistemului de drept național în cauză. Măsurile naționale corespunzătoare trebuie adoptate în perioadele de timp prevăzute în cadrul directivei respective.

În plus față de transpunerea obligațiilor de fond ale directivei, statele membre trebuie să prevadă și mecanisme de executare pentru a asigura respectarea actului normativ național, respectiv să introducă sancțiuni în cazul nerespectării sale, cum ar fi, spre exemplu amenzile contravenționale.

Instanțele naționale ale statelor membre trebuie să interpreteze și să aplice legislația națională adoptată în conformitate cu directivele relevante. În ceea ce privește așa-numitul „efect direct” al directivelor, facem trimitere la secțiunea 4.1. de mai jos.

Lăsându-le statelor membre libertatea de a stabili ele însele modalitatea de obținere a rezultatului prevăzut, în cadrul sistemului juridic național, directivele reflectă principiul subsidiarității – pentru detalii privind subsidiaritatea, a se vedea secțiunea relevantă de mai sus.

3.4. DECIZIILE

Deciziile au caracter obligatoriu în toate elementele lor asupra celor cărora li se adresează⁹.

Deciziile se vor adresa întotdeauna anumitor persoane și reprezintă, astfel, acte cu caracter individual, adică nu au un caracter general de aplicare, consecința fiind aceea că deciziile sunt instrumente normative adecvate pentru actele instituțiilor UE, cum ar fi Comisia Europeană atunci când își exercită autoritatea în domenii precum anchetele din dreptul concurenței.

Deciziile pot fi adresate persoanelor de drept privat, cum ar fi societățile comerciale, sau statelor membre. Deciziile adresate statelor membre au caracter obligatoriu cu privire la toate instituțiile statului respectiv, inclusiv în privința sistemului judiciar.

3.5. DECIZIILE-CADRU

Deciziile-cadru¹⁰ reprezintă instrumente de cooperare polițienească și judiciară în materie penală, în scopul armonizării reglementărilor statelor membre¹¹.

9. A se vedea art. 249 al Tratatului CE.

10. Prin Tratatul de Lisabona, decizia cadru este abrogată ca instrument normativ comunitar, urmând ca domeniile sale să fie reglementate prin regulament sau directivă.

11. A se vedea art. 34(2)(b) al Tratatului UE.

Deciziile-cadru sunt obligatorii pentru statele membre din punctul de vedere al rezultatului ce trebuie obținut, însă lasă autorităților naționale posibilitatea de selectare a formei și a mijloacelor de aplicare. Din acest punct de vedere, deciziile-cadru se aseamănă cu directivele adoptate conform Articolului 249 al Tratatului CE.

Validitatea deciziilor-cadru (și a deciziilor privind cooperarea judiciară și polițienească în materie penală) poate fi analizată de Curtea Europeană de Justiție conform procedurii hotărârilor preliminare, la inițiativa unei instanțe naționale ce adresează întrebări preliminare cu privire la validitatea unui astfel de act¹².

4. RELAȚIA DINTRE LEGISLAȚIA UE ȘI CEA NAȚIONALĂ

4.1 EFECTUL DIRECT

Așa-numitul concept de „efect direct” reprezintă capacitatea unei reglementări UE de a conferi persoanelor de drept privat drepturi a căror protecție poate fi de acordată de către instanțele naționale ale statelor membre. Trebuie subliniat că norma juridică este cea de natură a avea „efect direct”, iar nu instrumentul juridic care consacră o astfel de normă (directiva, regulamentul). Astfel, este posibil ca o directivă, de exemplu, să cuprindă anumite prevederi cu „efect direct”, iar alte prevederi ale aceleiași directive să nu aibă „efect direct”.

Stabilirea capacității unei norme juridice cuprinse în tratate, directive sau regulamente de a avea „efect direct” reprezintă o chestiune de interpretare a prevederii respective și este, în cele din urmă, o chestiune asupra căreia va hotărî Curtea Europeană de Justiție, mai ales prin procedura hotărârilor preliminare.

Prevederile tratatelor, directivelor, regulamentelor, deciziilor (și ale acordurilor internaționale încheiate de Comunitatea Europeană) pot cuprinde norme cu „efect direct”. Totuși, trebuie subliniat faptul că deciziile-cadru nu au efect direct¹³.

Efectul direct nu este prevăzut în mod explicit în niciunul dintre Tratatul CE, însă a fost consacrat de Curtea de Justiție în cauza “**Van Gend en Loos**”¹⁴ în cadrul căreia Curtea a decis că obligațiile impuse statelor membre prin intermediul tratatelor pot fi invocate de persoane, sub formă

12. A se vedea art. 35(1)(2)&(3) al Tratatului UE.

13. A se vedea art. 34(2)(b) al Tratatului UE.

14. A se vedea Cauza 26/62 Van Gend en Loos -v- Nederlandse Administratie der Belastingen, 1963 ECR-I.

de drepturi individuale, în fața instanțelor naționale. De asemenea, Curtea a stabilit în alte cauze că „efectul direct” al unei prevederi din cadrul unui tratat poate opera nu doar între persoanele de drept privat și autoritățile statului, adică așa-numitul „efect vertical”, ci și între persoanele de drept privat, adică așa-numitul „efect orizontal”.

În ceea ce privește directivele, așa cum a fost arătat mai sus, pentru a-și produce efectele în cadrul ordinii juridice naționale a unui stat membru, acestea au nevoie de reglementări naționale pentru implementare. Astfel, drepturile pe care o persoană de drept privat le poate invoca își au originea în legislația națională de implementare și nu în directiva în sine.

Totuși, problema „efectului direct” al directivelor a fost abordată și soluționată de către Curtea Europeană de Justiție. Întrebarea dacă persoanele de drept privat pot sau nu să invoce prevederi ale directivelor, în absența măsurilor naționale de implementare sau cazurile când o astfel de implementare la nivel național este incorectă sau incompletă a fost soluționată de Curtea Europeană de Justiție în cauza **“Van Duyn”**¹⁵, în care a hotărât că persoanele de drept privat pot invoca principiul „efectului direct” (vertical) al directivelor. Ulterior, Curtea a mai hotărât că, dacă perioada de timp acordată implementării directivei nu a expirat, aceasta nu poate avea efect direct¹⁶. Chestiunea „efectului direct” orizontal al directivelor, respectiv dacă o persoană de drept privat poate invoca o directivă împotriva altei persoane, a fost stabilită de Curte în cauza **“Marshall”**¹⁷, în care a hotărât că o directivă nu poate impune singură obligații unei persoane și, deci, prevederea unei directive nu poate fi invocată ca atare împotriva unei persoane. Astfel, în prezent directivele au doar „efect direct vertical”, adică împotriva statului și entităților controlate direct sau indirect de către stat, care în sine reprezintă un concept larg interpretat de Curte¹⁸.

Curtea de Justiție a hotărât că, prin natura lor și dată fiind funcția pe care o îndeplinesc în sistemul izvoarelor dreptului UE, prevederile unui regulament pot avea „efect direct” și, astfel, sunt capabile de a crea drepturi individuale ce trebuie protejate de instanțele naționale¹⁹. Însă nu orice prevedere a unui regulament poate avea efect direct.

15. A se vedea Van Duyn -v- Ministerul de Interne, Cauza 41/74, 1974 ECR 1337.

16. A se vedea Pubblico Ministero -v- Ratti, Cauza 148/78, 1979, ECR 1629.

17. A se vedea Marshall-v- Southampton și South-West Hampshire Area Health Authority II, Cauza 152/84, 1986 ECR 723.

18. A se vedea Foster -v- British gas plc, Cauza C-188/89, 1990 ECR I-3133.

19. A se vedea Politi -v- Italia, Cauza 43/71, 1971 ECR 1039.

În anumite circumstanțe, prevederile unei decizii pot avea și „efect direct” în sensul că o persoană le poate invoca în cadrul unui litigiu cu o autoritate publică. Curtea de Justiție a decis că „mai ales în cazurile când, de exemplu, prin intermediul unei decizii, autoritățile Comunității [Europene] au impus o obligație asupra unui stat membru sau asupra tuturor statelor membre de a acționa într-o anumită manieră, eficacitatea unei astfel de măsuri ar putea fi diminuată dacă cetățenii unui stat nu o pot invoca în instanță iar instanțele naționale nu o pot lua în considerare ca parte a legislației Comunității [Europene].”²⁰

4.2 SUPREMAȚIA

Tratatul CE nu conține nicio prevedere expresă privind rezolvarea situației în cazul unui posibil conflict între legislația UE și legislația unui stat membru. Trebuie subliniat însă faptul că art. 10 al Tratatului CE prevede obligația generală a statelor membre de a “[...] asigura îndeplinirea obligațiilor generate de prezentul tratat” pentru a “facilita îndeplinirea sarcinilor Comunității” și de a “se abține de la orice măsură ce ar putea pune în pericol atingerea obiectivelor acestui tratat.”

Astfel, a intrat în sarcina Curții de Justiție să se pronunțe cu privire la chestiunea priorității legislației UE. Cauza “*Costa / Enel*”²¹ este cea mai importantă sub acest aspect.

În această cauză, dl. Costa, în contextul refuzului de a plăti o factură la electricitate, susținea că legislația italiană care naționaliza industria electricității a încălcat atât Constituția Italiei cât și diverse prevederi ale Tratatului CE. Curtea Constituțională a Italiei a decis că în ordinea juridică internă a Italiei, Tratatul CE avea statut de act normativ național dat fiind faptul că fusese ratificat prin majoritate parlamentară simplă și, deci, conform legislației italiene, orice act normativ ulterior avea prioritate față de Tratatul CE. Ulterior, cauza a fost trimisă Curții Europene de Justiție, pentru pronunțarea unei hotărâri preliminare.

Curtea de Justiție a respins aceste argumente ale Curții Constituționale italiene arătând că legislația derivată din Tratatul CE are prioritate față de prevederile legale interne, deoarece transferul de competențe de la statele membre către CE/UE comportă o limitare permanentă a drepturilor suverane ale acestora. Mai mult, Curtea a mai arătat că prioritatea legislației UE este confirmată de (ceea ce acum reprezintă) articolul 249

20. A se vedea Grad -v- Finanzamt Traunstein, Cauza 9-70, 1970, ECR 825

21. A se vedea Cauza 6/64 Flaminio Costa -v- Ente Nazionale per l'Energia Elettrica, 1964, ECR 585.

al Tratatului CE, conform căruia un regulament este obligatoriu și are aplicabilitate directă în toate statele membre, și că această prevedere, care nu se supune niciunei rezerve, ar fi lipsită de sens dacă un stat i-ar putea anula în mod unilateral efectele prin intermediul unei măsuri legislative care să prevaleze asupra legislației UE.

Prioritatea legislației UE asupra dreptului constituțional a fost ulterior stabilită de Curtea de Justiție în altă cauză importantă, și anume în cauza "**Internationale Handelsgesellschaft**"²².

În această cauză, o societate germană de import-export obținuse certificatul de export pentru o cantitate de 20.000 de tone de făină de porumb, certificat a cărui valabilitate a expirat la 31 decembrie 1967. Un regulament CE instituisese un sistem conform căruia certificatul putea fi obținut prin constituirea unei garanții ce putea fi confiscată dacă produsele respective nu erau exportate în perioada de timp stabilită. O parte din garanția constituită de societatea germană a fost confiscată în momentul expirării certificatului întrucât nu toată făina de porumb fusese exportată. Societatea germană a introdus acțiune la o instanță administrativă germană solicitând restituirea sumei și contestând validitatea sistemului de garantare. Instanța germană a considerat că sistemul de garantare este contrar legii constituționale germane. Cauza a fost apoi trimisă Curții de Justiție pentru pronunțarea unei hotărâri preliminare.

Curtea Europeană de Justiție a arătat că doctrina priorității legislației UE prevala, iar validitatea unei reglementări CE și efectele acesteia în interiorul unui stat membru nu pot fi afectate de susțineri conform cărora acestea încalcă fie drepturile fundamentale, așa cum sunt acestea formulate de constituția unui stat membru, fie principiile unei structuri constituționale naționale.

Pentru a diminua orice potențiale temeri legate de posibilitatea ca legislația UE să aibă prioritate față de drepturile și valorile fundamentale stabilite în constituțiile statelor membre, Curtea Europeană de Justiție a mai arătat că respectarea drepturilor fundamentale face parte integrantă din principiile generale ale dreptului, protejate de Curtea Europeană de Justiție și că, deși aceste drepturi sunt inspirate de tradițiile constituționale ale statelor membre, protecția acestor drepturi trebuie asigurată în cadrul structurii și al obiectivelor UE.

Ulterior, Curtea de Justiție a soluționat chestiunea legată de ceea ce trebuie să facă o instanță națională atunci când se confruntă cu

22. A se vedea Cauza 11/70, Internationale Handelsgesellschaft mbH -v- Einfuhr und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel, 1970 ECR 1125.

situația în care o dispoziție comunitară pare să contrazică o dispoziție națională. Din acest punct de vedere, Curtea a arătat fără echivoc faptul că orice instanță națională a unui stat membru trebuie să aplice dispoziția comunitară în toate elementele sale și să protejeze drepturile conferite persoanelor de drept privat de către dispoziția comunitară. În consecință, instanța națională nu va aplica dispoziția națională atunci când aceasta este în conflict cu dispoziția comunitară²³.

Declarația 17 - Declarația cu privire la supremație Tratatul de la Lisabona

Prin această declarație se subliniază importanța jurisprudenței CJCE.
„În conformitate cu jurisprudența constantă a Curții de Justiție a Uniunii Europene, tratatele și legislația adoptată de Uniune pe baza tratatelor au prioritate în raport cu dreptul statelor membre, în condițiile prevăzute de jurisprudența menționată anterior.

În plus, Conferința a hotărât ca Avizul Serviciului juridic al Consiliului, astfel cum figurează în documentul 11197/07 (JUR 260), să fie anexat prezentului act final.

Din jurisprudența Curții de Justiție reiese că supremația dreptului comunitar este un principiu fundamental al dreptului comunitar. Conform Curții, acest principiu este inerent naturii specifice a Comunității Europene. La data primei hotărâri din cadrul acestei jurisprudențe consacrate [hotărârea din 15 iulie 1964, în cauza 6/64, Costa/ENEL], supremația nu era menționată în tratat. Situația nu s-a schimbat nici astăzi. Faptul că principiul supremației nu va fi inclus în viitorul tratat nu va schimba în niciun fel existența principiului și jurisprudența în vigoare a Curții de Justiție.”

4.3 RĂSPUNDEREA STATULUI PENTRU ÎNCĂLCAREA LEGISLAȚIEI UE

Curtea Europeană de Justiție a hotărât că, în conformitate cu Tratatul CE, este inerent ca statul membru care produce prejudicii ori daune persoanelor de drept privat prin încălcarea legislației comunitare să fie răspunzător pentru prejudiciile provocate și să-i despăgubescă pe aceștia pentru daunele suferite.

23. A se vedea Cauza 106/77 Amministrazione delle finanze Stato -v- Simmenthal Spa (II), 1978, ECR 629, și Cauza C-213/89, Regina -v- Secretarul de Stat al Transporturilor, ex.p. Factortame Ltd (Factortame 1), 1990, ECR I-2433.

În importanta cauză, cunoscută sub numele de **“Francovich”**²⁴, o societate italiană a intrat în insolvență, având datoriile salariale semnificative față de angajații săi. Conform dreptului comunitar derivat²⁵ (unei directive), protecția angajaților în astfel de situații era asigurată, stabilind în sarcina statelor membre obligația de a stabili instituții de garanție capabile să asigure plata sumelor solicitate și neachitate ale angajaților. Totuși, această legislație nu fusese implementată în Italia și, într-adevăr, Curtea Europeană de Justiție se pronunțase deja într-o cauză precedentă înaintată de Comisia Europeană împotriva Italiei, arătând că, prin neimplementarea acestei legislații, Italia nu își îndeplinise obligațiile conform Tratatului CE²⁶.

Muncitorii italieni au promovat acțiunea direct împotriva statului italian, cerând compensații pentru venitul pierdut de aceștia, iar instanța din Italia a solicitat Curții Europene de Justiție să se pronunțe printr-o hotărâre preliminară.

În hotărârea sa, Curtea Europeană de Justiție a constatat mai întâi că dreptul comunitar derivat în cauză nu putea avea efect direct deoarece, cu toate că era suficient de precis, aplicarea sa depindea totuși de înființarea de către statele membre a instituțiilor menite să asigure garanțiile necesare, menționate anterior.

Totuși, Curtea Europeană de Justiție a stabilit că, atât pentru a asigura eficacitatea deplină a legislației comunitare, cât și în baza responsabilității statelor membre, prevăzută de articolul 10 al Tratatului CE, de a asigura îndeplinirea obligațiilor ce rezultă din Tratatul CE, obligația statelor membre de a repara pierderile și prejudiciile cauzate de persoane de drept privat prin încălcarea legislației comunitare este un principiu al legislației comunitare, în baza căruia fiecare stat membru poate fi făcut răspunzător.

Pentru angajarea acestei răspunderi, în cazul în care un stat membru nu a transpus o directivă în legislația națională, trebuie îndeplinite trei condiții, anume: mai întâi, rezultatul prevăzut de directivă să presupună garantarea drepturilor persoanelor; în al doilea rând, cuprinsul acestor drepturi trebuie identificat clar din formularea directivei; în al treilea rând, trebuie să existe o legătură causală între neîndeplinirea de către

24. A se vedea Cauzele conexe C-6 și 9/90 *Andrea Francovich and Daniela Bonifaci and others -v- Italian Republic*, 1991, ECR I-5357.

25. A se vedea Directiva Consiliului 80/987 din 20 octombrie 1980 privind apropierea legislațiilor Statelor Membre referitoare la protecția salariaților în cazul insolvenței angajatorului (OJ L 283 din 28 octombrie 1980).

26. A se vedea Comisia -v- Italia, Cauza 22/87, 1989, ECR 143.

statul membru a obligațiilor ce-i revin și pagubele suferite de persoanele afectate.

Într-o serie de cauze ulterioare, Curtea de Justiție a perfecționat conceptul răspunderii statale, întemeiate mai ales pe principiile în baza cărora UE ar putea fi făcută răspunzătoare pentru actele legislative în baza Art. 288 al Tratatului CE, și a hotărât că legislația comunitară conferă dreptul la despăgubiri dacă sunt îndeplinite trei condiții: prima, legislația încălcată trebuie să confere drepturi persoanelor de drept privat; în al doilea rând, încălcarea trebuie să fie suficient de gravă; și în al treilea rând, trebuie să existe o legătură causală directă între încălcarea obligației statului și daunele suportate de partea păgubită²⁷. Mai mult, Curtea a mai oferit îndrumare referitoare la modul de calificare a gravității încălcărilor dreptului comunitar²⁸.

4.4 ROLUL ȘI RESPONSABILITATEA INSTANTELOR NAȚIONALE

Deși principiile de „efect direct”, „supremație” și „răspundere statală” menționate anterior au fost dezvoltate de Curtea de Justiție, este evident că instanțele naționale ale statului membru au responsabilitatea principală de asigurare a aplicării eficiente a legislației UE în cadrul sistemelor juridice naționale. Curtea de Justiție a arătat că:

“Elaborarea ordinii juridice a Comunității [Europene] a fost, în mare măsură, rezultatul dialogului susținut de instanțele naționale și Curtea [Europeană] de Justiție, prin intermediul procedurii de trimitere pentru pronunțarea unei hotărâri preliminare. Prin intermediul acestei cooperări au fost identificate caracteristicile esențiale ale ordinii juridice a Comunității [Europene], în special caracterul său prioritar asupra legislațiilor statelor membre, efectul direct al anumitor prevederi și dreptul persoanelor de a obține măsuri reparatorii atunci când le sunt încălcate drepturile printr-o încălcare a legislației Comunității [Europene], de care este răspunzător un stat membru”²⁹.

În plus, instanțele (în sensul larg al termenului, consacrat de către CJCE) din statele membre, cum ar fi autoritățile naționale administrative,

27. A se vedea Cauzele conexe C-46/93 și C-48/93, Brasseries de Pêcheur S.A - v- Germania și Regina -v- Secretarul de Stat al Transporturilor, ex. p. Factortame Ltd, 1996, ECR I-1029.

28. De asemenea, a se vedea Cauza C-5/94, 1996, ECR I-2553 și Cauza C-392/93, Regina -v- Trezoreria M.S., ex.p. British Telecommunications Plc, 1996, ECR I-1631.

29. A se vedea “Raportul Curții de Justiție referitor la anumite aspecte ale Tratatului privind Uniunea Europeană, Raport Anual al Curții de Justiție 1995”, p.19 - 25.

responsabile pentru aplicarea obișnuită a reglementărilor legislației UE, de exemplu o autoritate națională de achiziții publice, au de asemenea obligația generală de a coopera, conform Art. 10 din Tratatul CE, la care se face referire mai sus.

În ceea ce privește rolul instanțelor naționale ale statelor membre de soluționare a litigiilor dintre părți ori de reexaminare a actelor administrative ale altor autorități naționale, acesta include asigurarea că legislația comunitară nu este încălcată, conducând astfel la funcționarea efectivă a legislației UE.

Curtea de Justiție a hotărât că, dacă printr-o decizie a unei autorități naționale nu se permite exercitarea unui drept întemeiat în baza legislației UE, trebuie să existe posibilitatea unei acțiuni în cadrul sistemului judiciar național împotriva acestei decizii și, mai mult, că decizia trebuie însoțită de o motivare suficientă, pentru a oferi instanței naționale posibilitatea de a-și îndeplini rolul pe care îl are³⁰.

În plus, chiar dacă în cadrul unei acțiuni în fața instanței naționale părțile nu își întemeiază cererea pe prevederi din dreptul comunitar, instanța națională are obligația de a aplica normele comunitare din oficiu, atunci când acestea sunt relevante pentru soluționarea cauzei³¹.

În concluzie, instanțele naționale ale statelor membre au anumite îndatoriri specifice cu privire la aplicarea legislației UE. În primul rând, trebuie să lase deoparte reglementările contradictorii ale legislației naționale precum și reglementările procedurale naționale care ar face imposibilă sau care ar îngreuna excesiv apărarea drepturilor întemeiate în baza legislației UE. Aceasta s-ar putea răsfrânge asupra măsurilor provizorii pentru protejarea drepturilor putative conforme cu legislația UE, în timp ce existența sau domeniul de aplicare ale acestora sunt verificate prin intermediul procedurii hotărârilor preliminare.

Acolo unde este cazul și sub rezerva verificării preciziei reglementării UE precum și a absenței unor condiționări, instanțele naționale trebuie să confere efect direct legislației UE, indiferent de forma sub care se prezintă. În absența „efectului direct” sau în absența legislației naționale care să implementeze o directivă, instanțele naționale trebuie să încerce să interpreteze orice lege națională în vigoare astfel încât să atingă rezultatul prevăzut de directivă.

Autoritățile judiciare naționale, inclusiv cele responsabile cu cercetarea și urmărirea faptelor penale, trebuie să depună aceleași eforturi în

30. A se vedea UNECTEF -v- Heylens, Cauza 222/86, 1987 ECR 4097.

31. A se vedea Peterbroeck -v- Van Campenhout & Co, Cauza C-312/93, 1995, ECR I-4599.

urmărirea faptelor comise și prevăzute de legislația UE ca și în cazul celor prevăzute de legislația națională. Dacă a fost încălcat un drept prevăzut de legislația UE, sancțiunile aplicate de instanțele naționale părții vinovate trebuie să fie suficiente pentru a asigura protecția eficace a drepturilor UE, având astfel un real efect inhibitor în scopul garantării unei protecții judiciare reale și eficace a drepturilor în cauză. Atunci când pentru atingerea acestui obiectiv sunt acordate despăgubiri bănești, acestea trebuie să fie adecvate. O astfel de sancțiune ar putea presupune plata de daune-interese de către un stat, dacă acesta a comis o încălcare suficient de gravă a obligațiilor ce îi revin conform legislației UE iar încălcarea a produs prejudicii unei persoane de drept privat.

În cauzele care presupun aplicarea legislației UE, instanțele naționale ar trebui să abordeze prevederile relevante în aceeași manieră ca și Curtea de Justiție însăși, acestea fiind ținute de asemenea să aplice principiile generale ale legislației UE, cum ar fi principiul proporționalității, principiul securității juridice și principiul protecției drepturilor fundamentale. Desigur, în aceste domenii, instanțele naționale de la toate nivelurile pot recurge la procedura hotărârilor preliminare pentru a obține o hotărâre a Curții de Justiție cu privire la interpretarea ori validitatea legislației UE. Totuși, în cazul în care o instanță națională a unui stat membru are dubii cu privire la validitatea unei măsuri UE, această instanță nu are capacitatea de a se pronunța în acest sens, ci trebuie să trimită cauza către Curtea de Justiție, pentru pronunțarea unei hotărâri preliminare.

4.5 ROLUL ȘI RESPONSABILITATEA INSTANTELOR DIN ROMÂNIA

4.5.1. DISPOZIȚII CONSTITUȚIONALE

Instanțele judecătorești de orice grad trebuie să aplice dreptul comunitar, având competențe depline în acest sens, în acord cu dispozițiile constituționale.

Articolul 148 [„Integrarea în Uniunea Europeană”] din Constituție prevede:

- (1) Aderarea României la tratatele constitutive ale Uniunii Europene, în scopul transferării unor atribuții către instituțiile comunitare, precum și al exercitării în comun cu celelalte state membre a competențelor prevăzute în aceste tratate, se face prin lege adoptată în ședința comună a Camerei Deputaților și Senatului, cu o majoritate de două treimi din numărul deputaților și senatorilor.

- (2) Ca urmare a aderării, prevederile tratatelor constitutive ale Uniunii Europene, precum și celelalte reglementări comunitare cu caracter obligatoriu, au prioritate față de dispozițiile contrare din legile interne, cu respectarea prevederilor actului de aderare.
- (3) Prevederile alineatelor (1) și (2) se aplică, în mod corespunzător, și pentru aderarea la actele de revizuire a tratatelor constitutive ale Uniunii Europene.
- (4) Parlamentul, Președintele României, Guvernul și *autoritatea judecătorească garantează aducerea la îndeplinire a obligațiilor rezultate din actul aderării și din prevederile alineatului (2).*

4.5.2. SISTEMUL JUDICIAR ROMÂN

În sistemul jurisdicțional românesc, Înalta Curte de Casație și Justiție (în continuare „ICCJ”) este instanța supremă, dar cele mai multe dintre acțiuni au ca instanță de ultim grad – în sensul art. 234 – Curtea de Apel. Instanțele de ultim grad, dacă sunt întrunite toate condițiile prevăzute de art. 234, sunt obligate să trimită întrebările preliminare. În aceste condiții, este interesantă cauza supusă soluționării unei instanțe de ultim grad (ICCJ), în care a fost respinsă trimiterea unei întrebări preliminare, în situația în care actele care făceau obiectul cauzei erau adoptate anterior aderării României la Uniunea Europeană, dar și-au produs efectele și după aderare.³²

Aplicarea dreptului comunitar de către instanțele naționale, i.e. românești, se va realiza fie la cererea părților, fie din oficiu (singura întrebare preliminară din România a fost ridicată din oficiu de către instanță).

Până în acest moment, instanțele românești au aplicat dreptul comunitar în mod direct, fără a recurge prea des la procedura trimiterii preliminare (de fapt, procedura a fost utilizată într-un singur caz). Cu toate acestea, soluționarea (interpretarea) neunitară a dispozițiilor naționale și comunitare (de ex. în domeniul taxei auto/de primă înmatriculare), poate că ar fi trebuit să constituie un element pentru trimitere preliminară (din moment ce încă sunt dubii privind competența Înaltei Curți de Casație și Justiție în soluționarea unui recurs în interesul legii având ca obiect interpretarea dreptului comunitar).

32. ICCJ, Încheierea din 8 noiembrie 2007, Dosar nr. 8073/2/2006, nepublicată. Hotărârea în această cauză a fost publicată: ICCJ, Secția Contencios administrativ și fiscal, decizia nr. 482 din 7 februarie 2008, Revista de Drept Comercial, nr. 5/2008, p. 120.

4.5.3 REGLEMENTĂRI SPECIALE ÎN MATERIA CONTECIOSULUI ADMINISTRATIV

Potrivit art. 21 din Legea nr. 554/2004, a contenciosului administrativ³³ „împotriva soluțiilor definitive și irevocabile pronunțate de instanțele de contencios administrativ se pot exercita căile de atac prevăzute de Codul de procedură civilă“. Urmare a aderării României la Uniunea Europeană – și în aplicarea dispozițiilor constituționale menționate - a fost introdus un nou alineat, conform căruia, „constituie motiv de revizuire, care se adaugă la cele prevăzute de Codul de procedură civilă, pronunțarea hotărârilor rămase definitive și irevocabile prin încălcarea principiului priorității dreptului comunitar, reglementat de art. 148 alin. (2), coroborat cu art. 20 alin. (2) din Constituția României, republicată. Cererea de revizuire se introduce în termen de 15 zile de la comunicare, care se face, prin derogare de la regula consacrată de art. 17 alin. (3), la cererea temeinic motivată a părții interesate, în termen de 15 zile de la pronunțare. Cererea de revizuire se soluționează de urgență și cu precădere, într-un termen maxim de 60 de zile de la înregistrare.” Această dispoziție normativă a fost utilizată în fața ICCJ, revizuirea fiind respinsă³⁴.

JURISPRUDENȚĂ:

ICCJ, Decizia 4722/2008, cerere de revizuire întemeiată pe art. 21 alin. 2 din Legea nr. 554/2004 (decizie nepublicată)

„Potrivit art. 21 alin. 2 din Legea nr. 554/2004, constituie motiv de revizuire, care se adaugă la cele prevăzute de Codul de procedură civilă, pronunțarea hotărârilor rămase definitive și irevocabile prin încălcarea principiului priorității dreptului comunitar, reglementat de art. 148 alin. 2, coroborat cu art. 20 alin.2 din Constituția României, republicată.

Revizuirea prevăzută de art. 21 alin. 2 din Legea nr. 554/2004 este tot o cale extraordinară de atac, ca și cea prevăzută de art. 322 Cod procedură civilă, numai că motivul pentru care se solicită revizuirea este diferit de cel prevăzut de Codul de procedură civilă și are menirea de a asigura respectarea principiului priorității normelor dreptului comunitar, față de norma internă, principiu care are și o consacrare constituțională în art. 148 alin.2 din Constituția României, republicată, de către instanțele de contencios administrativ.

33. Legea nr. 554/2004, a contenciosului administrativ, a fost publicată în M.Of. nr. 1154 / 7 decembrie 2004, modificată și completată.

34. A fost atacată decizia citată supra: ICCJ, Secția Contencios administrativ și fiscal, decizia nr. 482 din 7 februarie 2008.

Prioritatea normelor comunitare față de normele interne contrare este una din trăsăturile definitive ale dreptului comunitar și are o consacrare legală dar și jurisprudențială comunitară. Ea s-a dezvoltat și a fost afirmată constant de jurisprudența Curții Europene de Justiție (Cauza Costa c ENEL, Fratelli Costanzo, Kühne & Heitz).

Această trăsătură a dreptului comunitar se datorează faptului că tratatele comunitare valabil încheiate și ratificate, alte acte de drept comunitar (regulamente, decizii) devin parte a ordinii juridice interne a statelor membre și vor fi aplicabile de autoritățile și instanțele naționale.

Instituirea căii de atac a revizuirii în art. 21 alin. 2 din Legea n. 554/2004 constituie o modalitate prin care legiuitorul, măcar în materia contenciosului administrativ, a prevăzut un mijloc procedural prin care să se poată verifica modul în care instanțele naționale respectă principiul priorității dreptului comunitar și deci, protejarea intereselor persoanelor care ar putea fi lezate prin încălcări ale dreptului comunitar.

Prin urmare, revizuirea prevăzută de art. 21 alin. 2 din Legea nr. 554/2004 ar putea fi admisă numai dacă s-ar constata încălcări ale normelor de drept comunitar de către instanța de recurs.

După analizarea modului în care instanța de recurs a interpretat normele dreptului comunitar, Înalta Curte constată că nu au existat încălcări ale normelor dreptului comunitar și nici ale jurisprudenței Curții Europene de Justiție.

Așa cum s-a reținut și de către instanța de recurs, problema ce a trebuit să fie dezlegată este dacă pentru anularea Ordinului atacat (care se referă la valorificarea cantităților de gaze naturale pe piața internă și la măsuri pentru întărirea disciplinei în sectorul gazelor naturale) sunt aplicabile dispozițiile art. 29-30 TCE – privitoare la libera circulație a mărfurilor și la interzicerea restricțiilor cantitative în operațiunile comerciale – sau ar fi incidente prevederile art. 47, 55 TCE care se referă la libera circulație a serviciilor.

Înalta Curte consideră că, într-adevăr dispozițiile art. 29-30 TCE, invocate de revizuentă nu au incidență în cauză, având în vedere că domeniul în discuție este un serviciu.

Nu pot fi reținute susținerile revizuyentei potrivit cărora menționarea art. 47 alin. 3, art. 55 și art. 95 din TCE în preambulul Directivei 2003/55/CE nu ar fi avut ca scop înlăturarea de la aplicare a celorlalte prevederi comunitare.

Prin această susținere se neagă faptul că reglementările, chiar dacă principiile sunt aceleași, sunt totuși diferite. Astfel, în cadrul Tratatului și, ulterior, în cadrul legislației secundare, sunt reglementate, în capitole separate, libera circulație a mărfurilor, libera circulație a persoanelor, libera circulație a serviciilor.

În cadrul liberei circulații a serviciilor, un stat membru poate impune restricții libertății de circulație a serviciilor fie în temeiul art. 45 TCE (autoritatea publică), fie în cel al art. 46 TCE (politici publice, ordine publică, sănătate publică).

Curtea Europeană de Justiție a recunoscut și ea limitarea libertăților de furnizare a serviciilor dar numai dacă este justificată de cerințe imperative privind interesul public, care poate fi legat și de protecția consumatorilor [Cauza Comisia c Franța (1986, ECR – 3663), Comisia c Danemarca (1986, ECR 31713)].

În cauză, nu pot fi invocate prevederile art. 28-30 TCE pentru că nu este în discuție o „marfă”, ci un „serviciu”, iar prin emiterea ordinului atacat s-a avut în vedere tocmai dreptul consumatorilor de a fi alimentați cu gaze naturale în aceeași structură internă/import a surselor, corelativ cu obligația furnizorilor licențiați de a asigura cantitățile de gaze naturale în aceeași structură internă/import, asigurându-se accesul nediscriminatoriu la sursele interne de gaze naturale.

Prin ordinul atacat s-a pus în executare o dispoziție din legea gazelor, lege care a fost emisă prin transpunerea în legislația națională a Directivei 2003/55/CE privind normele comune pentru piața internă în sectorul gazelor naturale. La rândul său, Directiva nr. 2003/55/CE are ca temei art. 47 alin. 2 TCE, art. 55 și art. 95 TCE.

Cum și art. 47 și art. 55 TCE se referă la circulația serviciilor nu se pot invoca încălcări ale art. 29-30 TCE care reglementează circulația bunurilor.

Apreciind că instanța de recurs nu a pronunțat o soluție care să fie dată cu încălcarea principiului prescripției dreptului comunitar, cererea de revizuire va fi respinsă.”

4.5.4. ÎNTREBĂRILE PRELIMINARE FORMULATE ÎN TEMEIUL ART. 35 TUE

Trăsături:

- Domeniul de aplicare este modificat prin Tratatul de la Amsterdam: „Cooperarea polițienească și judiciară în materie penală”.
- Statele membre trebuie să facă o declarație de acceptare; în România este un proiect de lege în acest sens.

Prin intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona vor fi abrogate dispozițiile actualului art. 35 din Tratatul UE (cf. art. 1 pct. 51 din Tratatul de la Lisabona) și, prin urmare, nu va mai fi necesară formularea unei declarații de acceptare a competenței Curții de Justiție. *Protocolul privind dispozițiile tranzitorii*, (anexat prin intermediul Tratatului de la Lisabona),

prevede însă că rămân nemodificate competențele Curții de Justiție în materia cooperării polițienești și judiciare penale pentru un termen de cinci ani de la intrarea în vigoare a acestui tratat. Pe cale de consecință, în lipsa unei asemenea declarații, instanțele judecătorești din România nu vor putea adresa – timp de cinci ani – întrebări preliminare cu privire la dispozițiile din aceste materii.

Schimbările preconizate prin realizarea declarației: Procedura pronunțării de hotărâri preliminare este procedura prin intermediul căreia instanțele naționale pot adresa Curții de Justiție *întrebări privind interpretarea sau validitatea unor norme ale dreptului U.E.* Având în vedere importanța interpretării uniforme a dreptului U.E. în domeniile sensibile ale cooperării polițienești și judiciare în materie penală și caracterul recent al aderării României la U.E., cererile de pronunțare a unor hotărâri preliminare reprezintă instrumente extrem de utile menite să faciliteze, de altfel pentru toate instanțele naționale, interpretarea și aplicarea dreptului comunitar, respectiv a instrumentelor juridice menționate de art. 35 alin. (1) TUE.

Implicațiile unei asemenea declarații:

- 1) instanțele judecătorești din România vor avea astfel deschis accesul la această procedură cu privire la actele adoptate sau la convențiile încheiate în temeiul Titlului VI al Tratatului UE, acces de care vor putea uza – în majoritatea situațiilor – potrivit propriei aprecieri a necesității unor hotărâri preliminare ale Curții de Justiție;
- 2) în baza unor acte normative interne ce vor fi adoptate ulterior ca urmare a exercitării dreptului rezervat de către România prin această declarație, instanțele vor fi obligate să recurgă la această procedură numai în cauzele în care hotărârile pe care urmează să le pronunțe nu mai pot fi atacate.

Până în martie 2008, 17 state membre ale UE au făcut această declarație, dintre care:

- 16 state membre (Germania, Austria, Belgia, Finlanda, Franța, Grecia, Ungaria, Italia, Letonia, Lituania, Luxemburg, Olanda, Portugalia, Republica Cehă, Slovenia și Suedia) au acceptat jurisdicția Curții de Justiție de a pronunța hotărâri preliminare la cererea oricăreia dintre instanțele lor judecătorești, în conformitate cu art. 35 alin. (3) lit. b) din TUE;
- 1 stat membru (Spania) a acceptat jurisdicția Curții de Justiție de a pronunța hotărâri preliminare numai la cererea instanțelor

sale judecătorești ale căror hotărâri nu mai sunt atacabile, în conformitate cu art. 35 alin. (3) lit. a) din TUE.

4.5.5. CONCLUZII

Rolul cel mai important al instanțelor constă în interpretarea și aplicarea dreptului comunitar, iar în cazul în care există dubii cu privire la interpretarea sau aplicarea acestuia să formuleze întrebări preliminare.

Doctrina a fost critică la adresa soluțiilor promovate de către instanțele românești, considerând fie că acestea din urmă se află într-o culpă profesională, fie că demonstrează incompetență profesională sau o teamă manifestă față de noutatea dreptului comunitar³⁵. Acestor experiențe se mai adaugă o serie de plângeri individuale (în unele dintre acestea părțile au fost reprezentate de avocați) adresate Tribunalului de Primă Instanță³⁶.

4.6 JUDECĂTORUL NAȚIONAL CA JUDECĂTOR CE APLICĂ DREPTUL COMUNITAR

În fața instanțelor naționale, norma de drept comunitar poate fi invocată pentru a produce efecte prin interpretare sau prin acțiunea principiului „efectului direct”³⁷.

4.6.1 INTERPRETAREA CONFORMĂ A DREPTULUI COMUNITAR

Posibilitatea ca judecătorul de la o instanță națională să interpreteze dreptul comunitar cu ajutorul altei norme de drept comunitar se

35. Corneliu-Liviu Popescu, L'incapacité professionnelle des juges suprêmes roumains d'appliquer le Droit européen, AUB. Analele Universității București. Seria Drept, 2007, II, p. 77-83; Raluca Bercea, Cui îi este frică de dreptul comunitar?, Revista Română de Drept Comunitar, nr. 3/2009. Este adevărat că atât primul studiu citat anterior dar și în alte studii (de ex. Cristi Dănilă, Dragoș Călin, Confuzii judiciare între Consiliul Europei și Uniunea Europeană, Revista Forumul Judecătorilor, nr. 1/2009) exemplele din practica instanțelor judecătorești sau a Curții Constituționale conțin greșeli elementare.

36. A se vedea: T-181/09, Oprea/Comisia, ordonanța din 06.07.2009. În aceasta acțiune petentul a solicitat „să oblige Comisia să invoce, în cuprinsul următorului său raport cu privire la progresele realizate de România în cadrul Mecanismului de cooperare și verificare, clauza de salvagardare prevăzută la articolul 38 din Protocolul din 25 aprilie 2005 privind condițiile și aranjamentele referitoare la admiterea Republicii Bulgaria și a României în Uniunea Europeană”. Acțiunea a fost respinsă ca fiind vădit inadmisibilă.

37. Olivier Dubos, *Les juridictions nationales, juges communautaire*, Paris, Dalloz, 2001, p. 128.

fundamentează pe un paradox. Pe de o parte, judecătorul național invocă dreptul comunitar și îl aplică în considerarea clarității normei. Astfel, dacă nu s-ar aplica teoria actului clar, judecătorul ar trebui să se supună dispozițiilor articolului 234 și să realizeze o trimitere preliminară. Cu toate acestea, judecătorul poate aplica dreptul comunitar, în conformitate cu teoria actului clar, dar poate, în același timp, să invoce alte norme comunitare pentru interpretarea *in casu*.³⁸

CJCE a arătat că orice act comunitar poate fi sursă pentru interpretare, putându-se utiliza orice metodă cunoscută, și – având în vedere cauza **Grimaldi** – inclusiv recomandările trebuie să fie avute în vedere de instanța națională în interpretarea dreptului comunitar³⁹.

4.6.2 INTERPRETAREA CONFORMĂ A DREPTULUI NAȚIONAL

În cauza **Von Colson**,⁴⁰ CJCE a subliniat pentru prima dată importanța instanței naționale în interpretarea și în aplicarea dreptului comunitar, identificând în mod direct instanța jurisdicțională ca fiind entitatea statului care trebuie să dea eficiență actelor normative comunitare.

„Este totuși necesar să se precizeze că obligația statelor membre, care decurge dintr-o directivă, de a atinge rezultatul prevăzut de aceasta, precum și îndatorirea acestora, în temeiul articolului 5 din tratat de a lua toate măsurile generale sau speciale necesare pentru a asigura executarea acestei obligații, se impun tuturor autorităților statelor membre, inclusiv autorităților jurisdicționale, în cadrul competențelor acestora. Rezultă de aici că prin aplicarea dreptului național și, în special, a dispozițiilor unei legi naționale special introduse în vederea aplicării Directivei 76/207, instanța națională este obligată să interpreteze dreptul său național în lumina textului și a finalității directivei pentru a obține rezultatul prevăzut la articolul 189 alineatul (3) [în prezent articolul 249] (pct. 26)

Este de competența instanței naționale să dea legii adoptate în vederea aplicării directivei, în măsura în care dreptul național îi acordă o marjă de apreciere, o interpretare și o aplicare conforme cu exigențele dreptului comunitar (pct. 28).“

Cu toate acestea, CJCE și-a menținut abordarea favorabilă pentru instanțele naționale – în sensul ca acestea să aplice dreptul comunitar. Următoarea etapă a constatat în sublinierea caracterului obligatoriu al

38. Olivier Dubos, op. cit.p. 128-129.

39. A se vedea Cauza 322/88, Grimaldi -v- Fonds des maladies professionnelles, ECR 1989, p. 4407.

40. A se vedea Cauza 14/83, Von Colson și Kamann -v- Land Nordrhein-Westfalen, ECR 1984, p.1891.

dreptului comunitar, inclusiv în cauzele în care se aplica efectul „orizontal”, între persoane de drept privat⁴¹.

O problemă care se ridica era dacă obligația instanțelor naționale se referea doar la legislația națională prin care erau transpuse directive sau la întreaga legislație. În cauza **Pfeiffer**⁴², CJCE a arătat (pct. 118) că obligația de interpretare se aplică întregului sistem juridic național.

Cu privire la directive, interpretarea conformă se poate realiza numai după ce termenul de transpunere a expirat. În cauza **Adeneler**,⁴³ CJCE a subliniat că:

„În cazul în care directiva a fost transpusă tardiv, obligația generală care incumbă instanțelor naționale este de a interpreta dreptul național de o manieră conformă cu directiva numai după ce perioada pentru implementare a expirat.”

Judecătorul național este pus în fața unei proceduri și a unor norme realizate de către Curtea de la Luxemburg; aceste reguli au devenit din ce în ce mai complicate, în special în legătură cu directivele⁴⁴.

41. A se vedea Cauza C-106/89, Marleasing -v- Comercial Internacional de Alimentación, ECR 1990, p. I-4135.

42. A se vedea Cauzele C-397-401/01, Pfeiffer și alții, ECR 2004, p. I-8835.

43. A se vedea C-212/04, Adeneler și alții, ECR 2006, p. I-6057.

44. Paul Craig, Grainne de Burca, Dreptul Uniunii Europene, Comentarii, jurisprudență, doctrină, Ed. Hamangiu, 2009, p. 374.

B. CONSILIUL EUROPEI ȘI CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

PREZENTARE SUCCINTĂ

Consiliul Europei („Consiliul”) a fost înființat prin Statutul Consiliului Europei din 1949, care la rândul său a stabilit „Convenția Europeană a Drepturilor Omului” („Convenția”), care a intrat în vigoare în 1953. Organismele decizionale primare ale Consiliului sunt Comitetul Miniștrilor (compus din Miniștrii de externe ai Părților la Convenție) și Adunarea Parlamentară.

Convenția stabilește un număr de drepturi și libertăți fundamentale, în special dreptul la viață, interzicerea torturii, interzicerea sclaviei și a muncii forțate, dreptul la libertate și securitate, dreptul la un proces echitabil, legalitatea pedepsei, dreptul la respectarea vieții private și a vieții de familie, libertatea de gândire, conștiință și religie, libertatea de expresie, libertatea de întrunire și de asociere, dreptul la căsătorie, dreptul la un recurs efectiv și interzicerea discriminării. Protocoalele suplimentare la Convenție protejează și alte drepturi.

Părțile la Convenție se angajează să respecte aceste drepturi și libertăți tuturor persoanelor aflate sub jurisdicția lor.

Convenția prevede și un mecanism internațional de executare. Pentru asigurarea respectării angajamentelor asumate de Părțile la Convenție, a fost înființată Curtea Europeană a Drepturilor Omului („Curtea”) de la Strasbourg. Inițial, din mecanismul de executare mai făcea parte și un alt organism, Comisia Europeană a Drepturilor Omului. Curtea soluționează atât plângeri individuale, cât și inter-statale.

După intrarea în vigoare a Protocolului 11 al Convenției, în 1998, mecanismul de control înființat de Convenție a fost restructurat semnificativ, dispunându-se inclusiv încetarea funcționării Comisiei Europene a Drepturilor Omului. Toate presupusele încălcări ale drepturilor omului sunt acum trimise direct Curții, care în majoritatea cazurilor se întrunește în Camere compuse din șapte judecători.

Curtea se pronunță cu privire la admisibilitatea și la fondul cererilor și, atunci când consideră necesar, dispune efectuarea unor anchete. De asemenea, Curtea va pune la dispoziția părților posibilitatea așa-numitei „soluționări pe cale amiabilă” a litigiului privind respectarea drepturilor omului, așa cum acestea sunt definite în Convenție și în protocoalele la aceasta. Audierile sunt publice, mai puțin atunci când, în circumstanțe excepționale, Curtea decide contrariul. Măsura reparatorie principală pe care o poate acorda Curtea este emiterea unei hotărâri prin care se arată că a fost încălcată Convenția. În plus, dacă este justificat, Curtea mai poate decide și acordarea așa-numitor „reparații echitabile”, care

pot include reparații atât pentru pierderi materiale cât și daune morale, precum și alte costuri și cheltuieli de judecată.

În termen de trei luni de la data pronunțării hotărârii Camerei, în cazuri excepționale (cum ar fi întrebări care afectează interpretarea sau aplicarea Convenției sau a Protocoalelor la aceasta, sau chestiuni importante de relevanță generală), oricare dintre părțile implicate poate solicita trimiterea cauzei către Marea Cameră. Dacă solicitarea este admisă, hotărârea Marii Camere va fi definitivă. Hotărârile Camerei devin definitive atunci când părțile declară că nu vor solicita trimiterea cauzei în fața Marii Camere sau dacă nu au depus o cerere de trimitere timp de trei luni de la pronunțarea hotărârii sau, dacă, fiind sesizat cu o astfel de cerere, completul Marii Camere o respinge.

Protocolul 14 al Convenției, ce este în curs de ratificare, cuprinde și alte reforme procedurale importante.

Părțile implicate într-o cauză trebuie să recunoască hotărârile Curții și să ia toate măsurile necesare în vederea respectării acestora. Comitetul de Miniștri monitorizează executarea hotărârilor Curții. Secretarul General al Consiliului poate solicita Părților să dea explicații referitoare la maniera în care dreptul intern al acestora asigură aplicarea efectivă a Convenției.

5. CONSILIUL EUROPEI

5.1 STATUTUL CONSILIULUI EUROPEI

Consiliul Europei („Consiliul”) a fost înființat prin Statutul Consiliului Europei din 1949¹ (“Statutul”). Unul dintre punctele forte ale Statutului constă în respectarea drepturilor omului, așa cum se arată în Articolul 3:

“Fiecare membru al Consiliului Europei trebuie să accepte principiile statului de drept și principiul în virtutea căruia fiecare persoană aflată sub jurisdicția sa trebuie să se bucure de drepturile și libertățile fundamentale ale omului [...]”

Importanța drepturilor omului este subliniată și în alte prevederi ale Statutului, printre care Articolul 8 al acestuia, care arată că încălcările grave ale drepturilor omului și libertăților fundamentale reprezintă temei de suspendare sau chiar de eliminare a unui membru din Consiliu, astfel:

“Oricărui membru al Consiliului Europei care a încălcat în mod grav Articolul 3, îi pot fi suspendate drepturile sale de reprezentare și Comitetul

1. Pentru accesarea textului complet al Statutului Consiliului, vizitați site-ul web al Consiliului Europei: <http://www.coe.int/>.

Miniștrilor îi poate cere să se retragă, în conformitate cu Articolul 7. Dacă membrul în cauză nu se conformează acestei cereri, Comitetul poate să decidă încetarea calității de membru al Consiliului de la data pe care Comitetul o hotărăște.”

Statutul a fost semnat la 5 mai 1949 și a intrat în vigoare la 3 august 1949. După înființarea Consiliului, cea mai mare prioritate a constituit-o întocmirea unei carte a drepturilor omului.

În prezent, Statutul a fost ratificat de 47 de țări², care sunt și părți la Convenție. România a ratificat Statutul la 7 octombrie 1993, dată la care acesta a intrat în vigoare și pentru România.

5.2 COMITETUL DE MINIȘTRI

Comitetul de Miniștri (“Comitetul”) este unul dintre cele două organisme decizionale principale ale Consiliului Europei. În fapt, este organul executiv al Consiliului, adică acționează în numele Consiliului. Fiecare membru al Consiliului are dreptul la un reprezentant în cadrul Comitetului, în esență acesta fiind Ministrul de Afaceri Externe.

Comitetul emite „deciziile” sale sub forma unor tratate, declarații, rezoluții sau recomandări. La recomandarea Adunării Parlamentare sau din proprie inițiativă, Comitetul identifică măsurile necesare pentru promovarea obiectivelor Consiliului, inclusiv încheierea Convențiilor sau a Acordurilor³. Comitetul are competența de a invita statele europene să devină membre ale Consiliului și poate suspenda sau înceta calitatea de membru în Consiliu.

În ceea ce privește Convenția, Comitetul are rolul foarte important de monitorizare a executării hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului⁴.

2. Albania, Andora, Armenia, Austria, Azerbaidjan, Belgia, Bosnia și Herțegovina, Bulgaria, Croația, Cipru, Republica Cehă, Danemarca, Elveția, Estonia, Finlanda, Franța, Georgia, Germania, Grecia, Ungaria, Islanda, Irlanda, Italia, Letonia, Liechtenstein, Lituania, Luxembourg, Malta, Moldova, Monaco, Muntenegru, Norvegia, Olanda, Polonia, Portugalia, Regatul Unit al Marii Britanii, România, Rusia, San Marino, Serbia, Slovacia, Slovenia, Spania, Suedia, fosta Republică Iugoslavă Macedonia, Turcia, și Ucraina. Populația acestor state însumează circa 800 de milioane de persoane.

3. Trebuie remarcat faptul că un număr semnificativ de alte Convenții a fost adoptat de Consiliu, printre care se numără Carta Socială Europeană (care a intrat în vigoare în anul 1965), care este analogă Convenției Europene a Drepturilor Omului, însă are ca obiect drepturile sociale și economice. Aceste convenții, etc., pot fi accesate prin intermediul site-ului web al Consiliului: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeTraites>.

4. Cf. Art. 46 al Convenției Europene a Drepturilor Omului.

5.3 ADUNAREA PARLAMENTARĂ

Adunarea Parlamentară („Adunarea”) este cel de-al doilea organism decizional principal al Consiliului.

Adunarea este alcătuită din grupuri de reprezentanți ai parlamentelor naționale, din membri ai Consiliului, dimensiunea fiecărei delegații naționale variind în funcție de populația statului în cauză. Spre exemplu, România are 10 delegați în cadrul Adunării.

Adunarea desemnează o serie de comitete specializate care activează în anumite domenii specifice, de exemplu Comitetul privind Afacerile Juridice și Drepturile Omului (CAJDO).

Acest comitet îndeplinește sarcini adiacente activității Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO), spre exemplu, examinarea candidaților pentru postul de judecător la CEDO, înaintea selectării acestora de către Adunare.

De asemenea, CAJDO se alătură Comitetului de Miniștri în îndeplinirea rolului de supraveghetor al executării hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului.

5.4 SECRETARUL GENERAL

Secretarul General al Consiliului este numit de Adunarea Parlamentară la recomandarea Comitetului de Miniștri, pentru o perioadă de cinci ani.

Secretarul General îndeplinește mai multe activități în legătură cu Convenția Europeană a Drepturilor Omului⁵. Spre exemplu, se implică în analiza dreptului intern al statelor ce au calitatea de parte la Convenție în ceea ce privește eficacitatea implementării de către acestea a prevederilor Convenției. De asemenea, informările statelor parte referitoare la rezervele lor privind Convenția precum și motivarea acestor rezerve se transmit Secretarului General.

5.5 COMISARUL PENTRU DREPTURILE OMULUI

Comisarul pentru Drepturile Omului („Comisarul”) reprezintă o instituție independentă în cadrul Consiliului Europei, mandatată să promoveze conștientizarea și respectarea drepturilor omului în cele 47 de state membre. Funcția de Comisar pentru Drepturile Omului există începând din anul 1999.

5. Pentru detalii privind sarcinile Secretarului General, facem trimitere la art. 15(3), 56, 58 & 59 ale Convenției Europene a Drepturilor Omului.

Mandatul și sarcinile⁶ Comisarului constau, în principal, în încurajarea respectării efective a drepturilor omului, sprijinirea membrilor Consiliului în activitatea de implementare a standardelor Consiliului în ceea ce privește drepturile omului, identificarea posibilelor deficiențe ale legislației și ale practicii referitoare la drepturile omului, precum și în consultanță și sprijin pentru Comitetul de Miniștri și pentru Adunarea Parlamentară.

Rolul Comisarului nu are caracter judiciar și, deci, Comisarul nu poate acționa în cadrul procedurilor privind soluționarea plângerilor individuale, însă poate trage concluzii și poate avea inițiative mai ample pe baza informațiilor privind încălcările drepturilor omului suferite de persoanele vătămate ce rezultă din soluționarea plângerilor deduse judecătii CEDO.

Conform Protocolului 14 al Convenției, Comisarul va avea capacitatea de a interveni în cauze fie în fața Camerei, fie în fața Marii Camere a Curții Europene a Drepturilor Omului, ca parte terță.

5.6 COMISIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

La început, mecanismul de aplicare a drepturilor omului a fost asigurat de către Comisia Europeană a Drepturilor Omului („Comisia”), înființată în 1954⁷, care a reprezentat una dintre cele trei instituții responsabile cu executarea obligațiilor asumate de părțile la Convenție, celelalte două fiind Curtea Europeană a Drepturilor Omului (înființată în 1959) și Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei.

Toate cererile înaintate în baza Convenției fie de reclamânți individuali, fie de statele părți la Convenție (așa-numitele cauze „interstatale”) erau supuse unei verificări preliminare efectuate de Comisie, care decidea în mod oficial cu privire la admisibilitatea sau inadmisibilitatea acestor cereri. Dacă cererea era declarată admisibilă, Comisia proceda la a facilita „soluționarea pe cale amiabilă”. Dacă nu se ajungea la o „înțelegere pe cale amiabilă”, Comisia întocmea un raport privind constatările sale ce includea și o opinie fără caracter obligatoriu referitoare la fondul cauzei. Acest raport era ulterior transmis către Comitetul de Miniștri.

Dacă statul pârât accepta competența obligatorie a Curții (acest fapt avea caracter opțional până în momentul intrării în vigoare a Protocolului 11 al Convenției), Comisia și/sau orice stat parte la Convenție aveau

6. Așa cum s-a stabilit în cadrul Rezoluției 99 (50) referitoare la Comisarul Consiliului Europei pentru Drepturile Omului – textul complet este disponibil pe site-ul web: http://www.coe.int/t/commissioner/Source/Resolution_ROUMAIN.pdf

7. Funcțiile Comisiei erau stabilite prin articolele 19-37 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului (în versiunea sa inițială).

la dispoziție o perioadă de trei luni de la transmiterea raportului către Comitetul de Miniștri pentru a înainta cauza Curții în scopul pronunțării unei hotărâri definitive și obligatorii prin care, după caz, se puteau acorda și despăgubiri.

Până în anul 1994, persoanele de drept privat nu aveau dreptul să introducă acțiune direct la Curte. Ulterior a intrat în vigoare Protocolul 9 care a modificat Convenția, permițând reclamanților să se adreseze unui complet de verificare alcătuit din trei judecători, care decidea transmiterea sau nu a cauzei către Curte. Dacă o cauză nu era transmisă la Curte, Comitetul de Miniștri decidea (cu o majoritate calificată de două treimi) asupra existenței încălcării Convenției și, dacă era cazul, acorda „reparații echitabile” victimei. Comitetul de Miniștri avea și responsabilitatea de supraveghere a executării hotărârilor Curții.

Odată cu introducerea Protocolului 11 al Convenției, sistemul dublu alcătuit din Comisie și Curte a fost abrogat și înlocuit cu o curte unică, permanentă. De atunci, persoanele de drept privat au dreptul să introducă acțiunea direct la Curte.

Trebuie subliniat faptul că în perioada existenței sale, Comisia a derulat activități importante, adoptând multe decizii (de admisibilitate) și emițând multe rapoarte (inclusiv cele de „rezolvare pe cale amiabilă”). Deși aceste decizii ori rapoarte nu au caracter de precedent judiciar, respectiv nu se constituie în izvor de drept, ele constituie o valoroasă jurisprudență.

6. CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI ȘI PROTOCOALELE MODIFICATOARE

6.1 ISTORICUL ȘI ELABORAREA CONVENȚIEI

“Convenția pentru Protecția Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale” (“Convenția”) a fost elaborată de către Consiliul Europei („Consiliul”), deschisă pentru semnare la 4 noiembrie 1950 și a intrat în vigoare la 3 septembrie 1953. România a semnat Convenția la 7 octombrie 1993 și a ratificat-o la 20 iunie 1994, dată la care a și intrat în vigoare.

Având drept punct de plecare Declarația Universală a Drepturilor omului din 1948⁸, redactorii Convenției au căutat să promoveze obiectivele Consiliului, prin menținerea și dezvoltarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Convenția a reprezentat documentul prin care s-au făcut

8. Textul integral al Declarației Universale a Drepturilor Omului din 1948, poate fi accesat prin intermediul site-ului web: http://www.onuinfo.ro/documente_fundamentale/declaratia_drepturilor_omului/

primii pași în aplicarea colectivă a anumitor drepturi stabilite în cadrul Declarației Universale.

De la intrarea în vigoare a Convenției, au fost adoptate paisprezece „Protocoale”, care au modificat textul Convenției. Fiecare dintre aceste Protocoale a făcut obiectul unui proces propriu de semnare și de ratificare, intrând în vigoare la date diferite. Pentru adoptarea protocoalelor cu caracter de „declarații” ori de „rezerve” au fost aplicate anumite proceduri specifice. Trebuie remarcat faptul că nu toate statele părți la Convenție au ratificat toate protocoalele Convenției.

Protocoalele 1, 4, 6, 7, 12⁹ și 13 au adăugat alte drepturi și libertăți la cele garantate de Convenție. Protocolul nr. 2 a atribuit Curții Europene a Drepturilor Omului competența de a emite avize consultative, o prerogativă rar exercitată și care în prezent este reglementată în chiar textul Convenției¹⁰. Protocolul nr. 9 a permis persoanelor de drept privat să solicite ca acțiunea lor să fie transmisă Curții. Protocolul nr. 11 a transformat radical sistemul de supraveghere, creând o curte unică și permanentă la care persoanele de drept privat pot avea acces direct. Protocolul 14, adoptat în 2004, se află în prezent în curs de ratificare și va introduce un număr de reforme instituționale și procedurale al căror principal obiectiv este de a dezvolta capacitatea Curții de soluționare atât a cererilor vădit inadmisibile, cât și a celor admisibile și care pot fi soluționate în baza jurisprudenței consacrate (prevedere adăugată prin Protocolul nr 14bis). Celelalte protocoale, care se refereau la organizarea instituțiilor Convenției și la procedura în fața acestora, nu mai prezintă nicio importanță practică astăzi.

De asemenea, Convenția a prevăzut un mecanism de executare a obligațiilor asumate de Părți¹¹. Așa cum am arătat mai sus, această responsabilitate a fost inițial încredințată către trei instituții, respectiv Comisia Europeană a Drepturilor Omului, Curtea Europeană a Drepturilor Omului și Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei. Odată cu ratificarea Protocolului 11, Comisia și-a încetat existența (funcția de analiză a admisibilității cererilor fiind încredințată însăși Curții), Curtea a cărei competență a devenit obligatorie, a devenit singura instituție cu funcție jurisdicțională, în timp ce funcția jurisdicțională a Comitetului de Miniștri a fost abrogată oficial, rolul acestuia fiind restrâns în mod esențial la sarcina (importantă de altfel) de executare a hotărârilor Curții.

9. Acesta este cel mai recent protocol – a intrat în vigoare în anul 2005.

10. A se vedea art. 47-49 ale Convenției.

11. În mod oficial, în cadrul Convenției, părțile denumite „Înaltele Părți Contractante”.

Convenția prevede două tipuri de acțiuni, și anume acțiuni individuale¹² și acțiuni „interstatale”¹³ – însă până în prezent au fost introduse numai câteva acțiuni „interstatale”. Dreptul la acțiune individuală reprezintă una dintre caracteristicile esențiale ale sistemului actual și o trăsătură remarcabilă și unică pentru un sistem internațional de aplicare a drepturilor omului. Acțiunea individuală a reprezentat inițial o opțiune pe care părțile semnatare ale Convenției aveau latitudinea de a o recunoaște sau nu în mod discreționar. La intrarea în vigoare a Convenției, în 1953, doar trei dintre cele zece state contractante inițiale recunoșteau acest drept, însă până în 1990, toate cele douăzeci și două de părți la Convenție recunoscuseră acest drept, care ulterior a fost acceptat de toate statele din Europa Centrală și de Est ce s-au alăturat Consiliului Europei și au ratificat Convenția ulterior acestei date. Prin intrarea în vigoare a Protocolului nr. 11, în 1998, recunoașterea dreptului la acțiune individuală a devenit obligatorie. Trebuie subliniat că acest drept se aplică persoanelor fizice și juridice, grupurilor de persoane, precum și organizațiilor non-guvernamentale. Mai mult, nu este obligatoriu ca o persoană să fie cetățean al vreunui dintre statele părți la Convenție pentru a introduce acțiunea – este suficient ca încălcarea pretinsă să fi fost săvârșită de către unul dintre acele state în „jurisdicția” sa, ceea ce de obicei semnifică pe teritoriul respectivului stat.

Cu toate că sistemul juridic privind drepturile omului instituit de Convenție s-a dovedit a fi un succes remarcabil în diverse modalități, sistemul s-a dovedit a fi și victima propriului său succes. În prezent, Curtea este sesizată cu mai multe cereri decât poate soluționa în mod echitabil și coerent, în ciuda capacității sale jurisdicționale care a crescut permanent. Cu toate că multe cereri fie sunt respinse administrativ, fie declarate inadmisibile, multe cauze sunt încă în curs de soluționare iar acest număr crescut de dosare a dat naștere criticilor la adresa unor hotărâri considerate a fi lipsite de coerență intelectuală. Mai mult, există și o anumită îngrijorare în ceea ce privește respectarea efectivă a hotărârilor Curții de către țările condamnate, mai ales în condițiile în care anumite state ridică semne de întrebare semnificative din acest punct de vedere¹⁴.

În ceea ce privește volumul de cauze și aspectele de coerență, deși

12. Cf. art. 34 din Convenție.

13. Cf. art. 33 din Convenție.

14. Un alt aspect invocat este acela că, în ciuda domeniului extins al Convenției, astfel cum a fost modificat de-a lungul timpului prin protocoale, anumite drepturi ale omului rămân neprotejate de Convenție.

Protocolul nr. 14 va permite Curții să soluționeze mai rapid anumite cauze, totuși nu va putea reduce fluxul de cereri noi. De asemenea, trebuie remarcat faptul că a fost introdusă o nouă procedură, denumită „hotărâre pilot”, ca modalitate de soluționare a cauzelor identice ce derivă din aceeași problemă de bază. Totuși, este larg acceptat faptul că sunt necesare și alte schimbări ale sistemului. O posibilitate ar fi creșterea numărului de judecători, iar o altă posibilitate ar fi introducerea unui nou sistem, dublu, care să cuprindă, de exemplu, o curte de primă instanță care să soluționeze majoritatea cauzelor, și o instanță superioară, pentru soluționarea cauzelor de natură să aibă un impact asupra principiilor fundamentale.

În ceea ce privește respectarea hotărârilor CEDO, aceasta este mai degrabă o problemă cu caracter politic – o soluție posibilă ar fi ca statele să își perfecționeze sistemele juridice/jurisdicționale naționale și să considere toate hotărârile Curții Europene a Drepturilor Omului ca având caracter obligatoriu general, permițând astfel Curții să acționeze ca o curte constituțională supremă a drepturilor omului¹⁵.

Protocolul nr. 14 la „*Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, cu privire la modificarea sistemului de control al Convenției*” prevede modificarea articolului 59, prin adăugarea alineatului (2), cu următorul conținut: „Uniunea Europeană poate adera la prezenta Convenție”¹⁶.

6.2 PRINCIPIILE CONVENȚIEI

Convenția și/sau jurisprudența CEDO stabilesc anumite principii de bază. Acestea se găsesc fie chiar în textul convenției, fie în deciziile CEDO privind interpretarea Convenției. Câteva principii sunt prezentate pe scurt mai jos (precizăm însă că „lista” nu este una exhaustivă, existând și alte principii).

15. Pentru o analiză a diferitelor aspecte referitoare la viitorul Curții, a se vedea „Final Report of the Group of Wise Persons to the Committee of Ministers, Council of Europe, November 2006” / *“Raportul final al Grupului Înțelepților către Comitetului de Miniștri, Consiliul Europei, noiembrie 2006”* (nota traducătorului), disponibil pe Internet la: <http://www.echr.coe.int>.

16. Protocolul nr. 14 nu a intrat în vigoare, însă a fost găsită o soluție tranzitorie prin adoptarea Protocolului 14 bis, intrat în vigoare, la 1 octombrie 2009. Acest document este menit să răspundă, așa cum se prevede și în preambulul său, unei necesități urgente „de a introduce anumite proceduri suplimentare la Convenție (...)”, pentru a menține și îmbunătăți eficiența activității Curții Europene a Drepturilor Omului, sesizată cu un număr tot mai mare de cereri.

6.2.1 SIGURANȚA CIRCUITULUI JURIDIC

La conceptul de „siguranță a circuitului juridic”, sau de „preeminență a dreptului”, se face referire în preambulul Convenției¹⁷ precum și în preambulul Statutului Consiliului Europei¹⁸. Principiul siguranței circuitului juridic este implicit prevăzut în diverse articole ale Convenției, cum ar fi, de exemplu, art. 8-11, conform cărora orice intervenție asupra drepturilor trebuie să fie „conformă cu legea” sau „prevăzută de lege”.

Aceasta înseamnă că temeiul juridic pentru orice ingerință în materia drepturilor protejate de Convenție trebuie să fie previzibilă și formulată cu suficientă precizie, astfel încât să permită unei persoane să își reglementeze conduita în consecință. Această condiție de legalitate presupune nu doar existența unei norme juridice sau a unui regim juridic specific, care să permită ingerința, ci se referă și la calitatea prevederii juridice interne specifice.

6.2.2 PROPORȚIONALITATEA

Conceptul proporționalității este regăsit în întreaga Convenție.

Articolele 8-11 ale Convenției permit anumite limitări ale drepturilor materiale prevăzute de Convenție dar numai în măsura în care acestea sunt „necesare într-o societate democratică” pentru realizarea unor obiective legitime.

De asemenea, conceptul proporționalității este un element constitutiv, al altor drepturi protejate de Convenție, cum ar fi, de exemplu, cele referitoare la garantarea liniștii folosințe a bunurilor. Articolul 1 din Protocolul 1 protejează proprietatea și liniștită folosința a bunurilor, însă această protecție poate fi restricționată întrucât aceleași prevederi permit

17. Extras – partea a cincea a preambulului Convenției: “Hotărâte, în calitatea lor de guverne ale statelor europene, animate de același spirit și având un patrimoniu comun de idealuri și de tradiții politice, de respect al libertății și de preeminență a dreptului, să ia primele măsuri menite să asigure garantarea colectivă a anumitor drepturi enunțate în Declarația Universală.”

18. Extras – partea a treia a preambulului Statutului Consiliului Europei: “Reafirmând atașamentul lor pentru valorile spirituale și morale care sunt moștenirea comună a popoarelor lor și sursa reală a libertății individuale, libertății politice și a statului de drept, principii care formează baza oricărei democrații autentice”. De asemenea, art. 3 al Statutului Consiliului Europei arată următoarele: “Fiecare membru al Consiliului Europei trebuie să accepte principiile statului de drept și principiul în virtutea căruia fiecare persoană aflată sub jurisdicția sa trebuie să se bucure de drepturile și libertățile fundamentale ale omului și să colaboreze în mod sincer și efectiv la realizarea scopului Consiliului conform definiției acestuia din Cap. I.”

autorităților publice să procedeze la expropriere dar numai dacă această măsură se datorează unei cauze de utilitate publică și numai dacă măsura exproprierii îndeplinește condiția proporționalității.

Principiul proporționalității implică două aspecte principale, pe de o parte faptul că măsura prin care se limitează anumite drepturi trebuie să fie determinată de un interes general al societății, iar pe de altă parte măsura trebuie să fie proporțională cu obiectivul urmărit. Aprecierea proporționalității se va face pentru fiecare caz specific în parte prin analiza unor mijloace alternative de protejare a interesului public în cauză, respectiv a unor măsuri care să nu implice vreo limitare a drepturilor omului ori limitarea necesară să fie cât mai redusă.

6.2.3 MARJA DE APRECIERE

„Marja de apreciere” este un concept care joacă un rol esențial în interpretarea Convenției și care prezintă importanță atunci când se analizează proporționalitatea limitării unui drept prevăzut în Convenție printr-o anumită măsură. În general, aceasta înseamnă că statului îi este permisă o anumită marjă de libertate atunci când ia măsuri legislative, administrative sau judiciare ce au ca obiect un drept prevăzut de Convenție.

Marja de apreciere se aplică în contextele diverselor articole ale Convenției, de exemplu, în ceea ce privește art. 5 (dreptul la libertate și siguranță al unei persoane), în cazul deciziei cu privire la sănătatea mentală a unei persoane sau lipsa acesteia.

Marja de apreciere se aplică diferențiat, iar gradul de libertate permis statului variază în funcție de context, de exemplu, unui stat îi este permisă o libertate considerabilă în ceea ce privește derogările de la Convenție, în cazul stării de urgență și al securității naționale, conform art. 15 din Convenție.

6.2.4 INTERPRETAREA DINAMICĂ

Convenția trebuie înțeleasă ca fiind un „fenomen viu” în cadrul căruia Curtea interpretează Convenția în contextul condițiilor actuale, preocupându-se mai puțin de aprecierea intenției specifice a autorilor Convenției din urmă cu peste șaizeci de ani. Cu alte cuvinte, interpretarea Convenției este mai degrabă dinamică decât istorică – intenția redactorilor Convenției poate fi luată în considerare dar numai în sens general. Astfel, sunt luate în considerare schimbările politicilor și ale reglementărilor naționale, rezultate din schimbarea unor atitudini sociale, cum ar fi de

exemplu situația copiilor născuți în afara căsătoriei.

Totuși, aceasta nu înseamnă că prin interpretarea Convenției se pot introduce noi drepturi ce nu au fost avute în vedere la momentul elaborării Convenției, de exemplu art. 12 care garantează dreptul la căsătorie nu va include dreptul la divorț, chiar dacă acest drept este recunoscut în multe state care sunt părți la Convenție.

6.2.5 OBIECTUL ȘI SCOPUL CONVENȚIEI

Convenția trebuie interpretată în manieră teleologică, impunându-se necesitatea unei abordări în cadrul căreia să se realizeze obiectul și scopul Convenției, respectiv protecția drepturilor individuale ale omului, menținerea și promovarea idealurilor și valorilor societății democratice.

În această manieră interpretează Curtea anumite drepturi care nu sunt expres prevăzute în textul Convenției, cum ar fi dreptul de acces la instanță ca parte a dreptului la un proces echitabil prevăzut de art. 6, prin referire la obiectul și scopul Convenției, astfel cum acestea se regăsesc în preambulul Convenției.

6.2.6 STANDARDE ALE LEGISLAȚIEI EUROPENE

Dacă există consens în țările europene cu privire la anumite aspecte prevăzute în standardele juridice naționale, acest consens poate fi luat în considerare pentru interpretarea dispozițiilor Convenției, de exemplu cu privire la libertatea cuvântului și a presei într-o societate democratică.

În general, întemeierea deciziei Curții pe un atare consens european este acceptabilă prin aceea că se bazează pe standarde recunoscute în materia drepturilor omului, însă există, de asemenea, și posibilitatea ca o anumită practică să nu fie acceptabilă din perspectiva drepturilor omului chiar dacă este general urmată, și, în consecință, invocarea standardelor reclamă o analiză atentă.

În interpretarea Convenției, în situațiile în care nu a existat un consens european, Curtea, fie a aplicat numitorul comun inferior, fie a luat în considerare variațiile din practicile naționale.

6.2.7 DREPTURI PRACTICE ȘI EFECTIVE

Convenția trebuie interpretată astfel încât drepturile pe care le prevede să fie practice și efective, iar nu teoretice și iluzorii.

6.2.8 CONCEPTE AUTONOME

Anumiți termeni din cadrul Convenției reprezintă „concepte autonome”, respectiv sunt termeni cărora li se conferă semnificație specifică în contextul Convenției. Cu alte cuvinte, anumiți termeni juridici utilizați în legislația națională a unui anumit stat parte pot avea o altă semnificație în cadrul Convenției.

Calificarea conform legislației interne poate reprezenta un factor important în momentul în care Curtea hotărăște asupra aplicabilității Convenției, însă acest aspect nu va avea caracter decisiv.

De exemplu, termenii „drept civil” și „acuzatie în materie penală” conform art. 6 referitor la dreptul la un proces echitabil reprezintă concepte autonome.

6.2.9 OBLIGAȚII NEGATIVE ȘI POZITIVE

Există anumite aspecte în legătură cu care Convenția stabilește obligații negative în sarcina statelor, și anume obligații a se abține de la a limita în vreun fel exercitarea drepturilor omului. De exemplu, conform art. 3, statul trebuie să se abțină de la practicarea torturii.

De asemenea, există anumite aspecte în legătură cu care Convenția stabilește obligații pozitive în sarcina statului, respectiv obligații de a face având ca obiect protecția drepturilor omului și prevenirea încălcării Convenției. De exemplu, art. 2(1) impune obligația de a proteja dreptul tuturor la viață, prevedere care a fost interpretată de Curte ca generând o îndatorire pozitivă de a proteja viața.

6.2.10 RESTRÂNGERI ALE DREPTURILOR

Este inerent Convenției faptul că trebuie stabilit un echilibru între interesul general al unei societăți și interesele individului. Însăși Convenția prevede anumite situații și circumstanțe în care anumite drepturi pot fi restrânse.

De exemplu, art. 8, alin (2) stabilește circumstanțele în care respectarea vieții private poate fi restrânsă.

6.2.11 INTERZICEREA ABUZULUI DE DREPT

Articolul 17 al Convenției prevede următoarele:

“Nici o dispoziție din prezenta convenție nu poate fi interpretată ca implicând, pentru un Stat, un grup, sau un individ, un drept oarecare de a desfășura o activitate sau de a îndeplini un act ce urmărește încălcarea

drepturilor sau a libertăților recunoscute de prezenta convenție sau de a aduce limitări mai ample acestor drepturi și libertăți decât acelea prevăzute de această convenție.”

Aceasta înseamnă că persoanele fizice ori juridice nu trebuie să se folosească de drepturile prevăzute de Convenție în favoarea lor, fie în scopul de a încălca oricare dintre drepturile sau libertățile prevăzute de Convenție, fie pentru a submina democrația sau instituțiile democratice.

6.2.12 ASPECTE PRIVIND PRECEDENTUL JUDICIAR

În Convenție nu există nicio prevedere privind precedentul judiciar,, respectiv nu există nicio prevedere conform căreia Curtea ar avea obligația de a respecta hotărârile sale anterioare prin care interpretează Convenția.

Totuși, în practică, Curtea recunoaște că, având în vedere siguranța circuitului juridic, previzibilitatea juridică și egalitatea în fața legii, hotărârile sale nu trebuie să se îndepărteze de precedentele stabilite în cauze anterioare fără un motiv rezonabil.

6.2.13 EXERCITAREA EFECTIVĂ A DREPTULUI DE APLICARE

Art. 34 din Convenție prevede:

“Articolul 34 – Cereri individuale

Curtea poate fi sesizată printr-o cerere de către orice persoană fizică, orice organizație neguvernamentală sau de orice grup de particulari care se pretinde victimă a unei încălcări de către una dintre înaltele părți contractante a drepturilor recunoscute în convenție sau în protocoalele sale. Înaltele părți contractante se angajează să nu împiedice prin nici o măsură exercițiul eficace al acestui drept.”

Articolul 34 stabilește obligația părților la Convenție de a nu împiedica exercițiul eficace al dreptului de a introduce acțiune în fața Curții Europene a Drepturilor Omului.

Dacă un stat împiedică exercițiul efectiv al dreptului de sesizare a Curții, aceasta din urmă poate decide că este vorba de o încălcare a Art. 34.

Intervenția asupra dreptului de a introduce acțiune poate lua forme diferite, cum ar fi intimidarea persoanei în cauză sau a familiei acesteia ori a potențialilor martori din cauza respectivă. Persoanele implicate nu trebuie supuse niciunei forme de presiune din partea autorităților, în sensul modificării sau retragerii cererii adresate Curții Europene a Drepturilor Omului. O astfel de presiune include atât acțiunile directe de constrângere

cât și acțiunile indirecte menite să descurajeze sau să convingă o persoană să se răzgândească de la a continua acțiunea întemeiată pe prevederile Convenției¹⁹. În evaluarea gradului de imixtiune, Curtea va ține cont de vulnerabilitatea reclamantului și de susceptibilitatea acestuia de a fi influențat de autorități, inclusiv teama de represalii²⁰.

JURISPRUDENȚĂ: Cotlet²¹ -v- România

FAPTE ȘI ARGUMENTE: Reclamantul a fost condamnat pentru ucidere la data de 23 iulie 1992 de către Tribunalul Caraș-Severin și a fost condamnat la închisoare (17 ani). A fost trimis la penitenciarul din Drobeta Turnu-Severin și ulterior a fost transferat la instituții de detenție din Timișoara, Gherla, Jilava, Rahova, Craiova, Tg. Ocna și Mărgineni.

Inițial, reclamantul a depus, din închisoare, o cerere către Comisia Europeană a Drepturilor Omului („Comisia”), în noiembrie 1995, prin care se plânga de natura presupus incorectă a procedurii care s-a încheiat cu condamnarea sa, iar cererea a fost ulterior înaintată Curții Europene a Drepturilor Omului (“Curtea”).

Reclamantul acuză, în baza articolului 8 al Convenției, ingerința autorităților penitenciarului asupra corespondenței sale cu Comisia și Curtea, în diferite perioade de timp, inclusiv întârzieri în transmiterea scrisorilor sale adresate Curții și Comisiei, deschiderea scrisorilor adresate Curții și Comisiei și refuzul autorităților penitenciarului de a-i furniza hârtie, plicuri și timbre pentru scrisorile adresate Curții. De asemenea, s-a plâns de o încălcare a dreptului său la un recurs individual, garantat de art. 34 din Convenție.

HOTĂRÂRE: Curtea a reținut că între noiembrie 1995 și octombrie 1997, corespondența în cauză avusese nevoie de perioade între 1 lună și 10 zile și 2 luni și 6 zile pentru a ajunge la destinație. Conform Curții, astfel de întârzieri echivalau cu ingerința statului în dreptul reclamantului la respectarea corespondenței.

În ceea ce privește perioada de până la 24 noiembrie 1997, când a fost emis un ordin al Ministrului Justiției din România prin care se garanta confidențialitatea corespondenței deținuților, Curtea a considerat

19. A se vedea Assenov -v- Bulgaria, Nr. 24760/94, 28.10.98, (1999) 28 EHRR 652.

20. A se vedea Ilașcu -v- Moldova, Nr. 48787/99, 8.7.04.

21. Nr. 38565/97. 3.6.03.

faptul că scrisorile reclamantului fuseseră deschise ca echivalând cu o ingerință în dreptul acestuia la respectarea corespondenței. Această ingerință se bazase pe reglementările din România care nu echivalau cu o „lege”, în sensul art. 8.2 din Convenție. În consecință, Curtea a decis că a existat o încălcare a art. 8 din Convenție. Referitor la perioada ulterioară datei de 24 noiembrie 1997, Curtea a reținut că faptele erau contradictorii. Dosarul cauzei arăta că ingerința în dreptul la respectarea corespondenței reclamantului continuase. În absența unor informații pertinente de la părți cu privire la acest aspect, Curtea a presupus că sursa ingerinței o constituia ordinul Ministrului Justiției din 24 noiembrie 1997. Curtea a reținut că ordinul era menționat sub diferite numere și nu părea să fi fost publicat. În consecință, Curtea a constatat că ingerința nu era „în acord cu legea” și că se încălcaseră art. 8 din Convenție.

Curtea a reținut că inerent dreptului de respectare a corespondenței, garantat de art. 8 al Convenției, era și dreptul de a se i se asigura materiale pentru scris. A constatat că unele scrisori în cadrul cărora reclamantul relatase dificultățile cu care se confrunța sosiseră în plicuri de la alți deținuți. Conform Curții, susținerea Guvernului conform căreia reclamantul avea dreptul la două plicuri gratuite pe lună era lipsită de fundament. De asemenea, a constatat că dreptul la respectarea corespondenței reclamantului nu era protejat în mod adecvat prin furnizarea de plicuri. A mai reținut că guvernul nu contestase că solicitările reclamantului fuseseră refuzate din motiv că nu existau plicuri timbrate pentru corespondența internațională. Date fiind circumstanțele, Curtea a constatat că autoritățile nu își îndepliniseră obligațiile pozitive de a furniza reclamantului materiale pentru scris pentru corespondența acestuia cu Curtea. În consecință, Curtea a hotărât că fusese încălcat art. 8 din Convenție.

Curtea a mai reținut că temerile reclamantului de a fi transferat la altă închisoare sau de a se confrunța cu alte probleme ca urmare a depunerii cererii către Curte puteau fi rezultatul intimidării. Având în vedere acest fapt, precum și nefurnizarea de materiale necesare pentru scris către reclamant pentru corespondența acestuia către Curte, conjugată cu întârzierile în transmiterea corespondenței la Curte și la Comisie, precum și cu deschiderea sistematică a corespondenței, toate aceste aspecte constituiau, conform Curții, o formă de presiune ilegală și inacceptabilă care încălca dreptul reclamantului de a introduce o acțiune individuală. În consecință, Curtea a reținut încălcarea art. 34 din Convenție.

Curtea a acordat reclamantului 2.500 de euro daune materiale și morale și 3.300 de euro cheltuieli de judecată, din care s-a scăzut suma de 920 de euro pe care îi primise deja ca asistență juridică.

6.3 DISPOZIȚIILE DE DREPT MATERIAL ALE CONVENȚIEI ȘI ALE PROTOCOALELOR

Titlurile articolelor ce conțin prevederi de drept material în cadrul Convenției și al Protocoloalelor la aceasta sunt următoarele:

- Articolul 2 – dreptul la viață;
- Articolul 3 – interzicerea torturii;
- Articolul 4 – interzicerea sclaviei și a muncii forțate;
- Articolul 5 – dreptul la libertate și la siguranță;
- Articolul 6 – dreptul la un proces echitabil;
- Articolul 7 – legalitatea pedepsei (**nicio pedeapsă fără lege**);
- Articolul 8 – dreptul la respectarea vieții private și de familie;
- Articolul 9 – libertatea de gândire, de conștiință și de religie;
- Articolul 10 – libertatea de exprimare;
- Articolul 11 – libertatea de întrunire și de asociere;
- Articolul 12 – dreptul la căsătorie;
- Articolul 13 – dreptul la un recurs efectiv;
- Articolul 14 – interzicerea discriminării;

- Protocolul nr. 1:
 - Articolul 1 – protecția proprietății;
 - Articolul 2 – dreptul la instruire;
 - Articolul 3 – dreptul la alegeri libere;

- Protocolul nr. 4:
 - Articolul 1 – interzicerea privării de libertate pentru datorii;
 - Articolul 2 – libertatea de circulație;
 - Articolul 3 – interzicerea expulzării propriilor cetățeni;
 - Articolul 4 – interzicerea expulzării colective de străini;

- Protocolul nr. 6:
 - Articolul 1 – abolirea pedepsei cu moartea;

- Protocolul nr. 7:
 - Articolul 1 – garanții procedurale în cazul expulzării de străini;
 - Articolul 2 – dreptul la două grade de jurisdicție în materie penală;
 - Articolul 3 – dreptul la despăgubiri în caz de eroare judiciară;
 - Articolul 4 – dreptul de a nu fi judecat sau pedepsit de două ori;
 - Articolul 5 – egalitatea între soți;

- Protocolul nr. 12:

- Articolul 1- **interzicerea generală a discriminării**;

- Protocolul nr. 13:

- Articolul 1 - **abolirea pedepsei cu moartea** (în toate circumstanțele).

Subliniem că scopul acestui manual nu este acela de a aborda toate drepturile și obligațiile menționate mai sus. Astfel, ne vom concentra atenția doar asupra anumitor articole, în special art. 5 (dreptul la libertate și la siguranța persoanei), art. 6 (dreptul la un proces echitabil) și art. 1 al Protocolului 1 (dreptul la protecția proprietății). Aceste articole sunt cele în raport cu care, prin hotărârile pronunțate de Curte, au fost identificate cele mai multe încălcări. De asemenea, aceste articole au fost invocate în majoritatea cauzelor privind România. În sfârșit, prevederile acestor articole au legătură cu activitatea zilnică a grefierilor în cadrul instanțelor. În acest sens, grefierii ar putea fi identifica anumite probleme, mai ales în cazul art. 5 și 6, care au impact direct asupra procedurii instanțelor.

Trebuie remarcat că în legătură cu cele menționate mai sus, există dreptul de derogare și dreptul la rezerve. Art. 15 al Convenției prevede dreptul la derogare. Conform acestui articol, pentru ca o derogare să fie valabilă, un stat trebuie să demonstreze că este fie în stare de război, fie într-o o altă stare de urgență cu caracter public care amenință viața națiunii, precum și că, pe de o parte, derogarea de la măsurile în cauză este strict necesară datorită caracteristicilor situației respective, iar pe de altă parte, aceste măsuri sunt conforme cu obligațiile prevăzute de dreptul internațional. Mai mult, trebuie să fie îndeplinite anumite condiții procedurale, cum ar fi declararea oficială a stării de urgență. Totuși, nu se permite nicio derogare de la art. 3 al Convenției – interzicerea torturii, sau de la art. 4 al Convenției – interzicerea sclaviei și a muncii forțate sau de la articolul 7 – interzicerea pedepselor penale retroactive, sau de la articolul 2 – dreptul la viață, exceptând moartea rezultată din acte legale de război; de asemenea, nu se poate face derogare de la anumite articole ale Protoacoalelor.

Articolul 57 al Convenției prevede posibilitatea ca un stat să facă rezerve exprese de la anumite prevederi ale Convenției, care trebuie declarate în momentul semnării sau al ratificării Convenției.

6.3.1 LIBERTATEA ȘI SECURITATEA PERSOANELOR – ARTICOLUL 5 AL CONVENȚIEI

Articolul 5 al Convenției prevede următoarele:

“Articolul 5 – Dreptul la libertate și siguranță

1. Orice persoană are dreptul la libertate și la siguranță. Nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția următoarelor cazuri și potrivit căilor legale:
 - a) dacă este deținut legal pe baza condamnării pronunțate de un tribunal competent;
 - b) dacă a făcut obiectul unei arestări sau al unei dețineri legale pentru nesupunerea la o hotărâre pronunțată, conform legii, de către un tribunal ori în vederea garantării executării unei obligații prevăzute de lege;
 - c) dacă a fost arestat sau reținut în vederea aducerii sale în fața autorității judiciare competente, sau când există motive verosimile de a bănuși că a săvârșit o infracțiune sau când există motive temeinice de a crede în necesitatea de a-l împiedica să săvârșească o infracțiune sau să fugă după săvârșirea acesteia;
 - d) dacă este vorba de detenția legală a unui minor, hotărâtă pentru educația sa sub supraveghere sau despre detenția sa legală, în scopul aducerii sale în fața autorității competente;
 - e) dacă este vorba despre detenția legală a unei persoane susceptibile să transmită o boală contagioasă, a unui alienat, a unui alcoolic, a unui toxicoman sau a unui vagabond;
 - f) dacă este vorba despre arestarea sau detenția legală a unei persoane pentru a o împiedica să pătrundă în mod ilegal pe teritoriu sau împotriva căreia se află în curs o procedură de expulzare ori de extrădare.
2. Orice persoană arestată trebuie să fie informată, în termenul cel mai scurt și într-o limbă pe care o înțelege, asupra motivelor arestării sale și asupra oricărei acuzații aduse împotriva sa.
3. Orice persoană arestată sau deținută, în condițiile prevăzute de paragraful 1 lit. c) din prezentul articol, trebuie adusă de îndată înaintea unui judecător sau a altui magistrat împuternicit prin lege

cu exercitarea atribuțiilor judiciare și are dreptul de a fi judecată într-un termen rezonabil sau eliberată în cursul procedurii. Punerea în libertate poate fi subordonată unei garanții care să asigure prezentarea persoanei în cauză la audiere.

4. Orice persoană lipsită de libertatea sa prin arestare sau deținere are dreptul să introducă un recurs în fața unui tribunal, pentru ca acesta să statueze într-un termen scurt asupra legalității deținerii sale și să dispună eliberarea sa dacă deținerea este ilegală.
5. Orice persoană care este victima unei arestări sau a unei dețineri în condiții contrare dispozițiilor acestui articol are dreptul la reparații.“

Articolul 5 al Convenției are scopul de a preveni ingerințele arbitrare și prevede că orice arestare sau detenție trebuie să fie legală din punct de vedere al dreptului material și al procedurii (să îndeplinească toate condițiile de fond și de formă impuse de legea națională).

Toate tipurile de detenție dispuse de stat sunt controlate prin articolul 5, inclusiv detenția personalului militar în regim juridic special. Arestul și detenția sunt cele mai frecvente în contextul procedurilor penale, însă pot avea loc și în cadrul procedurilor civile. De fapt, art. 5.1(a) și (c) se referă la detenția în context penal, iar art. 5.1(b)(d)(e) și (f) la detenția în context civil.

Art. 5 prevede și anumite drepturi procedurale, cum ar fi dreptul oricărei persoane arestate de a i se aduce la cunoștință de îndată motivele arestării sale, de a fi adusă imediat în fața autorităților judiciare (dacă persoana este arestată în baza unei legitime bănuieli de comitere a unei infracțiuni), precum și dreptul de a contesta măsura privativă de libertate în fața unei instanțe.

Dacă este încălcată oricare dintre condițiile prevăzute la art. 5, Convenția prevede dreptul la reparație.

În circumstanțe excepționale, datorită încălcării art. 5, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a decis ca statul să ia măsurile necesare pentru a asigura eliberarea deținutului în cauză²².

Nici o persoană nu poate renunța la drepturile sale prevăzute în art. 5, altfel spus, chiar dacă o persoană se predă autorităților statului și consimte la măsura privativă de libertate, în funcție de circumstanțe, acea măsură privativă de libertate își poate păstra caracterul ilegal și poate încălca art. 5²³.

22. A se vedea Assanidze -v- Georgia, 2004-II, 39 EHRR 653, și, Ilașcu -v- Moldova, 2004-VII, 40 EHRR 1030.

23. În cauza De Wilde Ooms și Versyp -v- Belgia, Seria A, Nr.12, 18.11.70, (1979-1980), Curtea Europeană a Drepturilor Omului a reținut că: „Într-o „societate demo-

Analiza măsurii privative de libertate aplicate unei persoane, prin raportare la prevederile art. 5 se face pentru fiecare caz în parte, ținând cont de toate circumstanțele specifice ale cauzei respective²⁴.

6.3.1.1 INTRODUCERE - ARTICOLUL 5.1

Art. 5.1 al Convenției asigură dreptul tuturor persoanelor la libertate și la siguranță, exceptând șase categorii de circumstanțe prevăzute în paragrafele 5(1)(a) - (f), care reprezintă o listă cuprinzătoare de excepții de la regula generală. Aceste excepții sunt de strictă interpretare și aplicare.

Art. 5.1 precizează că un stat poate priva o persoană de libertate doar „în conformitate cu procedura prevăzută de lege”, adică detenția sau privarea de libertate trebuie să respecte condiția de legalitate, în consecință trebuie să fie îndeplinite condițiile legale naționale.

6.3.1.2 PRIVAREA DE LIBERTATE

Când se analizează măsura arestării sau a detenției, este necesar a se constata mai întâi dacă aceasta reprezintă „lipsire de libertate”²⁵. Privarea de libertate poate lua diferite forme, locul executării măsurii putând fi o instituție de detenție, propriul domiciliu, zona de tranzit a unui aeroport sau un sat izolat pe o insulă.

Trebuie avuți în vedere anumiți factori, în special natura, durata, cratică” în sensul Convenției, dreptul la libertate este prea important pentru ca o persoană să piardă beneficiul protecției prevăzut de Convenție, pentru simplul motiv că această persoană acceptă să fie reținută.”

24. De exemplu, în cauza Engel și alții -v- Olanda, Seria A, Nr. 22, 8.6.76, (1979-1980) 1 EHRR 647, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a hotărât că reținerea soldaților în barăcile acestora nu încalca art. 5, dacă această măsură „nu depășea exigențele serviciului militar normal”, în schimb aceleași restricții exercitate asupra civililor ar fi inacceptabile.

25. În unele cazuri, ar putea fi necesară o delimitare între art. 5 al Convenției și art. 2 al Protocolului nr. 4 la Convenție, care prevede următoarele: “1 Oricine se găsește în mod legal pe teritoriul unui stat are dreptul să circule în mod liber și să-și aleagă în mod liber reședința sa. 2 Orice persoană este liberă să părăsească orice țară, inclusiv pe a sa. 3 Exercițarea acestor drepturi nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, siguranța publică, menținerea ordinii publice, prevenirea faptelor penale, protecția sănătății sau a moralei, ori pentru protejarea drepturilor și libertăților altora. 4 Drepturile recunoscute în paragraful 1 pot, de asemenea, în anumite zone determinate, să facă obiectul unor restrângeri care, prevăzute de lege, sunt justificate de interesul public într-o societate democratică.”

efectele și maniera de executare a măsurii în cauză. Art. 5 nu are ca obiect simplele restricții ale circulației – distincția dintre privarea de libertate și limitarea acesteia fiind una de grad sau de intensitate și nu una de natură sau de substanță²⁶.

În ceea ce privește durata detenției, chiar și o perioadă scurtă de detenție poate fi considerată o încălcare a art. 5. Deși perioada de reținere va reprezenta întotdeauna un factor cheie, impactul altor restricții atât în timpul cât și în afara perioadei de reținere reprezintă un factor important care trebuie luat în considerare.

Un alt element care trebuie avut în vedere, după caz, este dacă deținutul a consimțit în mod valabil la măsura privativă de libertate și, dacă acesta avea capacitatea de a manifesta un astfel de consimțământ (care poate fi ulterior retras).

JURISPRUDENȚĂ: HM -v- Elveția²⁷

FAPTE ȘI ARGUMENTE: Reclamanta, o doamnă în vârstă, a fost instituționalizată într-un centru de îngrijire, prin ordinul autorităților locale, din cauza faptului că nu beneficia de îngrijire.

Ordinul arăta că reclamanta necesita tratament medical continuu datorită problemelor oftalmologice și ale membrilor inferioare cu care se confrunta, și dat fiind faptul că nu mai primea îngrijire specializată, era incert dacă avea suficientă hrană, condițiile igienice din apartamentul său lipsite de încălzire erau intolerabile, iar această situație care durase o lungă perioadă de timp nu avea să se schimbe în viitorul apropiat.

Reclamanta, alături de fiul său, reclama faptul că fusese instituționalizată în centrul de îngrijire împotriva voinței sale, fapt care, conform acesteia, o privase de libertate, în sensul art. 5.1 al Convenției. Reclamanta susținea că se putea spăla și îmbrăca singură, fiul său putea găti pentru ea iar ea nu dorea să îl lase singur. În cadrul centrului de îngrijire, nu mai avea libertatea de a lua decizii în ceea ce privește locul de reședință sau viața sa de zi cu zi. Susținea de asemenea că nu se putea întoarce acasă, dat fiind faptul că avea să fie adusă înapoi la centru.

26. A se vedea Guzzardi -v- Italia, Seria A, Nr. 39, 6.11.80 (1981), 3 EHRR 333.

27. A se vedea HM -v- Elveția, 39187/98, 26.2.02.

HOTĂRÂRE: Curtea Europeană a Drepturilor Omului a luat în considerare mai multe aspecte, printre care, mai ales: reclamanta avusese posibilitatea de a rămâne acasă și de a fi îngrijită de o asociație care efectua vizite la domiciliul persoanelor bolnave sau nedepasabile, însă atât ea, cât și fiul ei, refuzaseră să coopereze cu această asociație; centrul de îngrijire în cauză se afla într-o zonă pe care reclamanta o cunoștea și îi putea oferi reclamantei îngrijirea de care avea nevoie; ea nu se afla în paza centrului de îngrijire și, deci, avea libertate de mișcare și putea păstra contactul social cu mediul exterior centrului; era foarte puțin afectată de șederea sa în centrul de îngrijire, efectele acestei șederi fiind în principal simțite de fiul ei, care nu dorea să își părăsească mama; în plus, reclamanta însăși era indecisă cu privire la soluția pe care o prefera, aceasta declarând anterior că nu avea nici un motiv să fie nefericită în centrul de îngrijire; în sfârșit, după ce s-a mutat la centrul de îngrijire, a fost de acord să rămână acolo.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a concluzionat că, ținând cont de aceste aspecte, în special de faptul că autoritățile ordonaseră plasamentul reclamantei în centrul de îngrijire în interesul acesteia, pentru a i se oferi îngrijirea medicală necesară și condiții de trai și standarde de igienă satisfăcătoare, plasamentul reclamantei într-un centru de îngrijire nu echivala cu privarea de libertate a acesteia, în sensul art. 5.1, ci era o măsură responsabilă luată de autoritățile competente, în interesul reclamantei.

Trebuie remarcat faptul că doi dintre judecătorii Curții au ajuns la concluzii diferite, unul dintre ei exprimând o opinie concordantă, iar celălalt o opinie separată.

Judecătorul cu opinie concordantă a concluzionat că reclamanta fusese privată de libertate, însă privarea de libertate se înscria în art. 5.1 (e) – detenție legală a unei persoane cu probleme mentale.

Judecătorul cu opinie separată a concluzionat de asemenea că reclamanta fusese privată de libertate, însă nu era de acord că privarea de libertate se înscria în art. 5.1 (e) sau în orice alt paragraf al art. 5.1, remarcând că plasamentul femeii în centrul de îngrijire era împotriva voinței acesteia, a fost efectuat de poliție în baza unui ordin prevăzut în mod clar de legislația națională, pe care autoritățile naționale o considerau măsură de lipsire de libertate, iar femeii nu i se permitea să părăsească centrul de îngrijire; astfel, din punctul de vedere al judecătorului, situația nu putea fi percepută decât ca o situație de privare de libertate.

Faptul că femeia nu a fost plasată în tutela centrului de îngrijire, avea libertate de circulație precum și posibilitatea de a păstra contactul social

cu mediul exterior centrului nu schimba realitatea în nici un fel, conform judecătorului, nici nu modifica severitatea regimului restrictiv în care fusese plasată femeia. Deținuților din penitenciare și din alte locuri de detenție, care sunt cazuri tipice de privare de libertate în sensul art. 5 al Convenției, li se permite să circule liber în zone definite și să aibă contact social cu lumea exterioară, permițându-li-se de asemenea eliberarea pe timpul zilei. Totuși, atât timp cât acestora, ca și în cazul reclamantei, nu li se permite să părăsească locul unde sunt reținuți și să meargă oriunde doresc, atunci când doresc, aceștia sunt privați de libertate.

Judecătorul a concluzionat că argumentul conform căruia femeia nu resimțea foarte bine efectele șederii sale în centrul de îngrijire și nu era decisă cu privire la soluția preferată, neavând nici un motiv să fie nefericită în centrul de îngrijire, se află în contradicție cu abordarea anterioară a Curții Europene a Drepturilor Omului. Conform acesteia faptul că o persoană s-a supus în mod voluntar unui anumit regim de detenție nu exclude incidența art. 5 atunci când este contestată legalitatea sau când se dorește eliberarea.

În plus, în ceea ce privește constatarea că plasamentul femeii în centrul de îngrijire nu echivala cu privarea de libertate în sensul art. 5.1 ci era, dimpotrivă, o măsură responsabilă luată de autoritățile competente în interesul reclamantei, din punctul de vedere al judecătorului cu opinie divergentă, echivalarea sau nu a unei măsuri cu privarea de libertate nu depinde nici de scopul acestei măsuri de a servi intereselor persoanei în cauză și nici de faptul că această măsură servește efectiv intereselor persoanei în cauză.

Judecătorul a reamintit faptul că excepțiile de la interdicerea privării de libertate sunt în exclusivitate limitate la cele prevăzute în mod expres în paragrafele art. 5.1, iar dacă privarea de libertate a unei persoane nu se înscrie în niciuna dintre prevederile acestor paragrafe, atunci trebuie interzisă în baza art. 5. În caz contrar, conform judecătorului, ar rezulta că se acceptă că persoanele responsabile cu aplicarea sau interpretarea Convenției sunt libere să stabilească alte categorii ale privării de libertate asupra cărora interdicția prevăzută de art. 5 ar fi inaplicabilă, fie pentru că restricția obligatorie asupra libertății fizice a unei persoane este o „măsură responsabilă” pentru binele acelei persoane, ca în cauza de față, fie în alt scop „util”. Acest fapt ar face interdicția lipsită de sens și ar minimaliza obiectivele acesteia sau, mai rău, ar deschide calea către arbitrar și amenințări reale și necontrolabile la adresa libertății persoanei, situații pe care Convenția încearcă să le evite.

6.3.1.3 PROCEDURĂ PREVĂZUTĂ DE LEGE

Articolul 5.1 mai clarifică faptul că un stat poate reține o persoană doar „în concordanță cu o procedură prevăzută de lege”. Acest fapt restrânge aria de libertate a statului, dat fiind că termenul „lege” nu se referă exclusiv la reglementările interne ale unui stat, ci are un sens larg și obiectiv.

Mai mult, condiția ca detenția unei persoane să fie „în concordanță cu o procedură prevăzută de lege” înseamnă nu doar că trebuie să fie conformă cu reglementările materiale și cu cele procedurale interne, ci și că legislația internă trebuie să prevadă condiții clar definite privind privarea de libertate iar aplicarea sa să poată fi anticipată.

În plus, trebuie să existe conformitate cu scopul restricțiilor permise conform paragrafului relevant al art. 5.1, adică măsura privativă de libertate va încălca art. 5 dacă nu este efectuată exclusiv în scopul anume prevăzut de lege²⁸.

6.3.1.4 DETENȚIA CA URMARE A CONDAMNĂRII - ARTICOLUL

5.1(a)

Articolul 5.1(a) al Convenției prevede următoarele:

“1. Orice persoană are dreptul la libertate și la siguranță. Nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția următoarelor cazuri și potrivit căilor legale:

a. dacă este deținut legal pe baza condamnării pronunțate de un tribunal competent;”

Articolul 5.1(a) prevede că un stat poate reține o persoană în urma condamnării acesteia de către o instanță competentă. De asemenea, un stat poate reține o persoană după promovarea de către aceasta a unui recurs împotriva condamnării și a sentinței²⁹.

Trebuie să existe o legătură causală suficientă între condamnare și detenție, care trebuie să fie rezultatul unei condamnări și să depindă de aceasta sau să aibă loc în virtutea acesteia.

Articolul 5.1 este încălcat dacă o instanță nu are competența de a hotărî asupra detenției sau dacă o persoană este deținută (în penitenciar) mai mult decât perioada prevăzută de lege, din cauza neaplicării prevederilor legale privind reducerea pedepsei.

Pentru a fi “instanță competentă”, organismul în cauză trebuie să fie o jurisdicție independentă și imparțială față de părți și față de puterea

28. A se vedea Bozano -v- Franța, Nr. 9990/82, Seria A. Nr.111, 18.12.86 (1987), 9 EHRR 297.

29. Wemhoff -v- Republica Federală Germană, Seria A. Nr.7, 27.8.68 (1979-1980), 1 EHRR 55.

executivă, trebuie să aibă competența de a hotărî asupra eliberării și ar trebui să ofere garanții adecvate cu privire la executarea pedepsei privative de libertate.

JURISPRUDENȚĂ: Van Droogenbroek -v- Belgia³⁰

FAPTE: O instanță penală din Belgia a condamnat reclamantul la doi ani închisoare pentru furt. Instanța a mai hotărât ca reclamantul să fie „la dispoziția guvernului belgian” pentru o perioadă de zece ani, pe motiv că era un recidivist care manifesta o tendință sistematică de a comite infracțiuni. Conform legislației belgiene, cele două părți ale sentinței constituiau un întreg inseparabil.

După executarea pedepsei principale, reclamantul a fost plasat într-un program de libertate condiționată, în scopul reintegrării sale în societate prin angajarea ca ucenic și prin participarea la cursuri intensive de pregătire profesională într-o instituție specializată. Cu toate acestea, reclamantul s-a sustras din program, fiind, însă identificat la puțin timp după aceea și, în fapt, arestat din nou pentru furt. A fost judecat dar nu a fost găsit vinovat, însă a fost deținut într-un penitenciar pentru recidiviști. Ulterior a fost eliberat, s-a reîncercat reintegrarea acestuia, însă evenimentele s-au repetat.

Reclamantul s-a înfățișat de câteva ori înaintea unui organism executiv cunoscut sub numele de „Organismul pentru recidiviști”, care a adoptat diferite măsuri pentru soluționarea situației acestuia, însă în fapt a fost reținut printr-o decizie administrativă emisă în baza sentinței inițiale a instanței.

Ulterior a intentat o acțiune în justiție reclamând, *inter alia*, că privarea sa de libertate, care din punctul său de vedere fusese ordonată de Ministerul de Justiție și nu de o instanță, contravenea art. 5.1 și că nu avusese la dispoziție o cale de atac prin care să poată contesta legalitatea diferitelor perioade de detenție, conform art. 5.4.

HOTĂRÂRE: Curtea Europeană a Drepturilor Omului a hotărât că aceste perioade suplimentare de detenție se înscriau în obiectul art. 5.1(a), adică art. 5.1(a) nu fusese încălcat. Deși aceste perioade de detenție au avut loc la câțiva ani după pronunțarea sentinței, acestea erau autorizate de sentință și erau menite să-i îndeplinească scopul.

30. Seria A, Nr. 50, 24.6.82, (1982) 4 EHRR 443.

Curtea a hotărât că legătura cu sentința ar fi fost întreruptă, adică art. 5.1(a) ar fi fost încălcat dacă decizia de rechemare a reclamantului nu s-ar fi aflat în legătură cu obiectivele legii și cu instanța belgiană sau pe o evaluare nerezonabilă din punct de vedere al acestor obiective. În acest caz, detenția inițial legală ar fi devenit o măsură arbitrară de lipsire de libertate și, deci, ar fi contravenit art. 5.1.

Totuși, Curtea a hotărât că art. 5.4 fusese încălcat din punctul de vedere al dreptului de acces la o instanță pentru contestarea rapidă a detenției. Curtea a hotărât că, deși decizia inițială de condamnare a reclamantului fusese luată de o instanță, obligația ulterioară a Ministrului Justiției era de a analiza dacă prelungirea detenției era necesară având în vedere „tendința sistematică a acestuia de a comite infracțiuni” sau „pericolul social”. Curtea a fost de părere că însăși rațiunea sistemului belgian se baza pe analiza jurisprudențială ulterioară, la intervale rezonabile, a justificării prelungirii măsurii privative de libertate, pentru a garanta că hotărârile cu privire la detenție luate de Ministrul Justiției nu erau arbitrare și că motivele care inițial justificau detenția pe termen nelimitat nu încetaseră să existe.

6.3.1.5 DETENȚIA PENTRU NEÎNDEPLINIREA UNEI HOTĂRĂRI JUDECĂTOREȘTI SAU PENTRU A ASIGURA ÎNDEPLINIREA UNEI OBLIGAȚII LEGALE – ART. 5.1(b)

Articolul 5.1(b) din Convenție arată următoarele:

“1. Orice persoană are dreptul la libertate și la siguranță. Nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția următoarelor cazuri și potrivit căilor legale:

b. dacă a făcut obiectul unei arestări sau al unei dețineri legale pentru nesupunerea la o hotărâre pronunțată, conform legii, de către un tribunal ori în vederea garantării executării unei obligații prevăzute de lege;”

Prima parte a art. 5.1(b)(1) permite privarea de libertate a unei persoane care nu a respectat o ordonanță judiciară emisă în mod legal pe numele acelei persoane, de exemplu, pentru atitudine sfidătoare față de instanță sau pentru neplata unei amenzi hotărâte de instanță.

Cea de-a doua parte a art. 5.1(b)(1) permite privarea de libertate a unei persoane pentru a asigura îndeplinirea unei obligații prevăzute de lege, dar numai dacă legea permite privarea de libertate a unei persoane pentru a o obliga să își îndeplinească o îndatorire concretă și specifică. Trebuie ca persoana respectivă să nu își fi îndeplinit o obligație iar măsura

privativă de libertate trebuie să aibă scopul de a asigura îndeplinirea acestei obligații și să nu aibă caracter punitiv³¹.

Deși teoretic cea de-a doua parte a art. 5.1(b)(1) ar putea fi interpretată într-un sens foarte larg, totuși această prevedere trebuie înțeleasă ca fiind o excepție, adică măsura privativă de libertate poate fi avută în vedere numai ca ultimă soluție.

Este necesar a se stabili un echilibru între importanța asigurării îndeplinirii imediate a obligației în cauză și protecția dreptului la libertate într-o societate democratică. În efectuarea unei astfel de evaluări, se vor lua în considerare anumiți factori, printre care: natura obligației legale în cauză, care nu a fost îndeplinită, inclusiv obiectul și scopul acesteia; persoana supusă măsurii privative de libertate și circumstanțele particulare care conduc la aplicarea măsurii privative de libertate; de asemenea, perioada detenției³².

În momentul în care obligația relevantă este îndeplinită, temeiul privării de libertate în baza art. 5.1(b) încetează.

6.3.1.6 ARESTUL PE BAZA BĂNUIELII LEGITIME DE COMITERE A UNEI INFRAȚIUNI – ART. 5.1(c)

Articolul 5.1(c) al Convenției prevede:

“1. Orice persoană are dreptul la libertate și la siguranță. Nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția următoarelor cazuri și potrivit căilor legale:

- c. dacă a fost arestat sau reținut în vederea aducerii sale în fața autorității judiciare competente, sau când există motive verosimile de a bănui că a săvârșit o infracțiune sau când există motive temeinice de a crede în necesitatea de a-l împiedica să săvârșească o infracțiune sau să fugă după săvârșirea acesteia;”

Articolul 5.1(c) reglementează arestul sau detenția învinuitorilor în administrarea justiției penale. Este prima dintre cele trei prevederi ale art. 5.1 care abordează situațiile ulterioare cercetării și urmăririi penale a unei persoane, celelalte două prevederi fiind art. 5.1(3) al Convenției (dreptul de a fi adus deîndată înaintea unei instanțe) și art. 6 al Convenției (dreptul la un proces echitabil).

Prima chestiune ce trebuie analizată este sensul termenului „infracțiune”. În mod normal, acesta se referă la faptele calificate ca atare

31. A se vedea Nowicka -v- Polonia, Nr. 30218/96, 3.12.02.

32. A se vedea Vasileva -v- Danemarca, Nr. 52792/99, 25.9.03, 40 EHRR 681.

În legislația penală internă, însă noțiunea de infracțiune este considerată ca fiind concept autonom al Convenției, astfel încât semnificația termenului nu depinde doar de calificarea internă, ci și de natura faptei incriminate precum și de categoria sau nivelul pedepsei.

Arestul ce se bazează pe o bănuială legitimă de comitere a unei infracțiuni nu reprezintă neapărat o încălcare a art. 5 chiar în condițiile în care persoana arestată nu este ulterior condamnată sau trimisă în judecată, cu condiția ca măsura arestului să fi fost luată având în vedere scopul său specific. Această condiție se aplică fiecăreia dintre circumstanțele în care un arest poate fi legal în baza art. 5.1(c). Nu există nicio condiție potrivit căreia este necesar ca organele de cercetare penală să fi obținut suficiente dovezi pentru a formula acuzațiile, nici la momentul arestului, nici în perioada în care persoana este privată de libertate ca măsură preventivă. Legalitatea măsurii depinde de bănuiala legitimă privind continuarea de către persoana respectivă a activității infracționale.

În sensul art. 5.1(c), o persoană poate fi arestată sau reținută doar dacă există o „bănuială legitimă” că aceasta ar fi săvârșit o infracțiune. Prin urmare, trebuie luat în considerare și acest termen specific.

Faptul că bănuiala are la bază buna credință este insuficient în sensul art. 5.1(c). Totuși, așa cum am precizat mai sus, nu este necesar ca persoana supusă unei măsuri preventive de privare de libertate să fie trimisă în judecată și nici ca autoritățile să fi obținut suficiente probe pentru formularea acuzațiilor în momentul reținerii, ori în momentul sau pe durata arestului. Într-adevăr, scopul măsurilor privative de libertate dispuse înainte de condamnare este de a permite continuarea cercetării penale prin confirmarea sau infirmarea bănuielilor care stau la baza luării măsurii preventive. Prin urmare, condiția clară ca bănuiala să se bazeze pe temeuri rezonabile reprezintă o garanție esențială împotriva luării de măsuri privative de libertate în mod arbitrar și trebuie avută în vedere ca un element important în luarea deciziei cu privire la astfel de măsuri.

Condiția „bănuielii legitime” trebuie îndeplinită în momentul reținerii ori al arestului, însă dacă măsura privativă de libertate continuă pe parcursul unei anchete prelungite a organelor de cercetare penală, îndeplinirea condițiilor ce justifică continuarea măsurii va trebui reanalizată în lumina informațiilor și a datelor obținute pe parcursul cercetării penale. Continuarea măsurii privative de libertate poate fi justificată într-un anumit caz doar dacă există dovezi clare ale unui interes public real care, fără a aduce atingere prezumției de nevinovăție,

prevalează asupra principiului referitor la respectul libertății individuale prevăzut în art. 5³³.

Conceptul de bănuială legitimă a fost definit ca semnificând existența faptelor sau a informațiilor care ar determina un observator obiectiv să aprecieze că este posibil ca persoana în cauză să fi comis o infracțiune³⁴. Ceea ce este „legitim” va fi dedus din toate circumstanțele specifice ale cauzei. Nivelul bănuielii va determina durata lipirii de libertate, având în vedere și gradul pericolului social al făptuitorului în cazul eliberării³⁵ sale. Noțiunea de „legitimitate” lasă, deci, statului o anumită marjă de apreciere în determinarea standardului pe care trebuie să îl aplice.

În ceea ce privește normele interne privind arestarea și reținerea, deși Curtea Europeană a Drepturilor Omului are competența de a decide cu privire la conformitatea sau lipsa conformității cu Convenția, totuși, ca o recunoaștere a competenței primare a autorităților naționale și în special a instanțelor naționale, Curtea a manifestat tendința de a interveni doar atunci când, din punctul său de vedere, a fost vorba despre o situație clară de neconformitate.

JURISPRUDENȚĂ: Steel și alții -v- Regatul Unit³⁶

FAPTE ȘI ARGUMENTE: Reclamanții, cinci persoane diferite care protestau în cadrul a trei evenimente separate – o vânătoare de potârniche, șantierul unei autostrăzi și un târg cu vânzare de arme, au fost arestate de poliție în circumstanțe diferite, pentru „tulburarea liniștii publice sau pentru iminența tulburării liniștii publice”. Acestea s-au aflat în arest până în momentul în care au fost aduse în fața unei instanțe care a judecat pe doi dintre aceștia, reținând săvârșirea faptei în sarcina lor și dispunând liberarea condiționată a acestora contra unei cauțiuni și a unei promisiuni din partea făptuitorilor că vor avea o bună conduită și vor păstra liniștea publică. Având însă în vedere că făptuitorii au refuzat această opțiune, instanța a dispus o măsură privativă de libertate cu executare în penitenciar.

“Tulburarea liniștii publice” este un concept de drept comun și, deci, interpretarea și încercarea de a defini această noțiune au fost lăsate

33. A se vedea Jablonski -v- Polonia, 21.12.00, 36 EHRR 455.

34. A se vedea Fox, Campbell și Hartley - v Regatul Unit, Nr. 12244/86, 12245/86 și 12383/86, 30.8.90, (1990) 13 EHRR 157.

35. A se vedea Murray -v- Regatul Unit, Nr. 18731/91, 28.10.94, (1996) 22 EHRR 32.

36. Nr. 24838/94, 23.9.98, (1999) 28 EHRR 603.

la latitudinea judecătorilor; prin urmare, nu există o definiție unitară a acestei noțiuni. Tulburarea liniștii publice a fost definită ca manifestându-se atunci când o persoană, care își desfășoară activitatea cu respectarea legii, este împiedicată fizic și în mod ilegal de către o altă persoană, să facă acest lucru. Conduita respectivă nu trebuie să fie neapărat huliganică sau să încalce normele de drept penal. Este suficient ca, în cazul în care conduita respectivă ar fi continuată, aceasta să aibă ca o consecință naturală provocarea altor persoane la violență, generând astfel un real pericol la adresa liniștii publice. Tulburarea liniștii publice nu constituie în sine o infracțiune. [În dreptul englez – nota autorilor].

Un “ordin de eliberare condiționată pe cauțiune” solicită persoanei respective să își ia angajamentul că nu va tulbura liniștea publică sau că va avea un comportament adecvat pentru o anumită perioadă de timp, promisiune asigurată prin constituirea unei garanții (cauțiuni) în cuantumul stabilit de instanță. Refuzul de a consimți la acest ordin dă dreptul instanței de a dispune o măsură privativă de libertate cu executare în penitenciar. Dacă ordinul este acceptat și făptuitorul își încalcă obligațiile asumate în perioada de timp specificată, persoana eliberată condiționat pe cauțiune pierde suma de bani reprezentând cauțiunea. Ordinul de eliberare condiționată pe cauțiune nu reprezintă o condamnare penală.

Reclamanții susțineau că arestarea acestora, perioadele de executare a arestului, precum și detenția ulterioară a doi dintre ei, ca urmare a refuzului acestora de a fi eliberați condiționat pe cauțiune, încălcau art. 5.1 al Convenției. Mai mult, se mai plâneau că, în conformitate cu art. 5 din Convenție, conceptul de „tulburare a liniștii publice” și competența privind eliberarea condiționată pe cauțiune nu erau suficient de clar definite pentru ca detenția lor să îndeplinească condiția „procedurii prevăzute de lege”, iar detenția acestora nu se înscria în niciuna dintre categoriile prevăzute la art. 5.1 din Convenție.

HOTĂRÂRE: Curtea Europeană a Drepturilor Omului a reținut că în dreptul englez „tulburarea liniștii publice”, nu este calificată ca infracțiune iar eliberarea condiționată pe cauțiune nu este calificată ca reprezentând o pedeapsă penală, dar și că procedura de judecată în cauză (în fața instanței engleze) este similară procedurii de judecare a cauzelor penale, mai ales în ceea ce privește materia probelor.

Totuși, Curtea a reținut că obligația de a păstra liniștea este una cu caracter public, poliția are competența de a aresta orice persoană care a „tulburat liniștea publică” sau în legătură cu care consideră în mod rezonabil că va „tulbura liniștea publică”. De asemenea, magistrații pot

ordona închiderea oricărei persoane care refuză să accepte eliberarea condiționată sub cauțiune pentru a asigura liniștea publică, atunci când există dovezi, dincolo de orice dubiu rezonabil, că acea persoană a avut un comportament care a generat sau care era de natură să genereze „tulburarea liniștii” și că, dacă persoana respectivă nu este închisă, aceasta va „tulbura liniștea publică” în viitor.

Curtea a respins argumentele conform cărora conceptul de „tulburare a liniștii publice” era prea vag și ambiguu pentru a se înscrie în condiția de „legalitate” prevăzută de art. 5.

Ținând cont de natura procedurilor în cauză și de natura sancțiunii aplicabile în cauza dedusă judecății, Curtea a considerat că „tulburarea liniștii” trebuie privită ca „delict” în sensul art. 5.1 (c) din Convenție.

Astfel, Curtea a constatat că fiecare dintre reclamanții fusese reținut și arestat în scopul aducerii sale înaintea instanței competente, în baza bănuielii de comitere a unui „delict” sau pentru că se considera necesară împiedicarea săvârșirii unui „delict”.

După examinarea probelor în cauză, Curtea nu a găsit nici un motiv pentru a pune sub semnul îndoielii faptul că poliția se temea în mod justificat de faptul că, în cazul continuării comportamentului celor doi reclamanți, care ulterior au fost eliberați condiționat pe cauțiune, acesta putea instiga la violență alte persoane. Astfel, arestul și detenția inițială a celor două persoane erau în conformitate cu legislația engleză. În consecință, referitor la detenția celor două persoane ca urmare a refuzului de a se supune eliberării condiționate pe cauțiune, Curtea a reținut că art. 5.1 nu fusese încălcat.

După examinarea probelor aflate la dispoziția sa referitoare la arestul celorlalți trei reclamanți, Curtea nu a găsit niciun motiv pentru a nu considera protestul lor pe deplin pașnic. Curtea nu a identificat nicio dovadă conform căreia cele trei persoane ar fi obstrucționat în mod semnificativ sau ar fi încercat să obstrucționeze pe ceilalți participanți la conferință, sau că ar fi întreprins orice altă acțiune care ar fi putut provoca alte persoane la acte de violență. Într-adevăr, nimic din comportamentul acestora nu părea să justifice teama poliției referitoare la posibilitatea generării unei tulburări a liniștii publice.

În concluzie, Curtea nu a fost convinsă că arestul și detenția ulterioară a celor trei reclamanți erau conforme cu legislația engleză, în sensul „legalității” prevăzute de art. 5.1, care, deci, fusese încălcat. Astfel, Curtea a acordat fiecărei persoane daune morale pentru timpul petrecut în detenție, precum și cheltuieli de judecată.

6.3.1.7 DETENȚIA MINORILOR - ARTICOLUL 5.1(d)

Articolul 5.1(d) din Convenție prevede următoarele:

“1. Orice persoană are dreptul la libertate și la siguranță. Nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția următoarelor cazuri și potrivit căilor legale:

- d. dacă este vorba de detenția legală a unui minor, hotărâtă pentru educația sa sub supraveghere sau despre detenția sa legală, în scopul aducerii sale în fața autorității competente;”

Art. 5.1(d) permite privarea de libertate a minorilor, adică, în mod normal, a persoanelor în vârstă de sub optsprezece ani, în scopul supravegherii educaționale. Cu toate că această prevedere generează o bază legală specifică pentru detenția minorilor, totuși, nu împiedică recurgerea la celelalte alineate ale art. 5.1 în cauzele privind măsurile privative de libertate aplicate minorilor.

Primul dintre cele două temeuri, anume detenția „hotărâtă pentru educația sub supraveghere”, se aplică atunci când detenția este rezultatul unui ordin legal, emis fie de o autoritate administrativă, fie de o instanță. Acest tip de detenție nu reprezintă neapărat instruire în sala de clasă, ci trebuie înțeleasă într-un sens mai larg, mai ales în contextul instituțiilor de asistență de la nivelul de autorităților locale, în cadrul cărora se desfășoară activități privind multiple aspecte ale exercitării drepturilor părintești în beneficiul și pentru protecția minorului. Art. 5.1(d) poate cuprinde detenția minorului într-o instituție de corecție „hotărâtă pentru educația sa sub supraveghere” sau într-o instituție de detenție, ca măsură preliminară în vederea transferului rapid al minorului într-o astfel de instituție de corecție³⁷.

Cel de-al doilea dintre cele două temeuri, anume detenția în scopul „aducerii [minorului] în fața autorității competente”, are ca obiect situația în care un minor este în detenție în vederea aducerii sale în fața instanței, nu pentru pronunțarea unei condamnări penale, ci pentru a asigura excluderea minorului dintr-un mediu ce îl poate afecta. Astfel, art. 5.1 (d) se referă la privarea de libertate a minorului în așteptarea emiterii unui ordin judecătoresc pentru plasamentul acestuia într-o instituție de asistență.

37. A se vedea Bouamar -v- Belgia, Nr. 9106/80, Seria A 129, 29.2.87, (1989), 11 EHRR 1.

6.3.1.8 MĂSURI PRIVATIVE DE LIBERTATE APLICABILE PERSOANELOR ÎN VEDEREA PREVENIRII RĂSPÂNDIRII BOLILOR INFECȚIOASE, PERSOANELOR CU AFECȚIUNI MENTALE, DEPENDENȚILOR DE ALCOOL ORI DROGURI SAU A PERSOANELOR FĂRĂ LOCUINȚĂ – ART. 5.1(e)

Articolul 5.1(e) din Convenție prevede următoarele:

“1. Orice persoană are dreptul la libertate și la siguranță. Nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția următoarelor cazuri și potrivit căilor legale:

- e) dacă este vorba despre detenția legală a unei persoane susceptibile să transmită o boală contagioasă, a unui alienat, a unui alcoolic, a unui toxicoman sau a unui vagabond;”

Articolul 5.1(e) permite aplicarea unor măsuri privative de libertate în scopul menținerii sănătății și a controlului social asupra anumitor categorii persoane, cum ar fi persoanele ce suferă de anumite afecțiuni, tulburări psihice, dependență de alcool ori droguri, ori persoane fără locuință. Justificarea măsurilor privative de libertate aplicabile acestor categorii de persoane poate fi reprezentată de interesele acestora sau de siguranța publică, aceste măsuri fiind denumite detenții legale de ordin social

În ceea ce privește criteriile de stabilire a legalității detenției pentru prevenirea răspândirii bolilor infecțioase, acestea presupun, în primul rând, stabilirea faptului dacă răspândirea bolii infecțioase prezintă risc pentru sănătatea sau siguranța publică și, în al doilea rând, dacă aplicarea unei măsuri privative de libertate persoanei infectate reprezintă ultima soluție pentru prevenirea răspândirii bolii, respectiv că au fost luate în considerare măsuri mai puțin severe însă s-a constatat că acestea ar fi insuficiente pentru apărarea interesului public.

Referitor la detenția persoanelor ce manifestă „tulburări mentale”, acest termen specific nu poate fi definit cu precizie, întrucât semnificația sa se află într-o continuă schimbare determinată de evoluția științelor medicale.

Pentru ca o măsură privativă de libertate să fie legală, autoritățile trebuie să respecte procedurile stabilite în dreptul intern³⁸. Măsura trebuie să fie conformă cu scopul restricțiilor permise de art. 5.1(e) și trebuie, de asemenea, să se întemeieze pe faptele cauzei, în caz contrar ea putând deveni arbitrară. Pentru a evita arbitrarul, trebuie îndeplinite trei

38. A se vedea Van Der Leer -v- Olanda, Nr. 11509/85, Seria A, nr. 170, 21.2.90 (1990) 12 EHRR 567.

condiții minime. Mai întâi, anterior luării măsurilor privative de libertate, statul trebuie să aplice standarde medicale obiective pentru a determina dacă o persoană poate fi considerată a manifesta tulburări mentale, cu excepția situației în care privarea de libertate este necesară datorită unei situații de urgență. În al doilea rând, tulburarea mentală trebuie să fie suficient de gravă pentru a justifica privarea de libertate. În al treilea rând, statul poate menține o măsură privativă de libertate numai pe perioada cât persistă tulburarea mentală³⁹. În ceea ce privește cel de-al doilea criteriu, tratamentul medical nu reprezintă o condiție în sine. Al treilea criteriu presupune dreptul la examinare periodică a justificării menținerii măsurii, adică o astfel de măsură privativă de libertate nu poate fi prelungită pentru o perioadă nedeterminată de timp. Cu toate acestea, art. 5.1(e) nu prevede ca statul să pună la dispoziție un anumit nivel de tratament pentru a garanta faptul că persoana deținută din cauza tulburărilor mentale nu este privată de libertate mai mult decât este absolut necesar⁴⁰.

În ceea ce privește măsurile privative de libertate aplicabile „persoanelor fără locuință”, a fost acceptat că termenul desemnează „persoanele fără o locuință fixă, care nu au mijloace de subsistență și fără o ocupație sau o profesie permanentă.”⁴¹

În ceea ce privește măsurile privative de libertate aplicabile „alcoolicilor”, pentru a fi „alcoolic” în sensul art. 5.1 (e) nu este necesar ca persoana respectivă să fie în stare clinică de „alcoolemie”. Termenul se poate aplica persoanelor al căror comportament și conduită, atunci când sunt sub influența băuturilor alcoolice, reprezintă o amenințare la adresa ordinii publice sau a chiar a lor însele⁴².

JURISPRUDENȚĂ: Enhorn -v- Suedia⁴³

FAPTE ȘI ARGUMENTE: Reclamantul era homosexual și era infectat cu virusul HIV, pe care l-a transmis altui bărbat. Conform legislației naționale privind sănătatea publică, un medic i-a cerut reclamantului

39. A se vedea Winterwerp -v- Olanda, Seria A, Nr. 33, 24.10.79, (1979-1980) 2 EHRR 387.

40. A se vedea Ashingdane -v- Regatul Unit, No. 8225/78, Seria A, Nr. 93, 28.5.85, (1985) 7 EHRR 528.

41. A se vedea De Wilde, Ooms and Versyp -v- Belgia, Seria A, Nr. 12, 18.11.70, (1979-1980) 1 EHRR 373.

42. A se vedea Witold Litwa -v- Polonia, Nr. 26629/95, 4.4.00, (2001) 33 EHRR 53.

43. A se vedea Enhorn -v- Suedia, Nr. 56529/00, dec. 10.12.02, 41 EHRR 633.

să respecte anumite proceduri pentru a împiedica răspândirea virusului și să se prezinte la anumite controale medicale. Reclamantul nu a respectat aceste instrucțiuni și, în consecință, pentru a-l împiedica să răspândească virusul HIV, a fost obținut un ordin judecătoresc pentru izolarea forțată a acestuia într-un spital, pentru o perioadă de până la trei luni, ordin care a fost menținut în urma recursului și, de asemenea, a fost prelungit în mod repetat pe perioade de câte șase luni. Reclamantul a fugit de patru ori de la spital și a trăit în comunitate pentru perioade variate de timp. Ulterior, medicul a hotărât că nu existau temeiuri pentru izolarea permanentă a reclamantului în spital.

Conform reclamantului, diferitele ordine de izolare forțată și plasamentul involuntar al acestuia în spital îl privaseră de libertate, încălcându-se astfel art. 5 din Convenție.

HOTĂRÂRE: Curtea Europeană a Drepturilor Omului a hotărât că exista temeiul aplicării unei măsuri privative de libertate asupra reclamantului, conform legislației naționale, dat fiind faptul că instanțele naționale hotărâseră că reclamantul nu respectase în mod voluntar măsurile necesare pentru prevenirea răspândirii virusului, în ciuda faptului că medicul formulase instrucțiuni practice de reglementare a comportamentului reclamantului. Or, date fiind faptele, era logic să presupună că instrucțiunile nu aveau să fie respectate, ceea ce conducea la riscul răspândirii virusului.

Curtea a arătat că, în momentul evaluării „legalității” privării de libertate a unei persoane „în scopul prevenirii răspândirii bolilor infecțioase”, criteriile esențiale constau în a aprecia dacă răspândirea bolii este de natură să afecteze sănătatea ori siguranța publică și dacă privarea de libertate a persoanei infectate reprezintă ultima soluție, ca urmare a analizării unor măsuri mai puțin severe și a constatării că acestea ar fi insuficiente pentru apărarea interesului public. Conform Curții, dacă aceste criterii nu mai sunt îndeplinite, temeiul privării de libertate încetează să mai existe.

În cauză, Curtea a hotărât că îndeplinirea primului criteriu, anume că virusul HIV reprezenta și reprezintă un pericol la adresa sănătății și a siguranței publice, este indiscutabilă. Astfel, în această privință, art. 5.1(e) fusese respectat.

În ceea ce privește aspectul privării de libertate a reclamantului și dacă aceasta reprezenta ultima soluție de împiedicare a răspândirii virusului, ca urmare a analizării altor măsuri mai puțin severe care să fi

fost considerate insuficiente pentru apărarea interesului public, Curtea a hotărât că această condiție nu a fost îndeplinită și în consecință art. 5.1 fusese încălcat.

Acest lucru s-a datorat faptului că anumite măsuri care ar fi putut reduce riscul generat de reclamant, de pildă tratamentul psihiatric în scopul schimbării comportamentului acestuia sau un tratament care să îl ajute să-și controleze dependența de alcool, nu reprezentaseră condiții solicitate reclamantului în cadrul unui regim voluntar, anterior emiterii ordinului judecătoresc referitor la privarea de libertate a acestuia. În plus, cu toate că reclamantul transmisese virusul unui partener sexual, fapt care avut loc înainte de a afla că el însuși este infectat cu virusul HIV, nu exista nicio dovadă conform căreia reclamantul contaminase și alte persoane, în mod intenționat sau dintr-o neglijență gravă, inclusiv în perioada valabilității ordinului judecătoresc, chiar dacă în acea perioadă reclamantul se ascunsese.

Mai mult, Curtea a considerat că, prin prelungirea ordinului judecătoresc de izolare forțată a reclamantului pe o perioadă de aproape șapte ani, rezultatul fiind acela de plasare involuntară a acestuia în spital pentru aproape un an și jumătate în total, autoritățile nu au creat un echilibru just între necesitatea asigurării că virusul HIV nu va fi răspândit și dreptul la libertate al reclamantului.

În consecință, Curtea a hotărât că art. 5.1 din Convenție fusese încălcat și a decis ca statul să plătească reclamantului, în mod echitabil, douăsprezece mii de euro daune materiale și două mii optzeci și trei de euro pentru acoperirea cheltuielilor de judecată.

6.3.1.9 DETENȚIA ÎN CONTEXTUL IMIGRAȚIEI, EXPULZĂRII SAU AL EXTRĂDĂRII – ART. 5.1(f)

Articolul 5.1(f) din Convenție prevede următoarele:

“1. Orice persoană are dreptul la libertate și la siguranță. Nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția următoarelor cazuri și potrivit căilor legale:

- f) dacă este vorba despre arestarea sau detenția legală a unei persoane pentru a o împiedica să pătrundă în mod ilegal pe teritoriu sau împotriva căreia se află în curs o procedură de expulzare ori de extrădare.”

Articolul 5.1(f) abordează măsurile privative de libertate în contextul imigrării, azilului și al extrădării. Măsura privativă de libertate trebuie să

fie luată în conformitate cu legea interne, și nu arbitrar⁴⁴.

Conform art. 5.1(f), nu este obligatoriu ca detenția să fie considerată în mod „rezonabil” necesară. În schimb, este obligatoriu a se lua măsuri în scopul expulzării, fiind irelevant dacă justificarea deciziei de expulzare se face în baza legislației naționale sau a Convenției⁴⁵. Măsura privativă de libertate se poate înscrie chiar în art. 5.1(f), chiar dacă, în fapt, expulzarea sau extrădarea nu sunt prezente.

Totuși, măsura preventivă de libertate trebuie luată cu bună credință, trebuie să se afle într-o strânsă legătură cu scopul prevenirii accesului în țară al persoanelor neautorizate, locul și condițiile de detenție trebuie să fie adecvate iar durata detenției nu trebuie să depășească ceea ce este necesar în mod echitabil pentru scopul urmărit⁴⁶.

Mai mult, conform art. 5.1(f), măsura privativă de libertate presupune ca procedura de deportare să fie în desfășurare și executată cu diligență⁴⁷.

6.3.1.10 MOTIVE PENTRU ARESTARE – ARTICOLUL 5.2

Articolul 5.2 din Convenție prevede următoarele:

“2. Orice persoană arestată trebuie să fie informată, în termenul cel mai scurt și într-o limbă pe care o înțelege, asupra motivelor arestării sale și asupra oricărei acuzații aduse împotriva sa.”

Articolul 5.2 prevede dreptul unei persoane de a fi informată cu promptitudine asupra motivelor arestării sale și asupra acuzațiilor aduse împotriva sa. Aceasta cuprinde privarea de libertate în context penal și civil și se aplică arestului în orice temei prevăzut de art. 5.1.

Aceasta înseamnă că orice persoană arestată trebuie informată, într-un limbaj simplu, fără caracter tehnic, pe care să îl înțeleagă, cu privire la temeiurile juridice și faptice ce stau la baza arestării sale astfel încât, dacă are această capacitate și dacă dorește acest lucru, să se poată opune incriminării și să poată introduce acțiune în instanță pentru a contesta legalitatea măsurii privative de libertate, în conformitate cu art. 5.4⁴⁸. În acest context, “legalitatea” se referă la conformitatea cu legislația națională sau cu prevederile Convenției, fiind necesar ca

44. A se vedea Bozano -v- Franța, Nr. 9990/82, Seria A, Nr. 111, 18.12.86, (1987) 9 EHRR 297.

45. A se vedea Chahal -v- Regatul Unit, Nr. 22414/93, 15.11.96, (1997) 23 EHRR 413.

46. A se vedea Saadi -v- Regatul Unit, hudoc 2008 GC, 44 EHRR 1005.

47. A se vedea Quinn -v- Franța, Nr. 18580/91, 22.3.95, (1996) 21 EHRR 529.

48. A se vedea Fox, Campbell și Hartley -v- Regatul Unit, Nr. 12244/86, 12245/86 și 1283/86, 30.8.90 (1990) 13 EHRR 157.

informațiile aduse la cunoștința persoanei arestate să abordeze temeiul legal al măsurii privative de libertate atât în termenii art. 5.1 al Convenției, precum și în cei ai legislației naționale aplicabile.

Articolul 5.2 nu prevede obligația de informare asupra motivelor unei arestări într-o anumită manieră, de exemplu prin textul unui mandat sau al altor documente ce autorizează arestul – motivarea în scris nefiind o condiție obligatorie. În egală măsură, motivarea în scris nu este obligatorie nici în cazul informațiilor furnizate la momentul arestării de către ofițerul care a efectuat arestarea. Totuși, indicarea vagă a bazei legale a arestului nu este suficientă. În schimb, standardul ce trebuie aplicat constă în indicații suficient de clare cu privire la bănuielele la adresa persoanei arestate, astfel încât aceasta să înțeleagă imediat care este fapta în legătură cu care este suspectată.

Articolul 5.2 nu garantează unei persoane arestate dreptul de acces la un avocat.

Condiția cuprinsă în art. 5.2 se suprapune cu cea din art. 5.4 în sensul că procedurile prevăzute în art. 5.4 impun ca persoanei în cauză să i se comunice imediat motivul detenției sale. Mai mult, în ceea ce privește cauzele penale, art. 5.2 se suprapune într-o oarecare măsură și cu obligația cuprinsă în art. 6.3(a) din Convenție care arată că unei persoane acuzate, fie că este deținută în timpul procesului sau nu, trebuie să i se comunice imediat natura și cauza acuzațiilor ce i se aduc.

În ceea ce privește condiția promptitudinii („de îndată”), aceasta se aplică întotdeauna informării asupra motivele arestării, care, evident, se va referi numai la informațiile privind acuzațiile aduse, dacă se ia decizia trimiterii în judecată. În ceea ce privește perioada imediat următoare arestării, în mod obișnuit informațiile ar trebui comunicate deținutului în termen de câteva ore de la luarea măsurii arestării.

Dacă persoana arestată este informată cu privire la temeiurile legale și faptice ale arestării sale, într-un anumit moment sau în etape, într-o perioadă de timp suficient de scurtă de la momentul arestării, se va considera că art. 5.2 este respectat. Acest aspect va fi evaluat în funcție de circumstanțele cauzei.

6.3.1.11 DREPTUL DE A FI ADUS DE ÎNDATĂ ÎNAINTEA UNEI AUTORITĂȚI JUDICIARE – ART. 5.3

Articolul 5.3 din Convenție prevede următoarele:

“3. Orice persoană arestată sau deținută, în condițiile prevăzute de paragraful 1 lit. c) din prezentul articol, trebuie adusă de îndată înaintea

unui judecător sau a altui magistrat împuternicit prin lege cu exercitarea atribuțiilor judiciare și are dreptul de a fi judecată într-un termen rezonabil sau eliberată în cursul procedurii. Punerea în libertate poate fi subordonată unei garanții care să asigure prezentarea persoanei în cauză la audiere.”

Prima parte a art. 5.3 prevede ca învinuitul să fie adus, după arestarea inițială, înaintea unui judecător sau a altui magistrat, pentru a se pronunța cu privire la legalitatea arestării persoanei respective.

Persoana care este arestată trebuie adusă din oficiu și de îndată înaintea magistratului, care trebuie să aibă competența de a o pune în libertate.

Examinarea inițială și din oficiu a măsurii arestării trebuie să stabilească dacă măsura respectă art. 5.1 lit. (c), adică trebuie să abordeze aspectul legalității precum și cel al existenței unei bănuieli legitime conform căreia persoana respectivă ar fi săvârșit o infracțiune. În etapa inițială nu este necesar a se analiza din oficiu posibilitatea eliberării învinuitului pe cauțiune până la soluționarea cauzei, cu alte cuvinte, în această etapă a procedurii nu se pune problema justificării sau a examinării necesității prelungirii măsurii privative de libertate prin raportare la circumstanțele învinuitului. Cu toate acestea, justificarea și examinarea necesității prelungirii detenției trebuie efectuate la momentul oportun, reprezentând o bună practică și fiind recomandat, deși nu există o condiție strictă în acest sens, ca magistratul care efectuează această analiză inițială asupra legalității să aibă competența de a lua în considerare și aspectul eliberării pe cauțiune⁴⁹.

Condiția “promptitudinii” („de îndată”) nu este definită în limite de timp și, deci, este evaluată în fiecare cauză în funcție de caracteristicile specifice ale acesteia, însă flexibilitatea și libertatea de a dispune sunt, în acest privință, foarte limitate⁵⁰.

Controlul judiciar trebuie exercitat de către un magistrat independent de puterea executivă și de părțile implicate în procedură. În cazul în care, ulterior, acesta poate interveni în procedură, imparțialitatea sa poate fi pusă sub semnul îndoielii⁵¹.

Cea de-a doua parte a art. 5.3 garantează dreptul la judecată într-o perioadă rezonabilă de timp sau la punere în libertate în timpul procedurii. Acestea nu reprezintă alternative – dreptul de a fi pus în

49. A se vedea McKay -v- Regatul Unit, 2006-X, 44 EHRR 827.

50. A se vedea Brogan și alții -v- Regatul Unit, 11209/84, 11266/84, și, 11365/85, Seria A, Nr. 145-B, 29.11.88, (1989) 11 EHRR 117.

51. A se vedea HB -v- Elveția, Nr. 26899/95, 5.4.01, (2003) 37 EHRR 52.

libertate în timpul procedurii există dacă nu se poate justifica detenția⁵². Dacă detenția este prelungită, se impune analizarea de către instanțele naționale a detenției continue a persoanelor aflate în procedură, în vederea garantării punerii în libertate atunci când circumstanțele nu mai îndreptățesc prelungirea măsurii privative de libertate. De fapt, Statul trebuie să demonstreze că există suficiente motive pentru justificarea prelungirii detenției, adică nu doar bănuiala legitimă a implicării învinutului în săvârșirea unei infracțiuni. Printre motivele relevante se numără pericolul ca învinutul să se sustragă, încercarea de a influența cursul firesc al cercetării penale sau al judecării, prevenirea săvârșirii de infracțiuni, respectarea ordinii publice și, în mod excepțional, siguranța persoanei aflate în curs de cercetare.

De asemenea, conform art. 5.3, judecarea învinutului trebuie să aibă loc într-o perioadă rezonabilă de timp. Timpul va fi socotit începând de la momentul arestării inițiale până la condamnarea sau achitarea de către prima instanță, însă nu va include și procedurile de recurs (care fac obiectul art. 6.1 din Convenție). În ceea ce privește considerentele de care trebuie ținut cont în evaluarea desfășurării procesului într-o perioadă rezonabilă de timp, în sensul art. 5.3, printre factorii relevanți care trebuie luați în considerare se numără complexitatea cauzei, comportamentul învinutului și eficiența autorităților naționale.

Punerea în libertate pe cauțiune poate depinde de garanțiile că învinutul se va înfățișa la proces, care pot lua forme diferite, cum ar fi constituirea unei garanții sau predarea pașaportului⁵³. Valoarea cauțiunii trebuie evaluată în principal în funcție de persoana în cauză, inclusiv de bunurile acesteia, iar învinutul trebuie să furnizeze suficiente informații în vederea stabilirii valorii cauțiunii.

JURISPRUDENȚĂ:

Viorel Burzo -v- România⁵⁴

FAPTE ȘI ARGUMENTE: Reclamantul a fost Președinte al Secției Penale din cadrul Curții de Apel Cluj-Napoca și a fost arestat sub învinuirea de trafic de influență. Mandatul de arestare a acestuia arăta că în iulie 2000, reclamantul primise bani de la o anume „G.M” în timp

52. A se vedea Wemhoff -v- Germania, Seria A, Nr. 7, 27.7.68, (1979-1980) 1 EHRR 55.

53. A se vedea Schmid -v- Austria, Nr. 10670/83, 44 DR 195.

54. Hotărârea din 30 iunie 2009, Cererea nr. 75109/01 și nr. 12639/02, neraportată oficial până în prezent.

ce soțul acesteia din urmă era în detenție, cu scopul de a convinge judecătorii Curții de Apel Cluj să fie îngăduitori.

Reclamantul a fost reținut în locul de detenție din cadrul sediului poliției din Cluj. Acolo a stat 11 zile în total, într-o celulă dintr-o pivniță lipsită de căldură, măsurând 5,75 m.p., împreună cu alți doi deținuți. Reclamantul susținea că i se permitea să meargă la toaletă numai de două ori pe zi.

În presa națională și locală au apărut o serie de articole cu privire la arestarea reclamantului, la 22 ianuarie 2001, 23 ianuarie 2001 (ziua următoare unei conferințe de presă organizate de direcția de cercetări judiciare) precum și la sfârșitul lunii ianuarie și la începutul lunii februarie 2001. În acestea se făcea un rezumat al presupuselor infracțiuni, unele dintre articole prezentând vinovăția reclamantului ca fiind stabilită iar altele pretinzând că vinovăția acestuia ar fi fost confirmată de o sursă oficială.

Printre probele de la dosar se afla înregistrarea unei conversații dintre soțul lui „G.M.” și reclamant, obținută prin ascultarea biroului reclamantului de Serviciul Român de Informații.

La 21 februarie 2001, reclamantul a fost transferat la Penitenciarul București - Jilava, unde a fost ținut până la 14 august 2002, într-o celulă de 14 m.p. cu lumină naturală, împreună cu alți nouă deținuți. Conform reclamantului, toaleta era reprezentată de o groapă în podea, apa nu era potabilă și se permitea numai un duș pe săptămână. Conform Guvernului, reclamantul avea dreptul la o oră de activități în aer liber pe zi.

La 11 iulie 2001, după administrarea probelor, Curtea Supremă de Justiție l-a condamnat pe reclamant la patru ani închisoare pentru trafic de influență, și i-a interzis să-și exercite drepturile părintești față de fiica sa în această perioadă. Curtea Supremă de Justiție a respins recursul reclamantului.

La 14 august 2002, reclamantul a fost transferat de la Penitenciarul Jilava la Penitenciarul Bistrița, într-o camionetă a penitenciarului. Reclamantul susținea că pe parcursul celor 23 de ore ale călătoriei, a trebuit să stea în picioare și nu a primit hrană sau tratament medical. Guvernul a precizat că deținuții primiseră hrană rece și fuseseră însoțiți de o echipă ce le putea acorda primul ajutor.

Reclamantul a continuat să își execute sentința în cadrul Penitenciarului Bistrița până la 25 iulie 2003, când o instanță a hotărât liberarea condiționată a acestuia.

Bazându-se în principal pe art. 3, art. 5.3, art. 6.1, 6.2 și 6.3 și art. 8 din Convenție, reclamantul s-a plâns în special de condițiile inadecvate în care fusese deținut la Cluj și la Jilava și în care fusese transportat la Bistrița, că nu fusese adus înaintea unui judecător de îndată după arestarea sa, că nu beneficiase de prezumția de nevinovăție, de interceptarea convorbirilor telefonice ca urmare a monitorizării biroului său și de interzicerea exercitării drepturilor sale părintești ca urmare a condamnării sale penale.

HOTĂRÂRE: În ceea ce privește condiția de aducere imediată înaintea unui judecător sau a unui magistrat autorizat de lege să exercite competențe judiciare, durata totală a detenției reclamantului înainte de aducerea sa înaintea unei autorități judiciare fusese de 19 zile, iar Guvernul României nu a adus nicio justificare a acestei întârzieri.

Astfel, Curtea a concluzionat că reclamantul nu fusese adus „de îndată” înaintea unui judecător sau a altui magistrat cu competență judiciară, astfel încalcându-se art. 5.3.

De asemenea, Curtea a mai reținut că: (i) fusese încălcat art. 3 din Convenție cu privire la interzicerea tratamentului inuman sau degradant avându-se în vedere condițiile de detenție a reclamantului; (ii) fusese încălcat art. 8 din Convenție cu privire la dreptul de respectare a vieții private și de familie avându-se în vedere monitorizarea biroului reclamantului și sancționarea sa privitoare la exercitarea drepturilor părintești; (iii) nu fuseseră încălcate dispozițiile art. 6.2 din Convenție cu privire la dreptul la un proces echitabil referitor la prezumția de nevinovăție a reclamantului, nici art. 6.1 și 6.3 din Convenție privitoare la probe și la examinarea martorilor în cadrul urmăririi.

Curtea a acordat reclamantului daune morale în valoare de 10.000 de euro și 1.500 de euro pentru cheltuieli.

6.3.1.12 DREPTUL DE LA UN RECURS CONTRA PRIVĂRII DE LIBERTATE – ART. 5.4

Articolul 5.4 din Convenție prevede următoarele:

“4. Orice persoană lipsită de libertatea sa prin arestare sau deținere are dreptul să introducă un recurs în fața unei instanțe, pentru ca aceasta să se pronunțe într-un termen scurt asupra legalității deținerii sale și să dispună eliberarea sa dacă deținerea este ilegală.”

Articolul 5.4 conferă persoanei dreptul la o evaluare judiciară promptă a detenției sale, iar persoana în cauză trebuie eliberată în cazul în care

instanța hotărăște că detenția este ilegală. Nu este un recurs în sine, ci o verificare a condițiilor procedurale și de fond esențiale în scopul stabilirii legalității privării de libertate. Această procedură este cunoscută și sub numele de drept de “habeas corpus”.

Recursul trebuie să fie direct accesibil deținutului⁵⁵, decizia impunându-se să fie luată într-un termen scurt și de către un organism având competența unei instanțe, inclusiv competența de ordonare a eliberării în cazul constatării ilegalității detenției. Dacă organismul în cauză îndeplinește aceste condiții, nu mai există nici o cale de atac împotriva deciziei de stabilire sau de prelungire a detenției. Dacă aceste condiții nu sunt îndeplinite, trebuie să existe posibilitatea unui recurs la un al doilea organism care oferă toate garanțiile unei proceduri judiciare⁵⁶.

Trebuie respectate câteva condiții procedurale, inclusiv contradictorialitatea procedurii, asigurându-se egalitatea armelor dintre părți⁵⁷, accesul la dosarul utilizat de autoritățile ce efectuează cercetarea⁵⁸ și obligativitatea unei proceduri orale în anumite situații⁵⁹.

În ceea ce privește analiza legalității detenției, deținutul trebuie să aibă ocazia de a contesta concordanța dintre detenția sa și legislația internă (și Convenție). Aici, sarcina probei aparține autorităților, adică autoritățile trebuie să dovedească îndeplinirea condițiilor de detenție în persoana deținutului în cauză. Instanța nu este obligată să analizeze toate argumentele invocate, însă trebuie să ia în considerare și să aprecieze în mod adecvat faptele concrete pe care le invocă deținutul, care ar putea pune la îndoială existența condițiilor esențiale pentru asigurarea legalității lipirii de libertate. În ceea ce privește aspectul determinării legalității sau a ilegalității detenției, natura acțiunilor necesare va depinde de tipul de detenție⁶⁰.

Art. 5.4 se aplică și în cazul în care factorii relevanți ce justifică privarea de libertate se schimbă odată cu trecerea timpului. În aceste circumstanțe, trebuie să aibă loc o evaluare periodică a necesității prelungirii măsurii privative de libertate, mai ales în ceea ce privește detenția persoanelor cu tulburări mentale și a condamnaților pe viață⁶¹.

55. A se vedea Rakevich -v- Rusia, Nr. 58973/00, 28.10.03.

56. A se vedea Varbanov -v- Bulgaria, Nr. 31365/96, 5.10.00.

57. A se vedea Sanchez-Reisse -v- Elveția, Nr. 9862/82, 21.10.86.

58. A se vedea Lamy -v- Belgia, Cererea 10444/83, 30.3.89, 11 EHRR 529.

59. A se vedea Trzaska -v- Polonia, Nr. 25792/94, 11.7.00.

60. A se vedea Chahal -v- Regatul Unit, Nr. 22414/93, 15.11.96, (1997) 23 EHRR 413.

61. A se vedea X -v- Regatul Unit, A 46, 1981 4 EHRR 188.

Conform art. 5.4, instanța trebuie să se pronunțe într-un „termen scurt”, care depinde de circumstanțele fiecărei cauze, inclusiv de întârzieri cauzate de autorități și de deținut⁶².

6.3.1.13 DREPTUL LA REPARAȚIE PENTRU PRIVARE DE LIBERTATE ÎN MOD ILEGAL – ART. 5.5

Articolul 5.5 din Convenție prevede următoarele:

“5. Orice persoană care este victima unei arestări sau a unei detenții în condiții contrare dispozițiilor acestui articol are dreptul la reparații.”

Orice încălcare a condițiilor prevăzute de art. 5 generează dreptul la reparații.

Art. 5.5 se aplică atunci când oricare sau mai multe dintre alineatele (1) - (4) au fost încălcate, acest lucru fiind statuat fie de o autoritate națională, fie de Curtea Europeană a Drepturilor Omului⁶³.

Dreptul la reparații prevăzut de art. 5.5 este un drept pretins de o persoană de la autoritățile naționale – este singurul drept la reparații la nivel național prevăzut de Convenție referitor la încălcarea dispozițiilor acesteia.

Dreptul la reparații, prevăzut de art. 5.5, este unul obținut în fața unei instanțe, deci este vorba de acordarea unor reparații cu caracter obligatoriu, de obicei de natură pecuniară.

Statul poate solicita probe referitoare la daunele rezultând din încălcarea art. 5 înainte de dispunerea reparațiilor⁶⁴. Termenul “daune” include atât pierderi materiale, cât și morale.

Termenul “reparații” poate fi interpretat în sens larg, adică poate însemna mai mult decât reparații financiare, însă reparațiile nu includ eliberarea unei persoane deținute, acest lucru fiind în mod explicit prevăzut la art. 5.4 din Convenție.

În ceea ce privește quantumul reparațiilor, acesta este stabilit de stat conform propriei aprecieri, sub rezerva evaluării de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

Articolul 41 din Convenție conferă Curții Europene a Drepturilor omului competența de a “acorda satisfacție echitabilă” unei persoane în anumite circumstanțe, respectiv de a acorda reparații acesteia în cazul în care

62. A se vedea *Herczegfalvy -v- Austria*, Nr. 10533/83, Seria A, Nr. 242-B, 24.9.92, (1993) 15 EHRR 437, *Rehbock -v- Slovenia*, Nr. 29462/95, 28.11.00, *De Jong, Baljet și Van Den Brink -v- Olanda*, A 77, 22.5.84, (1986), 8 EHHR 20, E -v- *Norvegia*, 29.8.90, 17 EHHR 30, și, *Bezicheri -v- Italia*, A 164 (1989), 12 EHRR 210.

63. A se vedea *Brogan și alții -v- Regatul Unit*, 11209/84, 11266/84, și, 11365/85, Seria A, Nr. 145-B, 29.11.88 (1989), 11 EHRR 117.

64. A se vedea *Wassink -v- Olanda*, Nr. 12535/86, 27.9.90, Seria A, 185-A (1990).

Convenția a fost încălcată. Trebuie remarcat că art. 5.5 și art. 41 din Convenție nu funcționează după principiul excluderii reciproce⁶⁵ - dacă în urma încălcării art. 5.1 - 5.4 și, deci, a art. 5.5, la nivel național nu se acordă reparații, există posibilitatea obținerii reparațiilor în baza art. 41 pentru încălcarea art. 5.5.

JURISPRUDENȚĂ: Tase -v- România⁶⁶

FAPTE ȘI ARGUMENTE: Poliția din Ploiești a inițiat o cercetare a acuzațiilor conform cărora reclamantul sustrăsese produse petrolifere de la angajatorul acestuia, o companie petrolieră.

La 6 iunie 2002, reclamantul a fost reținut de poliție.

La 7 iunie 2002, procurorul de pe lângă Tribunalului Prahova a emis un mandat de arestare de trezeci de zile pe numele reclamantului, până la 6 iulie 2002. Ordinul procurorului conținea următoarele motive în favoarea arestării reclamantului:

“infracțiunea se pedepsește cu închisoarea mai mare de doi ani, iar lăsarea în libertate [a reclamantului] reprezintă o amenințare pentru ordinea publică.”

La 4 iulie 2002, reclamantul a fost adus în fața Tribunalului Prahova pentru verificarea legalității măsurii arestării și a detenției acestuia înainte de proces, avocatul reclamantului a solicitat ca ordonanța privind arestarea preventivă să fie anulată iar reclamantul să fie eliberat, motivând, în special, că mandatul de arestare era nelegal, iar măsura de a-l aresta înainte de judecată a fost luată în mod automat și cu prea mare ușurință, întrucât nu exista nici o dovadă care să-l incrimineze cu privire la săvârșirea infracțiunii respective.

La 4 iulie 2002, Tribunalul Prahova, luând în considerare faptul că motivele ce justificau măsura inițială rămăneau neschimbate, a ordonat ca reclamantul să fie ținut în arest pentru încă trezeci de zile, adică până la 5 august 2002. A reținut că decizia sa se putea ataca cu recurs odată cu fondul cauzei.

Au mai avut loc patru audieri în fața Tribunalului Prahova. De fiecare dată, detenția anterioară judecării reclamantului a fost prelungită din motive similare celor din 4 iulie 2002, până la pronunțarea deciziei cu

65. A se vedea Ciulla -v- Italia, A 148 (1989), 22.2.89, 13 EHRR 346.

66. Hotărârea din 10 iunie 2008, Cererea nr. 29761/02, nepublicată.

privire la fondul cauzei. Tribunalul Prahova nu a mai oferit temeuri noi.

La 9 octombrie 2002, Tribunalul Județean Prahova a condamnat reclamantul pentru furt calificat stabilind pedeapsa la un an de închisoare cu suspendare.

Reclamantul a fost eliberat din arest la 10 octombrie 2002.

Curtea Supremă de Justiție a respins calea de atac promovată de către reclamant și a menținut hotărârea Tribunalului Județean printr-o decizie definitivă din 7 iulie 2003.

Între timp, la 8 august 2002, reclamantul a fost concediat, prin aplicarea prevederilor Codului Muncii, dat fiind că detenția sa depășise șaiszeci de zile.

Reclamantul a susținut că fusese arestat și ținut în detenție ilegal, în absența oricăror motive întemeiate și că nu a putut obține reparații pentru detenția sa anterioară judecătii, în măsura în care rezultatul procedurilor penale i-a fost nefavorabil.

HOTĂRÂRE: În ceea ce privește aspectul arestării în baza bănuielii legitime cu privire la comiterea unei infracțiuni, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a stabilit deja în jurisprudența sa că, în contradicție cu condițiile prevăzute de legislația națională a României, practica standard a procurorilor români consta în a nu oferi motive concrete pentru a justifica măsura arestării, în special în cazul în care era vorba de presupusul pericol la adresa ordinii publice. În consecință, Curtea concluzionase anterior că, din acest motiv, se încălca art. 5.1 lit. (c) din Convenție.

Curtea a reținut că nici în cazul de față procurorul nu furnizase motive concrete care să justifice arestarea reclamantului. Astfel, în concordanță cu jurisprudența sa anterioară în domeniu, Curtea a considerat că nerespectarea „procedurii prevăzute de lege” în momentul arestării reclamantului echivala cu încălcarea art. 5.1(c) din Convenție.

În ceea ce privește aspectul dreptului de a fi eliberat în timpul procedurii, Curtea a arătat că o persoană acuzată de săvârșirea unei infracțiuni trebuie pusă în libertate întotdeauna în timpul cercetării penale sau al judecătii dacă statul nu poate demonstra că există motive „relevante și suficiente” care să justifice arestarea sau prelungirea arestării. Justificarea oricărei perioade de aplicare a unei măsuri privative de libertate, indiferent cât de scurtă ar fi perioada în cauză, trebuie demonstrată convingător de autorități. Curtea a reținut că prelungirea semi-automată a măsurii privative de libertate contravine garanțiilor prevăzute de art. 5.3 din Convenție.

În cazul de față, Curtea a reținut că Tribunalul Județean Prahova a prelungit detenția reclamantului de cinci ori, în baza aceluiași raționament și fără a oferi detalii cu privire la temeiul deciziilor sale. Curtea nu a reținut susținerile Guvernului român, conform cărora lipsa motivării deciziilor Tribunalului Județean Prahova ar fi fost complinită de probele de la dosar. Curtea a arătat că numai prin statuarea unor decizii motivate administrarea justiției poate fi accesibilă publicului, iar deciziile nelegale sau netemeinice pot face obiectul căilor de atac.

În lumina acestor considerente, Curtea a concluzionat că, dată fiind lipsa motivărilor concrete ale deciziilor tribunalului, prelungirea repetată a detenției reclamantului în timpul procedurii contravenea art. 5.3 din Convenție.

În privința aspectului dreptului la reparații, Curtea a reamintit că art. 5.5 din Convenție este respectat atunci când este posibilă aplicarea reparațiilor cu privire la privarea de libertate în condiții contrare alin. 1, 2, 3 sau 4 ale art. 5. Dreptul la reparații prevăzut în alin. 5 presupune, astfel, stabilirea încălcării unuia dintre alineatele anterioare ale art. 5, fie de o autoritate a administrației publice a statului respectiv, fie de către o instanță a acestuia.

Curtea a constatat că, în cauza de față, detenția anterioară judecării reclamantului încălca art. 5.1 și 5.3 din Convenție. Curtea a mai concluzionat că reclamantul nu a avut la dispoziție căi de atac eficiente, prin exercitarea cărora să-și poată demonstra nevinovăția.

Astfel, Curtea a considerat că art. 5.5 se aplica în acest caz.

Curtea a reținut că reclamantul nu putea solicita reparații dat fiind că detenția sa nu fusese niciodată declarată ilegală de instanțele interne românești. Reclamantul nu-și putea întemeia cererea pe dispozițiile Codului de procedură penală român, întrucât încheierile de ședință nu puteau fi atacate decât odată cu fondul, ceea ce îl lipsea pe acesta de o acțiune efectivă.

De aceea, în lumina acestor fapte, Curtea a concluzionat că legislația românească nu permitea reclamantului un drept la reparații, conform art. 5.5 din Convenție și, deci, art. 5.5 din Convenție fusese încălcat.

Art. 41 din Convenție prevede că în cazul în care Curtea constată că a fost încălcată Convenția, iar legislația internă a Înaltei Părți Contractante în cauză nu oferă decât reparații parțiale, atunci, dacă e cazul, Curtea va acorda satisfacție echitabilă părții prejudiciate.

Curtea a reținut că în luna august 2002 reclamantul a fost concediat din cauza detenției sale, care, conform Curții, fusese ilegală. Astfel,

pierderea veniturilor din 8 august până la 10 octombrie 2002 a fost cauzată de detenția ilegală a acestuia.

Așadar, pronunțându-se în mod echitabil, Curtea a acordat reclamantului 500 de euro cu titlu de daune materiale, și 5.000 de euro cu titlul de daune morale.

6.4 DREPTUL DE A FI JUDECAT DE O INSTANȚĂ ȘI DREPTUL LA UN PROCES ECHITABIL – ART. 6 DIN CONVENȚIE ȘI ART. 2, 3 ȘI 4 DIN PROTOCOLUL 7

Articolul 6 din Convenție prevede următoarele:

“Articolul 6 – Dreptul la un proces echitabil

1. Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa. Hotărârrea trebuie să fie pronunțată în mod public, dar accesul în sala de ședință poate fi interzis presei și publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia în interesul moralității, al ordinii publice, ori al securității naționale într-o societate democratică, atunci când interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau în măsura considerată absolut necesară de către instanță atunci când, în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției.

2. Orice persoană acuzată de o infracțiune este prezumată nevinovată până ce vinovăția sa va fi legal stabilită.

3. Orice acuzat are, în special, dreptul:

- a) să fie informat, în termenul cel mai scurt, într-o limbă pe care o înțelege și în mod amănunțit, asupra naturii și cauzei acuzației aduse împotriva sa;
- b) să dispună de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale;
- c) să se apere el însuși sau să fie asistat de un apărător ales de el și, dacă nu dispune de mijloacele necesare pentru a plăti un apărător, să poată fi asistat în mod gratuit de un avocat din oficiu, atunci când interesele justiției o cer;

- d) să întrebe dacă să solicite audierea martorilor acuzării și să obțină citarea și audierea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării;
- e) să fie asistat în mod gratuit de un interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la audiere.”

Articolele 2, 3 și 4 ale Protocolului 7 prevăd:

“Articolul 2 - Dreptul la două grade de jurisdicție în materie penală

1. Orice persoană declarată vinovată de o infracțiune de către un tribunal are dreptul să ceară examinarea declarației de vinovăție sau a condamnării de către o jurisdicție superioară. Exercitarea acestui drept, inclusiv motivele pentru care acesta poate fi exercitat, sunt reglementate de lege.

2. Acest drept poate face obiectul unor excepții în cazul infracțiunilor minore, așa cum acestea sunt definite de lege, sau când cel interesat a fost judecat în primă instanță de către cea mai înaltă jurisdicție ori a fost declarat vinovat și condamnat ca urmare a unui recurs împotriva achitării sale.

Articolul 3 - Dreptul la despăgubiri în caz de eroare judiciară

Atunci când o condamnare penală definitivă este ulterior anulată sau când este acordată grațierea, pentru că un fapt nou sau recent descoperit dovedește că s-a produs o eroare judiciară, persoana care a suferit o pedeapsă din cauza acestei condamnări este despăgubită conform legii ori practicii în vigoare în statul respectiv, cu excepția cazului în care se dovedește că nedescoperirea în timp util a faptului necunoscut îi este imputabilă în tot sau în parte.

Articolul 4 - Dreptul de a nu fi judecat sau pedepsit de două ori

1. Nimeni nu poate fi urmărit sau pedepsit penal de către jurisdicțiile aceluiași stat pentru săvârșirea infracțiunii pentru care a fost deja achitat sau condamnat printr-o hotărâre definitivă conform legii și procedurii penale ale acestui stat.

2. Dispozițiile paragrafului precedent nu împiedică redeschiderea procesului, conform legii și procedurii penale a statului respectiv, dacă fapte noi ori recent descoperite sau un viciu fundamental în cadrul procedurii precedente sunt de natură să afecteze hotărârea pronunțată.

3. Nici o derogare de la prezentul articol nu este îngăduită în temeiul art. 15 din Convenție.”

6.4.1 INTRODUCERE - ARTICOLUL 6

Art. 6 garantează dreptul la un proces echitabil care are un loc semnificativ în cadrul Convenției. Dreptul la un proces echitabil reprezintă o caracteristică esențială a statului de drept și a societății liberal-democratice și a făcut obiectul celor mai multe cauze în fața Curții Europene a Drepturilor Omului.

Art. 6.1 se aplică atât procedurilor penale cât și celor civile, însă drepturile suplimentare prevăzute în art. 6.2 și art. 6.3 se aplică doar în cauzele penale. Garanțiile procesuale prevăzute de art. 6.3 trebuie înțelese ca aspecte ale dreptului la un proces echitabil în general și în consecință „lista” nu este una exhaustivă.

Articolele 2, 3 și 4 ale Protocolului 7 au o legătură importantă cu aspectele penale la care se referă art. 6. Ele au fost reproduse mai sus pentru o informare completă asupra prevederilor relevante, însă nu vor mai fi abordate ori detaliate în prezentul manual.

6.4.2 DOMENIUL DE APLICARE ÎN CEEA CE PRIVEȘTE ACUZAȚIILE ÎN MATERIE PENALĂ ȘI DREPTURILE ȘI OBLIGAȚIILE CU CARACTER CIVIL

Trebuie evidențiat faptul că distincția dintre calificarea cauzelor în Convenție ca fiind de natură penală sau civilă este una importantă, dat fiind că art. 6.1 se aplică ambelor tipuri de procedură, pe când art. 6.2 și art. 6.3 se aplică doar procedurilor pe care Convenția le consideră de natură penală.

Distincția menționată anterior dobândește o anumită semnificație dacă se înțelege că termenii „drepturi și obligații cu caracter civil” și „acuzăție în materie penală” sunt concepte autonome conform Convenției, adică deși calificarea procedurilor conform legislației naționale poate avea o anumită relevanță, aceasta nu va fi neapărat decisivă, Curtea Europeană a Drepturilor Omului putând da o altă interpretare acestor concepte, în sensul prevăzut în Convenție.

În evaluarea naturii penale a procedurilor, decisivă este concepția asupra fondului și nu cea formală a art. 6.1. Astfel, Curtea Europeană a Drepturilor Omului va lua în considerare calificarea națională, natura procedurilor precum și natura și gravitatea pedepsei⁶⁷. Natura acuzației în materie penală poate fi interpretată, deci, în sens larg. Procedurile

67. A se vedea Engel -v- Olanda, Seria A, 22, 8.7.76 (1979-1980), 1 EHRR 647.

calificate formal la nivel intern ca fiind de natură civilă⁶⁸ sau administrativă⁶⁹ pot deci fi interpretate de Curte ca fiind de fapt penale, de exemplu, atunci când neplata unei amenzi poate atrage după sine condamnarea la închisoare. Mai mult, reglementarea națională conform căreia o anumită infracțiune nu se pedepsește nu înseamnă că aceasta nu va fi calificată ca fiind de natură penală, în sensul Convenției⁷⁰.

În cauzele penale, art. 6 își găsește aplicabilitate în principiu din momentul când se formulează acuzații împotriva unui învinuit, însă poate fi aplicat și mai devreme, cum ar fi în momentul arestării⁷¹. De asemenea, art. 6 continuă să se aplice în toate etapele cercetării ori ale procesului penal până la pronunțarea unei hotărâri definitive și irevocabile.

Într-un prim sens, expresia „drepturi și obligații cu caracter civil” poate fi interpretată ca demonstrând o demarcație a dreptului privat de dreptul public, dată fiind utilizarea cuvântului „civil”, drepturile și obligațiile de natură „civilă” reprezentând drepturile și obligațiile ce țin de sfera dreptului privat. Din acest punct de vedere, drepturile și obligațiile privind relațiile dintre particulari se înscriu în mod clar în obiectul art. 6. Spre deosebire de acestea, unele drepturi și obligații referitoare la relațiile dintre persoane și stat, cum ar fi obligația de plată a impozitelor, nu se înscriu în art. 6.1. Totuși, stabilirea limitelor dintre „public” și „privat” nu este întotdeauna facilă. Unele cauze privind drepturile și obligațiile privind relațiile dintre particulari și stat au fost stabilite ca înscriindu-se în art. 6.1, însă, din punct de vedere conceptual, este dificilă menținerea distincției drept public / drept privat în acest sens. Se poate concluziona că acest concept al „drepturilor și obligațiilor cu caracter civil” este interpretat într-un sens larg de Curtea Europeană a Drepturilor Omului atunci când aceasta face aplicarea art. 6.1.

Pentru ca art. 6.1 să se aplice procedurilor civile, trebuie îndeplinite trei condiții: mai întâi, existența unui drept sau a unei obligații cu caracter civil; în al doilea rând, existența unui litigiu privind un drept sau o obligație cu caracter civil; în al treilea rând, rezultatul procedurii să fie direct și determinant cu privire la existența dreptului.

68. A se vedea Benham -v- Regatul Unit, Nr. 19380/92, 10.6.96, (1996) 22 EHRR 293.

69. A se vedea T -v- Austria, Nr. 27783/95, 14.11.00.

70. A se vedea Öztürk -v- Germania, Nr.8544/79, Seria A, Nr. 73, 21.2.84, (1984) 6 EHRR 49.

71. A se vedea Eckle -v- Germania, Nr. 8130/78, 15.7.82, Seria A, Nr. 51, (1983) 5 EHRR 1.

În ceea ce privește prima condiție, trebuie să fie pusă în discuție existența unui „drept” recunoscut de dreptul intern. În general, așa cum am menționat deja, un „drept cu caracter civil” adică din domeniul dreptului privat, în opoziție cu un drept cu caracteristicile dreptului public. Deși o astfel de calificare a dreptului intern poate prezenta relevanță, ea nu este neapărat esențială deoarece, în sensul Convenției, termenul poate căpăta o semnificație autonomă.

Totuși, litigiile având ca obiect aspecte de drept public se pot înscrie în prevederile art. 6.1, dacă sunt de natură să aibă un efect semnificativ asupra unui drept cu caracter civil. Însă, așa cum am menționat mai sus, acesta nu este un concept clar. S-a constatat că anumite drepturi sunt de natură „civilă”, spre exemplu, dreptul la proprietate în contextul acordării unei autorizații de urbanism, dreptul la indemnizație în caz de boală⁷², cererea pentru înregistrarea unei asociații⁷³ sau acordarea unei licențe sau a unei autorizații pentru exercitarea de activități comerciale ori pentru practicarea unei profesii, acțiunea civilă pentru reparații împotriva statului. De asemenea, s-a putut constata că alte drepturi nu reprezintă drepturi de natură „civilă”, printre care procedurile de impozitare⁷⁴, dreptul la candidatură în campanie electorală⁷⁵ și acordarea discreționară a reparațiilor în urma achitării în cadrul procesului penal.

În ceea ce privește cea de-a doua condiție, trebuie să existe o acțiune judiciară în dreptul intern care să aibă ca obiect un drept cu caracter civil, iar litigiul trebuie să fie real și serios⁷⁶.

Referitor la a treia condiție, și anume „efectul direct și determinant” semnifică faptul că rezultatul acțiunii judiciare trebuie să fie direct și decisiv cu privire la un drept cu caracter civil⁷⁷.

72. A se vedea *Feldbrugge -v- Olanda*, Nr. 8562/79, Seria A, Nr. 99, 29.5.86, (1986) 8 EHRR 425.

73. A se vedea *APEH Uldozotteinek Szovetsege și alții -v- Ungaria*, Nr. 32367/96, 5.10.00, (2002) 34 EHRR 849.

74. A se vedea *Ferrazzini -v- Italia*, Nr. 44759/98, 12.7.01, (2002) 34 EHRR 45.

75. A se vedea *Pierre-Bloch -v- Franța*, Nr. 24194/94, 21.10.97, (1998) 26 EHRR 202.

76. A se vedea *Osman -v- Regatul Unit*, Nr. 23452/94, 28.10.98, (2000), 29 EHRR 245.

77. A se vedea *Fayed -v- Regatul Unit*, Nr. 17101/90, Seria A, Nr. 294-B, 21.9.94, (1994) 18 EHRR 393.

JURISPRUDENȚĂ: Öztürk -v- Germania⁷⁸

FAPTE ȘI ARGUMENTE: Reclamantul era un cetățean turc rezident în Germania, care, în timp ce conducea autoturismul a accidentat un alt vehicul, cauzând daune ambelor vehicule. Proprietarul celui alt vehicul a raportat accidentul la poliție, care s-a prezentat la locul accidentului, a dat reclamantului un avertisment în limba turcă, informându-l cu privire la drepturile sale, ulterior trimițând detaliile accidentului la autoritățile administrative locale.

Ulterior, autoritățile locale au stabilit în sarcina reclamantului o amendă (precum și alte cheltuieli administrative), în valoare de 60 de mărci germane ("DM") pentru cauzarea unui accident în trafic prin coliziune cu o alt vehicul, datorită conducerii imprudente.

Sanctiunea fusese aplicată în baza „Legii delictelor administrative” precum și a altor reglementări privind traficul rutier, care prevedeau aplicarea de sancțiuni cu caracter pecuniar celor ce săvârșeau fapte calificate de lege drept „delicte administrative”.

Reclamantul a formulat o plângere împotriva sancțiunii aplicate pe care a depus-o la tribunalul districtual local. Reclamantul a participat la ședința de judecată, asistat de un interpret. Cu această ocazie au fost audiați trei martori. Imediat după aceea, reclamantul și-a retras plângerea. Decizia autorităților locale a devenit, în consecință, definitivă. Instanța a dispus ca reclamantul să achite cheltuielile de judecată în valoare de 184.70 DM, din care 63.90 DM reprezentau onorariul interpretului.

Reclamantul a introdus recurs în fața tribunalului districtual local contestând plata onorariului interpretului, în baza art. 6.3 lit. (e), însă recursul a fost respins.

Guvernul german a susținut în fața Curții Europene a Drepturilor Omului că art. 6.3 (e) nu se aplica în cauză, dat fiind că reclamantul nu a fost „acuzat de un delict cu caracter penal”. Conform guvernului, în baza „Legii delictelor administrative”, care nu considera delictele minore ca fiind de natură penală, mai ales în ceea ce privește traficul rutier, acuzațiile aduse reclamantului constituiau un simplu „delict administrativ”. Aceste delicte se distingeau de cele penale, conform guvernului, nu doar prin procedura care stă la baza constatării acestora și prin natura sancțiunii aplicabile, ci și prin caracteristicile și efectele juridice ale acestora.

78. Nr. 8544/79, Seria A, Nr. 73, 21.2.84, (1984) 6 EHRR 409.

HOTĂRÂRE: Curtea Europeană a Drepturilor Omului a hotărât că, deși conform legislației germane, conducerea imprudentă era calificată ca delict „administrativ” și nu ca delict de natură penală, totuși acesta aparținea materiei „penale” în sensul art. 6 al Convenției.

Conform Curții, în ciuda progreselor făcute în procesul de eliminare a naturii penale a acestor delicturi rutiere, conform legislației germane, totuși delictul păstra caracteristici intrinseci unui delict penal, deoarece avea aplicabilitate generală, se aplica tuturor participanților la trafic și atrăgea o sancțiune coercitivă și punitivă, cea din urmă fiind caracteristica distinctă și specifică a amenzilor penale.

În analiza efectuată de Curte a fost relevant faptul că, deși anumite state din Europa Occidentală au luat măsuri pentru eliminarea caracterului penal al delictelor rutiere, abordare pe care Convenția, conform Curții, o permitea cu condiția respectării art. 6, totuși, marea majoritate a Părților la Convenție continuau să trateze delicturile rutiere minore ca având caracter penal.

Pentru Curte, nici faptul că era vorba despre un delict minor puțin probabil să afecteze reputația făptuitorului nu era de natură să scoată acest delict de sub incidența art. 6.

De asemenea, Curtea a reținut că decizia tribunalului districtual local, conform căreia reclamantul trebuia să suporte cheltuielile efectuate pentru asigurarea unui interpret cu ocazia participării la ședința de judecată, încălca art. 6.3 lit. (e).

Într-o hotărâre ulterioară a Curții având ca obiect stabilirea „reparației echitabile”, reclamantul a solicitat recuperarea onorariului interpretului, în valoare de 63.90 DM. Totuși, aceste onorarii au fost suportate de compania de asigurare a reclamantului și nu de el personal. Astfel, conform Curții, nu a existat un prejudiciu care să facă obiectul unei cereri de restituire și, deci, cererea de rambursare a fost respinsă.

6.4.3 DREPTUL DE ACCES LA O INSTANȚĂ – ART. 6.1

Deși art. 6.1 nu face referire în mod expres la dreptul de acces la o instanță, se consideră că acesta este un element inerent al art. 6, iar Curtea Europeană a Drepturilor Omului a stabilit că acesta este un drept garantat⁷⁹.

Art. 6.1 poate presupune accesul individual la o instanță pentru contestarea unei măsuri de natură să prejudicieze „drepturile cu caracter 79. A se vedea Golder -v- Regatul Unit, Seria A, Nr. 18, 21.2.75 (1979-1980) 1 EHRR 524.

civil” ale persoanei, chiar dacă măsura respectivă nu este în mod specific adresată acelei persoane⁸⁰.

Exercitarea efectivă a acestui drept poate crea și alte obligații în sarcina statului, cum ar fi oferirea de asistență juridică în procesele civile în cadrul cărora reprezentarea juridică este obligatorie⁸¹, sau în cauzele privind calomnia⁸².

Statul are libertatea de a alege modalitățile în care dreptul de acces la o instanță poate fi exercitat, și poate prevedea anumite limitări, cu condiția ca acestea să nu afecteze esența dreptului și numai în măsura în care limitările au un scop legitim și sunt proporționale. Aceste limitări se pot referi la termenele pentru prezentarea documentelor ori altor probe în instanță⁸³, la taxe judiciare⁸⁴ și la alte termene procedurale⁸⁵.

Dreptul de acces la o instanță trebuie să cuprindă dreptul de a obține „soluționarea” litigiului și nu simplul drept de introducere a acțiunii, ceea ce include și executarea deciziilor judecătorești definitive și executorii, care nu trebuie să rămână inaplicabile în detrimentul uneia dintre părți⁸⁶. În plus, respectarea legii și principiul siguranței juridice reprezintă aspecte importante ale respectării obligației ca soluționarea litigiului să se constituie într-o hotărâre executorie⁸⁷.

6.4.4 DREPTUL LA UN PROCES ECHITABIL – ART. 6.1

Articolul 6.1 garantează „dreptul oricărei persoane la un proces echitabil [...]”, drept aplicabil atât procedurilor penale cât și celor civile. Din acest punct de vedere, abordarea Curții Europene a Drepturilor Omului a fost de a stabili dacă procedura judiciară aplicabilă unei anumite cauze este echitabilă în integralitatea sa. Curtea nu va lua în considerare acele plângeri privind erorile de fapt sau de drept comise de instanțele naționale, decât dacă, urmare a acestor erori, au fost încălcate drepturi protejate de Convenție. Astfel, Curtea nu va juca rolul de instanță de apel pentru curțile interne.

80. A se vedea *Posti și Rahko -v- Finlanda*, Nr. 27824/95, 24.9.02, (2003) 33 EHRR 158.

81. A se vedea *Airey -v- Irlanda*, Seria A, Nr. 32, 9.10.79, (1979-1980) 2 EHRR 305.

82. A se vedea *Steel și Morris -v- Regatul Unit*, Nr. 68416/01, dec. 22.10.02, 2005-II 41 EHRR 403.

83. A se vedea *Rodriguez Valin -v- Spania*, Nr. 47792/99, 11.10.01.

84. A se vedea *Kreuz -v- Polonia*, Nr. 28249/95, 19.6.01.

85. A se vedea *Stubbings -v- Regatul Unit*, Nr. 22083/93, 22.10.96, (1997) 23 EHRR 213.

86. A se vedea *Kutić -v- Croația*, Nr. 48778/99, 1.3.02.

87. A se vedea *Sovtransavto Holding -v- Ucraina*, Nr. 48553/99, 25.7.02, (2004) 38 EHRR 44.

În ceea ce privește cauzele penale, garanția unui proces echitabil trebuie avută în vedere în conjuncție cu garanțiile specifice prevăzute de art. 6.2 și 6.3. În timp ce art. 6.2 și 6.3 detaliază prevederile art. 6.1 în ceea ce privește procesele penale, garanția generală a unui proces echitabil prevăzută la art. 6.1 cuprinde și elemente care se adaugă celor menționate explicit în art. 6.2 și 6.3. Atunci când o cauză se înscrie în una sau mai multe dintre garanțiile specifice identificate la art. 6.2 și 6.3, Curtea Europeană a Drepturilor Omului poate analiza cauza fie doar prin prisma acelei sau acelor garanții, fie coroborat cu art. 6.1 sau numai prin prisma art. 6.1⁸⁸. În cazul în care Curtea analizează cauza doar în baza art. 6.1, este posibil ca acest lucru să se datoreze faptului că cererea se referă la inechitabilitatea procesului în integralitatea sa.

Referitor la cauzele civile și garanția unui proces echitabil, statele dispun de un grad de permisivitate mai ridicat decât în cauzele penale. Cu toate că unele dintre garanțiile cuprinse la art. 6.3 referitoare la cauzele penale se pot aplica și în cauzele civile, cum ar fi dreptul de audiere a martorilor, totuși acestea nu se aplică în aceeași manieră sau cu aceeași rigoare în cauzele civile ca și în cauzele penale⁸⁹. Aceeași abordare se aplică aspectelor legate de garantarea unei audieri corecte prevăzute la art. 6.1, cum ar fi dreptul de a fi prezent la audiere.

Și cauzele care nu presupun încălcarea unui drept specific pot avea ca obiect încălcarea dreptului la un proces echitabil dacă se ia în considerare procesul în integralitatea sa⁹⁰.

6.4.5 DREPTUL DE A FI PREZENT ȘI DE A LUA PARTE LA AUDIERI – ART 6.1

Deși art. 6 nu se referă în mod specific la dreptul la audiere în prezența părților, se consideră că acesta este un element inerent al art. 6, iar Curtea Europeană a Drepturilor Omului a stabilit că acesta este un drept garantat⁹¹.

Dacă dreptul acuzatului de a fi prezent la audiere în cauzele penale este garantat, conform jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, garantarea dreptului părților de a lua parte la audiere (ca obligație în sarcina statelor) este aplicabilă numai în cazul anumitor litigii civile,

88. A se vedea *Edwards -v- Regatul Unit*, Nr. 13071/87, 25.11.92, (1995) 15 EHRR 417.

89. A se vedea *Dombo Beheer -v- Olanda*, 27.10.93, (1993) 18 EHRR 213.

90. A se vedea *Barberà, Messegué și Jabardo -v- Spania*, Nr.10590/83 și 10589/83, Seria a, Nr. 146, 6.12.88, (1989) 11 EHRR 360.

91. A se vedea *Colozza -v- Italia*, Nr. 9024/80, 12. 2.85, (1985) 7 EHRR 516.

cum ar fi cele în care caracterul personal și modul de viață al părții sau părților sunt direct relevante pentru soluționarea litigiului⁹², sau în care cauza presupune o evaluare a comportamentului părților⁹³.

La dreptul de a fi prezent la audiere se poate renunța, atât în cauzele civile cât și în cele penale, însă această renunțare trebuie făcută de persoana în cauză, în mod liber, și într-o manieră lipsită de echivoc.

6.4.6 ADMITEREA PROBELOR – ART. 6

Dreptul la un proces echitabil prevăzut de art. 6.1 nu impune respectarea în cadrul instanțelor naționale a unor norme specifice privind administrarea și admiterea probelor, atât în procesele civile, cât și în procesele penale, adică în esență acesta este un aspect pe care legislația națională trebuie să îl reglementeze, iar instanțele au datoria de a evalua probele.

În consecință, art. 6.1 nu stabilește reguli privind administrarea, evaluarea și admiterea probelor. Astfel, Curtea Europeană a Drepturilor Omului nu stabilește dacă anumite tipuri de probe sunt admisibile sau nu, întrucât rolul Curții este acela de a determina dacă procesul a fost echitabil în integralitatea sa, ceea ce poate presupune, spre exemplu, și modul în care probele au fost obținute. Aceasta va include o verificare a „legalității” obținerii probelor ori a încălcării vreunui drept prevăzut de Convenție, cum ar fi în cazurile în care probele au fost obținute prin intermediul dispozitivelor secrete de ascultare⁹⁴ sau dacă probele au fost obținute prin constrângere⁹⁵.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului nu va analiza evaluarea probelor ca atare decât dacă o instanță națională a tras concluzii arbitrare sau în mod vădit nelegale în baza faptelor invocate în fața acesteia.

6.4.7 PRIVILEGIUL CONTRA AUTOINCRIMINĂRII ȘI DREPTUL LA TĂCERE – ART.6.1

Cu toate că art. 6 nu face în mod expres referire la privilegiul contra autoincriminării și la dreptul la tăcere, totuși se consideră ca fiind elemente inerente art. 6 iar Curtea Europeană a Drepturilor Omului a stabilit că acesta este un drept garantat, aceste drepturi fiind într-adevăr de esența

92. A se vedea X -v- Suedia, Nr. 434/58, 2 YB 354 (1959).

93. A se vedea *Muyldermans -v- Belgia*, A 241-A, (1991) 15 EHRR 204.

94. A se vedea *Schenk -v- Elveția*, Nr. 10862/84, Seria A Nr. 140, 12.7.88 (1991) 13 EHRR 242.

95. A se vedea *Jalloh -v- Germania*, 2006-IX 44 EHRR 667.

unui proces echitabil⁹⁶. De obicei, acest drept a fost luat în considerare în cadrul art. 6.1 mai degrabă decât în art. 6.2.

Privilegiul contra autoincriminării și dreptul la tăcere decurg din necesitatea evitării erorilor judiciare precum și din principiile conform cărora autoritățile trebuie să-și probeze acuzațiile contra învinuitului ori inculpatului fără asistență din partea acestuia și fără a recurge la dovezi obținute prin constrângere împotriva voinței învinuitului.

Totuși, libertatea de a nu se autoincrimina și dreptul la tăcere nu au caracter absolut. Este posibil ca într-o cauză să fie trase concluzii contrare – tăcerea acuzatului poate fi considerată ca având o anumită semnificație în situațiile care necesită, în mod clar, explicații⁹⁷. Însă acest aspect trebuie abordat cu precauție și de obicei trebuie aplicate anumite măsuri de prevedere importante. Evident, condamnarea unui acuzat doar în baza tăcerii sau a refuzului acestuia de a răspunde la întrebări sau de a aduce probe în instanță va fi incompatibilă cu dreptul la tăcere prevăzut de art. 6. Tragerea unor concluzii în defavoarea învinuitului ca urmare a tăcerii acestuia poate, de asemenea, încălca art. 6 în anumite situații, în funcție de circumstanțele cauzei, dacă de aceste concluzii ar depinde evaluarea celorlalte probe ale dosarului sau dacă tăcerea învinuitului este determinată gradul de o anumită constrângere la care acesta este supus.

Dacă se utilizează constrângerea în mod necorespunzător, art. 6 va fi, în consecință, încălcat. Constrângerea poate lua forme diferite, cum ar fi utilizarea forței fizice împotriva învinuitului în scopul de a obține o mărturie, sau utilizarea informatorilor sub acoperire ai poliției⁹⁸, sau o normă care permite tragerea de concluzii contrare în urma exercitării dreptului la tăcere, deoarece prin aceasta se pune presiune asupra acuzatului pentru a răspunde la întrebări. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a reținut că există constrângere necorespunzătoare dacă esența însăși a dreptului unei persoane de a nu se autoincrimina este anulată⁹⁹.

Privilegiul contra autoincriminării și dreptul la tăcere nu se referă la utilizarea dovezilor obținute de autorități de la un acuzat prin utilizarea de către autorități a puterilor coercitive legitime care există independent de voința învinuitului, cum ar fi probele obținute ca urmare a unui mandat de percheziție sau a probelor de sânge în scopul testării ADN – mai exact, privilegiul contra autoincriminării și dreptul la tăcere nu împiedică admisibilitatea probelor într-o acțiune.

96. A se vedea Saunders -v- Regatul Unit, Nr.19187/91, 17.12.96, (1997) 23EHRR 313.

97. A se vedea Beer -v- Austria, Nr. 30428/96, 6.2.01

98. A se vedea Allan -v- Regatul Unit, Nr. 48539/99, 5.11.02, (2003) 36 EHRR 12.

99. A se vedea Murray -v- Regatul Unit, Nr. 18731/91, 8.2.96, (1996) 22 EHRR 29.

JURISPRUDENȚĂ: Condron -v- Regatul Unit¹⁰⁰

FAPTE ȘI ARGUMENTE: Cei doi reclamanți erau amândoi dependenți de droguri și suspecți că au făcut trafic de droguri. Amândoi au tăcut în momentul interogării de către poliție, aceștia fiind sfătuiți să tacă de avocatul lor, care a fost prezent în timpul interogării de către poliție, dat fiind că acuzații erau sub efectul drogurilor iar avocatul era de părere că reclamanții erau, în consecință, inapți pentru a răspunde la întrebări datorită influenței drogurilor.

Ulterior, reclamanții au fost judecați și au fost găsiți vinovați de juriu pentru distribuirea de droguri și posesie de droguri cu intenția de a distribui droguri. Ambele persoane în cauză au administrat probe la proces. Ambele persoane au făcut recurs însă acesta a fost respins.

La procesul reclamanților, judecătorul a pus în vedere juraților că aceștia pot trage concluzii contrare pe baza tăcerii reclamanților, însă judecătorul nu a atras atenția juraților asupra posibilității ca reclamanții să aibă un motiv întemeiat pentru a păstra tăcerea, la recomandarea avocatului lor, și nu pentru că nu ar fi avut răspunsuri satisfăcătoare de dat.

Reclamanții nu au susținut că dreptul la tăcere trebuie considerat un drept absolut în contextul unui proces cu jurați. Totuși, au arătat că absența măsurilor de protecție împotriva concluziilor contrare trase în urma tăcerii lor în timpul interogatoriului la poliție, împreună cu neluarea în considerare a circumstanțelor particulare ale cauzei lor, încălcau acest drept.

HOTĂRÂRE: Curtea Europeană a Drepturilor Omului a hotărât că juriul, cu o pregătire adecvată, avea rolul de a decide dacă să tragă concluzii contrare sau nu în baza tăcerii reclamanților. Legislația în cauză încredința în mod specific această sarcină juraților, ca parte a unei strategii legislative al cărei scop era de a limita utilizarea tăcerii unui pârât la procesul acestuia.

Conform Curții, atunci când jurații și nu judecătorul pot trage concluzii contrare, o măsură de protecție suplimentară necesară pentru a împiedica încălcarea dreptului la privilegiul contra autoincriminării constă în recomandarea juriului ca, dacă tăcerea acuzaților din timpul interogării la poliție nu putea fi atribuită faptului că nu aveau un răspuns

100. Hotărârea din 2 mai 2000, Cererea nr. 35718/97.

sau acesta nu putea fi expus în momentul interogatoriului, juriul să nu tragă concluzii contrare.

În aceste circumstanțe, Curtea a hotărât că juriul nu fusese îndrumat corespunzător de către judecător și orice altă concluzie avea să se opună importanței fundamentale a dreptului la tăcere, un drept care reprezintă esența noțiunii de proces echitabil și care este garantat de art. 6 al Convenției. În consecință, Curtea a hotărât că reclamanții nu beneficiaseră de un proces echitabil în sensul art. 6.1 din Convenție, articol care astfel fusese încălcat.

6.4.8 EGALITATEA ARMELOR – ART.6

Deși art. 6 nu face referire expresă la dreptul sau principiul așa-zisei „egalități a armelor”, totuși se consideră că acesta este inerent art. 6 iar Curtea Europeană a Drepturilor Omului a stabilit că acesta este un drept garantat.

Pe scurt, acest principiu înseamnă că fiecare parte la un proces trebuie să aibă șanse egale de a-și susține cauza și niciuna dintre părți nu ar trebui să se bucure de vreun avantaj substanțial față de partea adversă¹⁰¹. Acest principiu se aplică atât procedurilor civile, cât și celor penale, inclusiv recursurilor și procedurilor subordonate, cum ar fi cele referitoare la cheltuielile de judecată.

Principiul se aplică în special în cazul anumitor faze ale unui proces, cum ar fi în legătură cu obligația de informare, adică posibilitatea părților din cadrul unui proces civil sau penal de a cunoaște și de a putea face observații cu privire la toate probele aduse sau la observațiile cuprinse în dosar, inclusiv cu privire la susținerile terților sau cele depuse de o altă persoană cu calitate procesuală, cum ar fi procurorul.

În cauzele penale, dreptul la „egalitatea armelor” a fost examinat în special cu privire la rolul pe care acest drept îl are în jurisdicțiile care utilizează un avocat general sau un magistrat similar, mai ales în procedurile de apel, în fața curților de casație și a curților supreme, situații în care Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat încălcarea art. 6.1 din cauza nedezvăluirii în avans fie a susținerilor ofițerului respectiv sau a celor conținute în raportul judecătorului ce a avut ca efect incapacitatea persoanelor afectate de a răspunde la acestea¹⁰².

101. A se vedea Kress -v- Franța, Nr. 39594/98, 7.6.01.

102. A se vedea Borgers -v- Belgia, Nr. 12005/86, Seria A, Nr. 214, 30.10.91, (1993) 15 EHRR 92.

În cauzele civile, „egalitatea armelor” va fi încălcată atunci când o parte poate participa la o audiere la care accesul celeilalte părți nu este posibil¹⁰³. „Egalitatea armelor” mai prevede, în general, posibilitatea unei părți de a chema martori, de a-i audia, de a fi admise probe materiale în susținerea cauzei, și de a fi informată cu privire la temeiurile unei decizii administrative și de a o putea ataca.

JURISPRUDENȚĂ:

Dombo Beheer B.V -v- Olanda¹⁰⁴

FAPTE ȘI ARGUMENTE: Societatea Dombo Beheer B.V (“societatea”) era o societate cu răspundere limitată, înființată conform legislației olandeze. Societatea încheiase un acord cu banca sa cu privire la prelungirea facilităților de credit, care se concretizase sub formă de adresă scrisă care consemna un acord verbal în acest sens.

Între bancă și societate a intervenit o dispută legată de dezvoltarea relației financiare a acestora. Unul dintre aspectele în litigiu era legat de acordul verbal menționat anterior. În legătură cu acesta, conform normelor olandeze privind procedura civilă, judecătorul nu a permis societății să cheme pe martorul său pe motiv că martorul era de fapt parte în proces. Băncii i s-a permis să își cheme martorul pentru a depune mărturie cu privire la acordul verbal. Societatea a pierdut în primă instanță, precum și în urma recursurilor ulterioare.

Societatea a reclamat refuzul instanțelor naționale de a permite martorului acesteia să depună mărturie, în vreme ce martorul băncii, care fusese singura persoană prezentă în momentul încheierii acordului verbal, a fost și singura persoană căreia i-a fost permisă mărturia. De aceea, societatea a susținut că, în acest fel, instanțele naționale nu au respectat principiul „egalității armelor”, încălcând dreptul societății la un „proces echitabil”, drept garantat de art. 6.1 din Convenție.

HOTĂRÂRE: Curtea Europeană a Drepturilor Omului a reținut că nu i se cerea să se pronunțe în general dacă se permite excluderea probelor unei persoane din procedurile civile la care este parte. Curții nu i s-a cerut nici să examineze legislația olandeză privind probele din cadrul procedurii civile *in abstracto*. Societatea în cauză nu susținea de fapt că legislația însăși încălca Convenția.

103. A se vedea Ruiz-Mateos -v- Spania, A 262, 23.6.93, 16 EHRR 505.

104. Referința A 274, 27.10.93, 18 EHRR 213.

Curtea a evidențiat că nu este în competența sa să substituie cu propria evaluare a faptelor pe cea a instanțelor naționale. În schimb, sarcina Curții era aceea de a asigura că procedurile, inclusiv modalitatea în care au fost admise probele, au fost în întregime „echitabile” în sensul art. 6.1 din Convenție.

Curtea a evidențiat faptul că, în cauzele privind stabilirea drepturilor și obligațiilor civile, cerințele inerente conceptului de „proces echitabil” nu sunt neapărat aceleași ca în cazurile privind stabilirea unei acuzații penale, așa cum rezultă din absența prevederilor detaliate, cum ar fi cele de la art. 6.2 și art. 6.3, care se aplică în cazurile penale. Astfel, deși aceste prevederi au o anumită relevanță în afara limitelor stricte ale dreptului sau procesului penal, statul are o mai mare libertate în cazurile privind drepturile și obligațiile de natură civilă decât în cauzele penale.

Totuși, conform Curții, anumite principii privind noțiunea de „proces echitabil” în cazurile privind drepturile și obligațiile de natură civilă sunt evidențiate de jurisprudența Curții. Și, cel mai semnificativ pentru cazul de față, este faptul clar că, în principiu, cerința privind „egalitatea armelor”, în sensul de „echilibru” între părți, se aplică atât în cazurile civile cât și în cele penale.

Curtea a considerat că, în ceea ce privește litigiul care are la bază interese private opuse, „egalitatea armelor” presupune ca fiecare dintre părți să aibă oportunitatea rezonabilă de a-și susține cauza, inclusiv probele pe care dorște să le invoce, în condiții care să nu o plaseze într-o poziție de real dezavantaj față de adversarul său.

Conform Curții, era obligatoriu ca societatea să dovedească faptul că a existat un acord verbal între aceasta și bancă în scopul extinderii anumitor facilități de credit. Doar două persoane fuseseră prezente la întâlnirea la care se presupune că a fost încheiat acest acord, anume reprezentantul societății și cel al băncii. Însă doar una dintre aceste două persoane cheie i s-a permis să fie audiată de instanța națională, mai exact persoanei care reprezentase banca. Societății i-a fost refuzată șansa de a chema persoana care o reprezentase, deoarece Curtea de Apel din Olanda o identificase cu însăși societatea.

În timpul negocierilor relevante privind prelungirea facilității de creditare, reprezentantul societății și cel al băncii acționaseră pe poziții de egalitate, ambelor persoane fiindu-le acordate împuternicirea de a negocia în numele părților respective. Astfel, Curtea nu a înțeles de ce nu li s-a permis ambelor persoane să aducă probe. De aceea, societatea

a fost într-un dezavantaj substanțial față de bancă, iar Curtea a hotărât că a fost încălcat art. 6.1.

Trebuie reținut că în acest caz patru judecători și-au exprimat opinii separate. Doi dintre acești judecători au susținut că egalitatea armelor în procesele civile presupune egalitatea șanselor și a posibilităților de a-și susține temeinicia afirmațiilor cu probatoriul relevant pentru cauză. În procesele implicând o persoană juridică ca parte, orice persoană fizică care reprezintă acea persoană juridică poate fi identificată, conform legislației procedurale naționale, cu persoana juridică însăși și, deci, nu poate avea calitatea de martor. Din punctul de vedere al acestor judecători, factorul decisiv era că părțile se bucură *de facto* și *de jure* de egalitatea armelor în fața instanței naționale, iar acești doi judecători erau convinși că, date fiind faptele în acest caz, societatea se bucura de egalitatea armelor.

6.4.9 DREPTUL LA ȘEDINȚĂ PUBLICĂ ȘI LA PRONUȚAREA PUBLICĂ A DECIZIEI – ART. 6.1

Articolul 6.1 prevede că “orice persoană are dreptul la ședință [...] publică”. Acest drept se aplică atât în procedurile civile, cât și în cele penale. Este nevoie atât ca ședința să fie publică, cât și, în mod implicit, să existe dreptul la o audiere cel puțin în fața unei instanțe. Scopul unei ședințe publice este acela de a proteja părțile împotriva administrării justiției în secret, fără prezența publicului.

În sensul art. 6.1, nu este întotdeauna necesar să fie publice audierile efectuate de instanțele administrative sau de cele disciplinare, sau de organismele care nu sunt instanțe în sens convențional, dar care au totuși competența de soluționare a faptelor disciplinare sau administrative, care se califică drept „penale” sau care au legătură cu „drepturile și obligațiile de natură civilă” ale unei persoane. Totuși, o astfel de situație va avea loc doar cu condiția ca împotriva deciziei organismului respectiv să existe căi de atac la nivelul unui organism judiciar cu jurisdicție deplină atât de drept cât și de fapt și care poate asigura o ședință publică¹⁰⁵.

Presa și publicul pot fi excluse de la audiere, „accesul în sala de ședință poate fi interzis presei și publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia, în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică, atunci când interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau când acest lucru este considerat absolut necesar de către instanță, dacă,

105. A se vedea Riepan -v- Austria, Nr. 35115/97, 14.11.00, 2000-XII.

în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției”. Enumerarea menționată este una exhaustivă, adică o ședință fără caracter public va încălca art. 6.1 dacă nu se justifică prin unul sau mai multe dintre temeiurile mai sus prevăzute. Deși în art. 6.1 nu se specifică, dispoziția ca o ședință să nu aibă caracter public în baza unuia dintre aceste temeiuri ia în considerare, în fapt, criteriul proporționalității, adică se pune problema dacă restricția reprezintă un răspuns proporțional cu o necesitate socială urgentă¹⁰⁶.

La dreptul la audiere publică se poate renunța cu condiția ca această renunțare să fie neechivocă și să nu existe motive de interes public care să implice prezența publicului.

Art. 6.1 mai prevede ca “decizia să fie pronunțată public”. Cu toate că nu există excepții explicite de la această regulă, Curtea Europeană a Drepturilor Omului interpretează în mod flexibil această dispoziție. Această condiție este îndeplinită, de exemplu, dacă decizia este disponibilă în formă scrisă¹⁰⁷. De asemenea, există obligația motivării deciziei, atât în cauzele penale cât și în cele civile, cu toate că măsura motivării obligatorii variază în funcție de natura deciziei¹⁰⁸. Publicarea ordinelor sau a hotărârilor privind drepturile minorilor și cele părintești se poate limita doar la persoanele interesate și la cele direct afectate și este admis ca astfel de ordine și hotărâri să nu fie puse la dispoziția publicului¹⁰⁹.

6.4.10. DREPTUL LA AUDIERE ÎNTR-UN TERMEN REZONABIL – ART. 6.1

Art. 6.1 prevede că „orice persoană are dreptul la o [...] audiere într-un termen rezonabil”. Acest principiu se aplică atât în cauzele penale, cât și în cele civile. În cauzele civile, termenul este, în general, considerat că începe să curgă din momentul începerii procedurilor și continuă până la pronunțarea deciziei, inclusiv în cazul oricărei căi de atac exercitate. În cauzele penale, termenul începe să curgă din momentul când o persoană este „acuzată”, adică ceea ce este definit de Curtea Europeană a Drepturilor Omului ca fiind notificarea oficială înmănată unei persoane de către autoritatea competentă cu privire la o susținere conform căreia ar fi săvârșit un delict penal¹¹⁰, cum ar fi momentul arestării sau al inițierii cercetării penale.

106. A se vedea Campbell și Fell -v- Regatul Unit, Nr. A 80, 28.6.84, 7 EHRR 165.

107. A se vedea Pretto și alții -v- Italia, Nr. 7984/77, 8.12.83, (1984) 6 EHRR 182.

108. A se vedea Zoon -v- Olanda, Nr. 29202/95, 7.12.00, (2003) 36 EHRR 22.

109. A se vedea B și P -v- Regatul Unit, Nr. 36337/97 și 35974/97, 24.4.01, (2002) 34 EHRR 19.

110. A se vedea Deweer -v- Belgia, Seria A, Nr. 35, 27.2.80, (1979-1980) 2 EHRR 439.

Standardul pentru ceea ce constituie un „termen rezonabil” este unul subiectiv, iar Curtea Europeană a Drepturilor Omului nu a stabilit și nici nu va stabili termene definite, și acestea în orice caz vor diferi în cauzele penale față de cele civile. Astfel, ceea ce este „rezonabil” se va aprecia în funcție de circumstanțele fiecărei cauze în parte, ținând cont de complexitatea acesteia, de modul în care autoritățile au instrumentat cazul, de conduita autorităților sau a altor părți sau de conduita persoanei în cauză, care ar fi putut contribui la întârzieri, precum și de orice alte circumstanțe speciale care ar fi putut justifica prelungirea procedurilor, ori de interesele persoanei în cauză.

În general, în cauzele penale se manifestă o mai mare necesitate a asigurării celerității procedurilor de instrumentare decât în cauzele civile și se aplică un standard mai riguros atunci când învinuitul se află în detenție.

Atunci când Curtea Europeană a Drepturilor Omului efectuează evaluarea, principiul marjei de apreciere nu este aplicat ca atare. În schimb, Curtea efectuează pur și simplu propria sa evaluare ținând cont de faptul că art. 6 poate impune celeritatea numai în scopul bunei administrări a justiției.

Obligația de a se pronunța în cauză într-un „termen rezonabil” se referă la instanțele de orice grad, inclusiv la curțile constituționale, în acest caz însă cu condiția respectării rolului special pe care acestea îl au ca „gardian” al prevederilor constituționale, astfel încât curțile constituționale pot întârzia judecarea unei cauze pentru a se asigura că se acordă suficient timp pronunțării într-o cauză de importanță constituțională.

În acest domeniu, Curtea Europeană a Drepturilor Omului s-a pronunțat într-un număr foarte mare de cauze¹¹¹.

111. A se vedea Gheorghe -v- România, 15.3.07, 2007-XX, De Cubber -v- Belgia, 26.10.84, A86 (1984) 7 EHRR 774, și Bock -v- Germania, 29.3.89, A 150 (1989) 12 EHRR 247, și H-v- Franța, 24.10.89, A 162-A (1989) 12 EHRR 74, și Neves e Silva -v- Portugalia, 27.4.89, și Rotellini și Barnabei -v- Italia, Nr. 40693/98, 26.4.01, și Napijalo -v- Croația, Nr. 66485/01, 13.11.03, hudoc (2003), 40 EHRR 735, Stoidis -v- Grecia, Nr. 46407/99, 17.5.01.

JURISPRUDENȚĂ
Dumitrescu -v- România¹¹²

FAPTE ȘI ARGUMENTE: La 4 iunie 2000, reclamanta a fost grav rănită într-un accident rutier. Aceasta a suferit de paralizie totală a membrilor inferioare și a fost internată în spital.

La o dată necunoscută în timpul cercetărilor penale efectuate înaintea judecătii, mama persoanei în cauză a solicitat plata de daune într-o acțiune penală. La 7 decembrie 2000, Parchetul de pe lângă Judecătoria Curtea de Argeș („Judecătoria”) l-a trimis în judecată pe șoferul autovehiculului.

Dintre cele paisprezece audieri care au avut loc între 17 ianuarie și 7 decembrie 2001, zece au fost amânate din cauza absenței martorilor sau a rapoartelor de expertiză, pentru audierea de noi martori și pentru solicitarea unui nou raport de expertiză, două amânări fiind la solicitarea conducătoarei vehiculului din cauza absenței avocatului acesteia și una pentru deliberări.

La 7 decembrie 2001, judecătoria a condamnat-o pe conducătoarea autovehiculului pentru vătămare corporală din culpă la trei luni închisoare cu suspendare, a hotărât că aceasta este vinovată, acordând reclamantei și mamei acesteia atât daune materiale, cât și daune morale. Judecătoria a mai hotărât ca persoana vinovată să plătească o sumă lunară pe perioada de recuperare a reclamantei.

La 26 martie 2002, Tribunalul Argeș (“Tribunalul”) a respins apelul înaintat de mama reclamantei, considerând corectă reducerea de către judecătoria a daunelor pe motivul culpei reclamantei și al lipsei de supraveghere din partea părinților.

La 25 iunie 2002, Curtea de Apel Pitești (“Curtea de Apel”) a judecat recursul introdus atât de mama reclamantei cât și de conducătoarea autovehiculului, și a casat decizia anterioară, trimitând cauza spre rejudecare la judecătoria. Curtea de Apel a reținut că societatea de asigurări nu fusese citată.

În timpul rejudecării, cele șase audieri care au avut loc între 26 septembrie 2002 și 9 ianuarie 2003 au fost amânate la solicitarea fie a conducătoarei autovehiculului, fie a societății de asigurări.

La 23 ianuarie 2003, Judecătoria a condamnat-o pe conducătoarea autovehiculului, pe care a găsit-o vinovată alături de societatea de asigurări și a acordat daune materiale și morale reclamantei și

112. Sentința din 29.07.08, plângerea 6373/03, Dumitrescu -v- România.

mamei acesteia, inclusiv o sumă lunară pe perioada de recuperare a reclamantei.

La 8 mai 2003, Tribunalul a respins apelul introdus de mama reclamantei și, găsind că reclamanta fusese considerată exclusiv culpabilă, a admis apelul formulat de pârâte, considerând că șoferul este personal vinovat și reduce valoarea daunelor.

La 20 noiembrie 2003, Curtea de Apel a admis recursurile introduse de mama reclamantei și de Procuror, a casat hotărârea anterioară și a retrimis cauza la judecătorie. Curtea a considerat că ambele părți ale accidentului fuseseră culpabile și că Tribunalul nu se pronunțase asupra tuturor cererilor înaintate de mama reclamantei.

După rejudecare, la 3 martie 2004, Tribunalul a admis în parte acțiunea introdusă de mama reclamantei și a acordat acesteia daune materiale și morale, apreciind că șoferul are culpă comună până la o anumită valoare a sumei, și culpă exclusivă pentru restul sumei.

La 27 mai 2004, Curtea de Apel pronunță hotărârea definitivă prin care respinge ca nefondat apelul introdus de mama reclamantei. Curtea a considerat că valoarea daunelor fusese evaluată corect.

Plângerea arăta că durata procedurilor încălca condiția de „termen rezonabil” prevăzută de art. 6.1 din Convenție.

Perioada ce trebuia luată în considerare începuse cel mai târziu la 7 decembrie 2000 și s-a încheiat la 27 mai 2004, așadar procedura a durat cel puțin trei ani, patru luni și douăzeci de zile pentru trei grade de jurisdicție, în această perioadă cauza fiind examinată de opt instanțe.

HOTĂRÂRE: Curtea Drepturilor Omului a subliniat faptul că justețea duratei procedurilor trebuie evaluată în funcție de circumstanțele cauzei și în lumina următoarelor aspecte: complexitatea cauzei, conduita reclamantei și a autorităților implicate precum și obiectul litigiului.

Curtea a arătat că a constatat frecvent încălcări ale art. 6.1 al Convenției în cazurile care se refereau la aspecte similare cu cele din prezenta cauză și a considerat că Guvernul român nu prezentase nici un fapt sau argument de natură să convingă Curtea să ajungă la o concluzie diferită în prezenta cauză. Mai mult, litigiul din prezentul caz se referea la daune pentru vătămarea corporală în urma unui accident rutier în care a fost implicată reclamanta, un copil de cinci ani, care a suferit paralizia totală a membrelor inferioare. Curtea a concluzionat că natura litigiului necesita atenția specială a instanțelor interne.

Curtea nu a considerat că obiectul cauzei era unul complex și, deși durata totală a procedurilor nu părea excesivă, totuși Curtea a reținut că instanțele naționale au casat de două ori decizii anterioare din cauza viciilor de procedură, de care autoritățile au fost în totalitate răspunzătoare.

Curtea a considerat că, având în vedere în special miza plângerii și atenția specială pe care autoritățile ar fi trebuit să o acorde cauzei, durata procedurilor a fost excesivă și nu a îndeplinit cerința „termenului rezonabil”.

Curtea a hotărât că, în consecință, art. 6.1 din Convenție fusese încălcat.

Trebuie remarcat că doi judecători au exprimat opinii divergente și nu au fost de acord cu privire la aspectul duratei „nerezonabile” a procedurilor. Unul dintre cei doi judecători a concluzionat că, dat fiind obiectul cauzei, și anume faptul că accidentul a rănit grav un copil, autoritățile naționale acționaseră de fapt cu atenție deosebită, remarcând în special faptul că trei instanțe pronunțaseră în total opt decizii, într-o perioadă de sub trei ani și jumătate. Acest judecător a mai remarcat și faptul că le-a luat Comisiei Europene a Drepturilor Omului și Curții Europene a Drepturilor Omului aproape patru ani pentru a se pronunța asupra faptului că un termen de aproape trei ani și jumătate la nivel național reprezenta încălcarea condiției de termen rezonabil.

Celălalt judecător cu opinie divergentă a subliniat că, pentru a constata că durata în cauză reprezenta o încălcare a art. 6.1, exista pericolul de impunere a unor standarde înalte, de neatins pentru instanțele naționale. Acesta a reținut că, în cazul în care Curtea Europeană a Drepturilor Omului aduce statele membre în imposibilitatea de a-și organiza propriile sisteme juridice într-o manieră funcțională, impunându-le termene exagerat de restrictive în care să fie soluționate cazurile, atunci Curtea risca să compromită administrarea bunului mers al justiției în favoarea principiului celerității. Mai mult, a adăugat că, într-un astfel de caz, s-ar slăbi fundamentul unei societăți democratice, s-ar ajunge la situația în care întârzierea din justiție să semnifice denegarea de dreptate, însă asemenea aspecte trebuie să fie contrabalansate de recunoașterea faptului că administrarea adecvată a justiției necesită un termen rezonabil. Așadar, din punctul de vedere al acestui judecător, termenul din acest cauză nu era atât de nerezonabil astfel încât să constituie o încălcare a art. 6.1

6.4.11 DREPTUL LA O INSTANȚĂ INDEPENDENTĂ ȘI IMPARȚIALĂ STABILITĂ PRIN LEGE – ART. 6.1

Art. 6.1 prevede dreptul la audiere de către „o instanță independentă și imparțială, stabilită prin lege”. Acest drept este aplicabil atât în legătură cu procedurile penale, cât și cu cele civile.

În ceea ce privește semnificația conceptului de „instanță”, o caracteristică cheie constă în capacitatea acesteia de a pronunța hotărâri cu caracter obligatoriu din punct de vedere juridic. În plus, hotărârile unei instanțe nu trebuie să se afle sub rezerva anulării lor de către un organism fără caracter judiciar, iar guvernul are obligația de a pune în aplicare hotărârile unei instanțe, chiar dacă acestea nu sunt puse în executare de autoritățile abilitate. De asemenea, o instanță trebuie „stabilită prin lege”, cu alte cuvinte dacă instanța nu are fundament legal în sensul că nu este prevăzută de o lege, atunci aceasta va încălca art. 6.1¹¹³. În plus, „stabilit prin lege” mai semnifică „stabilit în conformitate cu legea”, așadar dacă instanța nu funcționează conform normelor speciale care o guvernează, de exemplu dacă normele interne de numire a judecătorilor nu sunt respectate, atunci vorbim de încălcarea art. 6.1¹¹⁴.

În ceea ce privește atât cerințele de independență, cât și cele de imparțialitate, se consideră că art. 6.1 este încălcat nu doar dacă există dovezi reale privind interesul în cauză pentru o parte sau părținerea (criteriu subiectiv), ci și dacă faptele ridică o îndoială legitimă privind îndeplinirea cerinței (criteriu obiectiv).

Testul privind independența trebuie să țină seama de mai mulți factori precum modul de numire a membrilor instanței, mandatul membrilor instanței, existența garanțiilor împotriva presiunii exterioare precum și existența unei aparențe a independenței instanței. Dacă un organism cu puteri jurisdicționale care soluționează litigii privind drepturile cu caracter civil nu se conformează el însuși art. 6.1, nu putem vorbi de încălcarea art. 6.1 în situația în care decizia aceluia organism este supusă controlului altui organism judiciar, care se conformează dispozițiilor art. 6.1 și care are competențe jurisdicționale depline¹¹⁵.

Art. 6.1 mai prevede independența instanțelor jurisdicționale față de puterea executivă și, deci, imixtiunea membrilor Guvernului în orice aspect al litigiilor în materie penală este problematică, de exemplu în

113. A se vedea Coëme și alții -v- Belgia, 2000-VII.

114. A se vedea Posokhov -v- Rusia, 2003-V, 39 EHRR 441.

115. A se vedea Kingsley -v- Regatul Unit, Nr. 35605/97, 7.11.00, (2002) 35 EHRR 10.

cazul în care un ministru exercită puteri legate de pronunțarea deciziilor¹¹⁶. Același test obiectiv al independenței se aplică în privința imixtiunii sau a intervenției șefului statului în activitatea instanțelor, în vederea influențării soluției în cauză¹¹⁷.

Cerința de imparțialitate prevăzută la art. 6.1 cuprinde două aspecte, și anume: instanța trebuie să fie în mod subiectiv liberă de prejudecăți sau de distorsiuni proprii și trebuie să fie imparțială din punct de vedere obiectiv (în special în ceea ce privește interdicția cumulului de funcții ale magistratului). Pot apărea probleme legate de imparțialitate dacă o autoritate exercită atât funcții consultative, cât și judiciare¹¹⁸.

Au existat mai multe cauze în care s-a pus problema imparțialității și a rolului judecătorilor implicați în diverse părți sau etape ale procedurilor în instanță și/sau în diferite calități¹¹⁹. De asemenea, pot apărea probleme de imparțialitate privind legăturile dintre un judecător și o parte aflată în litigiu¹²⁰. Comentariile făcute de judecători în fața presei pot de asemenea da naștere unei plângeri care să vizeze imparțialitatea¹²¹. Cerința de imparțialitate se aplică și juraților, de exemplu atunci când există legături între jurați și părțile în cauză¹²² și dacă au fost aduse acuzații de discriminare rasială ce au apărut în cadrul juriilor¹²³.

Condițiile de independență și imparțialitate au ridicat de asemenea probleme în cazul instanțelor militare¹²⁴, dată fiind natura structurii și a organizării speciale a instanțelor militare. Instanțele speciale în cadrul cărora funcționează judecători militari care judecă civili au ridicat de asemenea problema independenței și a imparțialității, din aceleași rațiuni legate de structura și organizarea acestora¹²⁵.

116. A se vedea T -v- Regatul Unit, Nr. 24724/94 și 24888/94, 16.12.99, (2000) 30 EHRR 121.

117. A se vedea Sovtransavto Holding -v- Ucraina, Nr. 48553/99, 25.7.02 (2004) 2002-VII, 38 EHRR 911, și Mosteanu -v- România, 2002.

118. A se vedea Kleyn -v- Olanda, Nr. 39343/98, 39651/98, 43147/98 și 46664/99, 6.5.03, (2004) 38 EHRR 14.

119. A se vedea Hauschildt -v- Danemarca, Nr. 10486/83, Seria A, Nr. 154, 24.5.89, (1990) 12 EHRR 266, și, Werner -v- Polonia, Nr. 26760/95, 15.11.01, (2003), 36 EHRR 28, și Perote Pellon -v- Spania, Nr. 45238/99, 25.7.02.

120. A se vedea Sigurdsson -v- Islanda, Nr. 39731/98, 10.4.03.

121. A se vedea Lavents -v- Letonia, Nr. 58442/00, 28.11.02.

122. A se vedea Holm -v- Suedia, Nr. 14191/88, Seria A, A-279-A, 25.11.93 (1993), 18 EHRR 79.

123. A se vedea Remli -v- Franța, 1996-II, 22 EHRR 253.

124. A se vedea Findlay -v- Regatul Unit, No. 22107/93, 25.2.97, (1997) 24 EHRR 221.

125. A se vedea Incal -v- Turcia, Nr. 22678/93, 9.6.98, (2000) 29 EHRR, 449.

JURISPRUDENȚĂ:
Piersack -v- Belgia¹²⁶

FAPTE ȘI ARGUMENTE: Reclamantul se afla în cursul executării pedepsei cu închisoarea (de optsprezece ani de muncă grea), pronunțată pentru omor la 10 noiembrie 1978 de Tribunalul din Brabant.

În noaptea de 22-23 aprilie 1976, doi cetățeni francezi, dl. Gilles Gros și dl. Michel Dulon, au fost uciși cu împușcături de revolver în Bruxelles, în timp ce se aflau într-un autovehicul împreună cu dl. Piersack, dl. Constantinos Kavadias (împotriva căruia, ulterior, procedurile au fost întrerupte) și cu un cetățean portughez, dl. Joao Tadeo Santos de Sousa Gravo.

La 9 iulie 1976, dl. Preuveneers, judecător de instrucție în cadrul Curții de Primă Instanță de la Bruxelles, a emis un mandat de arestare a reclamantului, care era învinuit în cazul ambelor omoruri. În acel moment, reclamantul se afla în Franța, însă a fost arestat de autoritățile franceze care, după ce au fost de acord cu extrădarea acestuia, l-au predat poliției belgiene la 13 ianuarie 1977. „Procurorul Regal”, adică procurorul din Courtrai a informat în legătură cu aceasta pe colegul său din Bruxelles, prin intermediul unei adrese din aceeași dată. Dl. Pierre Van de Walle, procuror senior adjunct, a parafat adresa și a transmis-o oficialului de la Parchet care era responsabil cu acest caz, dna del Carril, care a transmis-o d-lui Preuveneers, cu o notă datată 17 ianuarie.

La 4 februarie 1977, judecătorul de instrucție a scris „procurorului regal” din Bruxelles pentru a-l întreba dacă, în ceea ce privește pe co-acuzatul Santos de Sousa, procuratura intenționa să raporteze faptele autorităților portugheze, părând că aceste autorități nu mai erau dispuse să-l extrădeze. Pe nota de pe plic, judecătorul a adăugat între paranteze, de mână, cuvintele „în atenția d-lui P. Van de Walle”. Dna del Carril a răspuns d-lui Preuveneers la 9 februarie 1977.

La 20 iunie, procurorul general (al Statului, atașat Curții de Apel de la Bruxelles) a trimis procurorului regal rezultatele comisiei rogatorii desfășurate în Portugalia privindu-l pe dl. Santos de Sousa. După primirea notei, dl. Van de Walle a înaintat-o d-lui De Nauw, adjunctul care preluase activitatea dnei del Carril în soluționarea cauzei, apoi dl. De Nauw a transmis nota judecătorului de instrucție, la 22 iunie.

La 13 decembrie 1977, dl. Van de Walle a depus jurământul ca judecător în cadrul Curții de Apel de la Bruxelles, instanță în cadrul

126. Referința A 53 (1982), 1.10.82, 5 EHRR 169.

căreia fusese numit la 18 noiembrie. Majoritatea cercetărilor în legătură cu reclamantul fuseseră finalizate până în acel moment, deși au mai urmat ulterior și alte demersuri formale.

La 12 mai 1978, adjunctul, dl. De Nauw, a semnat o cerere pentru un mandat de arestare. Anterior, într-un raport de patruzeci și cinci de pagini, transmisesese dosarul procurorului general atașat Curții de Apel, care răspunsese la 11 mai. Până la pronunțarea sentinței din 16 iunie, Camera de Rechizitoriu a Curții de Apel din Bruxelles a trimis reclamantul în judecată în fața Tribunalului Brabant fiind acuzat de omuciderea voluntară cu premeditare a d-lui Gros și a d-lui Dulon. Procurorul general a întocmit rechizitoriul la 27 iunie.

Judecata a avut loc între 6 și 10 noiembrie înaintea Tribunalului, fiind prezidat de dl. Van de Walle. După ce instanța audiase, printre alții, numeroși martori ai acuzării și ai apărării, cei doisprezece membri ai juriului s-au retras pentru a delibera. Dl. Piersack și-a susținut nevinovăția pe tot parcursul procesului. La cea de-a treia întrebare adresată juriului, privind „principalul cap de acuzare”, acesta a ajuns la verdictul de vinovăție, însă doar prin șapte voturi la cinci. După deliberare asupra acestui aspect în camera de consiliu, Președintele și ceilalți doi judecători, au declarat că sunt de acord cu majoritatea.

În cele din urmă, Tribunalul a condamnat reclamantul pentru uciderea d-lui Dulon și l-a achitat cu privire la cealaltă acuzație. A acceptat că existau circumstanțe atenuante și l-a condamnat la 10 noiembrie 1978, la optsprezece ani de muncă silnică. De asemenea, a reținut că, dată fiind naționalitatea d-lui Santos de Sousa, nu fusese posibil să se obțină extrădarea acestuia în Belgia, având în vedere că fusese arestat în Portugalia.

Ulterior, reclamantul a făcut recurs la Curtea de Casație din Belgia. Cel de-al șaselea temei al recursului, singurul care avea relevanță în prezenta cauză, era că fusese încălcat art. 127 al Codului Judiciar Belgian, care prevede că „procedurile înaintea unui tribunal vor fi nule dacă au fost prezidate de un magistrat care acționat în cauză în calitate de procuror”.

A susținut că sintagma „în atenția d-lui P. Van de Walle” care apare scrisă de mână pe nota din 4 februarie 1977 demonstrează că dl. Van de Walle, și nu alt magistrat din cadrul Procuraturii, se ocupase de caz în perioada respectivă și, în consecință, fusese implicat într-o anumită etapă a cercetării cauzei. Dl. Piersack nu menționase adresa din 13 ianuarie sau nota din 20 iunie 1977, dat fiind că la acea dată nici el,

nici avocatul său nu identificaseră pe autorul inițialelor inscripționate. Din proprie inițiativă, Guvernul a furnizat aceste informații Comisiei Europene a Drepturilor Omului în cadrul observațiilor scrise din martie 1980 privind admiterea cererii.

În acest temei, reclamantul a susținut că propria cauză nu fusese soluționată de o „instanță imparțială”, deoarece, din punctul său de vedere, dacă o persoană a instrumentat o cauză în calitate de procuror timp de un an și jumătate, acea persoană nu putea fi decât părtinitoare.

Curtea de Casație a respins recursul la 21 februarie 1979. În ceea ce privește al șaselea temei al recursului, Curtea de Casație a remarcat în primul rând că simpla transmitere a notei la 4 februarie 1977 nu arăta neapărat că dl. Van de Walle acționase în cauză în calitate de procuror, în sensul art. 127 din Codul Judiciar Belgian.

Curtea de Casație a mai ținut cont din proprie inițiativă de art. 6.1 din Convenție și de principiul general care stabilește dreptul la o instanță imparțială. Curtea de Casație a arătat că este adevărat că ambele norme îl obligă pe judecător să nu participe la judecată dacă există un motiv legitim de îndoială în ceea ce privește respectarea garanțiilor de imparțialitate la care orice învinuit are dreptul.

Totuși, Curtea de Casație a susținut că documentele pe care le putea lua în considerare nu demonstau că după ce procuratura primise nota menționată în temeiurile acțiunii, dl. Van de Walle, care la acea vreme era adjunct al procurorului regal din Bruxelles, luase vreo decizie sau că intervenise în vreun fel asupra efectuării urmăririi în cauză.

Conform Curții de Casație, pentru ca imparțialitatea unui judecător să fie considerată compromisă în baza intervenției prealabile a acestuia în calitate de magistrat cu autoritate judiciară în cadrul Procuraturii, nu era esențial ca această intervenție să constea în exprimarea unei poziții personale în cauză sau să întocmească anumite acte procedurale în timpul urmăririi penale sau al cercetării judecătorești.

Totuși, conform Curții de Casație, nu se putea presupune că un magistrat din cadrul Procuraturii intervenise într-o cauză în timpul sau cu ocazia exercitării funcțiilor sale de magistrat, doar pentru că exista o notă adresată lui personal de către judecătorul de instrucție, în condițiile în care nu fusese demonstrat prin nicio probă că această notă a fost primită de respectivul magistrat sau că l-ar fi determinat să aibă un interes indirect în cauză. În acest sens, Curtea de Casație a arătat în cele din urmă că nu Van de Walle fusese cel care răspunsese la notă.

Guvernul belgian a arătat înaintea Curții Europene a Drepturilor Omului că, în acel moment, procurorul regal și nu dl. Van de Walle, era cel care rezolva dosarele penale. Guvernul a afirmat că toți adjuncții – în cazul de față, dna del Carril apoi dl. De Nauw – se subordonau procurorului în astfel de cauze, în mod direct, iar nu prin intermediul dlui Van de Walle. Rolul acestuia din urmă era în principal unul administrativ, care nu avea legătură cu efectuarea urmăririi penale și consta, *inter alia*, în inscripționarea inițialelor pe numeroase documente, cum ar fi notele explicative din 13 ianuarie și 20 iunie 1977.

Potrivit susținerilor Guvernului belgian, în ceea ce privește nota explicativă din 4 februarie 1977, judecătorul de instrucție, dl. Preuveneers, scrisese cuvintele “în atenția dlui P. Van de Walle” doar pentru că dumnealui știa că dna del Carril era frecvent în concediu medical. În plus, Guvernul a arătat că nu exista nicio dovadă conform căreia dl. Van de Walle primise respectiva notă și, în orice caz, nu acesta ci doamna del Carril fusese cea care răspunsese dlui Preuveneers.

HOTĂRÂRE: Curtea Europeană a Drepturilor Omului a arătat că, deși imparțialitatea denotă, în mod normal, absența părtinirii sau a prejudecății, existența sau inexistența acesteia pot fi verificate în diverse moduri, mai ales în contextul aplicării art. 6.1. Se poate face o distincție în acest sens între abordarea subiectivă, adică efortul de formare a convingerii intime a judecătorului într-o anumită cauză, și abordarea obiectivă, adică asigurarea de către judecător a unor garanții suficiente pentru a exclude orice îndoială legitimă în această privință.

În ceea ce privește prima abordare, Curtea a reținut că reclamantul nu se îndoia de imparțialitatea dlui Van de Walle. Nici Curtea nu avea vreun motiv de îndoială în acest sens și, într-adevăr, imparțialitatea personală era prezumată până la proba contrarie.

Totuși, Curtea a hotărât că nu era posibil ca abordarea sa să fie limitată la un criteriu pur subiectiv, reținând că, sub acest aspect, chiar și aparențele pot avea o anumită importanță, adică orice judecător în legătură cu care există motive legitime de îndoială referitoare la imparțialitate trebuie să se abțină la a mai judeca acea cauză. Aceasta pentru că este pusă în discuție chiar încrederea pe care instanțele trebuie să o inspire cetățenilor într-o societate democratică.

Curtea a mai arătat că ar fi excesiv să susțină că foștii magistrați din cadrul parchetului nu ar fi îndreptățiți să facă parte din niciun complet ce ar judeca orice cauze care inițial fuseseră examinate de parchetul

respectiv, și chiar dacă actualii judecători nu fuseseră implicați personal în cauza pe care acum o judecă. O soluție atât de radicală, bazată pe conceptul rigid și formal al unității și al indivizibilității parchetului, ar ridica o barieră cu adevărat impenetrabilă între magistrații parchetului și cei ai completului de judecată. O astfel de abordare ar fi putut conduce chiar la o revoltă în sistemul judiciar al câtorva state care erau parte la Convenție, întrucât situațiile în care procurorii ocupau ulterior funcția de judecător erau frecvente. Dincolo de aceste considerații, Curtea a reținut că simplul fapt că un judecător a profesat în trecut ca procuror nu poate reprezenta un motiv de îndoială cu privire la imparțialitatea sa.

Curtea a reținut respectarea de către Curtea de Casație, din proprie inițiativă, a art. 6.1 și aplicarea în această cauză a criteriului obiectiv constând în examinarea funcțiilor exercitate, respectiv dacă anterior judecătorul fusese implicat „în cauză în timpul sau cu ocazia exercitării funcțiilor în calitate de procuror al parchetului”. Curtea de Casație a respins recursul dlui Piersack deoarece, din punctul său de vedere, documentele depuse la dosar nu demonstau că dl. Van de Walle avusese o astfel de implicare în calitate de adjunct al procurorului regal de la Bruxelles în cauza respectivă în virtutea căreia, spre exemplu, să fi exprimat o poziție personală referitoare la cauză, sau să fi îndeplinit anumite acte ori măsuri procedurale în timpul urmăririi penale.

Curtea a arătat că această abordare, deși clarifică aspectul obiectiv al funcțiilor anterioare, nu îndeplinește pe deplin condițiile art. 6.1. Pentru ca instanțele să insuflă cetățenilor încrederea necesară în actul de justiție, trebuie avute în vedere și aspectele de organizare internă. Întrucât Van de Walle a condus, în cadrul parchetului, un departament în responsabilitatea căruia a intrat soluționarea dosarului respectiv, iar ulterior Van de Walle a devenit judecător în aceeași cauză, cetățeanul este îndreptățit să aibă temerea că respectiva persoană nu oferă suficiente garanții de imparțialitate, ceea ce s-a întâmplat și în cauza de față.

În noiembrie 1978, dl. Van de Walle a prezidat Curtea cu jurați în Tribunalul Brabant, în fața căruia procurorul Curții de Apel din Bruxelles îl trimisese pe reclamant în judecată. În această calitate, s-a bucurat, pe parcursul audierilor și al deliberărilor, de competențe largi pe care le-a și exercitat, de exemplu în ceea ce privește puterea discreționară conferită de art. 268 din Codul Judiciar de a decide împreună cu ceilalți membri ai completului de judecată, cu privire la stabilirea vinovăției inculpatului, în cazul în care curtea cu jurați ajunge la verdictul de vinovăție prin majoritate simplă.

Totuși, până în noiembrie 1977, dl. Van de Walle fusese conducătorul secției B a Parchetului din Bruxelles, în a cărei competență intra cercetarea penală desfășurată cu privire la faptele dlui Piersack. Ca superior al procurorilor responsabili cu dosarul, respectiv dna del Carril și, apoi, dl. De Nauw, dl. Van de Walle avea competența să revizuiască orice sesizări ale instanței întocmite de procurorii care se ocupau de caz, să discute cu aceștia abordarea asupra cauzei ori să facă recomandări cu privire la aspectele de drept incidente în cauză. În plus, conform Curții, informațiile obținute de Comisia Europeană a Drepturilor Omului și Curtea Europeană a Drepturilor Omului tindeau să confirme că dl. Van de Walle a avut un anumit rol în cadrul cercetării urmăririi penale.

Astfel, Curtea a hotărât că art. 6.1 fusese încălcat.

JURISPRUDENȚĂ:

Luka -v- România¹²⁷

FAPTE ȘI ARGUMENTE: În 1999, reclamantul a fost concediat de societatea pentru care lucrase ca manager și ca șef al departamentului IT. După concedierea sa, acesta a intentat o acțiune în justiție pentru anularea acestei decizii, în același timp pretinzând daune.

În anul 2000, instanțele s-au pronunțat în favoarea lui sub ambele aspecte, însă după aceea au urmat alte acțiuni accesorii ce au continuat până în anul 2003, privind calcularea daunelor și executarea deciziei.

Pe parcursul acestor acțiuni, în cadrul recursului, reclamantul a făcut referire la jurisprudența Curții Constituționale, susținând că alcătuirea instanței de judecată care instrumenta cauza, din cadrul Tribunalului Târgu-Mureș, era neconstituțională, deoarece aceasta includea persoane ce nu au funcția de judecător, respectiv includea „asistenți judiciari”, după denumirea dată acestei categorii profesionale în sistemul judiciar românesc.

Reclamantul a fost reintegrat în funcție în luna septembrie 2003 și a primit sumele datorate acestuia în anul 2000.

Cele două plângeri principale ale reclamantului au fost formulate în baza art. 6.1 privind dreptul la un proces echitabil. Acesta a susținut că instanțele care i-au soluționat cauza nu au fost nici imparțiale, nici independente, deoarece acestea au fost compuse și din asistenți judiciari. De asemenea, a mai reclamat că motivul recursului său privind

127. Hotărârea din 21.7.03.

presupusa lipsă de constituționalitate a alcătuirii instanței de judecată nu fusese analizat.

HOTĂRÂRE: Curtea Europeană nu a contestat avantajul instanțelor alcătuite dintr-o combinație de judecători și asistenți judiciari în domeniul în care experiența celor din urmă era necesară pentru a analiza aspectele specifice ce puteau apărea în anumite tipuri de litigii.

Conform Curții, un astfel de sistem, care exista în mai multe State care sunt parte la Convenție, nu este în sine contrar Convenției. Totuși, rolul și responsabilitățile „asistenților judiciari”, așa cum erau prevăzute de normele procedurale române în vigoare la acea dată, îi făceau vulnerabili la presiunile venite din exterior.

Legislația românească aplicabilă nu oferea suficiente garanții privind independența „asistenților judiciari” în exercitarea de către aceștia a atribuțiilor prevăzute în sarcina lor. Printre altele, asistenții judiciari nu erau inamovibili sau protejați împotriva încetării premature a îndatoririlor lor (concedierii), și, de asemenea, puteau îndeplini și alte funcții ori exercita alte activități încredințate acestora de către organizațiile în al căror nume erau aleși, respectiv de către patronate și sindicate.

Astfel, conform Curții, acuzațiile privind lipsa de independență și de imparțialitate a instanței din cadrul Tribunalului Târgu-Mureș erau justificate în mod obiectiv, iar Curtea a constatat încălcarea art. 6.1.

Mai mult, Curtea a mai adăugat că instanțele ar fi trebuit să analizeze atent cererile părților și motivele invocate de acestea, luându-le în considerare pe cele care aveau relevanță și care influențau soluționarea cauzei. Curtea a considerat că motivul invocat de reclamant fusese relevant pentru soluționarea cauzei, dat fiind că se întemeia pe o decizie a Curții Constituționale, care avea caracter obligatoriu pentru toate instanțele din România. Prin urmare, decizia Curții Constituționale invocată ar fi putut avea un efect asupra soluției pronunțate, întrucât Curtea de Apel avea obligația de a analiza toate aspectele cauzei. Temeiul invocat necesita, în consecință, un răspuns specific și expres. În absența acestui răspuns, era imposibil de verificat dacă respectiva Curte de Apel omisese din eroare acel temei al recursului sau dacă hotărâse să nu îl examineze, și care era motivarea unei astfel de hotărâri.

Curtea a reținut că legislația românească a fost modificată de la acel moment, iar în cauzele de acest tip judecătorii pot fi doar asistați de „asistenții judiciari”, al căror rol este pur consultativ, cu alte cuvinte asistenții judiciari nu mai participă la deliberări. Totuși, această

modificare a legii a avut loc după pronunțarea de către Curtea de Apel a horărării contestate, astfel încât chiar dacă recursul reclamantului ar fi fost admis, în acel moment acest lucru nu ar fi fost suficient pentru a garanta rejudicarea cauzei în conformitate cu Convenția.

În consecință, Curtea a mai constatat o încălcare a art. 6.1 și sub acest aspect.

Curtea a acordat reclamantului daune morale în valoare de 3.000 de euro.

6.4.12 PREZUMȚIA DE NEVINOVĂȚIE – ART. 6.2

Art. 6.2 din Convenție arată că “Orice persoană căreia i se aduc acuzații privitoare la săvârșirea unei infracțiuni va beneficia de prezumția de nevinovăție, până la proba contrarie, conform legii.” Astfel, membrii unei instanțe nu trebuie să pornească de la ideea preconcepută conform căreia acuzatul a săvârșit infracțiunea. Astfel, sarcina probei săvârșirii infracțiunii de către învinuit/inculpat aparține procurorului, iar orice dubiu cu privire la săvârșirea infracțiunii trebuie să fie în favoarea învinuitului.

Pot apărea probleme atunci când sarcina probei este transferată asupra acuzatului, care trebuie să își pregătească apărarea¹²⁸ sau când o prezumție relativă de fapt sau de drept operează împotriva acuzatului, însă aceste prezumții trebuie restrânse în limitele rezonabile care au în vedere interesele cauzei și care respectă dreptul la apărare¹²⁹.

Art. 6.2 va fi încălcat dacă, fără a se stabili vinovăția ca atare, s-a pronunțat o hotărâre judecătorească de natură să insinueze vinovăția, spre exemplu, refuzul acordării de cheltuieli de judecată pentru inculpatul achitat¹³⁰. După achitare, chiar și simpla „exprimare a bănuielilor” într-un context judiciar va constitui o încălcare a art. 6.2¹³¹.

Cu toate că prezumția de nevinovăție se referă în principal la aspectul sarcinii probei, art. 6.2 se extinde și asupra altor aspecte, cum ar fi de exemplu faptul că o instanță va trebui să stabilească vinovăția acuzatului numai în baza unor probe suficient de puternice conform prevederilor legale¹³².

128. A se vedea Telfner -v- Austria, Nr. 33501/96, 20.3.01, (2002) 34 EHRR 7.

129. A se vedea Salabiaku -v- Franța, Nr. 10589/83, Seria A, Nr. 141-A, 7.10.88, (1991) 13 EHRR 379.

130. A se vedea Minelli -v- Elveția, Nr.8660/79, Seria A, Nr. 62, 25.3.83 (1983) 5 EHRR 554.

131. A se vedea O -v- Norvegia, Hammern -v- Norvegia, și Y -v- Norvegia, Nr. 29327/95, 30287/96, 34964/97, și 565680/00, 11.2.03.

132. A se vedea Austria -v- Italia, 6 YB 740 (1963) Com Rep,CM Res DH (63) 3.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului nu consideră că are competența de a „cenzura” constatările de fapt ale instanței de judecată care par să se bazeze pe probe edificatoare, cu alte cuvinte, din acest punct de vedere, Curtea nu acționează ca o instanță de control a instanțelor naționale.

Prezumția de nevinovăție implică și faptul că nu este permis a se face observații părtinitoare la adresa învinuitorilor, inclusiv în declarațiile făcute de procurori¹³³ sau de judecători¹³⁴. Regula se poate aplica și în cazul unei persoane arestate de poliție înainte de a fi pusă sub acuzare¹³⁵.

6.4.13 ALTE GARANȚII PROCEDURALE ÎN CAUZELE PENALE, INTRODUCERE – ART.6.3

Art. 6.3 din Convenție garantează cinci drepturi specifice necesare pentru pregătirea și exercitarea apărării, precum și pentru ca apărarea acuzatului să beneficieze de condiții egale cu cele ale acuzației. Prezenta listă nu este una exhaustivă, iar aceste drepturi pot fi concepute ca aspecte ale dreptului general și mai amplu la un proces echitabil.

6.4.14 DREPTUL DE A FI INFORMAT ASUPRA ACUZAȚIEI – ART. 6.3(a)

Art. 6.3 lit. (a) din Convenție prevede următoarele:

“3. Orice acuzat are, în special, dreptul:

- a) să fie informat, în termenul cel mai scurt, într-o limbă pe care o înțelege și în mod amănunțit, asupra naturii și cauzei acuzației aduse împotriva sa;”

Art. 6.3 lit. (a) prevede informarea promptă a învinuitului atunci când acesta este acuzat, la începerea urmăririi penale.

Informarea completă și detaliată a învinuitului cu privire la acuzațiile ce i se aduc și, ulterior, cu privire la încadrarea juridică a faptei pe care instanța o va analiza în cauză reprezintă o condiție esențială pentru asigurarea corectitudinii desfășurării procesului penal¹³⁶.

Art. 6.3 lit. (a) are scopul de a furniza învinuitului informațiile de care acesta are nevoie pentru a răspunde acuzațiilor ce i se aduc. Astfel, este

133. A se vedea *Daktaras -v- Lituania*, Nr. 42095/98, 10.10.00, (2002) 34 EHRR 60

134. A se vedea *Lavents -v- Letonia*, Nr. 58442/00, 28.11.02.

135. A se vedea *Allenet de Ribemont -v- Franța*, Nr. 15175/89, A 308, (1995) 20 EHRR 557.

136. A se vedea *Péllisier și Sassi -v- Franța*, Nr. 25444/94, 25.3.99, 1999-II, 30 EHRR 715 GC.

posibil ca dreptul de a fi informat cu privire la o acuzație să fie necesar a fi apreciat din perspectiva dreptului învinuitului de a-și pregăti apărarea conform art. 6.3 lit. (b)¹³⁷.

„Natura” acuzației este reprezentată de infracțiunea invocată, iar „cauza” acuzației constă în fapta sau faptele pe care se presupune că le-a săvârșit învinuitul și pe care se bazează acuzația.

Art. 6.3 lit. (a) nu impune nicio condiție formală cu privire la modul în care urmează a se efectua informarea și, cu toate că importanța informațiilor ce trebuie transmise presupune, în mod normal, informarea scrisă, această condiție nu este una esențială în toate cauzele.

De asemenea, învinuitul trebuie informat asupra acuzației ce i se aduce „într-o limbă pe care o înțelege”¹³⁸ și, exceptând cazul în care autoritățile pot demonstra sau au motive serioase de a considera că acuzatul stăpânește suficient de bine limba în care urmează a i se face informarea, autoritățile au obligația de a pune la dispoziția acuzatului o traducere adecvată a informațiilor respective, dacă acesta din urmă solicită acest lucru, costul traducerii urmând a fi suportat de către stat.

Dacă învinuitul suferă de tulburări mentale, autoritățile trebuie să depună diligențele necesare pentru a se asigura că cel în cauză are capacitatea de a înțelege procedurile aplicabile precum și informațiile detaliate asupra naturii și a cauzei acuzației formulate împotriva sa¹³⁹.

6.4.15 DREPTUL LA TIMP, FACILITĂȚI ȘI APĂRARE LEGALĂ ADECVATE – ART. 6.3(b)

Art. 6.3 lit. (b) din Convenție prevede următoarele:

“3. Orice acuzat are, în special, dreptul:

b. să dispună de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale;”

Art. 6.3(b) garantează acuzatului posibilitatea de a-și pregăti apărarea în mod corespunzător și fără restricții privitoare la argumentele pe care le aduce în fața instanței de judecată în apărarea sa și, deci, posibilitatea de a influența cursul procesului¹⁴⁰.

137. A se vedea Sadak și alții -v- Turcia, Nr. 29900/96, 29901/96, 29902/96 și 29903/96, 17.7.01.

138. A se vedea Brozicek -v- Italia, Nr. 10964/84, Seria A, 167, 19.12.89 (1990), 12 EHRR 371.

139. A se vedea Vaudelle -v- Franța, Nr. 35683/97, 30.1.01, (2003) 37 EHRR 16.

140. A se vedea Can -v- Austria, A 96, (1985), 8 EHRR.

Garanția privind “timpul necesar” îl protejează pe acuzat de derularea unui proces prea rapid, care ar contravini art. 6.1, ce prevede judecarea într-un timp „rezonabil”. Garanția „timpului necesar” începe să curgă din momentul în care acuzatul devine subiectul unei acuzații penale. Chestiunea adecvării timpului depinde de circumstanțele particulare ale cauzei. În această privință, printre considerentele relevante se numără complexitatea cauzei, etapa în care se află procedura, faptul că acuzatul se apără, precum și volumul de muncă al avocatului acuzatului. Curtea Europeană a Drepturilor Omului nu a prevăzut nicio condiție privind termenele, abordând fiecare cauză în funcție de fondul acesteia¹⁴¹.

Garanția privind “înlesnirile necesare” include dreptul de acces al acuzatului la un avocat în etapa anterioară judecății și pe parcursul judecății acesteia, în funcție de necesitățile de pregătire a propriei apărări. Din acest punct de vedere are loc o suprapunere cu dreptul la asistență juridică, garantat de art. 6.3(c). Dreptul de acces la un avocat are o importanță deosebită în contextul persoanelor arestate preventiv, în așteptarea judecății, de exemplu în cazul unui deținut trebuie să i se permită să își vadă avocatul fără ca administrația locului de deținere să asculte sau să asiste la aceste întâlniri, astfel încât acuzatul să își poată informa avocatul cu încredere pentru pregătirea apărării sale.

Garanția privind “înlesnirile necesare” mai include și dreptul acuzatului de a avea la dispoziție, în scopul achitării sale sau al obținerii unei reduceri a pedepsei, toate documentele relevante care au fost sau care ar putea fi colectate de autorități, inclusiv orice documente privind faptele de care este acuzat învinuitul, credibilitatea mărturiei martorilor, etc.¹⁴².

În plus, garanția privind “înlesnirile necesare” cuprinde elementele necesare apărării în cadrul fazei de judecată propriu-zise în scopul de a se permite susținerea cauzei, cum ar fi alocarea timpului necesar prezentării apărării, audierii martorilor, ori a experților, după caz.

6.4.16 DREPTUL LA ASISTENȚĂ JURIDICĂ – ART.6.3(c)

Art. 6.3 lit. (c) din Convenție prevede următoarele:

“3. Orice acuzat are, în special, dreptul:

- c. să se apere el însuși sau să fie asistat de un apărător ales de el și, dacă nu dispune de mijloacele necesare pentru a plăti un apărător, să poată fi asistat în mod gratuit de un avocat din

141. A se vedea *Öcalan -v- Turcia*, 12.5.05, 41 EHRR 45, și *X și Y -v- Austria*, Nr. 7909/74, 15 DR 160 (1978).

142. A se vedea *Jespers -v- Belgia*, Nr. 8403/78, 27 Dr 61 (1981).

oficiu, atunci când interesele justiției o cer;”

Art. 6.3(c) garantează că procesul penal împotriva acuzatului nu va avea loc fără ca acesta să fie asistat de un apărător ales sau desemnat din oficiu. Art. 6.3(c) protejează orice persoană căreia i-a fost adusă o acuzație privind săvârșirea unei infracțiuni și se aplică în toate etapele procesului penal. În etapa anterioară judecării, art. 6.3(c) va fi încălcat dacă și în măsura în care corectitudinea procesului riscă să fie grav prejudiciată prin nerespectarea dreptului la asistență juridică în această etapă¹⁴³. În majoritatea cazurilor acuzatul va fi îndreptățit să aibă acces la un avocat în etapa prealabilă judecării, cu toate că acest drept poate fi limitat în anumite circumstanțe. De bună seamă, art. 6.3(c) se aplică fazei de judecată atât în primă instanță cât și pe parcursul judecării căilor de atac împotriva hotărârii date în primă instanță.

Art. 6.3(c) garantează dreptul acuzatului de a se apăra singur, însă acesta nu este un drept absolut în sensul că, pentru anumite tipuri de cauze, interesele justiției vor fi cel mai bine protejate dacă acuzatul este reprezentat de un avocat.

Art. 6.3(c) garantează acuzatului dreptul la asistență juridică conform propriei voințe, adică asistența oferită de un avocat pe care acuzatul îl alege și îl plătește. Ca regulă generală, dreptul acuzatului de a își alege avocatul trebuie respectat, însă statul poate refuza recunoașterea opțiunii acuzatului dacă există motive relevante și serioase.

Dreptul acuzatului de a fi reprezentat de un avocat ales de acesta nu este absolut, supunându-se, deci, unor restricții – opțiunea acuzatului poate să nu fie luată în considerare dacă există temeieri relevante și satisfăcătoare în interesul justiției.

Asistența juridică gratuită se acordă doar dacă acuzatul nu are mijloace suficiente de plată și interesele justiției reclamă acordarea de asistență juridică învinuitului, ceea ce va depinde atât de gravitatea pedepsei aplicabile cât și de complexitatea cauzei. Dacă se pune problema lipirii de libertate, interesele justiției în principiu reclamă reprezentarea juridică a acuzatului¹⁴⁴. Dacă unui acuzat i se repartizează un avocat din oficiu, statul nu va fi răspunzător pentru nicio deficiență a avocatului astfel desemnat, însă statul va trebui să intervină, conform art. 6.3(c), în acele situații în care este evident că avocatul din oficiu nu asigură asistența juridică sau reprezentarea necesare sau dacă astfel de situații sunt aduse în mod satisfăcător la cunoștința statului în orice altă manieră¹⁴⁵.

143. A se vedea Quaranta -v- Elveția, 24.5.91, A 205 (1991).

144. A se vedea Benham -v- Regatul Unit, Nr. 19380/92, 10.6.96, (1996) 22 EHRR 293.

145. A se vedea Czekalla -v- Portugalia, Nr. 38830/97, 10.10.02.

JURISPRUDENȚĂ:
Öcalan -v- Turcia¹⁴⁶

FAPTE ȘI ARGUMENTE: Reclamantul era conducătorul “PKK”, adică al Partidului Muncitoresc din Kurdistan, iar la 29 iunie 1999, Tribunalul Securității Naționale din Ankara l-a găsit vinovat pentru săvârșirea de acțiuni al căror scop era acela de a genera secesiunea unei părți a teritoriului Turciei și de a instrui și a conduce un grup de teroriști armați în acel scop. Tribunalul l-a condamnat la moarte, pedeapsă ulterior comutată în detenție pe viață.

Reclamantul a invocat că dispozițiile art. 6 din Convenție fuseseră încălcate date fiind restricțiile și dificultățile cu care se confruntase în asigurarea asistenței din partea avocaților săi, în obținerea accesului – atât al lui, cât și al avocaților săi – la dosarul cauzei, în citarea martorilor apărării și în asigurarea accesului avocaților săi la toate informațiile deținute de acuzare.

HOTĂRÂRE: Curtea a concluzionat că procesul de judecare a reclamantului nu a fost corect din următoarele motive: nu beneficiase de asistența avocaților săi în perioada de interogare în arestul poliției; nu a putut comunica cu avocații săi cu excepția situației când au fost audiate alte persoane; nu a putut obține acces direct la dosarul cauzei decât într-o etapă foarte avansată a procesului; au fost impuse restricții legate de numărul și durata vizitelor din partea avocaților săi; în sfârșit, avocaților săi le-a fost permis accesul la dosar numai foarte târziu, într-o perioadă când procesul era deja foarte avansat.

Curtea a constatat că efectul general al acestor obstacole, analizate în ansamblu, a restricționat drepturile apărării, contravenind dreptului la un proces echitabil prevăzut de art. 6, încălcându-se astfel prevederile art. 6.1 din Convenție, coroborate cu cele ale art. 6.3 lit. (b) și (c).

6.4.17 DREPTUL DE A CHEMA ȘI DE A ADRESA ÎNTREBĂRI MARTORILOR – ART. 6.3(d)

Art. 6.3 lit. (d) din Convenție prevede următoarele:

“3. Orice acuzat are, în special, dreptul:

- d. să întrebe dacă să solicite audierea martorilor acuzării și să obțină citarea și audierea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării;”

146. Referința Nr. 46221/99, 12.3.03, (2003) 37 EHRR 10.

Art. 6.3(d) prevede dreptul acuzatului la audierea martorilor acuzării și la citarea și audierea martorilor apărării în condiții similare. Ca principiu general, toate probele trebuie administrate, în mod normal, în cadrul unei ședințe publice, în vederea respectării principiului contradictorialității.

Acest drept se aplică dezbaterilor judecătorești și tuturor procedurilor din căile de atac, însă nu se aplică în mod general în etapa anterioară judecării, astfel că, de exemplu, nu este permis ca acuzatul să audieze un martor care este interogat de poliție, atât timp cât acel martor va fi citat în vederea audierii în cadrul procesului de judecată.

Termenul „martor” are o semnificație distinctă în cadrul Convenției. De exemplu, conceptul de „martor” nu se limitează la acea persoană a cărei mărturie reprezintă o probă directă în cadrul unui proces, astfel că și o persoană ale cărei declarații sunt considerate ca probe extrajudiciare poate avea de asemenea calitatea de „martor” în sensul art. 6.3(e).

Dreptul acuzatului de a audia martorii acuzării și dreptul acestuia de a cita martorii apărării nu este absolut, adică în privința acestor drepturi se pot impune restricții, însă doar atunci când aceste limitări sunt strict necesare, de exemplu, în cazul minorilor, atunci când este vorba de infracțiuni de natură sexuală¹⁴⁷.

Utilizarea martorilor sub acoperire poate contraveni art. 6.3(e), dat fiind că acuzatul nu are posibilitatea de a verifica credibilitatea martorului sau de a-i pune la îndoială credibilitatea. Totuși, utilizarea martorilor sub acoperire poate fi permisă în anumite cazuri excepționale, cum ar fi împiedicarea eventualelor influențări sau amenințări ale unui martor sau ale familiei acestuia, sau pentru a nu pune victimele în situația de a-și adânci suferința în momentul confruntării cu infractorul în cauze privind infracțiuni de natură sexuală. Acest lucru este posibil însă doar cu condiția ca drepturile apărării să fie respectate, adică acuzatul trebuie să fi avut ocazia de a fi adresat întrebări martorului, fie în momentul luării declarației martorului, fie într-o etapă ulterioară a procedurii.

Dacă probele nu pot fi făcute publice din motive de interes public, judecătorul procesului mai degrabă decât acuzarea trebuie să fie cel care încearcă să evalueze importanța informațiilor nedezvăluite pentru apărare și să cântărească acest lucru comparativ cu interesul public privitor la păstrarea caracterului confidențial al informațiilor¹⁴⁸.

La dreptul de a cita sau de a audia martori se poate renunța, însă acest lucru trebuie făcut într-o manieră lipsită de echivoc.

147. A se vedea PS -v- Germania, Nr. 33900/96, 20.12.01, (2003) 36 EHRR 61.

148. A se vedea Rowe și Davis -v- Regatul Unit, Nr. 28901/95, 16.2.00, (2000) 30 EHRR 1.

6.4.18 DREPTUL LA UN INTERPRET – ART. 6.3(e)

Art. 6.3 lit. (e) din convenție prevede următoarele:

“3. Orice acuzat are, în special, dreptul:

e. să fie asistat în mod gratuit de un interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la audiere.”

Art. 6.3(e) prevede dreptul de a fi asistat, gratuit, de către un interpret, dacă acuzatul nu înțelege sau nu vorbește limba utilizată în instanță.

Acest drept se extinde, anterior fazei de judecată, la traducerea sau la interpretarea tuturor documentelor și a declarațiilor din cadrul procedurilor, pe care acuzatul este necesar să le înțeleagă pentru a beneficia de un proces echitabil¹⁴⁹. Acesta nu acoperă însă interogarea învinuiților de către poliție anterior începerii urmăririi penale, însă se aplică din momentul întocmirii actelor din dosarul de urmărire penală; nu este necesară traducerea tuturor actelor procedurale întocmite, ci doar a celor necesare, pentru ca inculpatul să înțeleagă acuzarea care i se aduce, precum și elementele necesare pregătirii apărării sale¹⁵⁰.

Printre elementele ce necesită interpretare sau traducere se numără rechizitoriul, motivele de arestare și audierea în sine¹⁵¹, ale căror costuri sunt suportate de autorități. Art. 6.3(e) nu prevede interpretarea fiecărui cuvânt rostit în cadrul procedurilor orale sau traducerea tuturor documentelor. În schimb, așa cum am menționat mai sus, problema esențială care se pune este dacă se interpretează și/sau traduce suficient astfel încât acuzatul să înțeleagă pe deplin și să se apere în plângerea formulată împotriva sa.

Art. 6.3(e) este valabil doar referitor la limba utilizată în instanță.

La dreptul la un interpret se poate renunța, însă acest lucru trebuie făcut de acuzat și nu de avocatul acestuia.

6.4.19 DREPTUL LA UN RECURS EFECTIV – ART. 13

Art. 13 din convenție prevede următoarele:

“Articolul 13 – Dreptul la un recurs efectiv

149. A se vedea Cuscani -v- Regatul Unit, Nr. 32771/96, 24.9.02, (2003) 36 EHRR 2.

150. A se vedea Kamasinski -v- Austria, Nr. 9783/82, Seria A, Nr. 168, 19.12.89 (1991) 13 EHRR 36.

151. A se vedea Luedicke, Belkacem și Koç -v- Germania, Seria A, Nr. 29, 28.11.78, (1979-1980) 2 EHRR 149.

Orice persoană, ale cărei drepturi și libertăți recunoscute de prezenta Convenție au fost încălcate, are dreptul să se adreseze efectiv unei instanțe naționale, chiar și atunci când încălcarea s-ar datora unor persoane care au acționat în exercitarea atribuțiilor lor oficiale.”

Art. 13 garantează recursul efectiv în fața unei autorități naționale pentru orice persoană care susține că drepturile și libertățile garantate de Convenție i-au fost încălcate. Aceste căi de atac trebuie să fie accesibile chiar împotriva persoanelor care au acționat în exercitarea atribuțiilor lor oficiale.

Obiectul acestei prevederi este de a permite persoanelor reparații potențiale la nivel național, înainte de a fi puse în situația de a invoca dispozițiile Convenției. Efectul său este, deci, acela de a solicita furnizarea unei reparații la nivel intern, permițând autorității naționale competente, care nu trebuie să fie neapărat o instanță, atât să analizeze fondul pretențiilor relevante în baza Convenției, cât și să acorde reparații corespunzătoare.

Acțiunea trebuie să fie “efectivă” în sensul că exercitarea acesteia nu trebuie să fie împiedicată în mod nejustificat prin acțiunile sau omisiunile autorităților statului. Este important de înțeles că art. 13 poate fi invocat în legătură cu orice „cerere legitimă” care se întemeiază pe un alt drept prevăzut de Convenție, adică pentru a constata încălcarea art. 13, nu este neapărat nevoie ca un alt drept prevăzut de Convenție să fie efectiv încălcat ca atare¹⁵². Definiția unei „cereri legitime” nu a fost dată ca atare de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, dat fiind că în fiecare caz în parte, Curtea se pronunță în funcție de circumstanțele de fapt ale cauzei respective. Art. 13 garantează disponibilitatea unei instanțe adecvate pentru obținerea unui reparații, dar nu garantează dreptul de a contesta legislația internă și nici reușita cererii în sine¹⁵³.

Prevederile art. 13 sunt complexe, însă detaliile acestora nu sunt dezvoltate în prezentul manual, importanța menționării art. 13 aici fiind legată de relația dintre art. 13 cu art. 6 sub diverse aspecte. Dat fiind că art. 6.1 prevede dreptul la un proces echitabil în scopul determinării legalității acuzațiilor penale și a obligațiilor de natură civilă, Curtea Europeană a Drepturilor Omului coroborează deseori (dar nu întotdeauna) analiza aspectelor legate de art. 13 cu analiza prevederilor art. 6, de exemplu în ceea ce privește aspectul duratei nerezonabile a procedurilor judiciare,

152. A se vedea *Klass și alții -v- Germania*, Nr. Seria A, Nr. 28, 6.9.78, (1979-1980) 2 EHRR 214.

153. A se vedea *CC -v- Regatul Unit*, Nr. 32819/96, dec. 1.12.97.

constatând încălcarea art. 6.1 și a art. 13¹⁵⁴. De asemenea, dreptul de acces la o instanță, prevăzut de art. 6, se suprapune cu prevederile art. 13 în sensul încălcării unui drept prevăzut de Convenție, garantat de art. 13. Suprapunerea există în măsura în care dreptul prevăzut de Convenție este un „drept civil” în sensul art. 6.1. Dreptul de acces la o instanță prevede o garanție mai strictă decât în art. 13, în sensul că prevede o cale de atac înaintea unei instanțe.

JURISPRUDENȚĂ: Rotaru -v- România¹⁵⁵

FAPTE ȘI ARGUMENTE: Reclamantul a fost condamnat în 1948 la un an închisoare pentru exprimarea unor critici la adresa regimului comunist instituit în 1946.

Reclamantul a intentat o acțiune prin care cerea să i se acorde drepturile garantate prin Decretul nr. 118 din 1990 persoanelor persecutate de regimul comunist. În procedurile ce au urmat în cadrul Judecătoriei Bârlad, unul dintre pârâți, Ministerul Internelor, a depus la instanță o scrisoare transmisă reclamantului la 19 decembrie 1990 de Serviciul Român de Informații, care, printre altele, cuprindea informații referitoare la activitățile politice ale reclamantului între 1946 și 1948. Conform aceleiași scrisori, dl. Rotaru fusese membru al Asociației Studenților Creștini, o mișcare „legionară” de extremă dreaptă încă din anul 1937.

Reclamantul a considerat că unele dintre informațiile în cauză erau false și defăimătoare, în special acuzația conform căreia fusese membru al mișcării „legionare”, și a intentat proces împotriva Serviciului Român de Informații, pretinzând daune morale pentru prejudiciul suferit și modificarea sau distrugerea dosarului cuprinzând informațiile false.

Cererea a fost respinsă printr-o hotărâre a instanței de fond menținută parțial de Tribunalul București și de Curtea de Apel București (care au constatat eroarea de nume realizată de SRI în adresa sa). Atât Tribunalul cât și Curtea de Apel au motivat că nu aveau competența de a ordona modificarea sau distrugerea informațiilor cuprinse în scrisoarea din 19 decembrie 1990, acestea fiind adunate de fostele servicii de securitate ale statului, Serviciul Român de Informații fiind un simplu depozitar.

În scrisoarea din 6 iulie 1997, directorul Serviciului Român de Informații

154. A se vedea Kudla -v- Polonia, Nr. 30210/96, 26.10.00, (2002), 35 EHRR 11.

155. Hotărâre din 4.5.00.

a informat Ministerul Justiției cu privire la faptul că, după verificări suplimentare în propriile registre, s-a constatat că informațiile referitoare la apartenența mișcării „legionare” nu se refereau la reclamant, ci la altă persoană cu același nume.

În lumina informațiilor cuprinse în această scrisoare, reclamantul a solicitat analiza de către Curtea de Apel București a hotărârii sale anterioare și a cerut acordarea de daune. Prin decizia din 25 noiembrie 1997, Curtea de Apel București a casat hotărârea sa anterioară din 15 decembrie 1994 și a stabilit că actele referitoare la apartenența în trecut a reclamantului la mișcarea „legionară” erau nule. Instanța nu s-a pronunțat cu privire ca solicitarea de daune.

Reclamantul a reclamat încălcarea dreptului său la viață privată prin faptul că Serviciul Român de Informații deținea un dosar cuprinzând informații referitoare la viața sa privată și că era imposibil să dezmință informațiile false. Reclamantul a invocat prevederile art. 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. De asemenea, petentul a reclamat lipsa căii de atac efective în fața unei autorități naționale care se putea pronunța cu privire la modificarea sau distrugerea dosarului conținând informații false și refuzul instanței de a lua în considerare capătul de cerere privind daunele, ceea ce, conform acestuia, îi încălca dreptul de a se adresa efectiv unei instanțe. În susținerea acțiunii sale reclamantul a mai invocat art. 13 și art. din Convenție.

HOTĂRÂRE: Curtea Europeană a Drepturilor Omului a reținut că scrisoarea din 19 decembrie 1990 a Serviciului Român de Informații cuprindea diverse informații referitoare la viața reclamantului, în principal referitoare la studiile acestuia, la activitățile sale politice și la cazierul său judiciar, anumite informații fiind strânse în urmă cu mai bine de cincizeci de ani.

În opinia Curții, aceste informații, colectate și stocate sistematic într-un dosar de către agenții statului, cădeau sub incidența vieții private în sensul art. 8.1 al Convenției, și în consecință, art. 8 era aplicabil cauzei.

Curtea a considerat că atât stocarea informațiilor, cât și utilizarea acestora, împreună cu refuzul de a-i da reclamantului posibilitatea de a le dezminți, echivalau cu intervenția asupra dreptului acestuia la respectarea vieții de familie, garantat de art. 8.1.

Dacă ar fi respectat dispozițiile art. 8, această intervenție ar fi trebuit să fie în conformitate cu legea, să urmărească un scop legitim conform

art. 8.2 și, mai mult, să fie necesară într-o societate democratică pentru a îndeplini acel scop.

În acest sens, Curtea a reținut că în hotărârea din 25 noiembrie 1997 a Curții de Apel București, respectiva instanță confirmase legalitatea deținerii informațiilor de către Serviciul Român de Informații, ca depozitar al arhivelor fostei securități. Date fiind aceste aspecte, Curtea putea concluziona că stocarea informațiilor referitoare la viața privată a reclamantului era conformă cu legislația română.

În ceea ce privește condiția previzibilității, Curtea a reținut că nicio dispoziție a legislației interne nu prevedea limitări ale exercitării acestor puteri. Astfel, de exemplu, legislația internă nu definea tipul de informații ce puteau fi înregistrate, categoriile de persoane împotriva cărora puteau fi luate măsuri precum colectarea și stocarea de informații, circumstanțele în care puteau fi luate măsurile sau procedura de urmat.

În mod similar, legislația românească nu prevedea limite privitoare la vechimea informațiilor deținute sau la durata de timp în care puteau fi stocate aceste informații. Conform legislației românești relevante, Serviciul Român de Informații avea autoritatea de a prelua depozitarea și utilizarea arhivelor fostelor servicii de securitate care au funcționat pe teritoriul românesc și putea cerceta documentele ce aparțineau Serviciului Român de Informații cu acordul directorului. Curtea a reținut că legislația românească relevantă nu conținea dispoziții explicite și detaliate cu privire la persoanele autorizate să consulte aceste dosare, la natura dosarelor, procedura de urmat sau la permisiunea utilizării informațiilor astfel obținute.

Curtea a mai reținut că, deși legislația română relevantă împuternicea autoritățile competente să intervină când era necesar pentru prevenirea și combaterea amenințărilor la adresa securității naționale, temeiul ce permitea astfel de intervenții nu era prevăzut cu suficientă precizie.

Curtea a mai reținut că sistemul românesc de colectare și de arhivare a informațiilor nu oferea nici un fel de garanții, nefiind prevăzută nicio procedură de control. Curtea a mai considerat că legislația internă nu arăta cu suficientă claritate obiectul și maniera de exercitare a prerogativelor specifice conferite autorităților publice în acest domeniu. Curtea a concluzionat că deținerea și utilizarea de către Serviciul Român de Informații a informațiilor referitoare la viața privată a reclamantului nu erau conforme cu legea, ceea ce era suficient pentru a constitui o încălcare a art. 8.

Mai mult, în cauza de față, acest fapt împiedica verificarea de către Curte a legitimității scopului urmărit prin măsurile dispuse, precum și dacă

legitimitatea scopului fusese examinată de autoritățile naționale, astfel cum este necesar într-o societate democratică. Curtea a concluzionat că, în consecință, art. 8 fusese încălcat.

Curtea a mai reținut că legislația română relevantă prevedea o acțiune generală în instanță, menită să protejeze drepturile morale care fuseseră încălcate.

Totuși, Curtea de Apel București arătase, în hotărârea sa din 25 noiembrie 1997, că Serviciul Român de Informații avea autoritatea prin legea internă de a deține informații referitoare la reclamant, informații provenind din dosarele fostelor servicii de securitate. Guvernul nu invocase existența vreunei decizii interne care să stabilească un precedent în materie. Astfel, nu a demonstrat că un astfel de recurs avea să fie efectiv. În aceste condiții, obiecția preliminară a Guvernului trebuia respinsă.

În ceea ce privește mecanismul prevăzut de legea română, presupunând că fusese înființat Consiliul prevăzut de legislația relevantă, Curtea a reținut că nici dispozițiile invocate de guvernul pârât, nici alte dispoziții ale legii nu ofereau posibilitatea de contestare a deținerii de către agenții statului a informațiilor referitoare la viața privată a unei persoane sau a veridicității acestor informații.

Mecanismul de supervizare se referea doar la dezvoltarea informațiilor referitoare la identitatea unora dintre colaboratorii și agenții Securității. Curtea nu fusese informată cu privire la orice altă dispoziție a legislației românești care să pună la dispoziție posibilitatea de contestare a deținerii de către serviciile de informații a unor informații referitoare la viața privată a reclamantului sau de dezmințire a acestor informații. Curtea a concluzionat, astfel, că reclamantul fusese victima încălcării art. 13.

Curtea a mai considerat că solicitarea de către reclamant a daunelor morale și a cheltuielilor de judecată era o cerere cu caracter civil în sensul art. 6.1, iar Curtea de Apel București avea competența soluționării acesteia.

În consecință, Curtea a considerat că neluarea în considerare de către Curtea de Apel a cererii încălcase dreptul reclamantului la un proces echitabil în sensul art. 6.1 și a concluzionat că această prevedere fusese încălcată.

Așadar, Curtea a considerat că evenimentele în cauză presupuneau intervenții grave asupra drepturilor reclamantului iar suma de 50.000 de franci francezi reprezenta o soluționare justă a daunei morale pretinse. Curtea a acordat suma întreagă pretinsă de reclamant.

6.5 RESPECTAREA VIEȚII DE FAMILIE – ART. 8

Art. 8 prevede următoarele:

“Art. 8 – Dreptul la respectarea vieții private și de familie

1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.
2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă reprezintă o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora.”

În prezentul manual este abordat numai aspectul privind dreptul la respectarea vieții de familie.

Art. 8 garantează „respectarea” vieții de familie. Obligația de bază a statului este una negativă, însă dreptul garantat nu este absolut, dat fiind că prin Convenție se permite în mod expres ingerința statului în exercitarea acestui drept în baza anumitor temeiuri. Sarcina justificării unei ingerințe asupra acestui drept aparține în primul rând statului. În fiecare caz, orice intervenție trebuie să fie „în conformitate cu legea” sau „prevăzută de lege” și trebuie să fie „necesară într-o societate democratică” pentru ca unul dintre scopurile legitime stabilite prin art. 8.2 să se aplice.

În anumite circumstanțe, acest drept impune și unele obligații pozitive, cum ar fi faptul că statul are datoria de a lua măsurile necesare pentru a asigura respectarea vieții de familie atât între persoanele fizice cât și/sau în legătură cu organismele private și, pentru a determina dacă o astfel de obligație pozitivă există, Curtea Europeană a Drepturilor Omului va evalua respectarea echilibrului dintre interesele generale ale societății și interesele individuale ale persoanei¹⁵⁶.

Este posibil ca în anumite cauze să fie necesară abordarea următoarelor aspecte.

Mai întâi, trebuie analizat dacă materia în cauză cade sub incidența obiectului „respectării” vieții de familie.

În al doilea rând, trebuie analizat dacă într-adevăr a avut loc o „ingerință” asupra „respectării” vieții de familie.

În al treilea rând, trebuie verificat dacă „ingerința” a fost efectuată „în conformitate cu legea” sau a fost „prevăzută de lege” – în acest sens, 156. A se vedea Ignacollo-Zenide -v- România, Nr. 31679/96, 25.1.00, (2001) 31 EHRR 7, și Airey -v- Irlanda, Seria A, Nr. 32, 9.10.79, (1979-1980) 2 EHRR 305.

„ingerința” trebuie să fie în mod necesar previzibilă și formulată cu suficientă precizie pentru a permite persoanei să își ajusteze comportamentul în consecință. Cu alte cuvinte, o persoană trebuie să fie capabilă, dacă este cazul beneficiind de consiliere adecvată, să prevadă într-o măsură rezonabilă, în funcție de circumstanțe, consecințele pe care le poate avea o anumită acțiune¹⁵⁷. Astfel, este un principiu foarte important faptul că această condiție reclamă nu doar existența unei norme juridice exprese sau a unui regim care să autorizeze ingerința, ci și o anumită calitate acelei prevederi legale naționale, de exemplu, dacă legea națională conferă putere discreționară, aceasta trebuie de asemenea să indice scopul în care acea putere discreționară este acordată¹⁵⁸. Gradul de certitudine pe care trebuie să îl conțină acea normă juridică va diferi în funcție de natura dreptului exercitat și de natura ingerinței. De asemenea, va diferi în mare măsură în funcție de conținutul instrumentului în cauză, de domeniul pe care trebuie să îl reglementeze și de numărul și statutul celor cărora li se adresează¹⁵⁹.

Apoi se va analiza dacă „ingerința” a urmărit unul sau mai multe scopuri legitime prevăzute de art. 8.2. Aceste scopuri sunt definite foarte larg și deseori, este posibil ca statul să urmărească mai mult decât un singur scop într-un anumit caz. Statul trebuie să demonstreze că un anumit scop a fost urmărit prin măsura luată în cauză. În cele din urmă, trebuie văzut dacă „intervenția” a fost necesară într-o societate democratică. Pentru aceasta este nevoie să existe o „nevoie socială stringentă” și ca „intervenția” să fie proporțională cu scopul legitim avut în vedere¹⁶⁰. Noțiunea de „necesitate” semnifică mai mult decât „util” sau „rezonabil” sau „dezirabil”.

În ceea ce privește evaluarea proporționalității unei anumite măsuri, Curtea Europeană a Drepturilor Omului va analiza dacă există un mijloc alternativ de protejare a interesului public fără ingerințe, ori mijloace mai puțin intruzive. Curtea va evalua dacă temeiurile „ingerinței” sunt „relevante” și „suficiente” pentru a o justifica. O altă condiție este ca procesul decizional care conduce la măsura ingerinței să fie just. Existența mijloacelor de control efective privind măsurile luate de autorități este un alt factor relevant în evaluarea proporționalității.

157. A se vedea *Sunday Times -v- Regatul Unit*, (No.1), Seria A, Nr. 30, 26.4.79, (1979-1980) 2 EHRR 245.

158. A se vedea *Silver -v- Regatul Unit*, Nr. 5947/72, 6205/73, 7052/75, 7061/75, 7107/75, 7113/75 și 7136/75, Seria A, Nr.61, 25.3.83, (1983) 5 EHRR 347.

159. A se vedea *Maestri -v- Italia*, Nr. 39748/98, 17.2.04.

160. A se vedea *Olsson -v- Suedia* (Nr.1), Nr. 10465/83, Seria A, Nr. 130, 24.3.88, (1989) 11 EHRR 259.

În plus, în analiza proporționalității, Curtea va mai ține cont și de marja de apreciere, adică autoritățile naționale au, în principiu, o mai mare putere discreționară de a stabili necesitatea intervenției și, de asemenea, autoritățile naționale sunt cele ce trebuie să efectueze evaluarea inițială a nevoii sociale. Marja de apreciere va varia în funcție de aspectul în cauză, de exemplu, statul va avea o mai mare putere discreționară în ceea ce privește protecția moralei. Aprecierea statelor va fi însă mai limitată atunci când în discuție se află păstrarea autorității și a imparțialității sistemului judiciar, acest din urmă aspect fiind considerat unul obiectiv, și bucurându-se de o mai mare susținere în rândul membrilor Consiliului European. Măsura „marjei de apreciere” permisă unui stat va depinde de un număr de factori, printre care: importanța dreptului protejat; dacă există un standard european comun cu privire la aspectul în cauză – în caz afirmativ, va fi mai dificil ca statul să justifice o „ingerință” asupra unui drept, care contravine respectivului standard; importanța interesului public ocrotit; și anvergura ori semnificația „ingerinței”.

Posibilitatea invocării dreptului la respectarea vieții de familie prevăzută de art. 8 depinde de circumstanțele particulare ale fiecărei cauze. În mod esențial, aceasta înseamnă că sistemul juridic național trebuie să permită oamenilor „să aibă o viață de familie normală” și să dezvolte legături normale de familie¹⁶¹. Dacă există legături de natură biologică se prezumă existența vieții de familie¹⁶² iar aceste relații numai în condiții excepționale nu vor fi protejate prin conceptul de viață de familie. Viața de familie include nu doar familiile constituite prin căsătorie, ci și relațiile de facto, demonstrate de persoanele care conviețuiesc sau de alți factori. În funcție de circumstanțe, viața de familie poate include adulții necăsătoriți, relațiile cu copiii nelegitimi și cu familiile adoptive. Legăturile dintre bunici și nepoți, mătuși și unchi și alte rude pot de asemenea intra sub incidența noțiunii de viață de familie, cu condiția de a se demonstra că aceste legături sunt suficient de puternice. Deoarece Convenția este interpretată ca „instrument viu”, interpretarea Curții Europene a Drepturilor Omului asupra a ceea ce constituie „viața de familie” va continua să evolueze.

Curtea a arătat că dacă s-a stabilit o legătură de familie cu un copil, statul trebuie să acționeze în mod prevăzător pentru a permite acelei legături să se dezvolte și trebuie create garanții juridice care să facă

161. A se vedea *Marckx -v- Belgia*, Seria A, Nr.31, 13.6.79, (1970-1980) 2 EHRR 330.

162. A se vedea *Kroon -v- Olanda*, Nr. 18535/91, Seria A, Nr.297-C, 27.10.94, (1995) 19 EHRR 263.

posibilă integrarea unui copil în propria familie încă de la naștere¹⁶³.

Au existat multe cauze privind păstrarea legăturilor cu copiii, cum ar fi cazurile privind reședința sau dreptul de vizită și cele privind plasamentul copiilor în instituții specializate. Trebuie subliniat că rolul Curții Europene a Drepturilor Omului este acela de a analiza deciziile luate de autoritățile naționale în baza standardelor Convenției și nu de a se substitui acestor autorități în cadrul procesului decizional. În cadrul deciziilor judiciare naționale privind drepturile părinților și ale copiilor, avute în vedere de art. 8, drepturile copilului sunt cele care au prioritate și, în funcție de caz, dacă este necesară o echilibrare a intereselor, trebuie să prevaleze interesele copilului. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a subliniat că plasarea în îngrijire a unui copil trebuie să fie în concordanță cu scopul suprem al unității familiei (părintele natural și copilul său trebuie să se reunească¹⁶⁴), precum și că separarea unei familii reprezintă o ingerință gravă. Art. 8 mai poate fi încălcat dacă autoritățile nu iau măsuri rezonabile în vederea reunirii unei familii după darea în îngrijire a copiilor¹⁶⁵.

Art. 8 mai cuprinde, în mod implicit, și drepturi procedurale, de exemplu privind accesul la informații, cum ar fi cele pe care autoritățile naționale se bazează atunci când iau măsuri de protecție a unui copil¹⁶⁶. Art. 8 se mai aplică și drepturilor de vizită ale părinților¹⁶⁷. În plus, art. 8 se aplică în cazul contactului dintre deținuți și familiile acestora¹⁶⁸. Aspectele privind adopția pot ridica anumite probleme ce intră sub incidența art. 8, deși Convenția nu garantează dreptul de adopție ca atare¹⁶⁹.

Cu toate că art. 8 nu prevede dreptul de intrare sau de reședință, de a rămâne într-un stat semnatar al convenției, totuși, art. 8 poate fi invocat în cauze privind deciziile de expulzare sau de extrădare a persoanelor, în funcție de efectul asupra vieții de familie. În acest context, art. 8 protejează numai familiile deja întemeiate, și nu dreptul de a-și întemeia o familie, care nu este protejat de art. 8, astfel că în stabilirea situației dacă o familie este constituită într-un stat parte la convenție, trebuie

163. A se vedea Keegan -v- Irlanda, Nr. 16969/90, Seria A, Nr. 290, 26.5.94, (1994) 18 EHRR 342.

164. A se vedea Olsson -v- Suedia (Nr.1), Seria A, Nr. 10465/83, Seria A, Nr. 130, 24.3.88, (1989) 11 EHRR 259.

165. A se vedea KA -v- Finlanda, Nr. 22751/95, 14.1.03.

166. A se vedea TP și KM -v- Regatul Unit, Nr. 28945/95, 10.5.01, (2002) 34 EHRR 2.

167. A se vedea Hokkanen -v- Finlanda, Nr. 19823/92, Seria A, Nr. 299-A, 23.9.94, (1995) 19 EHRR 139.

168. A se vedea Ploski -v- Polonia, Nr. 26761/95, 12.11.02.

169. A se vedea Pini și alții -v- România, Nr. 78028/01 și 78030/01, 22.6.04, și Söderbäck -v- Suedia, Nr. 24484/97, 28.10.98, (2000) 29 EHRR 95.

analizați mai mulți factori, cum ar fi durata de timp în care membrii familiei au locuit în statul respectiv. Apoi, se analizează aspectele referitoare la exercitarea intervenției în conformitate cu legea și în vederea unui scop legitim precum și proporționalitatea ingerinței¹⁷⁰. Mai există și alte aspecte privind art. 8 ce trebuie să fie clarificate, cum ar fi dacă relațiile între persoane de același sex reprezintă viața de familie.

Există un număr de cauze în care au fost puse în discuție prevederile art. 8 și dreptul la respectarea vieții de familie în România.

JURISPRUDENȚĂ: Caras -v- România¹⁷¹

FAPTE ȘI ARGUMENTE: Primul reclamant locuia în Israel, iar cel de-al doilea, fiica primului reclamant, născută în 2001, locuia în România.

Primul reclamant și soția acestuia, având amândoi dublă cetățenie română și israeliană, au avut reședința permanentă în Israel începând din anul 1997. Copilul lor, Iris, s-a născut acolo, în anul 2001, și a dobândit cetățenie israeliană prin naștere.

În luna septembrie a anului 2001, familia a vizitat România. La data de 11 octombrie 2001, când era programată întoarcerea familiei în Israel, numai primul reclamant a plecat, în vreme ce soția sa și cel de-al doilea reclamant au rămas în România.

Ulterior, primul reclamant a depus cerere de înapoiere a copilului, în baza Convenției de la Haga din 25 octombrie 1980 privind aspectele civile ale răpirii internaționale de copii („Convenția de la Haga”), iar soția a depus cerere de divorț și de încredințare a copilului, la instanțele din România.

La data de 22 noiembrie 2001, la sosirea în Israel, tatăl a depus cerere de înapoiere a copilului său în baza Convenției de la Haga. Cererea a fost depusă prin intermediul Ministerului Justiției din Israel și adresată Ministerului Justiției din România („Ministerul român”) care a primit-o la data de 26 noiembrie 2001. Primul reclamant a susținut că soția sa reținea în mod ilicit pe fiica lor în România, fără consimțământul său. De asemenea, el a informat Ministerul român că auzise că soția sa intentase acțiune de divorț la instanțele din România.

170. A se vedea Moustaquim -v- Belgia, Nr. 1213/86, Seria A, Nr. 193, 18.2.91, (1991) 13 EHRR 802, și Boughanemi -v- Franța, Nr. 22070/93, 24.4.96, (1996) 22 EHRR 228, și Boultif -v- Elveția, Nr. 54273/00, 2.8.01, (2001) 33 EHRR 50, Jakupovic -v- Austria, Nr. 36757/97, 6.2.03, și Slivenko -v- Letonia, Nr. 483 21/99, 9.10.03.

171. Hotărârea din 27.7.06.

La 27 noiembrie 2001, primul reclamant a solicitat Ministerului să depună cerere de suspendare a procesului de divorț, pe perioada soluționării procesului intentat în baza Convenției de la Haga.

La data de 11 ianuarie 2002, Ministerul român, în calitate de Autoritate Centrală pentru implementarea Convenției de la Haga, a inițiat acțiunea în numele primului reclamant la Judecătoria Sectorului 6 din București („Judecătoria București”).

În baza probelor prezentate în cauză, Judecătoria București a constatat că reținerea copilului în România era ilicită, conform Articolului 3 din Convenția de la Haga. Totuși, ea a considerat că, dată fiind situația politică din Israel, care s-a înrăutățit constant începând cu luna septembrie 2000, exista un risc important ca înapoierea să reprezinte un pericol pentru sănătatea fizică sau psihică a copilului. Așadar, prin hotărârea din 15 aprilie 2002, judecătoria din București a respins cererea de înapoiere a copilului, în baza Articolului 13 (b) din Convenție.

La data de 17 decembrie 2002, Tribunalul București a admis apelul depus de Ministerul român și a dispus înapoierea copilului pe motiv că reținerea era ilicită și că mama nu dovedise riscul grav la care ar fi expus copilul, dacă acesta ar fi fost înapoiat tatălui.

La 21 februarie 2003, mama a introdus recurs împotriva acestei decizii, recurs ce a fost admis de către Curtea de Apel București prin decizia definitivă din 5 iunie 2003.

Curtea de Apel București a respins cererea de înapoiere pe motiv că, de la data începerii procedurii bazate pe Convenția de la Haga, o altă instanță română pronunțase divorțul părinților și încredințase copilul mamei, prin decizia definitivă din 18 septembrie 2002.

Curtea de Apel București a mai considerat și că, dată fiind vârsta copilului, și anume doi ani și patru luni, înapoierea sa ar fi contrară intereselor sale de vreme ce locuise efectiv în România, împreună cu mama sa, de la vârsta de 7 luni. În sfârșit, în baza declarației unui martor, instanța a considerat că este dovedit faptul că tatăl consimțise inițial să rămână în România și să stabilească acolo domiciliul întregii familii.

Așadar, instanța a considerat că minora locuise în mod legal în România începând cu 12 septembrie 2001.

La data de 10 octombrie 2001, soția primului reclamant a inițiat acțiunea de divorț, cerând încredințarea fiicei lor și pensie de întreținere, la Judecătoria din București.

Judecătoria a considerat că, în afară de primul termen de judecată, primul reclamant a fost legal citat la adresa sa din Israel prin intermediul

Ministerului român, conform prevederilor Codului de Procedură Civilă. Primul reclamant nu s-a prezentat la nici unul dintre cele patru termene de judecată din cazul de divorț.

În hotărârea din 18 septembrie 2002, modificată la 6 noiembrie 2002, Judecătoria din București a pronunțat divorțul din vina primului reclamant, a încredințat mamei copilul și a dispus ca primul reclamant să plătească pensia lunară de întreținere de 824 dolari SUA pentru fiica sa.

La data de 11 decembrie 2002, Judecătoria București a comunicat hotărârea la adresa primului reclamant.

Nefiind atacată, hotărârea a rămas definitivă.

Primul reclamant a informat Curtea că nu a primit nici una dintre citațiile care i-au fost trimise și nici hotărârea din 18 septembrie 2002. Se pare că el nu a atacat hotărârea.

Reclamanții s-au plâns că dreptul lor la respectarea vieții de familie, prevăzut la Articolul 8.1 din Convenție, a fost încălcat de către instanțele care au soluționat atât procesul pe Convenția de la Haga cât și procesul de divorț. Mai cu seamă, ei au susținut că instanțele nu au respectat prevederile articolelor 16 și 17 din Convenția de la Haga.

Potrivit acestor articole, nu se putea lua nici o decizie pe fond în ceea ce privește drepturile legate de încredințare atât timp cât procesul bazat pe Convenția de la Haga era în curs, și, în același timp, instanțele nu ar fi trebuit să respecte o decizie de încredințare atunci când au soluționat cererea de înapoiere a copilului. Mai mult, autoritățile nu au acționat cu celeritate în procesul bazat pe Convenția de la Haga.

În ceea ce privește procesul de încredințare și de divorț, primul reclamant a arătat că a fost privat de drepturile sale de tutelă și de vizitare și de orice posibilitate de a participa la educarea fiicei sale. Absența oricăror documente juridice care să ateste divorțul îl pusese în imposibilitatea de a actualiza registrul de stare civilă, existând riscul de a fi acuzat de bigamie dacă ar fi încercat să se recăsătorească. El a considerat că instanțele au fixat în mod arbitrar suma pensiei de întreținere. Nu putea să achite acea sumă, și deci risca pedeapsa cu închisoarea pentru nerespectarea obligațiilor sale, dacă ar fi intrat pe teritoriul în România. Acest lucru l-a împiedicat să se întâlnească cu fiica sa și cu părinții săi care locuiau încă în România.

În sfârșit, primul reclamant s-a plâns, în numele fiicei sale, de o încălcare a drepturilor copilului prevăzute la Articolul 8 pe motiv că cele două procese din instanțele române au lipsit-o de dreptul de a-și vedea tatăl și bunicii paterni și astfel de a stabili relații normale cu aceștia.

HOTĂRÂRE: Curtea Drepturilor Omului a arătat că, deși scopul esențial al Articolului 8 este de a apăra persoanele împotriva actelor arbitrare ale autorităților publice, există și anumite obligații pozitive ce sunt inerente în scopul “respectării” efective a vieții de familie.

Totuși, conform Curții, limitele dintre obligațiile pozitive și cele negative ale statului conform acestei prevederi nu pot face obiectul unor definiții precise. Ca atare, Curtea a arătat că principiile aplicabile sunt totuși similare. În ambele contexte trebuie avut în vedere echilibrul ce trebuie realizat între interesele persoanei și cele ale comunității, iar în ambele contexte statul are o anumită marjă de apreciere.

Conform Curții, printre obligațiile pozitive impuse statelor prin Articolul 8 se numără și luarea de măsuri pentru a asigura reunirea părintelui cu copilul său, Curtea referindu-se la faptul că a interpretat deja aceste obligații pozitive în lumina Convenției de la Haga. Articolul 7 din aceasta din urmă conține o listă neexhaustivă de măsuri ce urmează a fi luate de către state pentru a asigura înapoierea rapidă a copilului, inclusiv inițierea acțiunii în justiție. Aceeași interpretare poate fi folosită și în cazul de față în măsura în care, la momentul respectiv, România era parte la Convenția de la Haga.

Curtea a remarcat că, în conformitate cu art. 7 din Convenția de la Haga, autoritățile au obligația de a lua toate măsurile necesare pentru prevenirea apariției unor noi pericole pentru copil sau a producerii de prejudicii părților interesate.

Totuși, în cazul de față, deși aveau cunoștință despre procesul de divorț aflat pe rolul instanțelor române, autoritățile nu au acționat în vederea suspendării pronunțării unei hotărâri de divorț până la terminarea procesului bazat pe Convenția de la Haga, ceea ce este contrar articolului 16 din Convenția de la Haga.

Curtea a arătat că este adevărat că primul reclamant nu a înștiințat judecătoria care soluționa acțiunea în divorț și în încredințare despre existența procesului bazat pe Convenția de la Haga. Totuși, Curtea reamintește faptul că primul reclamant nu este obligat prin nicio lege să facă acest lucru. Mai mult, era rezonabil ca el să se aștepte că Ministerul român va acționa, din cel puțin următoarele motive: în primul rând, se considera că Ministerul va lua toate măsurile, inclusiv extrajudiciare, în numele lui, pentru a asigura respectarea Convenției de la Haga, și în al doilea rând, el ceruse în mod expres Ministerului să ia măsurile necesare pentru suspendarea procesului de divorț.

Asupra acestei chestiuni, Curtea reamintește că Ministerul român a acționat atât în calitate de Autoritate Centrală pentru Convenția de la Haga, precum și în calitate de autoritate răspunzătoare de procedura de citare în străinătate în cadrul procesului de divorț. Așadar, Ministerul avea știință despre ambele procese și într-o oarecare măsură a participat la ele. Ținând cont de faptul că Convenția de la Haga este un instrument internațional obligatoriu pentru state, în primul rând statele și nu persoanele particulare trebuie să își reglementeze comportamentul în așa fel încât să asigure respectarea acestei Convenții.

Prin omisiunea de a informa instanțele de divorț despre existența procesului bazat pe Convenția de la Haga, autoritățile române, și mai ales Ministerul român, au lipsit Convenția de la Haga de însuși scopul acesteia, adică acela de a preveni luarea unei decizii pe fond asupra dreptului legat de încredințare în statul unde copilul își găsește refugiul.

În acest context, Curtea își exprimă îngrijorarea asupra faptului că instanțele naționale au soluționat procesul bazat pe Convenția de la Haga întemeindu-și hotărârea, printre altele, pe faptul că se luase o decizie pe fond asupra încredințării, în vreme ce procesul pe Convenția de la Haga era încă în curs.

Curtea a remarcat însă și faptul că acesta nu a fost singurul argument care a făcut instanța națională să refuze dispunerea înapoierii copilului. Celelalte argumente furnizate de instanțe, și anume interesul superior al copilului și dovada că reclamantul consimțise inițial să rămână în România, constituie o interpretare a faptelor și a probelor administrate în cauză ce nu pare a fi arbitrară.

Curtea a reținut că, în cauzele legate de reunirea copiilor cu părinții acestora, oportunitatea unei măsuri trebuie judecată prin rapiditatea cu care este pusă în practică, asemenea cazuri necesitând o soluționare urgentă, deoarece trecerea timpului poate avea consecințe iremediabile asupra relațiilor dintre copii și părintele care nu locuiește cu aceștia. De altfel, Curtea a reamintit că art. 11 din Convenția de la Haga impune un termen-limită de șase săptămâni pentru decizia prevăzută, în caz contrar organul de decizie poate fi obligat să prezinte motivele întârzierii. În ciuda acestei urgențe recunoscute, în cazul respectiv s-au scurs mai mult de optsprezece luni de la data când primul reclamant a depus cererea de înapoiere a copilului și până la data deciziei definitive. Curtea a atras atenția asupra faptului că Guvernul român nu a oferit nici o explicație satisfăcătoare pentru această întârziere.

Conform Curții, instanțele care au luat decizia definitivă în cauza de față nu au satisfăcut cerința de urgență adecvată cauzei.

Astfel, indiferent de marja de apreciere a României în această chestiune, Curtea conchide că autoritățile române nu și-au îndeplinit obligațiile pozitive prevăzute de Articolul 8 al Convenției.

Așadar, Curtea a concluzionat că s-a comis o încălcare a art. 8.1 din Convenție.

Curtea a acordat primului reclamant daune morale în valoare de 20.000 de euro.

6.6 DREPTUL LA FOLOSINȚA LINIȘTITĂ A BUNURILOR – ART. 1 AL PROTOCOLULUI 1

Art. 1 al Protocolului 1 prevede următoarele:

“Articolul 1 – Protecția proprietății

Orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale. Nimeni nu poate fi lipsit de proprietatea sa decât pentru cauză de utilitate publică și în condițiile prevăzute de lege și de principiile generale ale dreptului internațional.

Dispozițiile precedente nu aduc atingere dreptului statelor de a adopta legile pe care le consideră necesare pentru a reglementa folosința bunurilor conform interesului general sau pentru a asigura plata impozitelor ori a altor contribuții sau a amenzilor.”

Art. 1 al Protocolului 1 garantează dreptul folosinței liniștite a bunurilor, de asemenea numit dreptul de proprietate; statul poate restrânge exercitarea acestui drept. Într-adevăr, statul are o semnificativă putere discreționară asupra acestui drept, fie prin privarea unei persoane de proprietatea acesteia, în interes public, fie prin impunerea legilor privind impozitarea și alte contribuții sau amenzi.

Art. 1 al Protocolului 1 impune și obligații pozitive pentru stat. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a hotărât că exercitarea reală și efectivă a dreptului de proprietate nu depinde doar de datoria statului de a nu interveni, ci poate necesita și măsuri pozitive de protecție, în special dacă există o legătură directă între măsurile la care o persoană se poate aștepta în mod legitim din partea autorităților și folosința liniștită a bunurilor sale¹⁷². Mai mult, statele au obligația de a permite proceduri judiciare ce oferă garanțiile procedurale necesare și, deci, autorizează instanțele naționale să se pronunțe efectiv și just în litigiile dintre persoanele fizice¹⁷³ cu privire

172. A se vedea Öneriyildiz -v- Turcia, Nr. 48939/99, 18.6.02, 41 EHRR 20.

173. A se vedea Sovtransavto Holdoing -v- Ucraina, Nr. 48553/99, 25.7.02, (2004) 38 EHRR 44.

la dreptul de proprietate.

Primul aspect este acela al definiției semnificației termenului „bunuri”. Acest termen are un sens autonom dat de Convenție și cuprinde o gamă largă de tipuri de proprietate: atât terenurile cât și autorizațiile de construire,¹⁷⁴ bunurile mobile și imobile, bunurile corporale și incorporale cum ar fi acțiunile unei societăți¹⁷⁵ și drepturile de proprietate intelectuală¹⁷⁶, drepturi contractuale, cum ar fi creanțe executorii¹⁷⁷ și arenda (leasing-ul)¹⁷⁸.

Caracteristica esențială a „bunurilor” constă în aceea că reprezintă orice interes al unei persoane de drept privat care are o valoare economică¹⁷⁹.

Art. 1 al Protocolului 1 mai reglementează și drepturile referitoare la bunurile existente care includ creanțele în virtutea cărora o persoană are cel puțin speranța legitimă de a obține folosința liniștită și efectivă a bunului respectiv¹⁸⁰. Totuși, în cadrul art. 1 al Protocolului 1 nu se prevede nici o modalitate de dobândire a proprietății, iar veniturile viitoare vor fi considerate ca reprezentând „bunuri” dacă au fost deja câștigate sau dacă există o creanță executorie cu privire la acestea¹⁸¹. Mai mult, speranța recunoașterii supraviețuirii unui drept mai vechi de proprietate, a cărui exercitare efectivă s-a dovedit imposibilă pentru o perioadă îndelungată de timp, nu echivalează cu termenul de „bunuri”¹⁸².

Termenul „bunuri” are o semnificație autonomă în cadrul Convenției astfel că, deși relevantă, o clasificare națională nu va fi neapărat decisivă. Astfel, nici lipsa recunoașterii prin legea națională a unui interes privat cum ar fi un drept, nici faptul că legislația internă nu consideră un astfel de interes ca reprezentând un drept, nu vor putea lipsi interesul respectiv de statutul de „bun” în sensul Convenției¹⁸³.

174. A se vedea Pine Valley Developments Ltd -v- Irlanda, Nr. 12742/87, Seria A, Nr. 222, 29.11.91, (1992) 14 EHRR 319.

175. A se vedea Bramelid și Malmström -v- Suedia, (1982) Nr. 8588/79 și 8589/79, dec. 2.10.82 (1983), 5 EHRR CD 278.

176. A se vedea Smith Kline și French Laboratories -v- Olanda, (1990) Nr. 12633/87, 66 DR 70.

177. A se vedea Stran Greek Refineries și alții -v- Grecia, Nr. 13427/87, Seria A, Nr. 301-B, 9.12.94, (1995) 19 EHRR 293.

178. A se vedea Mellacher și alții -v- Austria, A 169 (1989), 12 EHRR 391.

179. A se vedea De La Cierva Osorio de Moscovo -v- Spania, Nr. 41127/98 et al, 1999-VII DA.

180. A se vedea Jasiūnienė -v- Lituania, Nr. 41510/98, 6.3.03.

181. A se vedea Ambruosi -v- Italia, Nr. 31227/96, 19.10.00, (2002) 35 EHRR 5.

182. A se vedea Prince Hans-Adam II of Liechtenstein -v- Germania, Nr. 42527/98, 12.7.01

183. A se vedea Öneriyildiz -v- Turcia, Nr. 48939/99, 18.6.02, 41 EHRR 20.

Termenul „folosința liniștită” se referă la mai multe drepturi, printre care dreptul de a deține, utiliza, repara, renunța, garanta, împrumuta, distruge, precum și la posibilitatea de exercitare a acestor drepturi asupra „bunurilor”.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a mai arătat că art. 1 al Protocolului 1 poate fi încălcat dacă se neagă accesul la bunuri¹⁸⁴.

Art. 1 al Protocolului 1 cuprinde, în fapt, trei principii: primul, dreptul la deplină folosință și liniștită posesie a bunurilor; al doilea, interzicerea privării de bunuri, sub rezerva anumitor condiții specifice; al treilea, dreptul statului de a impune sarcini, sub rezerva anumitor condiții specifice¹⁸⁵. Aceste trei principii se află într-o strânsă legătură unul cu celălalt, iar cel de-al doilea și cel de-al treilea principiu vor fi interpretate în lumina primului principiu care are un caracter general. De asemenea, trebuie remarcat faptul că noțiunea de „lipsire” cuprinde atât privarea *de facto*, precum și cea formală. Trebuie subliniat că aceste aspecte au fost deseori disputate, pentru a se constata dacă a fost vorba despre „privare de bunuri” sau despre „impunerea de sarcini” bunurilor, principala semnificație a acestei distincții fiind aceea că „privarea de bunuri” necesită o justificare foarte serioasă¹⁸⁶.

În ceea ce privește primul principiu, acesta este în esență declarativ însă foarte important, deoarece, dacă nu a fost vorba de privarea sau limitele drepturilor de proprietate, totuși circumstanțele pot demonstra existența unei ingerințe asupra folosinței liniștite a proprietății. În consecință, dacă aplicabilitatea celei de-a doua și de-a treia norme este pusă sub semnul îndoielii, cazul poate fi luat în considerare în baza primului principiu.

În ceea ce privește cel de-al doilea principiu, privarea de proprietate reprezintă o ingerință majoră, aceasta incluzând în special exproprierea, care poate fi efectuată de stat prin intermediul unor norme derogatorii, de strictă interpretare și aplicare. Privarea de proprietate poate include și înlăturarea răspunderii pentru faptele săvârșite din culpă, ceea ce are ca efect privarea persoanelor de posibilitatea de a introduce acțiuni în despăgubire¹⁸⁷. Privarea trebuie să fie definitivă și să presupună

184. A se vedea *Loizidou -v- Turcia*, Nr. 15318/89, 18.12.96, (1997) 23 EHRR 513.

185. A se vedea *Sporrong și Lönnroth -v- Suedia*, Nr. 7151/75 și 7152/75, Seria A, Nr. 52, 23.9.82, (1983) 5 EHRR 35.

186. A se vedea *Fredin -v- Suedia*, Nr. 12033/86, Seria A, Nr. 192, 18.2.91, (1991) 13 EHRR 784.

187. A se vedea *Pressos Compania Naviera S.A și alții -v- Belgia*, Nr. 17849/91, Seria A, Nr. 332, 20.11.95, (1996), 21 EHRR 301.

o expropriere irevocabilă ori transferul drepturilor¹⁸⁸, iar confiscarea temporară a proprietății nu constituie priveră.

În ceea ce privește cel de-al treilea principiu, care are ca obiect utilizarea bunurilor, acesta se referă la măsuri precum confiscarea bunurilor de către autoritățile statului¹⁸⁹, impunerea unui control asupra chiriilor¹⁹⁰, sau revocarea unei autorizații ce are un impact economic asupra desfășurării unei activități comerciale¹⁹¹. Măsurile trebuie să fie definitive, iar măsurile provizorii al căror scop sau consecință nu constau în limitarea sau controlul utilizării bunurilor nu intră sub incidența celei de-a doua teze a art. 1 din Protocolul 1¹⁹².

Prevederea din cea de-a doua teză a art. 1 din Protocolul 1 privind competența statului „de a impune legile pe care le consideră necesare [...] pentru asigurarea plății impozitelor sau a altor contribuții sau amenzi” conferă statului, în mare măsură, puteri discreționare și, deci, stabilirea existenței (sau inexistenței) unei ingerințe asupra folosinței liniștite a bunurilor va trebui să facă obiectul unei examinări riguroase. De asemenea, trebuie precizat că, în sensul art. 1 al Protocolului 1, prerogativa statului de a institui sistemele necesare asigurării colectării impozitelor este prevăzută ca un aspect specific al dreptului statului de a controla utilizarea bunurilor. În ciuda înaltului grad al puterii discreționare conferite statului sub acest aspect, trebuie observat că această putere nu este nelimitată, adică sistemul de impozitare poate afecta garanția dreptului la proprietate în cazul în care plasează o sarcină excesivă asupra contribuabilului sau dacă afectează fundamental situația financiară a acestuia¹⁹³.

Pentru a evalua dacă o ingerință asupra liniștitei folosințe a bunurilor reprezintă o încălcare a art. 1 din Protocolul 1, trebuie îndeplinite trei condiții, statul fiind cel căruia îi revine sarcina de a demonstra existența condițiilor: în primul rând, măsura luată trebuie să fie prevăzută de lege; în al doilea rând, măsura trebuie să fie justificată de un interes public; și, în al treilea rând, măsura trebuie să fie proporțională cu interesul public

188. A se vedea Raimondo -v- Italia, Nr. 12954/87, 22.2.94, 18 EHRR 237.

189. A se vedea Handyside -v- Regatul Unit, Seria A, Nr. 24, 7.12.76, (1979-1980) 1 EHRR 737.

190. A se vedea Mellacher și alții -v- Austria, A 169 (1989), 12 EHRR 391.

191. A se vedea Tre Traktörer Aktiebolag -v- Suedia, Nr. 10873/84, Seria A, Nr. 159, 7.7.89, (1991) 13 EHRR 309.

192. A se vedea Sporrong și Lönnroth -v- Suedia, Nr. 7151/75 și 7152/75, Seria A, Nr. 52, 23.9.82, (1983) 5 EHRR 35.

193. A se vedea Svenska Managementgruppen -v- Suedia, Nr. 11036/84, 45 DR 211 (1985).

urmărit astfel încât să fie menținut un echilibru echitabil între interesele individuale și cele colective.

În ceea ce privește criteriul legalității, acesta se aplică tuturor formelor de ingerință iar atenția se va îndrepta asupra compatibilității legislației naționale, exceptând cauzele în care sunt implicați cetățeni străini, asupra cărora se aplică normele de drept internațional – deși art. al Protocolului 1 face referire la normele dreptului internațional, aceasta nu se va aplica dacă statul intervine asupra bunurilor unuia dintre cetățenii săi¹⁹⁴. Pe scurt, o intervenție neautorizată de legislația națională va avea ca rezultat încălcarea art. 1 al Protocolului 1¹⁹⁵. Condiția legalității se referă nu doar la conformitatea unei măsuri cu prevederile legislației naționale, ci și la calitatea normelor naționale aplicabile care trebuie să fie compatibile cu principiul preeminenței dreptului convențional. În mod particular, justificarea legală a unei ingerințe în ceea ce privește dreptul la liniștită posesie și folosință a bunurilor trebuie să respecte condițiile proportionalității, preciziei și previzibilității¹⁹⁶. Mai mult, dacă legislația permite autorităților o anumită putere discreționară, legislația trebuie să prevadă cu suficientă precizie și care este scopul și modalitatea de manifestare a acestei puteri discreționare¹⁹⁷.

În ceea ce privește condiția justificării interesului public (în cazul lipsirii de proprietate) sau al interesului general (în cazul controlului asupra utilizării proprietății), trebuie subliniat că autoritățile au o vastă „marjă de apreciere” în acest caz, atât din punct de vedere al aplicării măsurii cât și din cel al justificării acesteia. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a confirmat faptul că noțiunea de „interes public” este în mod necesar vastă, în special dat fiind că decizia de adoptare a legilor privind exproprierea proprietății presupune, de obicei, luarea în considerare a unor aspecte politice, economice și sociale pe care opinia publică într-o societate democratică le poate considera ca reprezentând (sau nereprezentând) „interesul public”¹⁹⁸. Astfel, în mai multe cauze, balanța a înclinat în favoarea autorităților, cum ar fi de

194 A se vedea *Lithgow și alții -v- Regatul Unit*, Nr. 9006/80, 9262/81, 9263/81, 9265/81, 9266/81, 9313/81, și 9405/81, 8.7.86, 8 EHRR 329, 1998-III.

195 A se vedea *Vasilescu -v- România*, Nr. 53/1997/837/1043, 22.5.98, 28 EHRR 241.

196 A se vedea *Jahn și alții -v- Germania*, Nr. 46720/99, 72203/01 și 72552/01, 22.1.04, 42 EHRR 49.

197 A se vedea *Hentrich -v- Franța*, Nr. 13616/88, Seria A, Nr. 296-A, 22.9.94, (1994) 18 EHRR 440.

198 A se vedea *Pressos Compania Naviera S.A și alții -v- Belgia*, Nr. 17849/91, Seria A, Nr. 332, 20.11.95, (1996), 21 EHRR 301.

exemplu în cazul normelor și deciziilor privind politicile publice privind necesitatea controlului importurilor¹⁹⁹, măsurile împotriva evaziunii fiscale²⁰⁰, măsurile de împiedicare a vânzărilor ilegale sau a dezvoltării necontrolate a terenurilor²⁰¹. Pe de altă parte, este improbabil ca balanța să încline în favoarea autorităților dacă, de exemplu, au existat întârzieri excesive din partea acestora în plata reparațiilor sau a compensațiilor²⁰² sau dacă durata ingerinței asupra drepturilor unei persoane este excesivă. Totuși, dacă o persoană dobândește o proprietate cunoscând în prealabil potențialele restricții, cum ar fi prevederile planului de urbanism, sau dacă o persoană dobândește o proprietate cunoscând că anumiți factori comerciali sau economici pot afecta valoarea proprietății, atunci balanța poate înclina mai mult în favoarea autorităților²⁰³.

În ceea ce privește condiția proporționalității, trebuie să existe o legătură rezonabilă de proporționalitate între măsurile avute în vedere și scopul urmărit. Proporționalitatea permite Curții Europene a Drepturilor Omului să evalueze stabilirea unui echilibru între cerințele interesului general al societății și condițiile de protecție a drepturilor fundamentale ale persoanei.

Din acest punct de vedere trebuie menționate două aspecte importante. În primul rând, gradul de protecție împotriva deciziilor arbitrare permis de procedurile interne reprezintă un factor ce trebuie luat în considerare în cadrul evaluării proporționalității unei ingerințe în liniștita posesie și folosință a bunurilor. Evaluarea acestui factor presupune analiza unor aspecte precum punerea la dispoziție de către autorități a informațiilor necesare către părțile interesate²⁰⁴ sau măsura în care procesele interne de luare a deciziilor au putut acorda atenția cuvenită intereselor persoanelor afectate²⁰⁵. Legislația națională trebuie să garanteze cel

199. A se vedea AGOSI -v- Regatul Unit, Nr. 9118/80, Seria A, Nr. 108, 24.10.86, (1987) 9 EHRR 1.

200. A se vedea Gasus Dossier und Fördertechnik -v- Olanda, A 306-B (1995), 23.2.95, 20 EHRR 403.

201. A se vedea Holy Monasteries -v- Grecia, Nr. 13092/87 și 13984/88, Seria A, Nr. 301-A, 9.12.94, (1995) 20 EHRR 1.

202. A se vedea Broniowski -v- Polonia, Nr. 31443/96, 22.6.04.

203. A se vedea Pine Valley Developments Ltd -v- Irlanda, Nr. 12742/87, Seria A, Nr. 222, 29.11.91, (1992) 14 EHRR 319.

204. A se vedea Pine Valley Developments Ltd -v- Irlanda, Nr. 12742/87, Seria A, Nr. 222, 29.11.91, (1992) 14 EHRR 319.

205. A se vedea AGOSI -v- Regatul Unit, Nr. 9118/80, Seria A, Nr. 108, 24.10.86, (1987) 9 EHRR 1.

puțin faptul ca proprietarul să fie conștient de posibilitatea ca interesele proprietății sale să fie afectate²⁰⁶.

În al doilea rând, privarea dreptului de proprietate asupra bunurilor trebuie compensată în termeni financiari, atât în ceea ce privește bunul în sine cât și avantajele ce puteau fi obținute din folosința bunului respectiv. Cu toate că art. 1 al Protocolului 1 nu conține prevederi explicite privind compensarea în cazul încălcării acestuia, totuși Curtea Europeană a Drepturilor Omului a stabilit că ingerința cu privire la dreptul de proprietate trebuie în principiu reparată prin plata unei drepte și prealabile despăgubiri²⁰⁷. În consecință, neplata reparațiilor printr-o sumă echitabilă în raport cu valoarea proprietății preluate sau în alt mod supusă unei ingerințe va reprezenta în sine o intervenție disproporționată asupra dreptului de proprietate. De exemplu, termenii vor fi nerezonabili dacă valoarea reală a daunelor este semnificativ diminuată din cauza inflației²⁰⁸. În anumite circumstanțe excepționale, neplata daunelor poate fi permisă²⁰⁹.

Cel de-al doilea alineat al art. 1 al Protocolului 1 cuprinde în mod implicit condiții procedurale, adică persoanelor trebuie să le fie acordată posibilitatea rezonabilă de a formula o acțiune în fața autorităților responsabile în scopul atacării efective a măsurilor ce intervin asupra drepturilor lor de proprietate, ceea ce va necesita o analiză detaliată a acțiunii respective²¹⁰.

Au existat mai multe cauze în care a fost implicată România și în care au fost incidente prevederile Art. 1 din Protocolul 1.

206. A se vedea J.A Pye -v- Regatul Unit, 16.11.05, 46 EHRR 1083.

207. A se vedea James și alții -v- Regatul Unit, Nr. 8793/79, Seria A, Nr. 98, 21.2.86 (1986), 8 EHRR 123.

208. A se vedea Akkuş -v- Turcia, 9.7.97, 1997-IV, 30 EHRR 365.

209. A se vedea Fostul Rege al Greciei -v- Grecia, Nr. 25701/94, 23.11.00, (2001) 33 EHRR 21.

210. A se vedea Jokela -v- Finlanda, Nr. 28856/95, 21.5.02, (2003) 37 EHRR 26.

JURISPRUDENȚĂ:
Brumărescu -v- România²¹¹

FAPTE ȘI ARGUMENTE: În 1950, imobilul din București în care locuiau părinții reclamantului a fost naționalizată, fără a li se plăti despăgubiri.

La 9 decembrie 1993, în acțiunea intentată de reclamant, instanța de fond a hotărât că naționalizarea a fost ilegală. Nefiind atacată, hotărârea a devenit definitivă și irevocabilă, deoarece nu mai putea fi atacată printr-o cale de atac ordinară.

În luna mai 1994, reclamantul a reintrat în posesia imobilului, după care nu a mai plătit chiria pentru apartamentul pe care îl ocupa în cadrul acestui imobil și a început să plătească impozit pe terenul pe care era amplasat imobilul.

La o dată necunoscută, Procurorul General al României a introdus o acțiune pentru anularea hotărârii din 9 decembrie 1993. La data de 1 martie 1995, Curtea Supremă de Justiție a României a casat hotărârea din 9 decembrie 1993 pe motiv că respectivul imobil trecuse în proprietatea statului printr-un act normativ iar maniera de aplicare a acestui instrument juridic nu putea fi analizată de instanțe, fiind un aspect pe care numai puterea executivă sau cea legislativă puteau să îl reglementeze. Drept urmare, autoritățile fiscale l-au informat pe reclamant cu privire la reclasificarea imobilului ca fiind în proprietatea statului, începând cu data de 2 aprilie 1996.

La o dată necunoscută, reclamantul a introdus o cerere de restituire a imobilului conform Legii nr. 112/1995. La 24 martie 1998, Comisia de aplicare a Legii nr. 112/1995 a decis că proprietatea apartamentului închiriat de reclamant trebuie restituită acestuia și i-a acordat reparații financiare pentru restul imobilului. Reclamantul a atacat această decizie printr-o acțiune care a fost respinsă de instanță la data de 21 aprilie 1999.

Reclamantul a invocat încălcarea dreptului său de acces la o instanță, prevăzut de art. 6.1 al Convenției, prin hotărârea Curții Supreme de Justiție conform căreia instanțele inferioare nu aveau competență de soluționare a unei cereri de reintrare în posesie. De asemenea, reclamantul a susținut că hotărârea Curții Supreme de Justiție îl lipsise de unul dintre bunurile sale, ceea ce contravenea art. 1 al Protocolului nr. 1 al Convenției Europene a Drepturilor Omului.

211. Referința Nr. 28342/95, 28.10.99, (2001) 33 EHRR 35.

HOTĂRÂRE: Curtea Europeană a Drepturilor Omului a reamintit că accesul liber în justiție și dreptul la un proces echitabil, garantate de art. 6.1 al Convenției, trebuie interpretate în lumina Preambulului Convenției, care arată că parte din tradiția comună a părților la Convenție este preeminența dreptului, ce include și principiul securității raporturilor juridice.

Curtea a observat că în perioada în care au avut loc evenimentele procurorul general al României - care nu era parte în proces - dispunea, în virtutea art. 330 din Codul de procedură civilă, de autoritatea de a ataca o hotărâre definitivă printr-un recurs în anulare. Curtea observă că, în exercițiul autorității sale, procurorului general nu i se impunea nici un termen, astfel că hotărârile puteau fi rediscutate oricând.

Admițând cererea întentată în virtutea acestei competențe, Curtea Supremă de Justiție a României anulasese un întreg proces judiciar al cărui rezultat a fost o decizie definitivă și irevocabilă, al cărei obiect avea deci caracter de “res judicata”, și care, în plus, fusese deja pusă în executare. Prin aplicarea în această manieră a dispozițiilor art. 330, Curtea Supremă de Justiție încălcase principiul securității raporturilor juridice. În opinia Curții, date fiind circumstanțele cauzei, această măsură încălcase dreptul reclamantului la un proces echitabil prevăzut de art. 6.1 din Convenție.

Mai mult, Curtea a reamintit că „logica” hotărârii Curții Supreme de Justiție a fost aceea că instanțele nu aveau competența de a se pronunța în anumite litigii civile, cum ar fi acțiunea introdusă pentru redobândirea posesiei imobilului în cauză. Astfel, Curtea a considerat că această excepție era în sine contrară dreptului de acces la o instanță, garantat de art. 6.1 al Convenției, și deci, că art. 6.1 fusese încălcat și din această perspectivă.

În ceea ce privește art. 1 al Protocolului 1 al Convenției, Curtea a remarcat că, în acțiunile introduse la Curte, era de la sine înțeles că recunoașterea judiciară a titlului de proprietate al reclamantului din 9 decembrie 1993 reprezenta o posesie în sensul art. 1 al Protocolului 1, și că hotărârea Curții Supreme de Justiție echivala cu intervenția asupra dreptului de proprietate al reclamantului, garantat de acest articol.

Curtea a hotărât că intervenția intra sub incidența tezei a doua din primul alineat al art. 1 din Protocolul nr. 1. În opinia Curții, efectul hotărârii Curții Supreme de Justiție a fost privarea reclamantului de dreptul de proprietate asupra imobilului, care i-a fost recunoscut prin hotărârea

definitivă în favoarea sa, dată în primă instanță. Confiscarea proprietății în aceste condiții putea fi justificată numai dacă se demonstra, *inter alia*, a fi în interesul public și conform prevederilor legii. Mai mult, în opinia Curții, orice intervenție asupra proprietății trebuia să satisfacă și condiția proporționalității. Curtea a reținut că nu fusese adusă nicio justificare în ceea ce privește decizia Curții Supreme de Justiție. În special, Curtea a reținut că nu fusese prezentat nici un argument plauzibil pentru a demonstra existența unui interes public care să justifice lipsirea de proprietate.

În plus, la data pronunțării hotărârii, reclamantul fusese lipsit de proprietate timp de peste patru ani, fără acordarea vreunei despăgubiri care să reflecte reala valoare a privării sale de proprietate, iar eforturile acestuia de a-și recupera proprietatea fuseseră lipsite de succes.

Așadar, Curtea a constatat că, în aceste circumstanțe, chiar presupunând că putea fi demonstrat că această intervenție servea interesului public, nu fusese stabilit un echilibru echitabil, dat fiind că reclamantul suportase și continua să suporte o sarcină individuală și excesivă. Astfel, Curtea a conchis că art. 1 al Protocolului 1 al Convenției fusese și continua să fie încălcat.

Ulterior, printr-o hotărâre separată, Curtea a acordat reclamantului cu titlu de daune materiale, fie restituirea proprietății, fie suma de 136.205 dolari americani, și cu titlul de daune morale, suma de 15.000 dolari americani.

6.7 INTERZICEREA DISCRIMINĂRII – ART. 14 ȘI ART. 1 AL PROTOCOLULUI 12

Art. 14 din Convenție prevede următoarele:

“Art. 14 – Interzicerea discriminării

Exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta Convenție trebuie să fie asigurată fără nici o deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenența la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație.”

Art. 1 al Protocolului 12 prevede următoarele:

“Art. 1 – Interzicerea generală a discriminării

1. Exercitarea oricărui drept prevăzut de lege trebuie să fie asigurată fără nici o discriminare bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie,

opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație.

2. Nimeni nu va fi discriminat de o autoritate publică pe baza oricăruia dintre motivele menționate la paragraful 1.”

Art. 14 interzice discriminarea numai cu privire la alte drepturi prevăzute de Convenție, adică nu prevede protecția de sine stătătoare împotriva discriminării, iar în acest sens uneori art. 14 este descris ca având un caracter „accesoriu altor drepturi”. Astfel, aceste prevederi trebuie invocate împreună cu alte drepturi prevăzute de Convenție ori de Protocoale.

Această caracteristică a condus la adoptarea de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului a unei abordări prin care, atunci când constată că un drept material distinct al Convenției a fost încălcat, Curtea nu va verifica incidența art. 14 decât dacă aplicarea unui tratament evident discriminatoriu reprezintă un aspect fundamental al cauzei²¹².

În ceea ce privește modalitatea în care poate fi invocat art. 14 împreună cu alte drepturi prevăzute de Convenție, aceasta poate avea loc în măsura în care acțiunea se înscrie în „sfera” unuia sau mai multor drepturi materiale ale Convenției, nefiind însă necesar să se stabilească o încălcare a unui alt drept prevăzut de Convenție²¹³.

Art. 14 se aplică nu drepturilor prevăzute în Convenție pe care statul are obligația de a le respecta, ci și altor drepturi pe care statul alege să le garanteze fără a fi obligat prin Convenție²¹⁴.

Textul art. 14 interzice în mod expres discriminarea de orice fel, dând ca exemple discriminarea bazată pe „sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere”. În plus, art. 14 interzice și discriminarea bazată pe o „altă situație”, ceea ce arată că lista nu este limitativă și că pot fi incluse și alte temeuri. Într-adevăr, alte asemenea temeuri au fost determinate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, spre exemplu starea civilă²¹⁵, orientarea sexuală²¹⁶,

212. A se vedea Dudgeon -v- Regatul Unit, (1982), 4 EHRR 149.

213. A se vedea Botta -v- Italia, Nr. 21439/93, 24.2.98, (1998) 26 EHRR 241, și Van der Musselle -v- Belgia, Nr. 8919/80, Seria A, Nr. 70, 23.11.83, (1984) 6 EHRR 163.

214. A se vedea Petrovic -v- Austria, Nr. 20458/92, 27.3.98, (2001) 33 EHRR 14, și Fretté -v- Franța, Nr. 36515/97, 26.2.02, (2004) 38 EHRR 21.

215. A se vedea Wessels-Bergevoet -v- Olanda, Nr. 34462/97, 4.6.02.

216. A se vedea Sutherland -v- Regatul Unit, Nr. 25186/94, Comm. Rep. 1.7.97, (1997) 24 EHRR CD 22.

handicapul²¹⁷, statutul profesional²¹⁸, statutul militar²¹⁹, și altele.

În ceea ce privește condiția discriminării, se consideră că o persoană a fost subiectul discriminării dacă aceasta a fost tratată diferit de alte persoane aflate într-o situație similară, pe temeuri interzise, și dacă nu există nicio justificare rezonabilă și obiectivă a diferenței de tratament²²⁰.

Nu se consideră încălcarea a art. 14 tratamentul diferit al persoanelor care nu se aflau în situații similare.

Dacă o persoană stabilește că a fost vorba de tratament diferit într-o situație similară, atunci statul trebuie să dovedească faptul că diferența de tratament a avut o „justificare rezonabilă și obiectivă.” Criteriul aplicat în astfel de situații de Curtea Europeană a Drepturilor Omului este, în primul rând, dacă diferența de tratament a urmărit un scop legitim, iar aceasta era proporțională cu scopul urmărit. Condiția proporționalității necesită examinarea existenței unei relații rezonabile de proporționalitate între mijloacele aplicate și scopul urmărit. Orice diferență de tratament trebuie să stabilească un echilibru între protecția intereselor comunității și respectarea drepturilor și libertăților persoanelor garantate de Convenție.

Pentru a evalua proporționalitatea unei măsuri, statului îi este în general permisă o anumită marjă de apreciere. Totuși, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a hotărât că discriminarea bazată pe anumite motive, cum ar fi sexul²²¹, orientarea sexuală²²², naționalitatea²²³, ori starea civilă²²⁴ trebuie justificată prin motive foarte puternice sau foarte importante.

Unul dintre factorii relevanți în cântărirea motivelor unei diferențe de tratament este dacă în rândul statelor Consiliului Europei există un standard comun²²⁵.

În ceea ce privește aspectul permisiunii sau nu a discriminării împotriva anumitor grupuri, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a reținut, în

217. A se vedea Mandy Malone -v- Regatul Unit, Nr. 25290/80, Seria A, Nr. 70, 23.11.83 (1984) 6 EHRR.

218. A se vedea Van der Musselle -v- Belgia, Nr. 8919/80, Seria A, Nr. 70, 23.11.83, (1984) 6 EHRR 163.

219. A se vedea Engel și alții -v- Olanda, Seria A, Nr. 22, 8.6.76, (1979-1980) 1 EHRR 647.

220. A se vedea Cauza Belgian Linguistics, Seria A, Nr. 6, dec. 23.7.68, (1979-1980), 1 EHRR 252.

221. A se vedea Abdulaziz, Cabales și Balkandali -v- Regatul Unit, Nr. 9473/81 și 9474/81, Seria A, Nr. 94, 28.5.85, (1985) 7 EHRR 471.

222. A se vedea L și V -v- Austria, Nr. 39392/98 și 39829/98, 9.1.03.

223. A se vedea Gaygusuz -v- Austria, Nr. 17371/90, 16.9.96, (1997) 23 EHRR 364.

224. A se vedea Wessels-Bergevoet -v- Olanda, Nr. 34462/97, 4.6.02.

225. A se vedea Petrovic -v- Austria, Nr. 20458/92, 27.3.98, (2001) 33 EHRR 14,

principiu, că dacă o anumită politică sau măsură are efecte ce aduc prejudicii în mod disproporționat asupra unui anumit grup, nu este exclus ca măsura sau politica în cauză să fie considerată discriminatorie, fără a fi relevant că scopul specific al măsurii sau al politicii respective nu este direcționat către acel grup²²⁶.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a mai arătat că dreptul la nediscriminare este încălcat dacă, fără o justificare obiectivă și rezonabilă, nu sunt tratate diferit persoanele aflate în situații foarte diferite²²⁷.

Discriminarea pozitivă nu este automat interzisă de art. 14, acest aspect depinzând de justificarea tratamentului în fiecare cauză în parte.

Art. 1 al Protocolului 12 are ca obiect introducerea un drept de sine stătător la nediscriminare. Primul alineat interzice discriminarea în legătură cu „orice drept prevăzut de lege”, în vreme ce art. 14 din Convenție se referă la nediscriminarea legată de „drepturile și libertățile stabilite prin Convenție”. Aceste două prevederi sunt complementare iar efectul coroborat al acestora este de a oferi protecție împotriva discriminării în patru situații specifice²²⁸, după cum urmează: în beneficiul oricărui drept garantat persoanelor de legislația națională; în beneficiul oricărui drept ce poate fi dedus dintr-o obligație clară a unei autorități publice, conform legislației naționale, respectiv în situațiile în care o autoritate publică are obligația de a se comporta într-o anumită manieră; în exercitarea puterii discreționare a unei autorități publice; și în legătură cu orice acțiune sau omisiune a unei autorități publice. Lista motivelor cuprinse în art. 1 al Protocolului 12 este identică cu lista din art. 14 din Convenție și, în mod similar, nu este limitativă. Preambulul Protocolului 12 reafirmă că principiul nediscriminării nu împiedică statele să ia măsuri pentru promovarea egalității depline și efective, cu condiția să existe o justificare obiectivă și rezonabilă, astfel că discriminarea pozitivă poate fi permisă.

România a semnat și a ratificat Protocolul 12.

226. A se vedea *Hugh Jordan -v- Regatul Unit*, 24746/94, 4.4.00, (2003) 37 EHRR 2.

227. A se vedea *Thlimmenos -v- Grecia*, Nr. 34369/97, 6.4.00, (2001) 31 EHRR 15.

228. A se vedea “Raportul Explicativ la Protocolul Nr.12.”

JURISPRUDENȚĂ:
Stoica -v- România²²⁹

FAPTE: Reclamantul, un băiat în vârstă de paisprezece ani de origine romă, susținea că în timpul unei confruntări dintre autorități și un grup de romi, a fost molestat de un ofițer de poliție, în pofida avertismentului că recent băiatul suferise o intervenție chirurgicală la cap.

Guvernul român a negat acest lucru, pretinzând că sătenii înarmați cu bâte atacaseră mașina viceprimarului. În aceeași seară, reclamantul a fost dus la spital.

Un raport medical ulterior a certificat faptul că reclamantul prezenta vânătăi și zgârieturi cauzate de un instrument bont și comoție toracică. La scurt timp după aceea, el a fost declarat ca având un handicap grav.

În urma cercetării plângerii penale a reclamantului, procurorul militar a hotărât neînceperea urmăririi penale a ofițerilor de poliție implicați, dat fiind faptul că probele împotriva acestora erau insuficiente și concluzionând că acest conflict nu fusese de natură rasială. Declarațiile sătenilor cu privire la eveniment, ca și cele ale persoanei în cauză, au fost ignorate pe motiv că erau pârținitoare și lipsite de credibilitate.

Între timp, poliția locală a informat pe procurorul militar că nu fusese înaintat nici un raport având ca obiect comportamentul jignitor la adresa romilor implicați în incident, deoarece se considera că acesta era „comportament caracteristic romilor”.

Reclamantul susținea că art. 3 și 14 din Convenție fuseseră încălcate.

HOTĂRÂRE: Curtea Europeană a Drepturilor Omului a stabilit că gradul de vătămare constatat de medic arăta că rănilor reclamantului, fie cauzate de poliție, fie de altcineva, erau suficient de grave pentru a fi considerate rele tratamente în sensul art. 3 din Convenție.

Din mai multe motive, conform Curții, autoritățile române nu întreprinseseră o cercetare adecvată a acuzațiilor aduse de reclamant privind relele tratamente, astfel încălcându-se art. 3. Date fiind aceste lipsuri, Curtea a mai considerat că România a stabilit în mod nesatisfăcător că rănilor reclamantului nu fuseseră cauzate de tratamentul aplicat de ofițerii de poliție, conchizând că rănilor acestuia

229. Hotărârea din 4.3.08.

reprezentau rezultatul unui tratament inuman și degradant, încălcând art. 3.

În ceea ce privește art. 14 din Convenție privind discriminarea, coroborat cu art. 3, în opinia Curții, litigiul, așa cum a fost descris de săteni, și, într-o anumită măsură, așa cum a fost raportat de ofițerii de poliție, nu avusese un caracter neutru din punct de vedere rasial.

În opinia Curții era de remarcat și faptul că unul dintre săteni susținea că fusese întrebat dacă este „rom sau român” și, la solicitarea viceprimarului, a fost bătut pentru a i se da „o lecție”. În mod similar, o dispută a altui sătean cu viceprimarul se baza pe elemente de natură rasistă. Stereotipul cuprins în raportul poliției care descriesese presupusul comportament agresiv al sătenilor ca fiind „caracteristic romilor” constituia o dovadă în plus a faptului că ofițerii de poliție nu erau neutri din punct de vedere rasial, nici în timpul incidentului, nici al cercetărilor.

Curtea nu a găsit nici un motiv pe baza căruia să considere că atacul ofițerilor de poliție împotriva reclamantului nu avusese loc în context rasial. Astfel, Curtea era preocupată de ușurința cu care autoritățile concluzionaseră că respectivul incident nu fusese motivat de rasism, bazându-se exclusiv pe declarațiile ofițerilor de poliție și pe cele ale unui martor.

În plus, procurorul considerase că doar sătenii, în majoritate de origine romă, erau părținitori în declarațiile lor și, pe de altă parte, s-a bazat în întregime pe declarațiile ofițerilor de poliție în decizia luată și în motivarea acesteia. De asemenea, acesta nu abordase mențiunea „caracteristic romilor” din raportul poliției.

În consecință, autoritățile ignoraseră probele privind discriminarea iar cercetările aveau caracter rasist.

Data fiind această constatare, Curtea a considerat că guvernul român avea responsabilitatea de a dovedi că în incidentul în cauză nu fusese vorba de o motivație de ordin rasist. Nici procurorul responsabil cu coordonarea cercetării penale, nici Guvernul nu au prezentat nici un argument pentru a demonstra că incidentul fusese neutru din punct de vedere rasial. Dimpotrivă, probele arătau că ofițerii de poliție au avut un comportament clar motivat de rasism.

Prin urmare, Curtea a conchis că art. 14 coroborat cu art. 3 din Convenție fusese încălcat.

Curtea a acordat reclamantului daune morale în valoare de 15.000 de euro.

7. RELAȚIA DINTRE CONVENȚIE ȘI LEGISLAȚIA NAȚIONALĂ

Convenția Europeană a Drepturilor Omului este un tratat, și, în aplicarea sa, în raport cu statele membre, se are în vedere principiul subsidiarității²³⁰. Instanța națională este obligată să dea un efect deplin Convenției.

În cauza *Platakou*,²³¹ Curtea și-a limitat competențele, subliniind că:

“Autoritățile naționale, adică instanțele, trebuie să rezolve problemele de interpretare a legislației interne [...] Aceasta se aplică mai ales în cazul interpretării de către instanțe a unor reguli procedurale cum ar fi modul și durata prescrisă pentru procedurile de apel [...]. Rolul Curții este numai acela de a se asigura că efectele unei astfel de interpretări sunt compatibile cu Convenția.”

Convenția are aplicabilitate directă în dreptul statelor membre, deși Curtea Europeană a Drepturilor Omului a hotărât că nu există o prevedere expresă prin care statele să aibă obligația de a încorpora dispozițiile sale în sistemul național (este adevărat, cu privire la Marea Britanie, care este într-o situație specială)²³².

7.1 OBLIGAȚIA DE A TRANSPUNE PREVEDERILE CONVENȚIEI INTERNAȚIONALE ÎN LEGISLAȚIA NAȚIONALĂ

CEDO este un tratat internațional care își proceduce efecte depline cu excepția situațiilor în care statele membre au depus rezerve la tratat²³³. Existența, conținutul și interpretarea CEDO se realizează în conformitate cu dreptul tratatelor internaționale.

Interpretarea și efectele juridice pe care Convenția (calificată drept tratat) le produce în dreptul intern, este o problemă de constituționalitate, soluționată în conformitate cu regulile dreptului intern²³⁴.

230. C. Bîrsan, *Comentarii pe articole, vol. I., drepturi și libertăți*, București, Ed. C.H. Beck, 2005, vol. I, p. 98;

231. A se vedea *Platakou -v- Grecia*, Nr. 38460/97, 11.1.01.

232. A se vedea *McCann -v- Regatul Unit*, Nr. 18984/91, Seria A, Nr. 324, 27.9.95 (1996) 21 EHRR 97.

233. A se vedea de ex. Legea nr. 345/2004, M. Of. nr. 668/26 iul. 2004, Lege pentru aprobarea retragerii rezervei formulate de România la art. 5 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, adoptată la Roma la 4 decembrie 1950.

234. F.G. Jacobs, S. Roberts (eds.), *Effect of Treaties in Domestic Law*, Sweet & Maxwell, 1987 apud, Mark W. Janis, Richard S. Kay, Anthony W. Bradley, *European Human Rights: Text and Materials*, OUP, 2008, p. 831.

Prin articolul 1 din Convenție, statele membre recunosc oricărei persoane care se află sub jurisdicția lor drepturile și libertățile definite în Convenție, iar articolul 13 subliniază că *orice persoană, ale cărei drepturi și libertăți recunoscute de Convenție au fost încălcate, are dreptul să se adreseze efectiv unei instanțe naționale, chiar și atunci când încălcarea s-ar datora unor persoane care au acționat în exercitarea atribuțiilor lor oficiale.*

Articolul 13 nu merge până acolo încât să impună statelor contractante obligația de a prevedea în legislația lor internă căi de atac prin care să poată fi denunțate, în fața autorităților naționale, normele legale naționale ca fiind contrare, prin ele însele, dispozițiilor convenției.²³⁵

7.1.1 MĂSURI DE REMEDIERE PREVĂZUTE DE LEGISLAȚIA NAȚIONALĂ ÎN URMA ÎNCĂLCĂRII CONVENȚIEI

În dispozițiile art. 323 pct. 9 din Codul de procedură civilă este reglementată revizuirea.

Revizuirea unei hotărâri rămase definitivă în instanța de apel sau prin neapelare, precum și a unei hotărâri dată de o instanță de recurs atunci când evocă fondul, se poate cere în următoarele cazuri:

„[...] 9. dacă Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat o încălcare a drepturilor sau libertăților fundamentale datorată unei hotărâri judecătorești, iar consecințele grave ale acestei încălcări continuă să se producă și nu pot fi remediate decât prin revizuirea hotărârii pronunțate.“

JURISPRUDENȚĂ

ÎCCJ, Secția civilă și de proprietate intelectuală, decizia nr. 4799 din 9 iulie 2008, nepublicată

Revizuirea prevăzută de art. 322 pct. 9 C.proc.civ. introdusă prin O.U.G. nr. 58/2003 aprobată prin Legea nr. 195/2004 operează numai în condițiile existenței unei hotărâri pronunțate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului prin care s-a constatat o încălcare a drepturilor și libertăților fundamentale, printr-o hotărâre judecătorească internă și numai dacă consecințele grave ale acestei încălcări continuă să se producă și nu pot fi remediate decât prin revizuirea hotărârii.

Imperativul aplicării art. 322 pct. 9 pentru remedierea drepturilor încălcate – a căror violare a fost constatată prin hotărârea CEDO–obligatorie jurisdicției naționale – în temeiul art. 20 din Constituție

235. Corneliu Bârsan, Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Comentariu pe articole, vol. I, Ed. AlBeck, București, 2005, p. 870.

face ca revizuirea hotărârii instanței să nu fie condiționată de evocarea fondului.

7.2 RELAȚIA DINTRE CONVENȚIE ȘI DREPTUL ROMÂN

Dispozițiile Convenției au forță constituțională și supralegislativă²³⁶ și au drept efect inaplicabilitatea normei interne contrare Convenției.

Conform art. 20 din Constituție, chiar dispozițiile Constituției se interpretează în raport de Convenție.

JURISPRUDENȚĂ – Curtea Constituțională

Decizia nr. 100 din 9 martie 2004 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 362 alin. 1 lit.c) din Codul de procedură penală²³⁷

În sfârșit, referitor la prevederile cuprinse atât în Constituția României, republicată [art. 21 alin.(3)], cât și în Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (art. 6 alin.1), și anume cele care privesc dreptul la un proces echitabil și dreptul persoanei de a se plânde unei instanțe, Curtea reține că textul legal criticat de autorii excepției oprește în realitate partea vătămată de a apela la instanțele judecătorești, de a fi apărată și de a se prevala de toate garanțiile procesuale care condiționează într-o societate democratică procesul echitabil.

Astfel fiind, Curtea Constituțională înțelege să procedeze la revizuirea practicii sale în materie. Revenind asupra jurisprudenței anterioare, Curtea constată ca fiind neconstituțională dispoziția *“în cauzele în care acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă, dar numai în ce privește latura penală”* din cuprinsul art. 362 alin.1 lit.c) din Codul de procedură penală, urmând ca persoana vătămată să poată exercita calea de atac ordinară a apelului indiferent de modul în care se pune în mișcare acțiunea penală (din oficiu sau la plângere prealabilă).

Această cauză constituie un exemplu de revizuire a propriei decizii de către Curtea Constituțională.

236. C. Bîrsan, *Comentarii pe articole, vol. I., drepturi și libertăți*, București, Ed. C.H. Beck, 2005, Ed. C. H. Beck, Vol. I, p. 100; C.L.Popescu, *Protecția internațională a drepturilor omului*, București, Ed. All Beck, 2000, p. 259.

237. Publicată în Monitorul Oficial nr.261 din 24.03.2004.

7.3 ÎNCORPORAREA PREVEDERILOR CONVENȚIEI ÎN DREPTUL ROMÂN

7.3.1 DREPTUL CONSTITUȚIONAL ROMÂN

Raportul dintre dreptul intern și dreptul internațional este reglementat la nivel constituțional, în art. 11 și 20 și, pentru Uniunea Europeană, în art. 148. Pentru încorporarea Convenției în dreptul român a fost necesară o lege de ratificare. Art. 11 prevede principiul *pacta sunt servanda* și principiul bune-credințe în raporturile de drept internațional.

Potrivit articolului 11 din Constituție:

- „(1) *Statul român se obligă să îndeplinească întocmai și cu bună-credință obligațiile ce-i revin din tratatele la care este parte.*
- (2) *Tratatele ratificate de Parlament, potrivit legii, fac parte din dreptul intern.*
- (3) *În cazul în care un tratat la care România urmează să devină parte cuprinde dispoziții contrare Constituției, ratificarea lui poate avea loc numai după revizuirea Constituției.”*

Art. 20 din Constituție (“Tratatele internaționale privind drepturile omului”) prevede:

- “(1) *Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile cetățenilor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care România este parte.*
- (2) *Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și legile interne, au prioritate reglementările internaționale, cu excepția cazului în care Constituția sau legile interne conțin dispoziții mai favorabile.”*

România a ratificat mai multe tratate în domeniul drepturilor omului, cărora le sunt aplicabile dispozițiile art. 20 din Constituție:

- *Declarația Universală a Drepturilor Omului*, adoptată de Adunarea Generală a ONU prin Rezoluția 217 A (III) din 10 septembrie 1948, semnată de România la 14 decembrie 1955.
- *Pactul Internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale și Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice*, ratificate prin Decretul nr. 212/1974 (B. Of. nr. 146 din 20 noiembrie 1974);

- *Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale*, ratificată prin Legea nr. 30/1994, M. Of. Nr. 135 din 13 mai 1994.

7.3.2 RATIFICAREA PRIN LEGE A CONVENȚIEI

România fost ratificat Convenția Europeană a Drepturilor Omului prin Legea nr. 30/1994, care a fost publicată în Monitorul Oficial nr. 135 din 13 mai 1994. Având în vedere că, în decursul timpului, Convenția a suferit modificări, legea românească a cuprins și modificările Convenției dinainte de ratificarea României.

Acestea sunt: Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, amendată prin Protocoalele nr. 3, 5 și 8 și completată prin Protocolul nr. 2, încheiată la Roma la 4 noiembrie 1950; Primul Protocol adițional la Convenție, încheiat la Paris la 20 martie 1952; Protocolul Nr. 2 atribuind Curții Europene a Drepturilor Omului competența de a da avize consultative, încheiat la Strasbourg la 6 mai 1963; Protocolul Nr. 4 recunoscând anumite drepturi și libertăți, altele decât cele deja înscrise în convenție și în primul Protocol adițional la convenție, încheiat la Strasbourg la 16 septembrie 1963; Protocolul Nr. 6 privind abolirea pedepsei cu moartea, încheiat la Strasbourg la 28 aprilie 1983; Protocolul Nr. 7, încheiat la Strasbourg la 22 noiembrie 1984 și Protocolul Nr. 9, încheiat la Roma la 6 noiembrie 1990; și Protocolul Nr. 10, încheiat la Strasbourg la 25 martie 1992).

Legea a fost modificată prin:

Legea nr. 79/1995, M. Of. nr. 147/13 iulie 1995: Protocolul nr. 11 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale referitor la restructurarea mecanismului de control stabilit prin convenție, încheiat la Strasbourg la 11 mai 1994

Legea nr. 33/1999, M. Of. nr. 88/2 martie 1999: Acord european privind persoanele participante la proceduri în fața Curții Europene a Drepturilor Omului, adoptat la Strasbourg la 5 martie 1996

Legea nr. 345/2004, M. Of. nr. 668/26 iulie 2004: Lege pentru aprobarea retragerii rezervei formulate de România la art. 5 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, adoptată la Roma la 4 decembrie 1950

Legea nr. 39/2005, M. Of. nr. 238/22 martie 2005: Protocolul nr. 14 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950, cu privire la modificarea sistemului

de control al Convenției, adoptat la Strasbourg la 13 mai 2004

Legea nr. 103/2006, M. Of. nr. 375/2 mai 2006: Protocolul nr. 12 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, adoptat la Roma la 4 noiembrie 2000

7.3.3 CONSTITUȚIONALITATEA LEGII DE RATIFICARE A CEDO

Prin decizia nr. 47/1996, Curtea Constituțională s-a pronunțat pe cale de excepție, în ceea ce privește constituționalitatea ratificării Convenției Europene a Drepturilor Omului.²³⁸

Curtea Constituțională Decizia nr. 47/1996

Judecătoria Sectorului 1 București, prin Încheierea de la data de 28 septembrie 1995, pronunțată în Dosarul nr. 4.706/1993 al acestei judecătoria, a sesizat Curtea Constituțională cu excepția de neconstituționalitate a Legii nr.30 din 18 mai 1994 privind ratificarea Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și a protocoalelor adiționale la această convenție, invocată de reclamantul Panaitescu Edmond, pentru următoarele motive:

- încălcarea prevederilor art.99 alin.(1) din Constituție, deoarece analizarea, votarea și promulgarea legii sunt anterioare publicării în Monitorul Oficial al României a Decretului nr. 40 din 23 martie 1994 privind aprobarea și supunerea spre ratificare a Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și a protocoalelor adiționale la această convenție;

- încălcarea prevederilor art.11, 20 și 21 din Constituție și a prevederilor Legii nr. 4/1991, ca urmare a includerii în Legea nr. 30/1994 a art.3, întrucât astfel s-au exclus de la jurisdicția Curții Europene a Drepturilor Omului violările prevederilor convenției, anterior aderării României.

Curtea Constituțională a respins excepția pentru motivele următoare:

Aplicarea jurisdicției internaționale pentru cauzele anterioare aderării este contrară principiului neretroactivității legii, prevăzut de art. 15 alin.(2) din Constituție. De altfel, de principiu, răspunderea statului pentru respectarea obligațiilor izvorând dintr-o convenție internațională nu poate fi angajată pentru fapte anterioare convenției. Altminteri, ar însemna ca statul să răspundă pentru nerespectarea unei obligații,

238. Publicată în Monitorul Oficial, nr. 293 din 19.11.1996.

anterior constituirii ei. De aceea, art. 3 din Legea nr. 30/1994 nu poate fi considerat ca încălcând obligația constituțională de bună-credință prevăzută la art. 11, în aplicarea convențiilor internaționale sau a prevederilor art.20 din Constituție, referitoare la prioritatea față de legile interne a tratatelor internaționale privitoare la drepturile fundamentale ale omului. De altfel, amândouă aceste dispoziții constituționale se referă la aplicarea convențiilor internaționale, nu la ratificarea lor. De asemenea, art. 21 din Constituție, privind liberul acces la justiție, este aplicabil numai jurisdicțiilor interne, potrivit principiului teritorialismului legii constituționale, astfel încât, din această cauză, nu poate fi aplicabil unor instanțe internaționale.

Statistici. Din momentul ratificării Convenției de către România, Curtea europeană a pronunțat până la data de 4 iunie 2009, un număr de 567 de hotărâri, dintre care 88 doar în 2009 (pentru aceeași perioadă din 2008, s-au pronunțat 78 de hotărâri), iar numărul cererilor înregistrate la Curte împotriva României ne arată că, statistic, următorii ani vor aduce o creștere a numărului de hotărâri.

C. RELAȚIA DINTRE LEGISLAȚIA COMUNITĂȚII/UNIUNII EUROPENE ȘI CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

8. CARTA UNIUNII EUROPENE A DREPTURILOR FUNDAMENTALE

8.1 PREZENTARE GENERALĂ A CARTEI DREPTURILOR FUNDAMENTALE

În vederea eliminării dualității protecției, Consiliul European de la Köln (1999) a considerat utilă regruparea drepturilor fundamentale într-un act unic – **Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene**.

Prin adoptarea cartei s-au recunoscut trei direcții noi, importante, atât politic cât și juridic: schimbarea fundamentală a structurii politicilor europene; dezvoltarea noilor libertăți (drepturi) și deschiderea unor câmpuri noi de reglementare (prin legislație secundară) în materie.

Carta regrupează principii generale cuprinse în CEDO, cele care rezultă din tradițiile constituționale comune ale statelor membre, drepturile fundamentale rezervate cetățenilor Uniunii și drepturi economice și sociale, acestea din urmă fiind preluate din Carta socială europeană și Carta comunitară a drepturilor sociale.

8.2 STRUCTURA CARTEI

Drepturile protejate prin cartă sunt grupate în:

- drepturi civile: drepturile omului și drepturile procedurii juridice (cele garantate prin CEDO);
- drepturi politice, care sunt specifice cetățeniei *europene* stabilită prin tratate;
- drepturi economice și sociale, enunțate de Carta drepturilor sociale fundamentale ale lucrătorilor, adoptată în 1989, de către statele membre ale Comunităților Europene, cu excepția Marii Britanii, care a semnat acest document în 1998.

Aplicabilitatea dispozițiilor Cartei

Dispozițiile Cartei se adresează instituțiilor, organismelor și agențiilor Uniunii, cu respectarea principiului subsidiarității, precum și statelor membre, atunci când acestea pun în aplicare dreptul Uniunii.

Titlul I: Demnitatea

- demnitatea (art. 1);
- dreptul la viață (art. 2);
- dreptul la integritate a persoanei (art. 3);

- interzicerea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante (art. 4);
- interzicerea sclaviei și a muncii forțate (art. 5).

În titlul al II-lea sunt reglementate „libertățile”. Acestea sunt:

- dreptul la libertate și la siguranță (art. 6);
- respectarea vieții private și de familie (art. 7);
- protecția datelor cu caracter personal (art. 8);
- dreptul de căsătorie și dreptul de a întemeia o familie (art. 9);
- libertatea de gândire, de conștiință și de religie (art. 10);
- libertatea de exprimare și de informare (art. 11);
- libertatea de întrunire și de asociere (art. 12);
- libertatea artelor și științelor (art. 13);
- dreptul la educație (art. 14);
- libertatea de alegere a ocupației și dreptul la muncă (art. 15);
- libertatea de a desfășura o activitate comercială (art. 16);
- dreptul de proprietate (art. 17);
- dreptul la azil (art. 18);
- protecția în caz de strămutare, expulzare sau extrădare (art. 19).

Titlul III – Egalitatea

- egalitatea în fața legii (art. 20);
- nediscriminarea (art. 21);
- diversitatea culturală, religioasă și lingvistică (art. 22);
- egalitatea între femei și bărbați (art. 23);
- drepturile copilului (art. 24);
- drepturile persoanelor în vârstă (art. 25);
- integrarea persoanelor cu handicap (art. 26).

Titlul IV – Solidaritatea

- dreptul lucrătorilor la informare și la consultare în cadrul întreprinderii (art. 27);
- dreptul de negociere și de acțiune colectivă (art. 28);
- dreptul de acces la serviciile de plasament (art. 29);
- protecția în cazul concedierii nejustificate (art. 30);
- condiții de muncă echitabile și corecte (art. 31);
- interzicerea muncii copiilor și protecția tinerilor la locul de muncă (art. 32);
- viața de familie și viața profesională (art. 33);

- securitatea socială și asistența socială (art. 34);
- protecția sănătății (art. 35);
- accesul la serviciile de interes economic general (art. 36);
- protecția mediului (art. 37);
- protecția consumatorilor (art. 38).

Titlul V – Drepturile cetățenilor

- dreptul de a alege și de a fi ales în Parlamentul European (art. 39);
- dreptul de a alege și de a fi ales în cadrul alegerilor locale (40);
- dreptul la bună administrare (art. 41);
- dreptul de acces la documente (art. 42) ;
- Ombudsmanul European (art. 43);
- dreptul de petiționare (art. 44);
- libertatea de circulație și de ședere (art. 45);
- protecția diplomatică și consulară (art. 46).

Titlul VI – Justiția

- dreptul la o cale de atac eficientă și la un proces echitabil (art. 47);
- prezumția de nevinovăție și dreptul la apărare (art. 48);
- principiile legalității și proporționalității infracțiunilor și pedepselor (art. 49);
- dreptul de a nu fi judecat sau condamnat de două ori pentru aceeași infracțiune (art. 50).

8.3 VALOAREA JURIDICĂ A CARTEI

Trebuie, de asemenea, remarcat faptul că nu s-a stabilit încă modul de funcționare al acesteia alături de CEDO, Protocolul 8 la Tratatul de la Lisabona fiind mai degrabă o sumă de principii care au ca scop protejarea dreptului comunitar față de o posibilă subordonare față de Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

Potrivit articolului 6 din Tratatul de la Lisabona, Uniunea recunoaște drepturile, libertățile și principiile prevăzute în Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene din 7 decembrie 2000, astfel cum a fost adoptată la 12 decembrie 2007, la Strasbourg, care are aceeași valoare juridică cu cea a tratatelor.

De asemenea, în **Actul Final al Conferinței reprezentanților**¹ statelor membre, chiar primul document este „Declarația cu privire la Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene”:

Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, care are forță juridică obligatorie, confirmă drepturile fundamentale garantate prin Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale astfel cum rezultă acestea din tradițiile constituționale comune statelor membre.

Prezenta carte nu extinde domeniul de aplicare a dreptului Uniunii în afara competențelor Uniunii, nici nu creează vreo competență sau sarcină nouă pentru Uniune și nu modifică competențele și sarcinile stabilite de tratate.

Pe lângă drepturile noi consacrate (dreptul la o bună administrare, protecția datelor cu caracter personal, bio-etică, dreptul la azil, diversitate culturală, etc.), originalitatea Cartei rezultă și din gruparea drepturilor în 3 categorii, și ordonarea acestora în funcție de 6 valori: demnitate, libertate, egalitate, solidaritate, cetățenie și justiție.

În ceea ce privește obiectivele acestei carte, Comisia a subliniat faptul că se impune o astfel de carte datorită faptului că Uniunea Europeană a intrat într-o fază nouă a integrării sale, o fază politică. Carta va fi un jalon important al unei Europe politice, care se constituie într-un spațiu de libertate, egalitate, justiție.²

În Declarația (55) a Republicii Ceha cu privire la Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, Cehia a subliniat că dispozițiile Cartei Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene se adresează instituțiilor și organismelor Uniunii Europene, cu respectarea principiului subsidiarității și al repartizării competențelor între Uniunea Europeană și statele membre, astfel cum se reafirmă în Declarația (nr. 18) referitoare la delimitarea competențelor. Potrivit concluziilor Consiliului de la Bruxelles din 29 octombrie 2009, în vederea ratificării de către Cehia a Tratatului de la Lisabona s-a agreat ca Protocolul (30) aplicabil Poloniei și Marii Britanii să fie aplicabil și Cehiei (și care va fi formalizat cu ocazia următoarei etape de aderări a noi state membre).

1. Conferința reprezentanților guvernelor statelor membre, convocată la Bruxelles, la 23 iulie 2007, pentru a adopta de comun acord modificările care trebuie aduse la Tratatul privind Uniunea Europeană, la Tratatul de instituire a Comunității Europene și la Tratatul de instituire a Comunității Europene a Energiei Atomice. Act final (2007/C 306/02).

2. Comunicarea Comisiei referitoare la Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, COM(2000) 559.

În declarația Cehiei s-a arătat faptul că dispozițiile Cartei se adresează statelor membre numai în măsura în care acestea pun în aplicare dreptul Uniunii și nu atunci când acestea adoptă și pun în aplicare dreptul național în mod independent de dreptul Uniunii.

În măsura în care Carta recunoaște drepturi și principii fundamentale, astfel cum rezultă acestea din tradițiile constituționale comune statelor membre, aceste drepturi și principii trebuie să fie interpretate în conformitate cu tradițiile menționate.

Niciuna dintre dispozițiile Cartei nu poate fi interpretată ca restrângând sau aducând atingere drepturilor omului și libertăților fundamentale recunoscute, în domeniile de aplicare corespunzătoare, de dreptul Uniunii și de convențiile internaționale la care Uniunea sau toate statele membre sunt părți, și în special de Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, precum și prin constituțiile statelor membre.

În Declarația (61) a Republicii Polone cu privire la Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene s-a subliniat că prin *Cartă nu se aduce în niciun fel atingere dreptului statelor membre de a legifera în domeniul moralității publice, al dreptului familiei precum și în domeniul protecției demnității umane și al respectării integrității fizice și morale a ființei umane.*

Declarațiile statelor membre (Cehia, Polonia) nu afectează propriu-zis domeniul de aplicare al Cartei, fiind în principal, declarații politice.

9. ADERAREA UE LA CONVENȚIE

În prezent, Uniunea Europeană (UE) nu este parte la Convenția Europeană a Drepturilor Omului (Convenția), deși, individual, fiecare stat membru al UE este parte la Convenție³.

Astfel, în acest context, persoanele fizice nu pot iniția o acțiune înaintea Curții Europene a Drepturilor Omului împotriva unei instituții UE, invocând încălcarea Convenției.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a hotărât, ca principiu general, că nu pot fi inițiate acțiuni împotriva instituțiilor UE pentru presupuse încălcări ale Convenției, dat fiind că UE nu este parte la Convenție.

Totuși, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a hotărât că are competența de a analiza actele normative ale UE prin raportare la prevederile Convenției în măsura în care protecția drepturilor omului prevăzută de actele normative ale UE nu este echivalentă cu nivelul

3. Pentru dispozițiile relevante, a se vedea Anexa VII.

de protecție a drepturilor omului garantat de Convenție. Astfel, în ciuda faptului că UE nu este parte la Convenție, Curtea Europeană a Drepturilor Omului își va impune competența pentru a asigura că legislația UE nu se află sub standardele stabilite de Convenție – pentru se pronunța în acest sens Curtea trebuie să constate că protecția acordată prin actele normative ale UE drepturilor prevăzute de Convenție este „deficientă în mod manifest”⁴.

Întrebarea care trebuie să fie adresată este, deci, dacă UE poate adera la Convenție.

În Avizul 2/94 (din 28 martie 1996), „Aderarea Comunității [Europene] la Convenția Europeană pentru Protecția Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale”⁵ cf. art. 228(6) din Tratatul CE, pronunțat la solicitarea Consiliului Uniunii Europene, Curtea Europeană de Justiție a stabilit următoarele:

“Dată fiind situația actuală a legislației Comunității [Europene], Comunitatea [Europeană] nu are competența de a adera la Convenția Europeană pentru Protecția Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale.”

În Avizul 2/94, Curtea Europeană de Justiție a considerat că, date fiind: “[...] implicațiile instituționale la fel de importante atât asupra Comunității [Europene] cât și asupra statelor membre pe care le-ar avea aderarea la Convenție”, aderarea “[...] ar putea avea loc doar prin intermediul unui amendament la Tratat.”

Un astfel de amendament al Tratatului este acum promovat. Art. 1(8) al Tratatului de la Lisabona modifică art. 6(2) “Tratatul privind Uniunea Europeană”, astfel încât să se formuleze dispoziții privind aderarea UE la Convenție, după cum urmează:

“Uniunea va adera la Convenția Europeană pentru Protecția Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale. Această aderare nu va afecta competențele Uniunii, așa cum sunt acestea definite în Tratat.”

În plus, același art. 1(8) al Tratatului de la Lisabona modifică art. 6(3) “Tratatul privind Uniunea Europeană”, astfel:

“Drepturile fundamentale, astfel cum sunt garantate prin Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și astfel cum rezultă din tradițiile constituționale comune statelor membre, constituie principii generale ale dreptului Uniunii.”

4. A se vedea *Matthews -v- Regatul Unit*, Nr. 24883/94, 18.2.99 (1999) 28 EHRR 361, și *Bosphorus Hava Yollari Turizm Ve Ticaret AS -v- Irlanda*, Nr. 45063/98 dec. 13.9.01.

5. 1996, ECR I-1759.

În fine, art. 17 al Protocolului 14 al Convenției prevede posibilitatea ca UE să adere la Convenție prin intermediul unui amendament la art. 59 al Convenției.

Dacă într-adevăr UE decide să adere la Convenție în viitor, vor trebui efectuate și alte schimbări legislative materiale și procedurale precum și anumite modificări ale Convenției, pentru ca aderarea să poată deveni operațională.

10. CURTEA EUROPEANĂ DE JUSTIȚIE ȘI PROTECȚIA DREPTURILOR OMULUI ȘI A DREPTURILOR FUNDAMENTALE

10.1 IMPORTANȚA JURISPRUDENȚEI CJCE ÎN MATERIA PROTECȚIEI DREPTURILOR OMULUI

Jurisprudența CJCE a fost marcată de o interpretare diferită, trecându-se de la refuzul aplicării regulilor juridice referitoare la drepturile omului la acceptarea acestora, în mod indirect, urmând trimiterea la jurisprudența CEDO și, în final, prin statuarea unor reguli proprii, în dreptul comunitar.⁶

Începând cu *Geitling*,⁷ Curtea de Justiție a Comunităților Europene și-a limitat puterea de interpretare, iar în cauza *Stork*⁸, CJCE a respins aplicarea principiilor din materia drepturilor omului, acestea fiind considerate, în întregime, ca făcând parte din dreptul național, cu motivarea că CJCE interpretează în limitele tratatelor, iar nu prin prisma dreptului național, și, în consecință, nu se poate pronunța prin raportare la dreptul constituțional al unui stat membru (R.F. Germania). În cauza *Sgarlata*,⁹ CJCE a respins aplicarea normelor din domeniul drepturilor omului, subliniind competențele sale, prin trimitere la art. 173 CEE (în prezent, art. 230 CE).

Cauza *Stauder*¹⁰ este prima în care instanța comunitară a luat în

6. Georgescu Adriana, Jurisprudența comunitară și începuturile invocării normelor de protecție a drepturilor omului, în special ale Convenției Europene a Drepturilor Omului (CEDO), RNSJ, nr. 9/2009.

7. CJCE, 2/56, *Geitling Ruhrkohlen-Verkaufsgesellschaft e.a.* -v- Înalta Autoritate, hotărârea din 20.03.1957, ECR 3.

8. CJCE, 1/58, *Stork & Cie -v- Înalta Autoritate*, hotărârea din 04.02.1959, ECR 17281. *Stork*, importator de cărbune, a acționat în judecată CECO întrucât una din deciziile sale încălca dreptul constituțional german.

9. CJCE, 40/64, *Sgarlata și alții -v- Comisia*, hotărârea din 01.04.1965, ECR 1965 215.

10. CJCE, 29/69, *Stauder -v- Stadt Ulm - Sozialamt*, hotărârea din 12.11.1969, ECR 1969, p. 419.

considerare protecția juridică a drepturilor omului.¹¹ În această cauză, Verwaltungsgericht Stuttgart [tribunal administrativ din Stuttgart] a adresat întrebarea preliminară, dacă se poate considera compatibil cu principiile generale de drept comunitar în vigoare o dispoziție dintr-un act comunitar (articolul 4 din decizia Decizia 69/71/CEE a Comisiei Comunităților Europene).

Decizia menționată anterior se adresa tuturor statelor membre și autoriza aceste state, în vederea stimulării comercializării cantităților de unt excedentare pe piața comună, să pună la dispoziția anumitor categorii de consumatori, care beneficiau de asistență socială, unt la un preț mai mic decât prețul normal.

Decizia prevedea în două din versiunile sale, printre care și versiunea germană, că statele trebuie să ia toate măsurile pentru ca beneficiarii să nu poată cumpăra produsul în cauză decât după prezentarea unui „bon pe care să fie menționat numele acestora”, în timp ce în celelalte versiuni se face referire doar la un „bon individualizat”, care ar permite aplicarea unor mijloace de verificare, altele decât o desemnare nominală a beneficiarului.

Cu privire la interpretarea deciziei, CJCE a subliniat că trebuie avută în vedere intenția reală a autorului aceleia, cât și scopul urmărit de respectiva decizie, având în vedere, în special, versiunile redactate în toate limbile. De asemenea, nu se poate admite că autorii deciziei ar fi dorit să impună, în anumite state membre, obligații mai stricte decât altele. Comisia a publicat o rectificare a deciziei pentru versiunea germană. La pct. 7 din considerentele hotărârii se subliniază că „astfel interpretată, dispoziția care face obiectul litigiului nu evidențiază niciun element care să poată pune în cauză drepturile fundamentale ale persoanei înscrise în principiile generale ale dreptului comunitar, a căror respectare este asigurată de către Curte.”

În cauza *Internationale Handelsgesellschaft* CJCE a admis că respectarea drepturilor fundamentale face parte integrantă din principiile generale de drept a căror respectare este asigurată de către aceasta. De asemenea, CJCE a arătat că *protejarea acestor drepturi, care se inspiră din tradițiile constituționale comune ale statelor membre, trebuie asigurată în cadrul structurii și obiectivelor Comunității.*¹²

11. Concluziile avocatului general Roemer au fost prezentate la data de 29 octombrie 1969.

12. CJCE, 11/70, *Internationale Handelsgesellschaft mbH -v- Einfuhr- und Vorratstelle für Getreide und Futtermittel*, hotărârea din 17 decembrie 1970, ECR 1970 1125.

JURISPRUDENȚĂ

Cauza Internationale Handelsgesellschaft, 11/70

“Respectarea drepturilor fundamentale face parte integrantă din principiile generale de drept a căror respectare este asigurată de Curtea de Justiție.

Protejarea acestor drepturi, care se inspiră din tradițiile constituționale comune statelor membre, trebuie să fie asigurată în cadrul structurii și obiectivelor Comunității.”

Curtea a subliniat, de asemenea, în hotărârea menționată și, ulterior, în cauza *Nold*,¹³ că drepturile fundamentale fac parte integrantă din principiile generale ale dreptului, a căror respectare o asigură; protejând aceste drepturi, Curtea este obligată să se inspire din tradițiile constituționale comune statelor membre, astfel încât nu pot fi admise în Comunitate măsuri incompatibile cu drepturile fundamentale recunoscute de constituțiile acestor state; că instrumentele internaționale privind protecția drepturilor omului, la care statele membre au cooperat sau au aderat, pot furniza, de asemenea, indicații de care ar trebui să se țină seama în cadrul dreptului comunitar. Această concepție a fost ulterior recunoscută de către Declarația comună a Parlamentului European, a Consiliului și a Comisiei, din 5 aprilie 1977, care, după ce a amintit jurisprudența Curții, s-a referit, pe de o parte, la drepturile garantate de constituțiile statelor membre și, pe de altă parte, la Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale din 4 noiembrie 1950 (JO 1977, C 103, p. 1) (pct. 15).

O cauză recentă – *Kadi*¹⁴ – subliniază rolul drepturilor omului în UE și în relațiile internaționale ale UE „[...] *obligățiile impuse printr-un acord internațional nu pot aduce atingere principiilor constituționale ale Tratatului CE*, printre care figurează principiul potrivit căruia toate *actele comunitare trebuie să respecte drepturile fundamentale, această respectare reprezentând o condiție a legalității lor* pe care Curtea are sarcina de a o controla în cadrul sistemului complet de căi de atac stabilit prin acest tratat”.

13. CJCE, 4/73, *Nold -v- Comisia*, citată supra, ECR 491.

14. În hotărârea din 3 septembrie 2008 în cauzele conexe C-402/05 P și C-415/05 P, *Kadi și Al Barakaat -v- Consiliul și Comisia* - în continuare, „*Kadi*”.

11. CONFLUENȚA PROTECȚIEI DREPTURILOR OMULUI – ÎNTRE UE ȘI CEDO

Curtea Europeană a Drepturilor Omului și Curtea de Justiție a Comunităților Europene au delimitat domenii diferite ale protecției drepturilor omului, pe cale jurisprudențială, prin interpretarea și aplicarea principiilor dreptului (de ex. principiul proporționalității). CEDO a fost pusă în situația de a se pronunța cu privire la legislația comunitară în timp ce instanțele comunitare au făcut referiri la Convenție, aplicând-o sau interpretând-o într-un mod propriu¹⁵.

Multe domenii, concepte și chiar fapte au fost interpretate de către cele două Curți în mod diferit¹⁶. De asemenea, CJCE a luat în considerare principiile CEDO când a analizat valabilitatea actelor comunitare, de exemplu anularea unei directive¹⁷ în cauza *Irlanda / Parlamentul și Consiliul* (acțiunea a fost respinsă)

JURISPRUDENȚĂ

CJCE, C-301/06, *Irlanda/ Parlamentul și Consiliul*, hotărârea din 10 februarie 2009.

„În temeiul articolului 8 din Convenția Europeană pentru protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, oricine are dreptul la respectarea vieții sale private și a corespondenței sale. Autoritățile publice pot interveni în exercitarea acestui drept numai în conformitate cu legea și în cazul în care este necesar, într-o societate democratică, *inter alia*, în interesele siguranței naționale sau ale siguranței publice, în vederea prevenirii dezordinii sau criminalității sau în vederea protecției drepturilor și libertăților celorlalți. Deoarece păstrarea datelor s-a dovedit a fi un instrument de investigare atât de necesar și eficient pentru aplicarea legii în mai multe state membre și, în special, în ceea

15. Sionaidh Douglas-Scott, *A Tale of Two Courts: Luxembourg, Starsbourg and the Growing European Human Rights Acquis*, CMLR, 2006, p. 629. Adam D. J. Balfour, *Application of the European Convention on Human Rights by the European Court of Justice*, Harvard Law School, 2005.

16. De ex. „inviolabilitatea domiciliului”, libertatea de exprimare etc.

17. Directiva 2006/24/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 15 martie 2006 *privind păstrarea datelor generate sau prelucrate în legătură cu furnizarea serviciilor de comunicații electronice accesibile publicului sau de rețele de comunicații publice și de modificare a Directivei 2002/58/CE* (JO L 105, p. 54, Ediție specială, 13/vol. 53, p. 51). Pentru un comentariu a se vedea: Francesca Bignami, *Protecting Privacy against the Police in the European Union: The Data Retention Directive*, Chicago Journal of International Law, Spring 2007.

ce privește problemele grave, cum sunt criminalitatea organizată și terorismul, este necesară asigurarea că datele păstrate sunt puse la dispoziția autorităților de aplicare a legii pentru o anumită perioadă, sub rezerva condițiilor prevăzute de prezenta directivă. Adoptarea unui instrument de păstrare a datelor care să respecte cerințele articolului 8 din CEDO este, prin urmare, o măsură necesară.” (consid. 9 din directivă)

Irlanda arată că alegerea articolului 95 CE drept temei juridic pentru Directiva 2006/24 reprezintă o greșeală fundamentală. Nici acest articol și nici vreo altă dispoziție din Tratatul CE nu ar putea să reprezinte temeiul juridic adecvat pentru această directivă. Acest stat membru pretinde, în principal, că unicul obiectiv sau, cel puțin, obiectivul principal sau predominant al directivei respective este facilitarea cercetării, a depistării și a urmăririi penale a unor infracțiuni, inclusiv din domeniul terorismului. Prin urmare, singurul temei juridic pe care s-ar putea baza în mod valabil măsurile prevăzute de Directiva 2006/24 ar fi titlul VI din Tratatul UE, în special articolul 30, articolul 31 alineatul (1) litera (c) și articolul 34 alineatul (2) litera (b) din acesta. (pct. 28)

Potrivit Irlandei, analiza, în special, a considerentelor (7)-(11) și (21) ale Directivei 2006/24, precum și a dispozițiilor fundamentale ale acesteia, cu precădere a articolului 1 alineatul (1), demonstrează că reținerea articolului 95 CE drept temei juridic pentru această directivă este inadecvată și nejustificată. Directiva respectivă ar fi în mod clar orientată spre combaterea infracțiunilor (pct. 29).

De asemenea, Curtea a precizat că acțiunea introdusă de Irlanda se referă în exclusivitate la alegerea temeiului juridic, iar nu la o eventuală încălcare a drepturilor fundamentale care ar decurge din ingerințele în exercitarea dreptului la respectarea vieții private pe care le-ar presupune Directiva 2006/24 (pct. 57).

11.1 INFORMAȚII GENERALE

Statele membre ale Uniunii Europene sunt în același timp state membre ale Consiliului European, fiindu-le pe deplin opozabile normele juridice din ambele ordini juridice. Competența celor două instanțe europene a constituit, indirect, o problemă, care a fost soluționată jurisprudențial.

Trebuie subliniate obiectivele celor două organizații. Consiliul European a avut un scop preponderent politic, consacrat în Europa pentru rolul său de gardian al protecției drepturilor omului. Uniunea Europeană, la

originea a avut un rol preponderent economic, dar, ulterior, sub presiunea instanțelor statelor membre, CJCE a trebuit să se preocupe tot mai intens și de problematica drepturilor omului. CJCE a invocat necesitatea protecției drepturilor omului prin sintetizarea principiilor constituționale comune ale statelor membre (care, într-o ultimă analiză reprezentau principii extrase din practica CEDO).

11.2 RELAȚIE

În analiza raportului dintre cele două Curți, trebuie menționat că ambele instanțe europene au fost reticente în a elabora răspunsuri prin care să încalce competențele celeilalte Curți.

În hotărârile pronunțate de către instanțele europene se realizează o comparație între valorile fundamentale pe le protejează sau între aceste valori și restricțiile impuse de către state. Analiza realizată de către cele două instanțe europene a evitat o ierahizare a valorilor proprii CE/UE și a celor protejate de CEDO. În cauza Schmidberger¹⁸ Curtea menționează acest conflict al valorilor între „protecția drepturilor fundamentale în Comunitate și acelea care decurg dintr-o libertate fundamentală consacrată prin tratat și, mai precis, problema domeniului de aplicare, respectiv al libertății de exprimare și de întrunire, garantate de articolele 10 și 11 din CEDO, și al liberei circulații a mărfurilor, atunci când primele dintre acestea sunt invocate ca și justificare a unei restricții a celei de-a doua” (pct. 77).

18. CJCE, C-112/00, Schmidberger, hotărârea din 12.06.2003, ECR 2003, p. I-5659. În cauză o asociație de protecție a mediului a solicitat și a obținut o autorizație pentru a demonstra pe o autostradă, având drept consecință închiderea autostrăzii pentru aproape 30 de ore. Eugen Schmidberger a acționat Austria pentru nerespectarea dreptului comunitar, iar instanța de trimitere a întrebărilor preliminare, a solicitat răspunsul la 6 întrebări preliminare, pe care CJCE a formulat un singur răspuns.

D. CURTEA EUROPEANĂ DE JUSTIȚIE¹

1. Presentul Manual nu abordează tema celui de-al treilea tribunal al Curții Europene, și anume Tribunalul Funcției Publice al Uniunii Europene, a cărui competență se referă la litigiile dintre instituțiile UE și angajații acestora, întrucât activitatea acestei instituții excede subiectului manualului.

12. ORGANIZARE ȘI COMPONENTĂ

Curtea Europeană de Justiție (“Curtea de Justiție”) este compusă din douăzeci și șapte de judecători și opt avocați generali. Judecătorii și avocații generali sunt numiți de comun acord de guvernele statelor membre, pentru un mandat de șase ani care poate fi reînnoit¹.

Curtea de Justiție se întrunește în următoarele componente: Plenul Curții – Curtea de Justiție se întrunește în această componentă numai în mod excepțional, iar cvorumul trebuie să fie de cincisprezece; Marea Cameră – Curtea de Justiție se întrunește în această componentă numai atunci când un stat membru al UE sau o instituție a UE care este parte la o anumită procedură solicită acest lucru, în acest caz completul fiind format din treisprezece judecători iar cvorumul trebuie să fie de nouă; Camera de cinci sau trei judecători – aceasta depinde fie de importanța, fie de complexitatea cauzei ce se judecă.

Judecătorii Curții de Justiție aleg pe unul dintre ei Președinte al Curții, pentru un mandat de trei ani care poate fi reînnoit². Președintele conduce activitatea și personalul Curții de Justiție și prezidează audierile și deliberările Plenului Curții și ale Marii Camere.

Președinții Camerelor de cinci judecători sunt aleși pentru o perioadă de trei ani, iar Președinții Camerelor de trei judecători – pentru o perioadă de un an.

Avocații generali asistă Curtea. Aceștia sunt responsabili cu prezentarea, cu deplină imparțialitate și independență, a unor „Concluzii” în cazurile atribuite acestora. Deseori, „Concluziile” sunt respectate de către judecători, însă nu totdeauna.

Grefierul este secretarul general al Curții și administrează departamentele acesteia sub conducerea Președintelui Curții.

Tribunalul de Primă Instanță este alcătuit tot din douăzeci și șapte de judecători. Judecătorii sunt numiți prin acordul guvernelor statelor membre, pentru un mandat de șase ani care poate fi reînnoit. Aceștia își numesc Președintele din rândul lor, pentru o perioadă de trei ani³.

Spre deosebire de Curtea de Justiție, Tribunalul de Primă Instanță nu are avocați generali permanenți – în situații excepționale, funcția de avocat general poate fi îndeplinită de un judecător.

Tribunalul de Primă Instanță se întrunește în Camere de cinci sau trei judecători sau, în unele cazuri, în instanțe compuse dintr-un

1. A se vedea art. 221 și 222 ale Tratatului CE

2. A se vedea art. 223 al Tratatului CE.

3. A se vedea art. 224 al Tratatului CE.

singur judecător. De asemenea, se poate întruni în calitate de Mare Cameră, alcătuită din treisprezece judecători, sau în Plen, atunci când complexitatea sau importanța unui caz justifică acest lucru. Președinții Camerelor de cinci judecători sunt aleși din rândul judecătorilor pentru o perioadă de trei ani. Tribunalul de Primă Instanță are propria grefă.

13. COMPETENȚĂ

Principala competență a Curții de Justiție cuprinde trei categorii de cauze: (i) verificarea legalității normelor dreptului european; (ii) acțiunile împotriva statelor membre pentru neîndeplinirea obligațiilor UE; (iii) procedura hotărârilor preliminare – principala direcție către care își îndreaptă atenția acest Manual, motiv pentru care această procedură este descrisă în detaliu în cele ce urmează, la secțiunea 13.3.

13.1 VERIFICAREA LEGALITĂȚII NORMELOR DREPTULUI EUROPEAN

Cea mai importantă prerogativă privind verificarea legalității se referă la acțiunea în anulare⁴. În cadrul acțiunii în anulare, reclamantul solicită anularea unei norme juridice CE/UE, adică fie a unui regulament, fie a unei directive, fie a unei decizii adoptate de o instituție UE.

Curtea de Justiție are competență exclusivă în ceea ce privește acțiunile introduse de un stat membru împotriva Parlamentului European și/sau împotriva Consiliului de Miniștri, excepție făcând măsurile Consiliului privind ajutorul de stat, măsurile anti-dumping și de implementare, ori acțiunile introduse de o instituție a Comunității Europene împotriva alteia. Tribunalul de Primă Instanță are competența de a judeca, în primă instanță, acțiunile privind măsuri de acest tip și, în special, acțiunile introduse de persoane fizice.

O altă arie a verificării legalității în cadrul contenciosului comunitar se referă la acțiunea în abținerea de a acționa⁴. În cadrul unei acțiuni pentru abținerea de a acționa, este revizuită legalitatea abținerii de a acționa a instituțiilor Comunității Europene. Totuși, o astfel de acțiune poate fi introdusă numai după ce s-a solicitat instituției în cauză să acționeze. Dacă abținerea de a acționa este considerată nelegală, instituția în cauză este cea responsabilă cu încetarea abținerii de a acționa, prin luarea unor măsuri adecvate. Competența de soluționare a acțiunilor privind

4. Art. 230 al Tratatului CE.

abținerea de a acționa este împărțită între Curtea de Justiție și Tribunalul de Primă Instanță, conform aceluiași criterii care se aplică în cazul acțiunii în anulare.

La Curtea de Justiție pot fi înaintate recursuri împotriva hotărârilor și ordonanțelor Tribunalului de Primă Instanță. Dacă recursul este admis și întemeiat, Curtea de Justiție casează hotărârea Tribunalului de Primă Instanță. Dacă circumstanțele cauzei permit, Curtea însăși se poate pronunța asupra fondului cauzei. În celelalte cazuri, Curtea trebuie să retrimită cauza spre rejudecare la Tribunalul de Primă Instanță, care este obligat să țină seama de hotărârile pronunțate de Curte.

13.2 ACȚIUNI ÎMPOTRIVA STATELOR MEMBRE ALE UE

Acțiunile împotriva statelor membre UE permit Curții de Justiție să stabilească dacă un stat membru UE și-a îndeplinit obligațiile în conformitate cu legislația Comunității Europene. Înainte de înaintarea unui caz în fața Curții de Justiție, Comisia Europeană efectuează o procedură preliminară specială, prin intermediul căreia statul membru are posibilitatea de a răspunde la plângerile formulate împotriva sa. Dacă această procedură nu are drept rezultat încetarea neîndeplinirii obligațiilor de către statul membru, poate fi inițiată acțiunea la Curtea de Justiție, pentru încălcarea legislației Comunității Europene⁵.

O astfel de acțiune poate fi formulată de Comisia Europeană – așa cum, de fapt, se întâmplă de foarte multe ori – sau de un stat membru UE. În cazul în care Curtea constată că nu a fost îndeplinită o obligație, statul trebuie să înceteze de îndată neîndeplinirea obligației respective. Dacă se promovează o altă acțiune de către Comisia Europeană, iar Curtea de Justiție constată că respectivul stat membru UE nu a respectat hotărârea sa, Curtea îi poate impune aceluia stat o amendă fixă sau forfetară.

13.3 HOTĂRÂRI PRELIMINARE

Reglementarea actuală. Competențele TPI și CJCE sunt reglementate de articolul 234 CE (fost 177):

„Curtea de Justiție este competentă să se pronunțe, cu titlu preliminar, cu privire la:

(a) interpretarea prezentului tratat;

5. Art. 232 al Tratatului CE.

(b) validitatea și interpretarea actelor adoptate de instituțiile Comunității și de BCE;

(c) interpretarea statutelor organismelor înființate printr-un act al Consiliului, în cazul în care statutele respective prevăd acest lucru.

În cazul în care o asemenea chestiune se invocă în fața unei instanțe dintr-un stat membru, această instanță poate, în cazul în care apreciază că o decizie în această privință îi este necesară pentru a pronunța o hotărâre, să ceară Curții de Justiție să se pronunțe cu privire la această chestiune.

În cazul în care o asemenea chestiune se invocă într-o cauză pendinte în fața unei instanțe naționale ale cărei decizii nu sunt supuse vreunei căi de atac în dreptul intern, această instanță este obligată să sesizeze Curtea de Justiție.”

Articolul 234 reprezintă sediul materiei, fiind competența generală în cadrul Pilonului I – Tratatul CE, cu excepția cererilor pronunțate în temeiul articolelor 61-69. (Titlul IV CE reglementează „Vizele, azilul, imigrarea și alte politici legate de libera circulație a persoanelor”.)

Curtea își poate interpreta propriile hotărâri:

JURISPRUDENȚĂ

Cauza 14/86, 11 iunie 1987, Pretore di Salo, ECR 1987, p.2545.

Este necesar, de asemenea, să se remarce că, în conformitate cu o jurisprudență constantă, caracterul obligatoriu al hotărârilor preliminare pentru instanțele naționale nu creează un obstacol în calea unei noi sesizări a Curții de către instanța națională destinată a hotărârii respective, în cazul în care respectiva instanță consideră acest lucru necesar în vederea soluționării litigiului din acțiunea principală. O asemenea cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare poate fi justificată în cazul în care instanța națională întâmpină dificultăți de înțelegere sau de aplicare a hotărârii, atunci când îi adresează Curții o nouă întrebare de drept sau dacă îi prezintă acesteia noi elemente de evaluare care pot determina Curtea să răspundă diferit la o întrebare deja soluționată (a se vedea, cel mai recent, Hotărârea din 5 martie 1986, Wünsche, 69/85, Rec. p. 947 și următoarele) (pct. 12).

13.3.1 INIȚIATIVA DEPUNERII UNEI SOLICITĂRI

Inițiativa înaintării unei solicitări o pot avea părțile, inclusiv intervenienții, care pot propune instanței de judecată întrebările preliminare sau pot sugera problema de drept comunitar apărută. În această situație, instanța națională este suverană în aprecierea trimiterii întrebării preliminare.

Instanța de judecată, din oficiu, poate sesiza CJCE cu întrebarea preliminară (singura întrebare preliminară din România, cauza *Jipa*, a fost ridicată din oficiu).

Instanța de judecată redactează documentele de trimitere a întrebării preliminare, cele mai importante fiind rezumatul cauzei și întrebările propriu-zise.

CJCE hotărăște cu privire la caracterul de „instanță” în sensul articolului 234 al organului jurisdicțional care face trimiterea.

În definirea „instanței” CJCE a avut în vedere *originea legală a autorității respective, permanența acesteia, caracterul obligatoriu al hotărârilor pronunțate, contradictorialitatea procedurii, aplicarea normelor de drept în soluționarea cauzei precum și independența acesteia.*

În temeiul criteriilor de mai sus, Curtea a recunoscut calitatea de organ jurisdicțional care poate solicita pronunțarea unei hotărâri preliminare, următoarelor autorități:

- Comisia federală de supraveghere a achizițiilor publice din Germania (CJCE, 17.09.1997, Dorsch, C-54/9, p. 23-38.);
- Comisia de contestații a numirilor în învățământul superior din Suedia competentă în materia contestațiilor împotriva deciziilor referitoare la angajarea în universități și școli superioare (CJCE, 6 iulie 2000, Abrahamsson & Andresson, C- 407/98, p. 29-30.);
- „Immigration Adjudicator”, autoritate competentă în materia litigiilor privind intrarea și sejurul cetățenilor străini pe teritoriul Angliei (CJCE, 2 martie 1999, Eddine El-Yasni, C- 416/96, p. 17-22.);
- Tribunalul Economico-Administrativ Regional din Catalonia competent în materia plângerilor economico-administrative (CJCE, 21 martie 2000, Gabalfria, C-110/98-C-147/98.);
- Comisia de contestații în domeniul medicinei constituită de către un organism profesional (Asociația Regală olandeză pentru practicarea medicinei) (CJCE, 6 oct. 1981, Beoekmeulen, C-246/80, p. 17);
- Comisia de contestații în materia asigurărilor obligatorii împotriva maladiilor și invalidității din Belgia (CJCE, 1 dec. 1970, Union nationale des mutualités socialistes /La Marca, C - 32/70, Rec. 1970, p. 987);

- Consiliul de Stat din Italia, atunci când emite un aviz, în cadrul unei proceduri administrative, ce reprezintă proiectul deciziei ce urmează a fi ulterior dispusă de către autoritatea competentă (CJCE, 16 oct. 1997, Garofalo, C - 69/96, C - 79/96, p. 19, cu referire la avizul emis de către Consiglio di Stato Italiano, în cadrul procedurii recursului extraordinar privind anularea unui act administrativ).

Instanțele ale căror hotărâri nu sunt supuse vreunei căi de atac în dreptul intern sunt obligate să trimită întrebările preliminare.

13.3.2 INTERPRETAREA LEGISLAȚIEI UE

Interpretarea Tratatului (articolul 234 alineatul (1) litera (a))

Hotărâri istorice ale CJCE privind efectul direct și supremația dreptului comunitar au fost pronunțate având ca bază articolul 234 alineatul (1) litera (a).

CJCE nu hotărăște în mod direct asupra validității dreptului național.

Prin „tratat” se înțelege atât TCE cât și tratatele modificatoare sau protocoalele (care au regimul juridic al tratatelor). De exemplu sunt considerate „tratate” în sensul acestei dispoziții a dreptului european:

- Protocolul privind privilegiile și imunitățile Comunităților Europene din 8 aprilie 1965, intrat în vigoare în august 1967; sau
- Decizia din 21 aprilie 1970 privind resursele proprii, intrată în vigoare la 1 ianuarie 1971.

Interpretarea statutelor organismelor înființate printr-un act al Consiliului

Într-o cauză⁶ CJCE a arătat că „în cazul în care dreptul comunitar devine aplicabil în baza dispozițiilor din dreptul național, numai judecătorul național este cel care poate aprecia necesitatea aplicării dreptului comunitar. Dacă acesta consideră că este oportună aplicarea unei dispoziții comunitare la situația internă care stă la baza litigiului ce i-a fost dedus, judecătorul național poate sesiza Curtea cu o întrebare prealabilă în condițiile prevăzute la art. 177. Cu toate acestea, competența Curții este limitată numai la interpretarea dreptului comunitar. Curtea nu poate ține cont de economia generală a dispozițiilor din dreptul intern care au făcut posibilă aplicarea dreptului comunitar”

6. C-297/88, Dzodzi -v- Belgia, hotărârea din 18.10.1990, ECR 1990, p.I-3763.

13.3.3 STABILIREA VALIDITĂȚII NORMELOR CE/UE

Validitatea și interpretarea actelor adoptate de instituțiile Comunității (articolul 234 alineatul (1) litera (b))

JURISPRUDENȚĂ

CJCE, Foto-Frost, 314/85, hotărârea din 22 oct. 1987, Rec. 1987, p. 4199.

Chiar dacă articolul 177 conferă posibilitatea instanțelor naționale ale căror hotărâri pot face obiectul unei căi de atac în dreptul intern să adreseze Curții întrebări preliminare privind interpretarea sau validitatea unor acte, acesta nu clarifică aspectul competenței acestor instanțe de a constata ele însele lipsa de validitate a unor acte ale instituțiilor comunitare. (pct. 13)

Aceste instanțe pot să analizeze validitatea unui act comunitar și, în cazul în care consideră nefondate motivele privind lipsa de validitate invocate de părți, pot să respingă aceste motive, concluzionând că actul în cauză este pe deplin valid. Printr-o asemenea acțiune, instanțele nu contestă existența actului comunitar. (pct. 14)

Pe de altă parte, aceste instanțe nu au competența de a declara actele adoptate de instituțiile comunitare ca fiind lipsite de validitate. Astfel cum s-a subliniat în Hotărârea din 13 mai 1981 (International Chemical Corporation, 66/80, Cul. p. 1191), competențele recunoscute Curții în temeiul articolului 177 vizează în principal asigurarea aplicării uniforme a dreptului comunitar de către instanțele naționale. Aceasta cerință de uniformitate este absolut necesară atunci când este vorba de validitatea unui act comunitar. Divergențele dintre instanțele statelor membre cu privire la validitatea actelor comunitare ar fi de natură să compromită însăși unitatea ordinii juridice comunitare și ar aduce atingere cerinței fundamentale a securității juridice (pct. 15).

Instanțele naționale pot apela la procedura trimerii preliminare în legătură cu acte neobligatorii, cum ar fi recomandările.

13.3.4 LIBERTATE, SECURITATE ȘI JUSTIȚIE, COOPERARE POLIȚIENEASCĂ ȘI JUDICIARĂ ÎN CAUZE PENALE

Conform Titlului IV al Tratatului CE, Consiliul de Miniștri are competențe în domeniul politicilor de vize, azil, imigrare și alte politici legate de libera circulație a persoanelor, iar conform Titlului VI al Tratatului UE privind

cooperarea polițienească și judiciară în materie penală, are competențe de adoptare a măsurilor legale în vederea stabilirii unui spațiu al UE de libertate, justiție și securitate.

În această privință, Curtea Europeană de Justiție dispune de trei domenii suplimentare de competență, anume în legătură cu pronunțarea hotărârilor preliminare, acțiunile directe privind validitatea și, de asemenea, soluționarea disputelor dintre statele membre UE, precum și a celor între un stat membru UE și Comisia Europeană cu privire la interpretarea și aplicarea diverselor măsuri.

În esență, aceste domenii sunt reglementate de art. 68 al *Tratatului CE* și de art. 35 al *Tratatului UE*, astfel:

“Art. 68

- (1) Art. 234 se aplică prezentului titlu în următoarele circumstanțe și condiții: dacă se pune problema interpretării prezentului Titlu sau a validității actelor instituțiilor Comunității [Europene], în baza prezentului Titlu, într-o cauză pendinte înaintea unei instanțe a unui stat membru împotriva deciziilor căruiua nu există nici un remediu judiciar potrivit legislației naționale, atunci respectiva instanță va solicita Curții [Europene] de Justiție să se pronunțe în această privință, în cazul în care consideră că, pentru a putea lua o hotărâre, este necesară decizia Curții.
- (2) În orice caz, Curtea de Justiție nu va avea competența de a se pronunța cu privire la nicio măsură sau decizie luată în sensul art. 62(1) privind păstrarea legii și a ordinii și protecția securității interne.
- (3) Consiliul, Comisia sau un stat membru poate solicita Curții de Justiție să se pronunțe cu privire la o chestiune de interpretare a acestui Titlu sau al actelor instituțiilor Comunității, bazate pe acest Titlu. Hotărârea pronunțată de Curtea de Justiție cu privire la această solicitare nu se va aplica hotărârilor instanțelor statelor membre care au devenit *res judicata*.”

“Art. 35:

- (1) Curtea de Justiție a Comunităților Europene este competentă, sub rezerva condițiilor definite de prezentul articol, să hotărască, cu titlu preliminar, cu privire la validitatea și interpretarea deciziilor-cadru și a deciziilor, la interpretarea convențiilor stabilite în temeiul prezentului titlu, precum și la validitatea și interpretarea măsurilor de aplicare a acestora.

- (2) Fiecare stat membru poate, printr-o declarație făcută la data semnării Tratatului de la Amsterdam sau la orice dată ulterioară semnării acestuia, să accepte competența Curții de Justiție de a hotărî cu titlu preliminar în condițiile definite la alineatul (1).
- (3) Un stat membru care face o declarație în sensul alineatului (2) precizează:
 - (a) fie că orice instanță judecătorească din statul respectiv, ale cărei hotărâri nu sunt supuse vreunei căi de atac în dreptul intern, poate cere Curții de Justiție să hotărască, cu titlu preliminar, asupra unei chestiuni invocate într-o cauză pendinte pe rolul său și care se referă la validitatea sau la interpretarea unuia dintre actele prevăzute la alineatul (1), în cazul în care aceasta apreciază că o decizie în această privință este necesară pentru a pronunța o hotărâre.
 - (b) fie că orice instanță judecătorească din statul respectiv poate cere Curții de Justiție să hotărască cu titlu preliminar asupra unei chestiuni invocate într-o cauză pendinte pe rolul său și care se referă la validitatea sau la interpretarea unuia dintre actele prevăzute la alineatul (1), în cazul în care aceasta apreciază că o decizie în această privință este necesară pentru a pronunța o hotărâre.
- (4) Oricare stat membru, indiferent dacă a făcut sau nu o declarație în conformitate cu alineatul (2), are dreptul de a prezenta Curții, în scris, memorii sau observații privind cazurile în legătură cu care a fost sesizată în temeiul alineatului (1).
- (5) Curtea de Justiție nu are competența să verifice legalitatea sau proporționalitatea operațiunilor desfășurate de poliție sau de alte servicii de aplicare a legii într-un stat membru și nici să decidă în legătură cu exercitarea responsabilităților care le revin statelor membre în vederea menținerii ordinii publice și a apărării securității interne.
- (6) Curtea de Justiție are competența de a controla legalitatea deciziilor-cadru și a deciziilor în cazul în care un stat membru sau Comisia formulează o acțiune pentru motive de necompetență, de încălcare a unor norme fundamentale de procedură, de încălcare a prezentului tratat sau a oricărei norme de drept privind aplicarea acestuia sau de abuz de putere. Acțiunile prevăzute de prezentul alineat trebuie formulate în termen de două luni de la publicarea actului.

(7) Curtea de Justiție are competența să hotărască în legătură cu orice diferend între statele membre privind interpretarea sau aplicarea actelor adoptate în conformitate cu articolul 34 alineatul (2), în cazul în care diferendul respectiv nu a putut fi rezolvat în cadrul Consiliului în termen de șase luni de la sesizarea acestuia de către unul din statele membre. Curtea are de asemenea competența de a hotărî în orice diferend dintre statele membre și Comisie privind interpretarea sau aplicarea convențiilor încheiate în temeiul articolului 34 alineatul (2) litera (d).”

Există prevăzută, de asemenea, o procedură specială urgentă astfel încât cauzele privind domeniile de mai sus să poată fi analizate urgent conform art. 104b al Regulamentului de Procedură al Curții Europene de Justiție. Această procedură specială va fi solicitată doar atunci când este absolut necesar ca pronunțarea Curții cu privire la trimitere să aibă loc cât mai rapid cu putință. De exemplu, o instanță națională poate lua în considerare înaintarea unei solicitări pentru aplicarea procedurii urgente în cazul unei persoane deținute sau lipsite de libertate, atunci când răspunsul la solicitarea înaintată este hotărâtoare pentru evaluarea situației juridice a persoanei respective⁷.

Trebuie remarcat faptul că, în conformitate cu Declarația nr. 10 a Tratatului de la Amsterdam, dacă un stat membru UE optează pentru aplicarea art. 35 (3) lit. (a) (prin care doar înaltele curți și tribunalele sunt autorizate să facă o trimitere pentru o hotărâre preliminară), respectivul stat membru UE poate impune acestor înalte curți și tribunale obligația de a înainta o cauză pentru pronunțarea unei hotărâri preliminare.

Trebuie remarcat faptul că România (încă) nu a acceptat jurisdicția Curții Europene de Justiție în privința pronunțării hotărârilor preliminare, conform dispozițiilor art. 35 (1).

De asemenea, trebuie precizat și faptul că, în conformitate cu Tratatul de la Lisabona, art. 68 al Tratatului CE și art. 35 al Tratatului UE sunt abrogate. Astfel, instanțele naționale „ale căror hotărâri nu mai pot fi atacate cu nici o acțiune potrivit legislației naționale” (hotărârile instanțelor de ultim grad) vor fi obligate să înainteze o trimitere preliminară Curții Europene privind cooperarea polițienească și judiciară. În fine, mai trebuie subliniat și faptul că art 240b din Tratatul de Lisabona prevede:

“În exercitarea atribuțiilor sale privind dispozițiile părții a treia a titlului V capitolele 4 și 5, referitoare la spațiul de libertate, securitate și justiție, Curtea de Justiție a Uniunii Europene nu este competentă să verifice

7. A se vedea, de exemplu, Rinau, Hotărârea din 11 iulie 2008 a Curții Europene de Justiție, Cauza C-195/08 PPU.

legalitatea sau proporționalitatea operațiunilor efectuate de poliție sau de alte servicii de aplicare a legii într-un stat membru și nici să hotărască cu privire la exercitarea responsabilităților care le revin statelor membre în vederea menținerii ordinii publice și a apărării securității interne.”

Astfel, se păstrează restricția asupra competenței Curții prevăzută în prezent de art. 35(5) al Tratatului Uniunii Europene.

Prin urmare, Tratatul de la Lisabona păstrează cooperarea judiciară și cooperarea în materie penală și polițienească în cadrul general al controlului judiciar.

13.3.5 PROCEDURĂ

Procedura pentru pronunțarea unei hotărâri preliminare este următoarea:

- **Întocmirea trimiterii** – Instanța națională a statului membru face trimiterea către Curtea Europeană de Justiție, fie la solicitarea părților înaintea instanței naționale, fie de către instanța națională, din oficiu. Procedurile înaintea instanței naționale sunt suspendate (de către instanța națională);
- **Depunerea trimiterii** – Trimiterea este depusă la Grefa Curții Europene de Justiție. Toate comunicările părților cu Curtea Europeană pe parcursul procedurilor sunt efectuate prin intermediul Grefei. Grefa va solicita instanței naționale să trimită întregul dosar la Grefă;
- **Repartizarea** – Dacă trimiterea respectă formalitățile Curții Europene de Justiție, cauza este apoi repartizată unei camere a Curții, unui judecător-raportor și unui avocat general, Grefa informând părțile la procedura principală în această privință. Un scurt sumar al cauzei este publicat la câteva luni după aceea în Jurnalul Oficial al UE;
- **Concluzii scrise** – Părțile la procedura principală pot depune concluzii scrise adresate Curții Europene de Justiție – trebuie subliniat că părțile au o singură ocazie de a înainta înaintea concluzii scrise. Există cerințe speciale impuse de Curte cu privire la forma și fondul concluziilor scrise. Statele membre ale UE (care sunt toate automat informate cu privire la trimitere) și instituțiile UE relevante (care de asemenea sunt informate dacă legislația în cauză a fost adoptată de acestea) au dreptul de a depune concluzii în termen de două luni de la notificarea lor oficială de către Curte cu privire la trimitere. Alte persoane nu pot depune concluzii și nu pot interveni în cauză (decât dacă sunt părți care au intervenit înaintea instanței

naționale). Trebuie subliniat faptul că nu există un mecanism de răspuns în scris la concluziile depuse de diferitele părți, întrucât procedura nu constituie o dispută între acestea, însă părțile la audierea orală pot prezenta contraargumente dacă doresc acest lucru;

- Procedura internă a Curții Europene de Justiție – Judecătorul-raportor pregătește un raport preliminar în cauză, raport cu caracter confidențial și care nu se află la dispoziția părților, în care se examinează atât aspectele procedurale, cât și cele de fond. Trebuie remarcat că rareori Curtea prescrie așa-numitele „măsurile de anchetă” în trimiterile preliminare, instanța națională fiind cea responsabilă cu efectuarea constatărilor de fapt și tragerea concluziilor în baza acestora;
- Notificarea cu privire la ședință – Presupunând că părțile doresc să participe la procedura orală, se stabilește data ședinței iar raportul de ședință (un sumar al susținerilor părților în vederea comentariilor din partea părților, sumar făcut public în ziua ședinței) este transmis tuturor părților din cauză. Părțile care nu au formulat concluzii scrise au dreptul să ia parte la ședință – părțile trebuie să fie notificate cu cel puțin trei săptămâni înainte de data ședinței;
- Ședința – ședința se desfășoară (în public) înaintea judecătorilor (al căror număr depinde de complexitatea cauzei și de eventuala solicitare a statelor membre privind o sesiune în plen) și a avocatului general. În mod normal, ședința este scurtă (susținerile orale sunt limitate în timp iar întrebările judecătorilor și ale avocatului general sunt de obicei limitate), iar dacă nu sunt implicate multe părți iar materia nu este complexă, ședința de judecată durează câteva ore;
- Concluziile – concluziile (scrise) ale avocatului general, care nu au caracter obligatoriu asupra (judecătorilor) Curții Europene, sunt deseori urmate. Părțile nu au ocazia de a răspunde acestor concluzii;
- Hotărârea (scrisă) a Curții are caracter obligatoriu pentru instanțele naționale și nu se află sub rezerva recursului. Asupra cheltuielilor de judecată nu decide Curtea Europeană, ci instanța națională.

13.3.6 PREGĂTIREA CAUZEI PENTRU PRONUȚAREA HOTĂRĂRII PRELIMINARE

Condițiile pe care trebuie să le îndeplinească o cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare sunt prezentate în **NOTA INFORMATIVĂ**

cu privire la formularea cererilor pentru pronunțarea unei hotărâri preliminare de către organele jurisdicționale naționale (JO C 143, 11.06.2005, p. 1):

- să cuprindă o expunere succintă a obiectului litigiului, precum și a faptelor pertinente, astfel cum au fost constatate, sau, cel puțin, să prezinte ipotezele de fapt pe care se grefează întrebările formulate;
- să redea conținutul dispozițiilor de drept intern susceptibile de a fi aplicate în cauză și să identifice, dacă este cazul, jurisprudența națională pertinentă, indicând de fiecare dată elementele de identificare exacte (de exemplu, pagina Monitorului Oficial sau a unei anumite culegeri de jurisprudență și, eventual, referințe la site-uri internet);
- să identifice cu suficientă precizie dispozițiile de drept comunitar relevante în speță;
- să explice motivele care au determinat jurisdicția națională să formuleze întrebările privind interpretarea sau validitatea anumitor dispoziții comunitare, precum și legătura dintre aceste dispoziții și legislația națională aplicabilă litigiului principal;
- să conțină, dacă este cazul, un rezumat al argumentelor esențiale ale părților.

13.3.7 CE ESTE DE FĂCUT ATUNCI CÂND CAUZA REVINE LA INSTANȚA NAȚIONALĂ

După ce CJCE se pronunță și răspunsul este transmis instanței naționale, instanța ia măsuri pentru repunerea pe rol a dosarului, cu citarea părților.

Nu trebuie comunicată hotărârea pentru că nu curge o cale de atac împotriva acesteia, considerându-se că este suficientă o mențiune în citație că s-a depus la dosarul cauzei răspunsul la întrebarea preliminară.

Instanța națională, în funcție de tipul de răspuns, și având în vedere etapa procesuală poate rămâne în pronunțare sau poate continua judecata, prin administrarea probelor etc.

Sesizarea CJCE se poate face fie printr-o sentință/decizie, fie printr-o încheiere. În general, formularea unei acțiuni în pronunțarea unei hotărâri preliminare, ca și incident procedural, are ca **efect suspendarea judecării cauzei**, cu posibilitatea luării unor măsuri având un caracter urgent. De asemenea, s-a stabilit că judecarea cauzei poate continua sub aspectele a căror soluționare nu depind de hotărârea cerută CJCE,

cu posibilitatea pronunțării unei hotărâri parțiale. Este cazul Olandei, Greciei, Franței, Luxemburgului, Danemarcei. În Suedia și Finlanda, o asemenea posibilitate este exclusă în fața jurisdicțiilor administrative. În Anglia și Țara Galilor s-a statuat că sesizarea CJCE nu poate atrage de drept suspendarea cauzei, ci aceasta rămâne la aprecierea judecătorului fondului⁸.

14. METODE DE INTERPRETARE

Teoria actului clar a fost formulată (1964) de către Consiliul de Stat francez:

“o instanța națională ale cărei hotărâri nu sunt susceptibile de a fi supuse unei căi de atac în dreptul intern [...] nu este obligată să suspende judecata într-o cauză cu care este investită și să investească CJCE [...] decât în cazul în care există o îndoială privind sensul sau aplicarea uneia sau mai multor prevederi din tratat, aplicabile litigiului și de această dificultate depinde soluția cauzei”⁹.

Articolul 234 conferă Curții competența de a interpreta Tratatul, dar nu o imputernicește în mod expres să aplice Tratatul la faptele dintr-o cauză anume (a se vedea și cauza Jipa, C-33/07).

În unele cauze CJCE a transmis un răspuns foarte determinat cu privire la interpretarea unui act comunitar, iar instanța națională a „executat” hotărârea CJCE.¹⁰ Limita dintre interpretare și aplicare a fost estompată de CJCE.

Trăsăturile (efectelor) hotărârii preliminare:

- produce efecte în cauza în care s-a pronunțat dar și în cauze asemănătoare;

- CJCE consideră jurisprudența sursă de drept, ceea ce dezechilibrează dialogul dintre instanța națională și cea comunitară;

8. *Rapport general sur le theme du colloque “Le renvoi préjudiciel à la Cour de Justice des Communautés Européennes”, în XVIIIe colloque de l’Association des Conseils d’État et des juridictions administratives suprêmes de l’Union Européenne* a.i.s.b.l., Helsinki 20-21.5.2002

9. Conseil d’Etat de la Republique Francaise, decizia din 19 iunie 1964, Societe des petroles Shell-Berre și alții; decizia din 1 martie 1968, Syndicat general des fabricants de semoule de France, www.conseil-etat.fr.

10. Cauza Marleasing, C-106/89, hotărârea din 13 noiembrie 1990, ECR 1990 Page I-04135; P. Craig, G.de Burca, *Dreptul Uniunii Europene. Comentarii, jurisprudență și doctrină*, Ed. A IV-a, Editura Hamangiu, 2009.

- există un “caracter obligatoriu pe care îl dobândesc hotărârile preliminare în ce privește instanțele naționale” (Cauza 14/86, 11 iunie 1987, *Pretore di Salo*, Rec. 1987, p. 2545);

- caracterul retroactiv al interpretării:

“interpretarea pe care o dă normelor de drept lămurește și precizează semnificația și întinderea acestei norme, astfel cum aceasta trebuie sau ar fi trebuit să fi fost înțeleasă încă de la momentul intrării sale în vigoare”¹¹.

15. PRECEDENTUL JUDICIAR

JURISPRUDENȚĂ

Cauza 283/81, „CILFIT”, Hotărârea din 6 octombrie 1982,
Rec. 1982, p. 3415)

În acest cadru este necesar să se precizeze sensul comunitar al expresiei „atunci când se adresează o asemenea întrebare”, pentru a stabili în ce condiții o instanță națională ale cărei decizii nu pot face obiectul unei căi de atac în dreptul intern are obligația de a sesiza Curtea de Justiție. (pct. 8)

În această privință trebuie să se sublinieze, în primul rând, că articolul 177 nu constituie o cale de atac deschisă părților într-un litigiu pendinte în fața unei instanțe naționale. Prin urmare, nu este suficient ca o parte să susțină că litigiul ridică o problemă privind interpretarea dreptului comunitar pentru ca instanța națională respectivă să fie obligată să considere că este vorba despre o întrebare adresată în sensul articolului 177. Pe de altă parte, după caz, instanța națională respectivă poate sesiza Curtea de Justiție din proprie inițiativă. (pct. 9)

În al doilea rând, din raportul dintre al doilea și al treilea paragraf ale articolului 177 rezultă că instanțele vizate de al treilea paragraf se bucură de aceeași putere de apreciere ca toate celelalte instanțe naționale pentru a aprecia dacă decizia asupra unui aspect de drept comunitar este necesară pentru a le permite pronunțarea unei hotărâri. Prin urmare, aceste instanțe naționale nu sunt obligate să trimită o întrebare privind interpretarea dreptului comunitar adresată în fața acestora în cazul în care respectiva întrebare nu este relevantă, adică

11. De ex. CJCE, 61/79, *Denkavit Italiana*, hotărârea din 27 martie 1980, ECR 1980, p. 1205.

în cazul în care, indiferent care ar fi răspunsul la acea întrebare, acesta nu ar putea avea nicio influență asupra soluționării litigiului (pct. 10).

Dimpotrivă, în cazul în care instanțele naționale constată că este necesară recurgerea la dreptul comunitar pentru a reuși să soluționeze litigiul cu care au fost sesizate, articolul 177 le impune acestora obligația de a sesiza Curtea de Justiție pentru orice întrebare adresată privind interpretarea. (pct. 11)

Întrebarea adresată de Corte di Cassazione urmărește să afle dacă, în anumite împrejurări, obligația prevăzută la articolul 177 al treilea paragraf ar putea, totuși, să fie supusă unor limite. (pct. 12)

Trebuie amintit în această privință că în hotărârea din 27 martie 1963 (în cauzele conexe 28 - 30/1962, Da Costa, Recueil, p. 75) Curtea a declarat că „deși articolul 177 al treilea paragraf obligă fără nicio restricție instanțele naționale ale căror decizii nu pot face obiectul unei căi de atac în dreptul intern să trimită Curții orice întrebare privind interpretarea adresată în fața acestora, autoritatea interpretării date de Curte în temeiul articolului 177 poate, cu toate acestea, să priveze această obligație de cauza sa și să o golească astfel de conținut; este cazul, în special, atunci când întrebarea adresată este identică din punct de vedere material cu o întrebare care a făcut deja obiectul unei hotărâri preliminare într-o cauză similară”. (pct. 13)

Același efect, în ceea ce privește limitele obligației formulate de articolul 177 al treilea paragraf, poate rezulta dintr-o jurisprudență consacrată a Curții care a rezolvat aspectul de drept respectiv, indiferent de natura procedurilor care au condus la această jurisprudență, chiar în absența unei stricte identități a întrebărilor în litigiu. (pct. 14)

Cu toate acestea, se înțelege că, în toate aceste împrejurări, instanțele naționale, inclusiv cele menționate la articolul 177 al treilea paragraf, au libertatea de a sesiza Curtea în cazul în care acestea consideră acest lucru oportun. (pct.15)

În concluzie, instanțele naționale se pot întemeia pe o hotărâre anterioară chiar dacă nu a rezultat din acealși tip de proceduri și chiar atunci când problemele respective nu erau absolut identice.

16. PRIMA CERERE DE PRONUȚARE A UNEI HOTĂRĂRI PRELIMINARE REFERITOARE LA ROMÂNIA - MINISTERUL ADMINISTRAȚIEI ȘI INTERNELOR - DIRECȚIA GENERALĂ DE PAȘAPOARTE BUCUREȘTI -V- JIPA, CAZ C-33/07

16.1.CONTEXTUL CAUZEI JIPA

La scurt timp de la data aderării României la UE, o instanță judecătorească (Tribunalul Dâmbovița) a adresat CJCE mai multe întrebări ce priveau exercitarea dreptului la liberă circulație de către un cetățean român – devenit cetățean al Uniunii – în raport cu autoritățile propriului stat, în măsura în care acestea din urmă invocau un motiv de ordine publică pentru limitarea exercitării respectivului drept.¹² Litigiul principal și hotărârea în cauza C-33/07,¹³ *Jipa*, prezintă interes din mai multe privințe.

JURISPRUDENȚĂ Cauza Jipa, C-33/07

DI. Jipa a părăsit România la 10 septembrie 2006 pentru a se deplasa în Belgia. La 26 noiembrie 2006, acesta a fost returnat în România de către autoritățile belgiene, în temeiul acordului de readmisie, deoarece se afla în situație de „ședere ilegală”.

La 11 ianuarie 2007, ministerul a solicitat instanței de trimitere dispunerea unei măsuri prin care să i se restrângă domnului Jipa dreptul de liberă circulație în Belgia. Instanța de trimitere arată în decizia de trimitere că ministerul nu a precizat în ce consta „șederea ilegală” care a determinat readmisia domnului Jipa.

(...)

Instanța de trimitere consideră, între altele, că dispozițiile de drept național, în special articolele 38 și 39 din Legea nr. 248/2005 și Hotărârea Guvernului nr. 825/1995, sunt contrare articolului 18 CE și articolului

12. Paragraful 16 reia în cea mai mare parte din articolul: Daniel-Mihail Șandru, Mihai Banu, *Cauza C-33/07, Jipa – prima acțiune preliminară a unei instanțe românești la Curtea de Justiție a Comunităților Europene*, RRDC, nr. 6/2008.

13. Un „Dosar” cu lucrările conferinței „*Cauza Jipa. Cetățenie a Uniunii Europene și dreptul la liberă circulație și ședere în context românesc*”, organizată de Centrul de Studii de Drept European (CSDE) al Institutului de Cercetări Juridice din cadrul Academiei Române (12.11.2008) a fost publicat în *Revista Română de Drept Comunitar*, nr. 6/2008.

27 din Directiva 2004/38. Prin Decizia din 17 ianuarie 2007, Tribunalul Dâmbovița a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Articolul [18 CE] [...] trebuie interpretat în sensul că se opune ca legislația României (și anume articolele 38 și 39 din Legea nr. 248/2005 privind regimul liberei circulații a cetățenilor români în străinătate) să împiedice exercitarea dreptului la liberă circulație a persoanelor?

2) a) Dispozițiile articolelor 38 și 39 din Legea nr. 248/2005 [...], care împiedică o persoană (cetățean român și în prezent cetățean al Uniunii Europene) să circule liber într-un alt stat (în speță membru al Uniunii Europene), constituie un obstacol în calea liberei circulații a persoanelor, libertate consacrată la articolul 18 CE?

b) Un stat membru al Uniunii Europene (în speță România) poate dispune limitarea exercitării liberei circulații a cetățenilor pe teritoriul altui stat membru?

3) a) Termenul «ședere ilegală» în sensul Hotărârii Guvernului nr. 825/1995 pentru aprobarea Acordului dintre Guvernul României, pe de o parte, și Guvernele Regatului Belgiei, Marelui Ducat de Luxemburg și Regatului Țărilor de Jos, pe de altă parte, privind readmisia persoanelor aflate în situație ilegală (în temeiul căreia s-a dispus readmisia pârâtului aflat în situația de «ședere ilegală») se circumscrie motivului de «ordine publică» sau de «siguranță publică» prevăzut la articolul 27 din Directiva 2004/38/CE, pentru a se putea dispune restrângerea libertății de circulație a unei astfel de persoane ?

b) În situația în care răspunsul la întrebarea precedentă este afirmativ, dispozițiile articolului 27 din Directiva 2004/38/CE [...] trebuie interpretate în sensul că statele membre pot restrânge libertatea de circulație și de ședere a cetățenilor Uniunii Europene pentru motive de «ordine publică» și de «siguranță publică» în mod automat, fără a se analiza «conduita» persoanei în cauză ?”

În primul rând este pentru prima oară când o instanță românească și-a exercitat competența de a se adresa Curții, utilizând articolul 234 CE. În această privință, astfel cum se arată în contribuția dnei. judecător dr. Carmen Popoiag, prezintă importanță modul în care se realizează în concret această sesizare, precum și efectele de ordin procedural pe care aceasta le implică pentru instanța de trimitere.¹⁴ Dna. judecător (la data 14. CJCE, Camera întâi, hotărârea din 10 iulie 2008, cauza C-33/07, *Ministerul Administrației și Internelor - Direcția Generală de Pașapoarte București / Gheorghe Jipa*, nepublicată în culegere.

respectivă, judecător în cadrul Tribunalului Dâmbovița), cea care a decis în speță sesizarea Curții de Justiție, ridică și problema posibilității de aplicare directă de către instanța românească a dreptului comunitar; or, soluția este evident corectă, ținând cont de statutul dreptului comunitar în ordinea juridică națională, dar și, mai precis, de faptul că, încă din 1974, Curtea a stabilit că fostul articol 3 alineatul (1) al Directivei 64/221¹⁵ era susceptibil să producă efecte directe¹⁶, dispoziție ce impunea condiția existenței în mod exclusiv a unei conduite personale a celui în cauză, care afectează ordinea publică, drept temei a limitării exercitării acestui drept la liberă circulație.

În al doilea rând, litigiul în cauza principală servește unei ilustrări ce are relevanță directă pentru dreptul românesc asupra modului în care se pot impune (sau nu) limite dreptului la liberă circulație al cetățenilor români în alte state membre ale Uniunii.

În al treilea rând, se poate afirma că modul de argumentare utilizat de către instanța comunitară, dar și de către avocatul general Mazak în prezenta cauză (în concluziile din 14 februarie 2008), este unul mai puțin întâlnit în prezent, în momente în care CJCE se lansează în interpretări „revoluționare” ale dispozițiilor tratatelor, dar și ale dreptului comunitar derivat pentru a susține caracterul fundamental al libertăților ce constituie piața internă¹⁷. A fost conștientă Curtea de existența unor dificultăți de ordin politic sau practic atunci când a pronunțat această soluție? Nu avem de unde ști și, oricum, o astfel de problemă excede discuției noastre. Totuși, rămâne faptul că pârâțul, returnat fiind în România dintr-un alt stat membru, pentru motiv de „ședere ilegală”, fără însă a fi săvârșit vreo infracțiune pe teritoriul acestui din urmă stat, nu are cum să fie interesat de măsurile autorităților române motivate de prevenție, reducere a imigrației ori de alte considerente de ordin general (sau abstract).

15. Carmen Popoiag, Hotărârea pronunțată în Cauza C-33/07, „Jipa” de către Curtea de Justiție a Comunităților Europene. Aspecte și implicații practice, RRDC, nr. 6/2008.

16. În prezent, dispoziția corespunzătoare aplicabilă este articolul 27 alineatul (2) din Directiva 2004/38.

17. Pct. 13 din considerentele hotărârii în cauza 41/74, van Duyn, ECR 1974, p. 1337.

CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL JÁN MAZÁK

prezentate la 14 februarie 2008 (1)

Cauza C-33/07, Ministerul Administrației și Internelor – Direcția Generală de Pașapoarte București împotriva lui Gheorghe Jipa

*[cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare formulată de
Tribunalul Dâmbovița (România)]*

„1) În circumstanțe precum cele specifice cauzei din acțiunea principală, articolul 18 alineatul (1) CE și articolul 4 din Directiva 2004/38/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 29 aprilie 2004 privind dreptul la liberă circulație și ședere pe teritoriul statelor membre pentru cetățenii Uniunii și membrii familiilor acestora, de modificare a Regulamentului (CEE) nr. 1612/68 și de abrogare a Directivelor 64/221/CEE, 68/360/CEE, 72/194/CEE, 73/148/CEE, 75/34/CEE, 75/35/CEE, 90/364/CEE, 90/365/CEE și 93/96/CEE se opun unei reglementări naționale precum cea dedusă interpretării în speță, care prevede instituirea de limitări ale dreptului cetățenilor Uniunii de a părăsi propriul stat membru de origine pentru a se deplasa în alt stat membru.

2) Dacă un stat membru nu stabilește în mod specific, în raport cu unul dintre propriii resortisanți, respectând principiul proporționalității și exclusiv în temeiul conduitei persoanei în cauză, că exercitarea de către aceasta a dreptului acordat prin articolul 18 alineatul (1) CE de a părăsi propriul stat membru pentru a se deplasa într-un alt stat membru poate constitui o amenințare reală și suficient de gravă la adresa ordinii publice, care afectează unul dintre interesele fundamentale ale societății, statul membru de origine nu poate impune, pentru motive de «ordine publică» sau de «siguranță publică» în sensul articolului 27 din directiva menționată, limitări ale libertății de circulație a persoanei respective.

3) Neexaminarea de către un stat membru a conduitei unei persoane atunci când limitează, pentru motive de ordine publică sau de siguranță publică, dreptul de liberă circulație și de ședere al acestei persoane pe teritoriul unui alt stat membru înlătură validitatea oricărei justificări a limitării în cauză.”

În sfârșit, o altă problemă fundamentală pe care o ridică cele trei momente invocate mai sus privește tocmai modul în care instanțele judecătorești din România asigură un control jurisdicțional asupra modului în care se exercită prerogativele de apreciere ale autorităților

publice în raport cu excepția de ordine publică. Directiva 2004/38 conține o serie de garanții procedurale destinate apărării cetățeanului Uniunii; or, în acțiunea împotriva pârâtului, instanța sesizată a materializat aceste garanții. În plus, și Curtea de Justiție s-a referit la imposibilitatea impunerii unilaterale de către un stat membru a unor excepții motivate de ordinea publică ori de siguranța publică, fără controlul instituțiilor Comunității, adică al instanței¹⁸. Or, în speță, precum vom preciza și mai jos (secțiunea 16.4, *infra*), controlul instanței comunitare asupra excepției a fost unul (deliberat) limitat.

16.2. CÂTEVA APRECIERI ASUPRA CIRCUMSTANȚELOR DE FAPT ȘI DE DREPT ALE LITIGIULUI PRINCIPAL

În temeiul Acordului de readmisie încheiat în România și statele Benelux, Dl. Jipa a fost returnat în România, pe motiv de „ședere ilegală” în Belgia. Trebuie observat modul în care instanța de trimitere a stabilit necesitatea de a se stabili semnificația acestei noțiuni, în sensul posibilității de avansare a acesteia ca motiv de ordine publică ori siguranță națională, și, practic, acest aspect este central litigiului de față. Această persoană a devenit cetățean al Uniunii¹⁹; autoritatea publică (Direcția generală de pașapoarte-București) a sesizat instanța judecătorească pentru ca aceasta să dispună o măsură de interdicere a călătoriei în Belgia a pârâtului, pentru o perioadă de până la trei ani, susținând existența unui motiv de ordine publică ce ar determina o astfel de restricție, motiv determinat de șederea ilegală în statul gazdă. Or, sunt problematice mai multe aspecte: dacă directiva impune (la articolul 27) luarea în considerare a conduitei personale, interzicând, totodată, în mod expres posibilitatea adoptării unor măsuri de restrângere a dreptului la liberă circulație pentru ipoteza existenței unei condamnări penale anterioare, dar și a posibilității de expulzare (automate) pentru cazul unor resurse insuficiente (cf. articolul 14)²⁰, unei persoane precum pârâtul nu i s-ar putea impune, în temeiul aceleiași directive îndeplinirea unor formalități speciale pentru părăsirea teritoriului național (articolul 4 alineatul (1) din directivă). Cunoaștem că îndeplăntarea de pe teritoriul statului gazdă a avut loc în interiorul termenului de trei luni impus prin articolul 6 alineatul (1) din directivă; de asemenea, precum am precizat deja, pârâtul nu a comis vreo infracțiune pe acel teritoriu.

18. În privința liberei circulații a persoanelor, a se vedea, de exemplu, hotărârea în cauza C-127/08, *Metock*, nepublicată încă în Culegere.

19. Cf. pct. 23 din considerentele hotărârii în cauza *Jipa*.

20. Argumentul se regăsește și la pct. 25 din concluziile avocatului general, reprezentând susținerea Comisiei.

16.3. ELEMENTE DE EXTRANEITATE ÎN SPEȚĂ

În mod evident, în litigiu nu se putea ajunge la o soluție contrară, în care s-ar fi susținut că toate elementele litigiului sunt de resortul unui stat membru (constituind, așadar, o situație pur internă)²¹; într-o atare ipoteză, dreptul comunitar nu are incidență, iar d-lui. Jipa nu i s-ar fi aplicat dispozițiile articolului 18 CE, precum și întregul sistem normativ aferent. Și totuși, care sunt elementele de extraneitate? În primul rând, pârâtul își exercitase anterior un drept de circulație, e drept nu în calitate de cetățean al Uniunii; cu toate acestea, litigiul survenind ulterior datei de 1 ianuarie 2007, motivul ordinii publice invocat de către autorități privea în mod evident circumstanțe în legătură cu șederea sa ilegală într-un alt stat membru. În al doilea rând, și mai important chiar, pârâtul era pus în situația de a exercita dreptul său la liberă circulație, acum în calitate de cetățean al Uniunii, împotriva statului său de origine, situație ce se încadrează în practica instanței comunitare. Cu toate acestea, incidența unor astfel de situații, precum cea în speță, este mult mai rară, prin puterea hazardului, față de refuzul împotriva unui cetățean al unui stat membru de a-i permite intrarea pe teritoriul unui alt stat membru, de o interdicție în acest sens ori de expulzarea de pe teritoriul național a unui cetățean străin. Or, cum s-ar putea imagina o soluție contrară, în care împotriva refuzului de a i se permite părăsirea teritoriului național unui cetățean român, s-ar ajunge la concluzia că toate elementele de fapt incidente în speță, privind situația dintr-un stat membru, nu ar putea conduce la aplicarea unei libertăți fundamentale a tratatului?²²

16.4. CARACTER CONTRADICTORIU SAU IMPRECIS ÎN CONSIDERENȚELE HOTĂRĂRII ÎN CAUZA JIPA?

Un alt aspect semnificativ al hotărârii, pe care l-am amintit deja, privește modul de redactare al hotărârii; precizam că o astfel de

21. Articolul 27, la alineatul (1) precizează și faptul că motive de ordine publică ori siguranță publică nu pot fi invocate de către un stat împotriva unui cetățean în scopuri economice. Pentru o hotărâre recentă, a se vedea hotărârea în cauza C-398/06, Comisia -v- Olanda, nepublicată încă în Culegere, acolo unde s-a făcut referire la caracterul net disproporționat al condiției de a proba, de către resortisanții ai UE ori ai SEE, inactivi din punct de vedere economic ori pensionați, faptul că dispun de resurse durabile, în vederea obținerii titlului de ședere în statul pârât (pct. 29 și 31).

22. Hotărârea în cauza C-403/03, Schempp, ECR 2005, p. I-6421; cf. pct. 20: „cetățenia Uniunii, prevăzută la articolul 17 CE, nu are ca obiectiv extinderea câmpului de aplicare materială a tratatului la situații interne ce nu au nici o legătură cu dreptul comunitar”.

argumentare trimite mai curând la jurisprudența mai veche a Curții, acolo unde recurgerea la aprecieri cu privire la cadrul normativ intern, la practici administrative și la situația de fapt din speță se realizează cu mult mai multă „prudență”. În acea etapă a practicii instanței, deseori se afirma că sistemul instituit prin articolul 234 CE limitează posibilitatea formulării unor astfel de aprecieri²³.

Or, referindu-ne la soluții „revoluționare”, am putea compara, păstrând desigur proporțiile, hotărârea 41/74, van Duyn, cit. supra, cu hotărârea C-413/99, Baumbast²⁴? Pentru că, dacă în cea dintâi Curtea a admis cu ușurință justificarea statului gazdă pentru a refuza accesul pe teritoriul propriu al unui cetățean al altui stat membru, fără o analiză amănunțită a justificării producerii unei inegalități de tratament între cel în cauză și proprii cetățeni ai statului respectiv, ce nu erau supuși unei astfel de interdicții, în cea de-a doua hotărâre, instanța a evidențiat că sursa dreptului la liberă circulație este tocmai principiul tratatului enunțat în articolul 18 CE²⁵.

În considerentele hotărârii Jipa nu se face vreo referire la existența unei inegalități de tratament, ci la un obstacol, aspect evidențiat de altfel și în întrebările adresate Curții de către Tribunalul Dâmbovița. Iarăși, CJCE reamintește pe larg interpretări anterioare ale sale cu privire la prevederile directivei, și trimite, principal, la necesitatea unui examen al proporționalității.

Soluția în speță este „prudentă” și prin aceea că pare a nu acorda un accent aprecierii principiale enunțate în considerentul (23) din preambulul Directivei 2004/38, potrivit căreia expulzarea din motive de ordine publică sau siguranță națională constituie o măsură care poate afecta grav drepturile și libertățile persoanelor conferite prin tratat. O astfel de regulă poate fi aplicată de către instanța comunitară fără probleme în litigii, recurgând la interpretarea teleologică.

Un punct de interes, dar și de relativă noutate în practica instanței comunitare este enunțat la pct. 25 din considerente, în sensul că, de regulă, restrângerea exercitării dreptului la liberă circulație pentru un

23. Cf. pct. 18 din considerentele hotărârii Jipa.

24. Aprecierile în cauza Jipa pot fi comparate cu susțineri ale CJCE realizate într-o altă hotărâre recentă, cea în cauza C-54/07, Firma Feryn NV, nepublicată încă în Culegere, pct. 33-34; în hotărâre, instanța fiind chemată să se pronunțe într-o chestiune sensibilă, concluziile au fost, de asemenea, prudente. În sfârșit, suntem de părere că soluția reținută în cauză este discutabilă. Pentru un alt exemplu în aceeași direcție, a se vedea și hotărârea în cauza C-267/06, Maruko, nepublicată încă în Culegere, pct. 72-73. Această ultimă hotărâre reprezintă o ilustrare a preeminenței considerentelor de ordin juridic național în raport cu principiul (comunitar al) egalității de tratament.

25. ECR 2002, p. I-7091.

cetățean al statului de origine nu se poate întemeia în mod exclusiv pe motive invocate de către alt stat membru, chiar pentru a justifica o măsură de expulzare de pe teritoriul său. Cu alte cuvinte, simpla expulzare dintr-un stat membru nu poate pune în cauză existența unui motiv de ordine publică. Această apreciere decurge și din regulile enunțate în Directiva 2004/38, pe care le-am amintit în secțiunea 16.2, supra.

Curtea pare a complica argumentarea sa; rămâne, totuși, problema modului în care s-ar putea concilia trei aprecieri: pct. 26 și 27 din considerente, respectiv dispozitivul hotărârii.

26. Cu alte cuvinte, într-o situație precum cea din acțiunea principală, împrejurarea că față de un cetățean al Uniunii s-a dispus măsura returnării de pe teritoriul unui alt stat membru unde ședea în mod ilegal nu ar putea fi luată în considerare de statul membru de origine al acestuia pentru a limita dreptul la liberă circulație al cetățeanului respectiv decât în măsura în care conduita acestuia reprezintă o amenințare reală, prezentă și suficient de gravă la adresa unui interes fundamental al societății.

27. Or, situația care a determinat apariția litigiului din acțiunea principală nu pare să răspundă cerințelor amintite la punctele 22-26 din prezenta hotărâre. În special, din dosarul transmis Curții de instanța de trimitere și din observațiile scrise ale guvernului român pare să rezulte că cererea ministerului prin care se urmărește limitarea dreptului de liberă circulație a domnului Jipa are ca unic temei măsura de returnare care s-a dispus față de acesta pe teritoriul Regatului Belgiei, întrucât se afla în situație de „ședere ilegală” în acest stat membru, lipsind orice apreciere specifică a conduitei persoanei în cauză și orice referire la vreo amenințare pe care aceasta ar constitui-o pentru ordinea publică sau pentru siguranța publică. Pe de altă parte, guvernul român precizează în observațiile sale scrise că nici decizia autorităților belgiene care au decis returnarea domnului Jipa nu a fost întemeiată pe motive de ordine publică sau de siguranță publică.

[...]

Pentru aceste motive, Curtea (Camera întâi) declară:

Articolul 18 CE și articolul 27 din Directiva 2004/38/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 29 aprilie 2004 privind dreptul la liberă circulație și ședere pe teritoriul statelor membre pentru cetățenii Uniunii și membrii familiilor acestora de modificare a Regulamentului (CEE) nr. 1612/68 și de abrogare a Directivelor 64/221/CEE, 68/360/CEE, 72/194/CEE, 73/148/CEE, 75/34/CEE, 75/35/CEE, 90/364/CEE, 90/365/CEE și 93/96/CEE nu

se opun unei reglementări naționale care permite restrângerea dreptului unui resortisant al unui stat membru de a se deplasa pe teritoriul unui alt stat membru, în special pentru motivul că a fost returnat anterior din acest stat pentru că se afla acolo în situație de „ședere ilegală”, cu condiția ca, pe de o parte, conduita acestui resortisant să reprezinte o amenințare reală, prezentă și suficient de gravă la adresa unui interes fundamental al societății și, pe de altă parte, măsura restrictivă avută în vedere să fie aptă să garanteze realizarea obiectivului pe care îl urmărește și să nu depășească cadrul a ceea ce este necesar pentru atingerea acestuia. Îi revine instanței de trimitere sarcina să verifice dacă acesta este cazul în cauza cu a cărei soluționare este sesizată.

În primă instanță, Curtea apreciază că returnarea din statul gazdă pentru motiv de ședere ilegală nu poate fi luată în considerare de către statul de origine dacă această situație nu implică conduita personală a celui în cauză, conduită ce trebuie să reprezinte „o amenințare reală, prezentă și suficient de gravă la adresa unui interes fundamental al societății” (pct. 26; subl.ns.); or, în speță, nu este deloc clar în ce măsură pârâtul ar constitui o astfel de amenințare²⁶. În al doilea rând, la punctul imediat următor se face trimitere la unicul temei al returnării, constând în șederea ilegală, “lipsind orice apreciere specifică a conduitei persoanei în cauză și orice referire la vreo amenințare pe care aceasta ar constitui-o pentru ordinea publică sau pentru siguranța publică”; mai mult, aprecierea respectivă este completată astfel: “guvernul român precizează [...] că nici decizia autorităților belgiene care au decis returnarea [...] nu a fost întemeiată pe motive de ordine publică sau de siguranță publică”. Apoi, pct. 28 este destinat reamintirii sarcinii ce revine instanței de trimitere, prin sistemul articolului 234 CE, iar pct. 29 unei recapitulări a regulilor privind recurgerea la proporționalitate. Dispozitivul are următoarea formulare: “*Articolul 18 CE și articolul 27 din Directiva 2004/38/CE [...] nu se opun unei reglementări naționale care permite restrângerea dreptului unui resortisant al unui stat membru de a se deplasa pe teritoriul unui alt stat membru, în special pentru motivul că a fost returnat anterior din acest*

26. Cf. pct. 84 din considerentele hotărârii: „În privința, în special a dreptului de ședere pe teritoriul statelor membre în temeiul articolului 18 alineatul (1) CE, acest drept este conferit în mod direct oricărui cetățean al Uniunii printr-o dispoziție clară și precisă a Tratatului CE. În calitate de resortisant al unui stat membru, și, în consecință, de cetățean al Uniunii, prin urmare, dl. Baumbast are dreptul de a se întemeia pe articolul 18 alineatul (1) CE”. Acest aspect este discutat și de către avocatul general la pct. 31 din concluzii.

stat pentru că se afla acolo în situație de „ședere ilegală”, cu condiția ca, pe de o parte, conduita acestui resortisant să reprezinte o amenințare reală, prezentă și suficient de gravă la adresa unui interes fundamental al societății și, pe de altă parte [...] cu respectarea proporționalității (subl. ns.).

Un aspect interesant ce se poate pune în discuție este compararea soluției CJCE cu concluziile avocatului general; acesta din urmă este mult mai direct în a aprecia compatibilitatea regimului juridic românesc cu dispozițiile dreptului comunitar, ceea ce poate sugera și necesitatea amendării legii²⁷. Cu toate acestea, cadrul normativ este „neutr” din acest punct de vedere, dacă ținem cont de faptul că măsura restrângerii dreptului la liberă circulație pentru o anumită perioadă (3 ani) se dispune de către instanța judecătorească, la cererea autorității administrative. Așadar, nu se dispune în mod automat. În articolul său, dl. dr. Nicolae Dragoș Ploșteanu²⁸ a realizat o discuție interesantă în acest sens; în plus, același autor ridică o problemă interesantă, aceea a posibilității de a se fi recurs, pentru o soluție favorabilă pârâtului în cauză, la sistemul CEDO²⁹. Pe de altă parte, ceea ce ar putea ridica preocupări în viitor este modul în care practica judecătorească a instanțelor naționale ar putea deveni constantă în a admite o astfel de restrângere, fără a analiza în concret existența unor motive de ordine publică.

16.5. HOTĂRÂREA INSTANȚEI NAȚIONALE DUPĂ PRONUNȚAREA HOTĂRÂRII CJCE

Tribunalul Dâmbovița – Secția Civilă Sentința civilă nr. 1241. Ședința publică din 23 iulie 2008

Examinând cererea formulată de reclamantă prin prisma prevederilor legislației naționale și cele declarate de Curtea de Justiție a Comunităților

27. De altfel, guvernul român a susținut că în speță șederea ilegală a pârâtului nu reprezenta o astfel de amenințare; cf. pct. 23 din concluziile avocatului general. La rândul său, Comisia a arătat că nu se poate stabili dacă „șederea ilegală” intră în noțiunile de ordine publică sau siguranță publică – pct. 27 din concluziile avocatului general.

28. Inclusiv din perspectiva articolului 38 litera b) din Legea nr. 248/2005.

29. Nicolae-Dragoș Ploșteanu, Prima cauză soluționată de Curtea de Justiție a Comunităților Europene ca urmare a unei cereri de pronunțare a unei hotărâri preliminare formulată de o instanță din România (cauza Jipa), RRDC, nr. 6/2008

Europene, tribunalul apreciază că solicitarea de restrângere a dreptului pârâtului J.G. la libera circulație, este neîntemeiată.

Se reține că potrivit textelor invocate, reclamanta Direcția Generală de Pașapoarte pretinde restrângerea dreptului la liberă circulație numai pentru simplul fapt al returnării pârâtului J.G. din Belgia, pe motivul „șederii ilegale”, fără să se poată verifica prin probe cel puțin dacă în cauză este vorba de „ședere ilegală” și fără a se reține în sarcina sa încălcarea vreunei alte obligații prevăzută de legislația României sau a Belgiei.

Admițând că pârâtul este responsabil de „ședere ilegală” pe teritoriul Belgiei, tribunalul consideră că acest fapt nu este suficient prin el însuși pentru a se restrânge dreptul la libera circulație a pârâtului, câtă vreme acesta, prin conduita sa, nu a adus atingere în nici un fel ordinii publice, iar prezența sa în Belgia nu reprezenta o amenințare reală, prezentă și suficient de gravă la adresa unui interes fundamental al societății.

În al doilea rând, tribunalul are în vedere că scopul urmărit de legea națională aplicabilă în speța dedusă judecății, acela de a stopa migrația ilegală, nu se poate realiza în circumstanțele date, în raport cu cetățenii care nu se fac culpabili de lezarea ordinii publice pe teritoriul unui stat membru al Uniunii Europene, ci, dimpotrivă, acest scop poate fi atins în ipoteza persoanelor care tulbură ordinea socială prin activitatea pe care o desfășoară și reprezintă în același timp o amenințare reală, prezentă și suficient de gravă la adresa unui interes fundamental al societății.

În fine, în măsura limitării unui drept fundamental al cetățeanului, cum este cel la libera circulație, nu se poate aplica, așa cum rezultă din motivarea cererii de chemare în judecată, pentru considerente care țin de prevenția generală, deoarece nu poate avea temei legal o măsură restrictivă dacă aceasta nu este proporțională conduitei culpabile a unei persoane și care trebuie să prezinte o anumită gravitate, pentru a justifica sancționarea sa.

Față de cele ce preced, tribunalul concluzionează că pârâtului J.G. nu i se poate imputa un comportament ce lezează vreun interes fundamental al societății, acesta nefăcând nimic de natură a aduce atingere valorilor sociale, împrejurare în care se va respinge cererea reclamantatei.

[Sentința nu a fost apelată, rămânând definitivă și irevocabilă.]

17. CAZURI ÎN CARE INSTANȚELE ROMÂNEȘTI AU RESPINS PROCEDURA DE PRONUNȚARE A UNEI HOTĂRÂRI PRELIMINARE

Procedura întrebării preliminare a suscitât un interes în România nu atât din perspectiva cauzelor trimise cât mai ales a cauzelor în care instanțele au respins cereri de trimitere a unei întrebări preliminare.

Instanțele românești au respins mai multe cereri pentru trimiterea unei întrebări preliminare - pentru considerente legate de relevanța întrebării sau pentru că dispozițiile comunitare ar fi suficient de clare (în raport cu speța dedusă judecătii):

„Curtea a respins această cerere întrucât întrebarea formulată nu este pertinentă, iar interpretarea și aplicarea dreptului comunitar este suficient de clară, astfel încât nu lasă nici o posibilitate de îndoială rezonabilă în ceea ce privește modul de soluționare a problemei litigioase.”³⁰

De asemenea, într-o altă cauză soluționată de Înalta Curte de Casație și Justiție,³¹ solicitarea de trimitere a unei întrebări preliminare a fost respinsă pentru motivele enunțate mai jos:

„În cazul în care o asemenea chestiune se invocă într-o cauză pendinte în fața unui organ jurisdicțional ale cărui hotărâri nu sunt supuse vreunei căi de atac în dreptul intern, acest organ jurisdicțional este obligat să sesizeze Curtea de Justiție“.

Analizând relevanța întrebării ce se solicită a fi adresată C.E.J., Înalta Curte reține, în primul rând, care este conținutul dispozițiilor care fac obiectul întrebărilor preliminare. Astfel, potrivit art.41 (1) din Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene – Dreptul la o bună administrare – „Orice persoană are dreptul de a beneficia, în ce privește problemele sale, de un tratament imparțial, echitabil și într-un termen rezonabil din partea instituțiilor, organelor, oficiilor și agențiilor Uniunii”, iar potrivit art.47 (1) – Dreptul la o cale de atac eficientă și la un proces echitabil - „Orice persoană ale cărei drepturi și libertăți garantate de dreptul Uniunii sunt încălcate are dreptul la o cale de atac eficientă în fața unei instanțe judecătorești, în conformitate cu condițiile stabilite de prezentul articol”.

30. În această privință, o cauză interesantă, în care Curtea a fost chemată să se pronunțe, luând în considerare atât acquis-ul Schengen, cât și libera circulație a persoanelor (în speță un resortisant al unui stat terț căruia i-a fost refuzat accesul pe teritoriul statului pârât), inclusiv din perspectiva CEDO – articolul 8), este cauza C-503/03, Comisia -v- Spania, ECR 2006, p. I-1097 Dacă noțiunea de ordine publică nu are aceeași semnificație în temeiul tratatului și a corpusului Schengen, are întâietate cea dintâi realitate juridică: pct. 48-55 din hotărâre.

31. Curtea de Apel Iași, Decizia nr. 139/24.02.2009, nepublicată.

Paragraful 2 al art. 234 T.C.E. stabilește că instanța națională, în fața căreia se cere adresarea unei întrebări preliminare, poate să ceară Curții să se pronunțe numai dacă apreciază că o decizie în această privință îi este necesară pentru a pronunța o hotărâre.

Chiar și instanțele naționale ale căror decizii nu sunt supuse vreunei căi de atac în dreptul intern au libertatea de a evalua relevanța unei cereri pentru întrebare preliminară.

În acest sens, în cauza Cilfit, Curtea de Justiție a stabilit că dacă o parte susține că litigiul impune folosirea procedurii întrebării preliminare pentru interpretarea uniformă a dreptului comunitar nu este suficient pentru ca instanța să fie obligată să considere că se află într-o situație prevăzută de art. 234, iar instanțele ale căror decizii nu pot fi atacate în dreptul intern se bucură de aceeași putere de evaluare cu toate instanțele, ele nu pot fi obligate să folosească procedura hotărârii preliminare dacă aplicarea corectă a dreptului comunitar se poate impune într-un mod atât de evident încât să nu lase loc niciunei îndoieli rezonabile cu privire la modul de soluționare a întrebării puse.

Tot jurisprudența Curții de Justiție a Comunităților Europene a stabilit că instanțele naționale sunt cele în măsură să aprecieze, în funcție de particularitățile fiecărei cauze, atât asupra necesității unei întrebări preliminare în vederea soluționării fondului litigiului, cât și asupra pertinentei întrebărilor adresate Curții.

Având în vedere particularitățile cauzei, Înalta Curte apreciază că întrebările preliminare propuse de parte nu sunt nici pertinente și nici necesare soluționării fondului litigiului.”

Una dintre cele mai interesante hotărâri de respingere ale unei cereri de întrebare preliminară a fost într-o cauză în care ICCJ era insanță de ultim grad, și pe care o redăm în continuare³².

JURISPRUDENȚĂ

ICCJ, Încheierea din 8 noiembrie 2007

La termenul de judecată din 20 septembrie 2007, recurenta-reclamantă S.C. „P” S.A. – București a solicitat Înaltei Curți să transmită Curții Europene de Justiție o întrebare preliminară în temeiul prevederilor art. 234 din Tratatul de instituire a Comunităților Europene, ale art. 23 din Statutul Curții Europene de Justiție și ale art. 103 și următoarele din Regulamentul de procedură al Curții Europene de Justiție, depunând la dosarul cauzei întrebarea preliminară.

32. ICCJ, încheierea din 24 februarie 2009, dosar nr. 2712/3/2006, nepublicată.

În esență, cererea recurentei-reclamante vizează obținerea unei hotărâri preliminare din partea Curții Europene de Justiție (denumită în continuare CEJ) cu privire la interpretarea prevederilor art. 28 și 29 din Tratatul de instituire a Comunităților Europene (denumit în continuare TCE), care instituie interdicția pentru Statele Membre de a impune limitări sau restricții cantitative la import, respectiv la export. Scopul urmărit de recurenta-reclamantă prin obținerea hotărârii preliminare a CEJ este de a stabili dacă dispozițiile din legislația română care reglementează sistemul de stabilire a prețului în materia gazelor sunt compatibile cu prevederile menționate din TCE.

În concret, întrebarea preliminară vizează posibilitatea de interpretare a art.28 și 29 din TCE ca fiind compatibile cu reglementările din legislația națională cuprinse în art.6 alin.(1) și (2) și art.7 alin.(1) din Ordinul nr.102136/2006 prin care se stabilește dreptul consumatorilor de a fi alimentați cu gaze naturale în aceeași structură intern/import a surselor și obligația producătorilor de a disponibiliza la intern întreaga cantitate de gaze realizată. În susținerea cererii, recurenta-reclamantă a depus opinia prof. August Reinisch – șeful Catedrei de drept internațional și relații internaționale a Facultății de Drept a Universității din Viena cu privire la compatibilitatea legislației din România în domeniul prețului gazelor cu normele Comunității Europene în privința liberei circulații a mărfurilor.

Recurenta-reclamantă susține că cererea de adresare a întrebării preliminare este admisibilă, fiind îndeplinite condițiile ce rezidă din prevederile art. 234 din TCE, și anume: existența unui litigiu pendinte pe rolul Înaltei Curți, cererea este motivată, oferă toate informațiile necesare și este pertinentă pentru soluționarea cauzei.

[...]

Urmează a se constata că instanța de față este obligată să sesizeze Curtea de Justiție.

Instanțele judecătorești prevăzute de alin. 3 au însă libertatea de a analiza relevanța întrebării trimise Curții, în soluționarea cauzei aflate pe rol.

Înainte de verificarea pertinentei întrebării, instanța supremă din România are de rezolvat o problemă prealabilă.

Îndoiala instanței a pornit de la faptul că acțiunea dedusă judecății a fost înregistrată pe rolul instanțelor române anterior aderării României la Uniunea Europeană.

Obiectul acțiunii îl constituie anularea unor acte administrative emise anterior datei de 01.01.2007, data aderării.

Verificând jurisprudența Curții de Justiție (izvor de drept), s-a constatat că în cauza Ynos (C-302/04, Ynod KFT C. Janos Varga) s-a pronunțat o hotărâre preliminară pe acest aspect.

Prin hotărârea din 10 ianuarie 2006, Curtea a apreciat că nu are competența să interpreteze Tratatul în condițiile în care faptele sunt anterioare aderării unui stat la Uniunea Europeană.

[...]

În cauza sus-menționată, instanța maghiară a considerat că este necesară adresarea unei întrebări preliminare Curții, întrucât Directiva nr.1993/13/CEE invocată de către părți, fusese transpusă anterior datei aderării la Uniunea Europeană, dar după intrarea în vigoare a Tratatului de asociere dintre Ungaria și Comunitatea Economică Europeană.

Instanța maghiară a adresat trei întrebări preliminare Curții de Justiție.

Primele două întrebări au avut ca obiect interpretarea Directivei nr. 1993/13/CEE.

Prin cea de-a treia chestiune s-a solicitat Curții să răspundă:

„Din punct de vedere al aplicării dreptului, are vreo relevanță faptul că litigiul de fond s-a născut ulterior transpunerii Directivei în dreptul intern, dar anterior aderării Republicii Ungare la Uniunea Europeană?”

Curtea a hotărât că nu are competență de a răspunde la primele două întrebări.

Curtea a stabilit că poate interpreta Directiva numai de la data aderării statului la Uniunea Europeană.

S-a invocat de Curte în motivarea hotărârii din 15 iunie 1999, cauza Andersson și Wakeras-Andersson, C-321/1997, Rec. p. I-1355, paragraful 31.

În speța Andersson, Curtea a considerat că este competentă să interpreteze Tratatul, în privința aplicării în noile state membre, cu începere din momentul aderării, făcând aplicarea principiului neretroactivității dreptului comunitar.

În același sens s-au pronunțat și hotărârile din cauzele Racke (C-98/78, Racke C. Hauptzollamt) și Decker (C-99/78, Weingut Gustav Decker Kg C.Hauptzollamt Landau).

Față de acestea, Înalta Curte de Casație și Justiție a hotărât să nu solicite Curții de la Luxemburg să pronunțe o hotărâre preliminară în temeiul art. 234 din T.C.E.

Analizând incidentul procedural și din perspectiva utilității și pertinentei întrebării preliminare se va constata neîndeplinirea criteriilor.

S-a solicitat a se adresa Curții o întrebare preliminară având următorul conținut:

„Pot fi interpretate dispozițiile din T.C.E. care stabilesc libera circulație a bunurilor (art. 28 -30) în sensul că împiedică aplicarea reglementărilor din legislația națională potrivit cărora: (i) consumatorii beneficiază de alimentarea cu gaze naturale în aceeași structură intern/import a surselor și (ii) producătorii de gaze au obligația de a disponibiliza la intern întreaga cantitate de gaze pe care au obținut-o, inclusiv producția de gaze necesară pentru consumul propriu și al societăților afiliate?”

Legea gazelor nr. 351/2004 transpune în legislația internă prevederile Directivei 2003/55/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 iunie 2003 privind normele comune pentru piața internă în sectorul gazelor naturale și de abrogare a Directivei 98/30/CE (JOCE nr. 176/15.07.2003).

Actele administrative atacate au fost emise în aplicarea Legii gazelor nr. 351/2004.

Directiva 2003/55/CE a avut în vedere prevederile art. 47 alin. 2 din T.C.E. care se referă la libera circulație a serviciilor respective la restricțiile permise sau justificate ale liberei circulații a serviciilor.

Referirea recurente la art. 28 – 30 din T.C.E. și o eventuală hotărâre de interpretare a acestor prevederi de către Curte nu este necesară pentru dezlegarea pricinii de față.

În consecință, se va respinge cererea recurente și se va acorda termen pentru continuarea judecării.

18. INTERPRETAREA LEGISLAȚIEI UE DE CĂTRE CURTEA CONSTITUȚIONALĂ DIN ROMÂNIA

Curtea Constituțională din România a avut prilejul nu numai de a redacta decizii în care este vizibilă confuzia dintre Consiliul Europei și instituțiile comunitare/europene³³ dar să se și pronunțe în cauze, uneori făcând trimitere,³⁴ iar în alte situații interpretând și aplicând dreptul comunitar.

Într-o decizie, la solicitarea autorilor excepției de neconstituționalitate, care argumentau că legea română încalcă dispozițiile unui regulament comunitar, Curtea Constituțională a avut un răspuns care poate fi caracterizat drept interesant:

33. ICCJ, Încheierea din 8 noiembrie 2007, cit. supra.

34. Decizia nr. 568/19 septembrie 2006, publicată în Monitorul Oficial nr. 890/1 noiembrie 2006; Decizia nr. 588 din 19 iunie 2007, publicată în Monitorul Oficial nr. 581/23.08.2007.

„În fine, Curtea constată că textele criticate nu contravin nici Regulamentului nr. 561/2006 al Parlamentului European și al Consiliului Uniunii Europene, invocat de autorii excepției. Dimpotrivă, îi dau substanță, concretizând, în spiritul voinței legiuitorului comunitar, prevederile mai generale cuprinse în acest regulament. Așadar, nimic nu împiedică statul să sancționeze întreprinderea pentru conduita necorespunzătoare a angajatului său, aceasta păstrându-și dreptul de regres împotriva celui care, în mod direct și nemijlocit, este răspunzător.”³⁵

Din interpretarea acestei motivări, am putea considera că instanța constituțională se află într-o dilemă referitoare la alegerea pertinentei trimiterii către reglementarea europeană. Curtea își asumă verificarea raporturilor dintre reglementarea normei juridice interne (pretins neconstituțională) și o normă comunitară – fără ca în această situație să fim în prezența unui subiect special (cum este acela al drepturilor omului).

Într-o recentă decizie a Curții Constituționale,³⁶ se subliniază că opțiunea Curții Constituționale din România este de a apăra drepturile fundamentale ale cetățenilor conform Constituției în detrimentul actelor normative comunitare.

„Legea nr. 298/2008, reglementând obligația furnizorilor de servicii de comunicații electronice destinate publicului sau de rețele publice de comunicații de a reține anumite date generate sau prelucrate în cadrul activității lor, exprimă voința legiuitorului în sensul impunerii unor limite cu privire la exercitarea dreptului la viață intimă, a libertății de exprimare și, în special, a dreptului la corespondență, sub aspectele arătate mai sus. Legea nr. 298/2008 transpune în planul legislației naționale Directiva 2006/24/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 15 martie 2006 privind păstrarea datelor generate sau prelucrate în legătură cu furnizarea serviciilor de comunicații electronice accesibile publicului sau de rețele de comunicații publice și de modificare a Directivei 2002/58/CE. Regimul juridic al unui astfel de act comunitar impune obligativitatea sa pentru statele membre ale Uniunii Europene în privința soluției juridice

35. Decizia Curții Constituționale nr. 308/2006 (publicată în Monitorul Oficial nr. 390/2006): “În ceea ce privește invocarea jurisprudenței Curții de Justiție a Comunităților Europene, Curtea reține că, prin Hotărârea Santex, din 27 februarie 2003, instanța de la Luxemburg a statuat, în legătură cu instituirea unor termene de prescripție pentru unele proceduri referitoare la achiziții publice, că definirea condițiilor în care operează aceste termene ține de ordinea juridică a statelor membre și corespunde, în principiu, exigenței aplicării principiului securității raporturilor juridice.”

36. Decizia nr. 547 din 15.05.2008, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 430 din 09.06.2008.

reglementate, nu și în ceea ce privește modalitățile concrete prin care se ajunge la acest rezultat, statele beneficiind de o marjă largă de apreciere, în scopul adaptării acestora la specificul legislației și realităților naționale.”

Astfel, Curtea a declarat neconstituțională Legea nr. 298/2008 din 18 noiembrie 2008 privind reținerea datelor generate sau prelucrate de furnizorii de servicii de comunicații electronice destinate publicului sau de rețele publice de comunicații, precum și pentru modificarea Legii nr. 506/2004 privind prelucrarea datelor cu caracter personal și protecția vieții private în sectorul comunicațiilor electronice³⁷ care transpunea o directivă³⁸. Decizia Curții Constituționale poate fi criticată, în principiu, sub aspectul netrimiterii unei întrebări preliminare către CJCE, precum și pe fond, cu privire la soluția pronunțată.

37. Decizia nr. 1258/2009, a Curții Constituționale referitoare la excepția de neconstituționalitate a prevederilor Legii nr. 298/2008 privind reținerea datelor generate sau prelucrate de furnizorii de servicii de comunicații electronice destinate publicului sau de rețele publice de comunicații, precum și pentru modificarea Legii nr. 506/2004 privind prelucrarea datelor cu caracter personal și protecția vieții private în sectorul comunicațiilor electronice, Monitorul Oficial nr. 798/23.11.2009.

38. Monitorul Oficial nr. 780 din 21 noiembrie 2008.

E. CURTEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

19. ORGANIZARE ȘI COMPONENTĂ

Curtea Europeană a Drepturilor Omului („Curtea”), cu sediul la Strasbourg (Franța), în structura sa prezentă, a fost înființată prin Protocolul nr. 11, la data 1 noiembrie 1998. Acest amendament a conferit Convenției un caracter judiciar deplin, instituindu-se în mod efectiv o curte de justiție.

Dispozițiile ce guvernează structura și procedura Curții se regăsesc în Secțiunea II a Convenției (art. 19-51) și în capitolele I-V (articolele 2-30) ale Regulamentului de procedură al Curții, al cărui titlu oficial este „Regulamentul Curții”.

Curtea este alcătuită dintr-un număr de judecători egal cu cel al părților la Convenție (în prezent, patruzeci și șapte, dintre care șaptesprezece sunt femei)¹. Judecătorii sunt aleși de Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei, care votează pe baza unei liste formate de trei candidați propuși de Guverne² - în prezent, judecătorul de naționalitate română este dl. Corneliu Bîrsan. Mandatul în cadrul Curții este de șase ani, iar judecătorii pot fi realeși – aspect care va fi modificat prin Protocolul 14 – iar mandatele lor expiră în orice caz la împlinirea vârstei de șaptezeci de ani, însă continuă să judece cauzele cu care au fost deja investiți³.

Judecătorii se întrunesc în cadrul Curții, își exercită mandatul cu titlu individual și nu reprezintă nici un stat, neputându-se implica în activități incompatibile cu principiul independenței, al imparțialității sau al disponibilității impuse de o activitate cu caracter permanent⁴.

„Plenul Curții” are anumite funcții prevăzute în Convenție⁵ - însă nu are un rol judiciar. Plenul alege pe deținătorii anumitor demnități în cadrul Curții, adică pe Președinte, pe cei doi vicepreședinți (care de asemenea prezidează câte o „Secție”) și pe ceilalți trei Președinți de secție. În fiecare caz, mandatul este de trei ani. Plenul Curții mai alege pe grefier și pe grefierul adjunct⁶. Regulamentul Curții este adoptat și amendat de Plenul Curții. De asemenea, Plenul Curții stabilește alcătuirea secțiilor.

Conform Regulamentului Curții⁷, fiecare judecător este alocat unei anumite Secții, a cărei componență prezintă un echilibru din punct de vedere geografic și de gen și care ține cont de diferitele sisteme juridice

1. A se vedea art. 20 din Convenție.

2. A se vedea art. 22 din Convenție.

3. A se vedea art. 23 din Convenție.

4. A se vedea art. 21 din Convenție.

5. A se vedea art. 26 din Convenție.

6. A se vedea art. 26 din Convenție și Regulile 15 și 16 ale Regulamentului Curții

7. A se vedea Regula 25 a Regulamentului Curții.

naționale ale părților la Convenție. Alcătuirea secțiilor este modificată o dată la trei ani.

Marea majoritate a hotărârilor Curții sunt pronunțate de „Camere”. Acestea numără șapte judecători și sunt constituite în cadrul fiecărei Secții. Președintele secției și judecătorul ales pentru fiecare stat se întrunesc în fiecare cauză – dacă cel din urmă nu este membru al Secției, acesta participă ca membru *ex officio* al Camerei. Dacă statul pârât într-o cauză este acela al Președintelui Secției, va prezida vicepreședintele Secției. În fiecare cauză soluționată de o Cameră, ceilalți membri ai Secției care nu sunt membri deplin ai respectivei Camere participă ca membri supleanți⁸. În fiecare Secție, sunt stabilite „Comisiile” de trei judecători pentru perioade de douăsprezece luni. Funcția acestora este de a respinge cererile clar inadmisibile⁹. Protocolul 14 va introduce noi schimbări în ceea ce privește formarea completelor.

“Marea Cameră” a Curții este alcătuită din șaptesprezece judecători, printre care se numără, în calitate de membri *ex officio*, președintele, vicepreședintele și președinții de secții. Marea Cameră soluționează cauze care ridică probleme deosebit de importante privind interpretarea sau aplicarea Convenției, sau un aspect important cu relevanță generală. O Cameră își poate declina competența într-o anumită cauză în favoarea Marii Camere, în orice moment al procedurii înainte de pronunțare, atât timp cât părțile consimt la acest lucru. Dacă într-o cauză a fost pronunțată hotărârea, oricare dintre părți poate ca, într-o perioadă de trei luni, să solicite trimiterea cauzei înaintea Marii Camere. Dacă solicitarea este admisă, întreaga cauză este rejudecată¹⁰.

Președintele Curții are un număr de funcții, în special conducerea și coordonarea activității Curții precum și reprezentarea acesteia¹¹. De asemenea, Președintele poate emite instrucțiuni practice privind desfășurarea la ședință și susținerea pledoariilor ori prezentarea altor documente¹².

Curtea se retrage pentru a delibera iar deliberările sale sunt secrete¹³.

8. Referitor la acest alineat, a se vedea art. 27 din Convenție și Regula 26 a Regulamentului Curții.

9. Referitor la acest alineat, a se vedea art. 27 și 28 din Convenție și Regula 27 a Regulamentului Curții.

10. Referitor la acest alineat, a se vedea art. 27, 30 și 43 din Convenție și Regulile 24, 71, 72 și 73 ale Regulamentului Curții.

11. A se vedea regula 9 a Regulamentului Curții.

12. A se vedea regula 32 a Regulamentului Curții.

13. A se vedea art. 22 din Regulamentul Curții.

Un judecător care a luat parte la soluționarea cauzei are dreptul de a exprima o opinie separată cu privire la cauză, care poate fi o opinie convergentă cu soluția pronunțată sau poate fi o opinie divergentă hotărârii luate¹⁴.

Hotărârile au caracter obligatoriu asupra statului pârât în cauză¹⁵.

Supravegherea executării deciziilor este efectuată de Comitetul de Miniștri¹⁶.

Curtea este asistată de Grefă, ale cărei funcții și organizare sunt prezentate în Regulamentul Curții¹⁷. Funcția principală a Grefei este de a procesa și pregăti cererile introduse la Curte de persoane și de state, iar avocații care lucrează în cadrul Grefei sunt responsabili cu elaborarea deciziilor și a hotărârilor sub supravegherea judecătorului-raportor.

20. COMPETENȚA

Competența Curții cuprinde toate cauzele referitoare la interpretarea și aplicarea Convenției și a protocoalelor acesteia. Dacă există o dispută privind competența Curții într-un anumit aspect, Curtea va decide acest lucru¹⁸.

La solicitarea Comitetului de Miniștri, Curtea poate emite așa-numitele „Avize Consultative” în solicitările privind interpretarea Convenției, deși această competență este limitată ca domeniu de aplicare și este, de fapt, rareori utilizată¹⁹.

21. PROCEDURA

21.1 INTRODUCEREA ACȚIUNII

Orice persoană sau stat parte la Convenție care susține că a fost victima unei încălcări a Convenției poate introduce direct la Curte o solicitare prin care susține încălcarea de către un stat Parte la Convenție a unuia dintre drepturile garantate de Convenție.

Curtea are propriul formular de cerere²⁰ pe care solicitanții trebuie să

14. A se vedea art. 45 din Convenție și art. 74 din Regulamentul Curții.

15. A se vedea art. 46 din Convenție.

16. A se vedea art. 46 din Convenție.

17. A se vedea regulile 15-18 ale Regulamentului Curții.

18. Referitor la acest alineat, a se vedea art. 32 din Convenție.

19. A se vedea art. 47 din Convenție.

20. Formularul de aplicare poate fi găsit (în limba română) la adresa web: <http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Applicants/Apply+to+the+Court/Application+pack/>

Îl utilizeze cu ocazia introducerii acțiunii²¹. Formularul cuprinde și note de îndrumare, printre care o scurtă descriere a regulilor importante privind admisibilitatea – documentul este ușor de folosit. Regulamentul Curții stabilește și formalitățile pe care trebuie să le respecte cererea²². Atât formularul, cât și notele de îndrumare sunt disponibile în limba română.

Deși limbile oficiale ale Curții sunt doar engleza și franceza, cererile pot fi întocmite și depuse în oricare dintre limbile oficiale ale părților la Convenție. Totuși, după declararea admisibilității cererii, trebuie folosită una dintre cele două limbi oficiale ale Curții, exceptând cazul în care Președintele Camerei / Marii Camere autorizează continuarea utilizării limbii în care a fost formulată solicitarea²³.

Solicitanții individuali își pot susține propriile cauze, însă după comunicarea cererii către Guvernul statului pârât, trebuie să aibă reprezentare legală²⁴. Părțile și reprezentanții acestora, consilierii, martorii și experții au imunitate cu privire la declarațiile scrise și documentele întocmite sau înaintate Curții.²⁵

În ceea ce privește cererea, este necesar a fi respectate anumite formalități, atât din punctul de vedere al completării sale cât și cu privire la alte aspecte cum ar fi împuternicirea reprezentanților părții. Așa cum am precizat mai sus, trebuie îndeplinite criteriile privind admisibilitatea, și anume epuizarea tuturor căilor de atac la nivel național (conform regulilor general recunoscute ale dreptului internațional), precum și depunerea cererii în termen de maxim 6 luni de la rămânerea definitivă a hotărârii pronunțate în calea de atac internă – admisibilitatea este abordată în detaliu mai jos la secțiunea 21.4.

După ce Curtea verifică și stabilește respectarea tuturor formalităților din cauză, Grefa Curții va înregistra dosarul și va atribui acestuia un număr de identificare.

Este important ca regulamentul de procedură al Curții să fie consultat, atât înainte de introducerea acțiunii, cât și pe parcursul întregii proceduri. În prezent, acest set de reguli se intitulează „Regulamentul Curții”, care cuprinde și cinci „instrucțiuni practice” referitoare la următoarele aspecte:

21. Solicitățile pot fi simple scrisori inițial, însă de obicei, mai târziu Curtea va cere solicitanților să completeze formularul Curții.

22. A se vedea art. 45, 46 și 47 ale Regulamentului Curții.

23. A se vedea art. 34 al Regulamentului Curții.

24. A se vedea art. 36 al Regulamentului Curții.

25. A se vedea “Acordul European privind Persoanele care participă la procedurile Curții Europene a Drepturilor Omului” din 5 martie 1996, care poate fi accesat la adresa web: <http://www>.

„Cererile privind măsurile provizorii”, „Inițierea procedurilor”, „Solicitările privind reparația echitabilă”, și „Depunerea electronică securizată”²⁶.

De asemenea, trebuie reținut că procedura înaintea Curții este în mare măsură o procedură scrisă, contradictorie și publică (în mod excepțional pot fi admise anonimul și accesul public²⁷). Toate documentele înaintate Grefei Curții de către părți sunt, în principiu, accesibile publicului. Audierile, care sunt desfășurate numai în foarte puține cauze, sunt de asemenea publice, exceptând cazul în care Camera/Marea Cameră decide contrariul datorită unor circumstanțe excepționale.

21.2 CHELTUIELI, ASISTENȚĂ JURIDICĂ ȘI ONORARII

Nici Convenția, nici Regulamentul Curții nu conțin dispoziții privind achitarea de către de reclamant a cheltuielilor guvernului pârât²⁸. Acesta este un aspect semnificativ al sistemului Convenției, reprezentând un factor determinant în luarea deciziei reclamantului de a introduce acțiune sau nu.

Reclamantul poate însă să recupereze cheltuielile legate de judecată de la guvernul pârât fie ca un capăt distinct de cerere, fie dacă aceste costuri sunt acordate de Curte reclamantului care a câștigat, în contextul acordării „reparațiilor echitabile”²⁹.

Doar în câteva dintre statele parte la Convenție posibilitatea asistenței juridice se află la dispoziția reclamanților înainte de a se înfățișa Curții. Totuși, pentru reclamanții care nu au suficiente mijloace, există un mecanism de ajutor judiciar din partea Curții, însă trebuie subliniat că acest ajutor este limitat. De asemenea, mai trebuie subliniat și faptul că ajutorul judiciar poate fi solicitat numai după ce au fost primite observațiile scrise din partea guvernului pârât privind admisibilitatea sau când termenul acordat pentru depunerea acestei întâmpinări a expirat, deci asistența juridică nu se poate aplica nici înainte, și nici în timpul întocmirii acțiunii prin care se susține încălcarea prevederilor Convenției³⁰.

26. Regulamentul Curții și Direcțiile de practică pot fi accesate la adresa web: <http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Basic+Texts/The+Convention+and+additional+protocols/The+European+Convention+on+Human+Rights/>

27. A se vedea regula 47(3) din Regulamentul Curții.

28. Regula 43(4) din Regulamentul Curții prevede că, în cazul respingerii acțiunii, acordarea cheltuielilor de judecată este la latitudinea Curții, însă în practică Curtea nu solicită reclamantului să achite cheltuielile de judecată ale Guvernului.

29. A se vedea art. 41 din Convenție.

30. Pentru toate dispozițiile privind mecanismul de asistență juridică, a se vedea Regulele 91-96 din Regulamentul Curții.

Nici reclamantii, nici Guvernul pârât nu trebuie să plătească Curții nici o taxă judiciară ori onorariu.

21.3 MĂSURI INTERMEDIARE ȘI PROCEDURI ACELERATE

În cauzele urgente, de exemplu, dacă viața reclamantului este în pericol sau dacă există un risc major privind aplicarea de rele tratamente, Curtea poate aplica așa-numitele „Măsuri provizorii”³¹, la solicitarea reclamantului, a oricărei alte părți implicate sau chiar din oficiu.

Curtea, fie prin intermediul unei Camere, fie al unui președinte de secție, va indica părților orice măsuri provizorii care consideră că trebuie adoptate în interesul părților sau al desfășurării adecvate a procedurilor înaintea sa. Aceste măsuri sunt de obicei îndreptate către guvernul pârât, însă acestea pot fi îndreptate și către alte persoane, cum ar fi reclamantul.

Curtea aplică trei criterii în momentul luării în considerare a măsurilor provizorii, și anume: trebuie să existe amenințarea unei vătămări ireparabile, de natură foarte gravă; vătămarea trebuie să fie iminentă și iremediabilă; cauza trebuie să fie pe rolul instanței europene.

Trebuie subliniat că măsurile provizorii sunt rareori solicitate și chiar și mai rar acordate. Atunci când aceste măsuri provizorii sunt acordate, Curtea a decis³² că statele sunt obligate să respecte aceste măsuri, iar nerespectarea lor reprezintă o încălcare a art. 34 al Convenției³³.

Practica generală constă în soluționarea de către Curte a cauzelor în ordinea în care acestea au îndeplinit condițiile pentru a fi examinate, fiind însă posibilă și acordarea de prioritate anumitor cauze³⁴. Mai mult, Curtea poate notifica de urgență Guvernul pârât cu privire la introducerea unei acțiuni împotriva sa³⁵. Această accelerare a judecării cauzelor este discreționară – dacă un reclamant solicită judecarea de urgență, acesta trebuie să indice clar acest lucru și cât mai curând cu putință în decursul procedurii.

31. A se vedea art. 39 din Regulamentul Curții, precum și instrucțiunea practică privind „Cererile privind măsurile provizorii”.

32. A se vedea Mamatkulov și Askarov -v- Turcia, 4.2.05, 4 EHRR 25.

33. Art. 34 privind acțiunile individuale: “Curtea poate primi solicitările de la orice persoană, organizație non-guvernamentală sau grup de persoane care susțin a fi victima încălcării de către una dintre Înaltele Părți Contractante a unuia dintre drepturile prevăzute de Convenție sau de protocoalele acesteia. Înaltele Părți Contractante se angajează să nu împiedice în nici un fel exercitarea efectivă a acestui drept.”

34. A se vedea regula 41 din Regulamentul Curții.

35. A se vedea regula 40 din Regulamentul Curții.

21.4 ADMISIBILITATE

21.4.1 PROCESUL

Acțiunile individuale sunt repartizate de către Președintele Secției unuia dintre judecătorii Curții, care, în calitatea sa de „Judecător-raportor”, examinează acțiunea introdusă și stabilește dacă decizia referitoare la admisibilitatea acțiunii urmează să fie luată de către o Comisie formată din trei judecători, sau de către o Cameră de șapte judecători³⁶. După caz, judecătorul-raportor poate solicita informații sau documente suplimentare de la părți.

Acțiunile care nu par să satisfacă cerințele de admisibilitate sunt trimise de Judecătorul-raportor unei comisii formate din trei judecători, care fie face o declarație de inadmisibilitate a cauzei, fie radiază acțiunea de pe lista de cauze a Curții, dacă există unanimitate. Această hotărâre, care nu se motivează, este definitivă, adică nu poate fi atacată³⁷.

În cazul în care Comisia nu ajunge la o hotărâre unanimă privind aspectul inadmisibilității, acțiunea este trimisă la o Cameră, care o va analiza atât din punctul de vedere al admisibilității, cât și pe fond³⁸. Camera poate face o declarație de inadmisibilitate a cauzei sau poate radia acțiunea de pe lista de cauze a Curții, prin intermediul unei hotărâri definitive, care nu mai poate fi atacată.

De asemenea, Camera poate fie să solicite părților să transmită informații sau documente suplimentare, fie să invite părțile să depună observații suplimentare în scris, fie să ceară Guvernului pârât să depună observații scrise la care, apoi, reclamantul este invitat să răspundă.

Atunci când Guvernul pârât este notificat, Camera poate decide să examineze simultan atât admisibilitatea cât și fondul cererii, caz în care părțile vor fi invitate să își expună punctul de vedere și cu privire la „reparațiile echitabile” și la „soluționarea pe cale amiabilă”³⁹. Dacă nu se procedează la o „soluționare pe cale amiabilă” iar Camera constată din susținerile părților că respectiva cauză este admisibilă și poate intra în stare de judecată pe fond, va pronunța de îndată o hotărâre privind admisibilitatea⁴⁰.

36. Referitor la Judecătorii-raportori, a se vedea regulile 48, 49 și 50 ale Regulamentului Curții.

37. A se vedea art. 28 din Convenție și Regula 53 din Regulamentul Curții.

38. A se vedea art. 29 din Convenție și Regula 54 și 54A din Regulamentul Curții.

39. A se vedea regula 54A(1) din Regulamentul Curții.

40. A se vedea regula 54A(2) din Regulamentul Curții.

În cazul în care Camera consideră oportun aceasta poate ca, după informarea părților, să procedeze la adoptarea unei hotărâri referitoare la admisibilitate, fără a fi aplicat în prealabil procedura de examinare a admisibilității și a fondului și fără solicitarea adresată părților de a depune observații privind „reparația echitabilă” sau „soluționarea pe cale amiabilă”⁴¹.

Fie la solicitarea reclamantului, fie din oficiu, Camera poate să țină o ședință pentru a se pronunța cu privire la admisibilitate, însă acest lucru se întâmplă rareori în prezent. Dacă se organizează o astfel de ședință, de obicei părțile abordează și aspecte de fond.

Dacă o anumită cauză ridică o problemă deosebit de importantă, Camera își poate declina competența în favoarea Marii Camere, alcătuită din șaptesprezece judecători⁴². Declinarea competenței poate avea loc în orice moment înainte de pronunțarea Camerei și în oricare dintre următoarele două situații: mai întâi, dacă o cauză ridică o problemă gravă care afectează interpretarea Convenției; în al doilea rând, dacă o hotărâre este inconsecventă cu o altă hotărâre pronunțată anterior de Curte. Totuși, părțile au posibilitatea să obiecteze împotriva declinării de competenței, în acest sens având la dispoziție un termen de o lună în decursul căruia pot depune o obiecțiune motivată cu privire la declinarea de competență.

Deciziile privind admisibilitatea pronunțate de Cameră, care urmează procedura menționată anterior prin care Guvernul pârât este notificat, cuprind detalii referitoare la faptele cauzei, la legislația națională relevantă, la susținerile privind încălcarea Convenției, la pretențiilor părților și la constatările Camerei. Aceste hotărâri privind admisibilitatea pot fi unanime sau exprimate prin majoritate, însă în acest din urmă caz, opiniile separate nu sunt publicate iar numele judecătorului cu opinie separată nu este dezvăluit. Decizia de admisibilitate este definitivă, așadar nu poate fi atacată. Admisibilitatea poate fi pronunțată numai cu privire la o anumită parte sau la anumite părți ale acțiunii, situație în care acțiunea va continua numai în ceea ce privește elementele sale admisibile.

21.4.2 CRITERII - INTRODUCERE

Trebuie precizat faptul că aspectul admisibilității are o importanță deosebită în sistemul juridic stabilit de Convenție. În prezent, marea majoritate a acțiunilor introduse la Curții sunt respinse pe motive de admisibilitate.

41. A se vedea regula 54A(3) din Regulamentul Curții.

42. A se vedea art. 30 din Convenție și regula 72 din Regulamentul Curții.

De asemenea, trebuie evidențiat faptul că pentru a putea introduce acțiune la Curte, persoanele trebuie să aibă „calitate procesuală”.

Criteriile privind admisibilitatea și calitatea procesuală sunt prevăzute în Convenție după cum urmează:

“Art. 34⁴³ - Cereri individuale

Curtea poate fi sesizată printr-o cerere de către orice persoană fizică, orice organizație neguvernamentală sau de orice grup de particulari care se pretinde a fi victimă a unei încălcări de către una dintre înaltele părți contractante a drepturilor recunoscute în Convenție sau în Protocoalele sale. Înaltele părți contractante se angajează să nu împiedice prin nici o măsură exercițiul eficace al acestui drept.

Art. 35⁴⁴ - Criterii de admisibilitate

1. Curtea nu poate fi sesizată decât după epuizarea căilor de recurs interne, conform principiilor de drept internațional general recunoscute, și într-un termen de 6 luni, începând cu data deciziei interne definitive.

2. Curtea nu reține nici o cerere individuală introdusă în aplicarea art. 34, dacă:

a) ea este anonimă; sau

b) ea este în mod esențial aceeași cu o cerere examinată anterior de către Curte sau deja supusă unei alte proceduri internaționale de cercetare ori soluționare și dacă ea nu conține fapte noi.

3. Curtea declară inadmisibilă orice cerere individuală introdusă în aplicarea art. 34, atunci când ea consideră cererea incompatibilă cu dispozițiile Convenției sau ale Protocoalelor sale, ori în mod vădit nefondată sau introdusă prin exercitarea abuzivă a dreptului de a introduce acțiune.

4. Curtea respinge orice cerere pe care o consideră inadmisibilă în aplicarea prezentului articol. Ea poate proceda astfel în orice stadiu al procedurii.”

Astfel cum clarifică art. 35(4), Curtea poate declara o cerere ca fiind inadmisibilă în orice moment pe parcursul procedurii dinaintea sa⁴⁵. Însă Guvernul pârât va avea dreptul de a susține inadmisibilitatea în etapa judecării pe fond dacă argumentele privind inadmisibilitatea nu au fost

43. Anterior, acesta a fost articolul 25 al Convenției.

44. Anterior, acesta a fost articolul 26 al Convenției.

45. A se vedea McGinley și Egan -v- Regatul Unit, Nr. 21825/93 și 25414/94, 28.1.00, (1999) 27 EHRR 1.

invocate anterior în etapa de examinare a admisibilității⁴⁶, cu excepția situației în care ulterior acestei etape, au avut loc dezvoltări relevante ce fac necesară reexaminarea aspectului admisibilității⁴⁷, sau dacă au apărut informații noi⁴⁸.

21.4.3 CALITATEA PROCESUALĂ

Articolul 34, menționat mai sus, prevede cerințele aferente calității procesuale – acestea sunt interpretate de Curte în sensul Convenției și nu potrivit reglementărilor interne.

În aplicarea Articolului 34, pot introduce acțiune la Curte trei categorii de subiecte de drept, și anume persoane fizice, grupuri de persoane de drept privat și organizații neguvernamentale. Mai exact, potrivit jurisprudenței Curții, calitatea procesuală a fost în general recunoscută pentru următoarele categorii de persoane:

• Locuitorii unui oraș⁴⁹, locuitorii din vecinătatea unui oraș⁵⁰ și locuitorii unui sat⁵¹;

- Societăți și acționari⁵²;
- sindicate⁵³;
- organisme religioase⁵⁴;
- partide politice⁵⁵;

46. A se vedea regula 55 din Regulamentul Curții.

47. A se vedea Stankov și United Macedonian Organisation Ilinden -v- Bulgaria, Nr. 29221/95 și 29225/95, 2.10.01.

48. A se vedea Haralambidis și alții -v- Grecia, Nr. 36706/97, 29.3.01.

49. A se vedea Guerra și alții -v- Italia Nr. 14967/89, 19.2.98 (1998) 26 EHRR 357.

50. A se vedea Balmer-Schafroth -v- Elveția, Nr. 22110/93, 26.8.97, (1998) 25 EHRR 598.

51. A se vedea Satul Muonio Saami -v- Suedia, Nr. 28222/95, dec. 9.1.01.

52. A se vedea Autronic AG -v- Elveția, Nr. 12726/87, Seria A, Nr. 178, 22.5.90 (1990) 12 EHRR 485, și, Kaplan -v- Regatul Unit, Nr. 7598/76, Dec.17.7.80, (1982) 4 EHRR 64, și Pressos Compania Naviera S.A și alții -v- Belgia, Nr.17849/91, Seria A, Nr.332, 20.11.95, (1996) 21 EHRR 301.

53. A se vedea Sindicatul suedez al mecanicilor de locomotive -v- Suedia, Seria A, Nr. 20, 6.2.76, (1979-80) 1 EHRR 617, și Uniunea Națională a Poliției Belgiene -v- Belgia, Seria A, Nr. 9, 27.10.75, (1970-80) 1 EHRR 578.

54. A se vedea Biserica Catolică Camea -v- Grecia, Nr. 25528/94, 16.9.97, (1999) 27 EHRR 521, și Mitropolia Basarabiei -v- Moldova, Nr. 45701/99, 13.12.01, (2002) 35 EHRR 13, și Biserica Scientologică X -v- Suedia, Nr. 7805/77, 1979, 16 DR 68.

55. A se vedea Refah Partisi (Partidul Bunăstării) și alții -v- Turcia, Nr. 41340/98, 41342/98, 41343/98 și 41344/98, 13.2.03, (2003) 37 EHRR 1, și Stankov și Organizația Macedoneană Unită linden -v- Bulgaria, Nr 29221/95 și 29225/95, 2.10.01.

- copii⁵⁶, fie în nume propriu sau împreună cu adulți sau reprezentanți de un membru al familiei sau o altă persoană; și
- reprezentantul unei alte persoane⁵⁷, de exemplu atunci când victima este vulnerabilă sau are o stare de sănătate precară sau are probleme mentale ori reprezentarea unui copil (situație menționată și mai sus).

Trebuie subliniat că această listă nu epuizează toate categoriile de persoane prevăzute de Articolul 34 ce pot avea calitate procesuală. De asemenea, trebuie avut în vedere faptul că stabilirea calității procesuale se face în fiecare cauză în parte, ceea ce înseamnă că fiecare cauză este interpretată pe baza circumstanțelor sale specifice.

Curtea nu recunoaște calitatea procesuală pentru introducerea unei acțiuni în numele unei persoane decedate. Cu toate acestea, acțiunea poate fi introdusă pentru persoana decedată de o rudă apropiată a acesteia dacă persoana a decedat înainte de a putea introduce acțiunea sau de a depune cererea⁵⁸, sau dacă persoana a decedat în timp ce cauza se afla pe rolul Curții și se poate stabili un interes legitim al rudelor apropiate sau al moștenitorilor⁵⁹, ori atunci când cauza este de importanță generală⁶⁰.

Curtea a refuzat să recunoască calitatea procesuală a companiilor publice deoarece aceste categorii nu intră în mod expres sub incidența Articolului 34 care exclude orice autoritate descentralizată ce exercită funcții publice⁶¹.

De asemenea, Articolul 34 prevede clar că pentru a formula o cerere privind încălcarea Convenției, pe lângă încadrarea în una din aceste trei categorii, reclamantul trebuie să fie „*victimă*” a presupusei încălcări a Convenției. Plângerile abstracte sau ipotetice vor fi respinse ca inadmisibile de Curte⁶².

56. A se vedea Marckx -v- Belgia, Seria A, Nr.31, 13.6.79, (1970-1980) 2 EHRR 330, T și V -v- Regatul Unit, Nr. 24724/94 și 24888/94, 16.12.99, (2000) 30 EHRR 121, Hokkanen -v- Finlanda, Nr. 19823/92, Seria A, Nr. 299-A, 23.9.94, (1995) 19 EHRR 139, și Scozzari și Giunta -v- Italia, Nr. 39221/98 și 41963/98, 13.7.00, (2002) 35 EHRR 12.

57. A se vedea Y.F -v- Turcia, Nr. 24209/94, 22.7.03, și İlhan -v- Turcia, Nr. 22277/93, 27.6.00, (2002) 34 EHRR 36, și Van der Leer -v- Olanda, Nr. 11509/85, Seria A, Nr. 170, 21.2.90, (1990) 12 EHRR 567.

58. A se vedea McCann și alții -v- Regatul Unit, Nr.18984/91, Seria A, Nr. 324, 27.9.95, (1996) 21 EHRR 97, și Kurt -v- Turcia, Nr.24276/94, 25.5.98, (1999) 27 EHRR 373.

59. A se vedea Jecius -v- Lituania, Nr. 34578/97, 31.7.00, (2002) 35 EHRR 16.

60. A se vedea X -v- Franța, 31.3.92, Nr. 9993/82, (1992) 14 EHRR 483.

61. A se vedea Comuna Rothenthurm -v- Elveția, Nr. 13252/87, dec. 14.12.88, 59 DR 251, și Ayuntamiento de M -v- Spania, Nr. 15090/89, dec. 7.1.91, 68 DR 209.

62. A se vedea Lindsay și alții -v- Regatul Unit, Nr. 31699/96, dec. 17.1.97 (1997) 23 EHRR CD 199, și Buckley -v- Regatul Unit, Nr. 20348/92, 25.9.96, (1997) 23 EHRR 101.

Pentru fi considerat victimă, reclamantul trebuie să demonstreze că a fost afectat direct (adică personal) de presupusa încălcare a Convenției. Au existat numeroase cauze în care reclamantul nu a putut demonstra acest lucru⁶³.

În anumite circumstanțe, reclamantul poate invoca faptul că legea în sine încalcă drepturile la care acesta este îndreptățit potrivit Convenției, chiar și atunci când nu s-au aplicat măsuri specifice împotriva reclamantului. În astfel de cazuri, reclamantul este într-adevăr o victimă „potențială”. Reclamantul va trebui să demonstreze că există riscul personal ca el însuși să fie afectat în mod direct de încălcare, spre exemplu, de riscul începerii urmăririi penale datorită unor fapte incriminate prin lege, cum ar fi întreținerea de relații homosexuale⁶⁴. De asemenea, încălcarea Convenției poate avea loc cu ocazia aplicării unor măsuri specifice, cum ar fi expulzarea sau extrădarea⁶⁵.

În fine, reclamantul ar putea pretinde că a fost o “victimă” indirectă a încălcării Convenției, de exemplu atunci când există un grad de rudenie apropiat și persoana în cauză este afectată în mare măsură de ce i se întâmplă membrului familiei, precum în cazurile ce implică persoane „dispărute” în situații de conflict/insecuritate⁶⁶.

Soluționarea unei plângeri de către potențialii reclamanți înainte de a introduce acțiune în fața Curții conduce la pierderea calității de “victimă”⁶⁷ și în consecință la pierderea calității procesuale active. De asemenea, Curtea a stabilit anumite condiții pentru a determina când se poate considera că reclamantul și-a pierdut calitatea de “victimă”, în sensul calității procesuale active în fața Curții. Aceste condiții sunt⁶⁸: în primul rând, autoritățile interne trebuie să fi recunoscut că a existat o încălcare a Convenției; în al doilea rând, reclamantul trebuie să fi fost despăgubit pentru această încălcare; și, în al treilea rând, cauza reclamantului trebuie să fi fost examinată de autoritățile naționale de așa manieră încât să fie posibilă evaluarea măsurii în care încălcarea a fost luată în considerare.

63. A se vedea Fédération Chrétienne des Témoins de Jéhovah de France v- Franța, 53430/99, dec.6.11.01, și Agrotexim și alții -v- Grecia, Nr. 14807/89, Seria A, Nr. 330, 24.10.95, (1996) 21 EHRR 250.

64. A se vedea Sutherland -v- Regatul Unit, Nr. 25186/94, 1.7.97, (1997) 24 EHRR CD 22.

65. A se vedea Soering -v- Regatul Unit, Nr. 14038/88, Seria A, Nr. 161, 7.7.89, (1989) 11 EHRR 439.

66. A se vedea Kurt -v- Turcia, Nr.24276/94, 25.5.98, (1999) 27 EHRR 373.

67. A se vedea Calvelli și Ciglio -v- Italia, Nr. 32967/96, 17.1.02.

68. A se vedea Eckle -v- Germania, Nr. 8130/78, Seria A, Nr.51, 15.7.82, (1983) 5 EHRR 1.

21.4.4 EPUIZAREA CĂILOR DE ATAC INTERNE

În aplicarea Articolului 35(1), Curtea poate soluționa o cerere cu care a fost sesizată doar după epuizarea tuturor căilor de atac interne, conform principiilor de drept internațional general recunoscute.

În practică, la nivel procedural, reclamantul trebuie să demonstreze că a epuizat toate căile de atac interne. Apoi, Guvernul pârât trebuie să încerce să demonstreze contrariul, arătând că există o cale de atac internă pe care reclamantul ar fi trebuit să o folosească dar pe care reclamantul nu a folosit-o. În plus, Guvernul pârât trebuie să demonstreze că acea cale de atac era una eficientă și accesibilă, putând oferi reclamantului mijloace de reparație și că reclamantul ar fi putut folosi această cale la momentul respectiv.

În multe situații, Curtea solicită Guvernului pârât să ofere exemple de căi de atac interne care au fost folosite cu succes în alte cauze. Atunci când Guvernul pârât pretinde că exista o cale de atac internă pe care reclamantul ar fi trebuit să o folosească, reclamantului îi revine sarcina de a arăta de ce acea cale nu era de fapt una adecvată, eficientă sau capabilă de a oferi reparația solicitată.

Reclamantul trebuie să demonstreze că a respectat regulile procedurale interne, ceea ce înseamnă că acesta trebuie să arate că a respectat regulile interne formale și că a apelat la toate mijloacele prevăzute de dreptul național pentru a împiedica încălcarea Convenției – de asemenea, este important să se arate că au fost respectate și termenele procedurale naționale.

Reclamantului îi revine obligația de a recurge doar la căile de atac disponibile, eficiente și suficiente.

O cale de atac este considerată disponibilă dacă reclamantul poate introduce cererea în mod direct, fără intervenția unui organism public sau oficial. În multe situații, Curtea solicită Guvernului pârât să demonstreze că o anumită cale de atac a fost folosită cu succes⁶⁹.

O cale de atac este considerată eficientă și suficientă dacă poate acorda reparații reclamantului pentru presupusa încălcare a Convenției, incluzând aici atât reparațiile judiciare cât și orice reparații administrative. Posibilitatea de a solicita unei autorități să se pronunțe din nou asupra unei hotărâri anterioare nu este în general considerată de Curte drept o cale de atac suficientă⁷⁰, iar reclamantilor nu li se poate impune să

69. A se vedea Conka -v- Belgia, Nr. 51564/99, 5.2.02, (2002) 34 EHRR 54.

70. A se vedea B -v- Regatul Unit, Nr.18711/91, dec. 9.12.92 (1993) 15 EHRR CD 100.

recurgă la căi de atac care sunt total discreționare⁷¹. Dacă există îndoieli privind eficiența unei căi de atac interne, de obicei este mai prudent ca reclamantul să încerce totuși să folosească respectiva cale de atac (inclusiv recursul) chiar și atunci când pe fondul cauzei șansele de succes ar fi minime sau nerealizabile⁷².

Mai ales, reclamantul va trebui să recurgă la o procedură de recurs existentă în căile de atac interne atunci când o astfel de procedură ar putea oferi reparații pentru presupusa încălcare a Convenției⁷³. În mod contrar, reclamantului nu i se va cere să introducă o acțiune în scopul obținerii unei potențiale forme de reparație sau să recurgă la o procedură de recurs care nu ar aduce de fapt nicio reparație⁷⁴.

Atunci când se examinează eficiența unei căi de atac, un factor ce poate fi luat în considerare este durata procedurilor naționale⁷⁵. Dacă există întâzieri privind disponibilitatea unei căi de atac atunci nu este necesar ca reclamantul să folosească acea cale de atac⁷⁶.

Dacă există mai multe căi de atac interne disponibile, reclamantul nu trebuie să le epuizeze pe toate sau nici măcar mai mult de una, dacă nu ar obține prin aceasta o reparație mai însemnată⁷⁷.

În mod excepțional, Curtea poate exonera reclamantul de obligația de a epuiza căile de atac interne în circumstanțe foarte speciale, de exemplu în cazul în care reclamantul se află într-o situație foarte vulnerabilă⁷⁸.

Curtea a arătat că este pregătită să aplice regula epuizării căilor interne de atac cu o anumită flexibilitate și fără un formalism excesiv⁷⁹. În esență, fiecare cauză va fi soluționată pe fond, considerându-se inclusiv contextul general în care operează căile de atac formale și circumstanțele personale ale reclamantului. Întrebarea esențială este: a făcut reclamantul tot ce era posibil pentru a epuiza căile de atac interne?

71. A se vedea Buckley -v- Regatul Unit, Nr. 20348/92, 25.9.96, (1997) 23 EHRR 101.

72. A se vedea Mogos și Krifka -v- Germania, Nr. 78084/01, dec. 27.3.03.

73. A se vedea Epözdemir -v- Turcia, Nr.57039/00, dec. 31.1.02.

74. A se vedea De Wilde, Ooms și Versyp -v- Belgia, Seria A, Nr. 12 , 18.11.70, (1979-80) 1 EHRR 373.

75. A se vedea Tanli -v- Turcia, Nr. 26129/94, dec. 5.3.96.

76. A se vedea Reed -v- Regatul Unit, Nr. 7630/76, dec. 6.12.79, (1981) 3 EHRR 136.

77. A se vedea Moeira Barbosa -v- Portugalia, Nr. 65681/01, dec. 29.4.04.

78. A se vedea Öcalan -v- Turcia, Nr. 46221/99, 12.3.03, (2003), 37 EHRR 10.

79. A se vedea Guzzardi -v- Italia, Seria A, Nr. 39, 6.1.80, (1981) 3 EHRR 333.

21.4.5 REGULA CELOR ȘASE LUNI

Conform Articolului 35(1) al Convenției, Curtea are competență doar în cauzele care i-au fost înaintate în termen de șase luni de la data pronunțării hotărârii definitive în cadrul procedurilor interne.

În aceste situații, termenul menționat începe să curgă a doua zi după pronunțarea hotărârii definitive în procedurile naționale. În practică, aceasta înseamnă data pronunțării hotărârii, dar atunci când hotărârea nu este pronunțată public termenul curge începând cu momentul în care reclamantul este informat în legătură cu hotărârea.

Dacă nu există căi de atac interne disponibile într-o anumită cauză trebuie să se înainteze o cerere Curții în termen de șase luni de la hotărârea sau evenimentul care face obiectul cererii, sau în termen de șase luni de la data la care reclamantul a luat cunoștință de hotărâre sau de eveniment. În mod similar, atunci când se introduce acțiune referitoare la absența unei căi de atac adecvate în legătură cu un act care ar încălca Convenția, cererea trebuie formulată în termen de șase luni de la data celui act.

Atunci când aspectul ce formează obiectul cauzei este în desfășurare (adică nu este un act cu executare imediată), spre exemplu o anumită perioadă petrecută în detenție, termenul curge doar din momentul în care presupusa încălcare a Convenției încetează să producă efecte juridice.

21.4.6 CERERI ANONIME

Conform Articolului 35(2)(a) al Convenției, reclamantul trebuie identificat, altfel cererea nu este admisibilă. Cu toate acestea, reclamantul poate solicita păstrarea confidențialității asupra identității sale dacă această solicitare este justificată⁸⁰. Dacă se acceptă confidențialitatea, datele personale ale reclamantului sunt totuși incluse în cerere dar documentele publice ale Curții vor desemna reclamantul exclusiv prin inițiale sau printr-o literă.

21.4.7 CERERE ÎN MOD ESENȚIAL ACEEAȘI CU UNA EXAMINATĂ ANTERIOR

Conform Articolului 35(2)(b) al Convenției, o cerere care este în esență aceeași cu una examinată anterior de Curte va fi declarată inadmisibilă, dacă nu conține fapte noi⁸¹.

80. A se vedea Art. 47(3) din Regulamentul Curții.

81. A se vedea Vallan -v- Italia, Nr. 9621/81, dec. 13.10.83, 33 DR 217.

Un exemplu în acest sens ar fi atunci când reclamantul introduce aceeași cerere, cu același obiect, în mod repetat în fața Curții.

21.4.8 SOLICITĂRI ÎNAINȚATE DEJA ÎN CADRUL UNEI ALTE PROCEDURI

Conform articolului 35(2)(b) al Convenției, o cerere care a fost deja supusă unei alte proceduri de anchetă internațională sau de soluționare va fi declarată inadmisibilă de Curte, dacă nu conține fapte noi⁸².

21.4.9 INCOMPATIBILITATEA CU CONVENȚIA

Conform articolului 35(3) al Convenției, o cerere care este incompatibilă cu Convenția sau cu Protocoalele acesteia va fi declarată inadmisibilă de Curte. Patru aspecte trebuie să fie luate în considerare din acest punct de vedere. Acestea sunt descrise mai jos.

O cerere va fi inadmisibilă datorită limitelor de jurisdicție a statelor, competență cunoscută și sub denumirea de "*ratione loci*". Este necesar ca presupusa încălcare a Convenției să se fi produs în jurisdicția guvernului pârât. Aceasta se referă în esență la teritoriul statului dar Curtea va considera că un teritoriu se află în jurisdicția statului dacă statul are „control efectiv” asupra teritoriului în cauză sau dacă, prin consimțământul, invitația sau acceptul administrației din acel teritoriu statul exercită toate sau unele din puterile publice exercitate în general de respectivul guvern⁸³.

O cerere va fi inadmisibilă datorită limitelor de acoperire a domeniului drepturilor Convenției, situație cunoscută și sub denumirea de "*ratione materiae*". O presupusă încălcare a Convenției trebuie să se refere la un drept protejat în mod clar prin Convenție, ceea ce înseamnă că dacă dreptul nu se încadrează în domeniul de aplicare al Convenției cererea este inadmisibilă. Se impune însă atenție atunci când Curtea interpretează Convenția în mod dinamic, adică în lumina condițiilor prezente. De exemplu, Curtea a avut o interpretare dinamică pentru domeniul de aplicare al Articolului 8 al Convenției privind noțiunea de respectare a vieții private⁸⁴.

82. A se vedea *Cacerrada Fornieles și Cabeza Mato -v- Spania*, Nr. 17512/90, dec. 6.7.92, 73 DR 214.

83. A se vedea *Cipru -v- Turcia*, Nr. 6780/74 și 6950/75, 10.7.76 (1982) EHRR 482, și *Cipru -v- Turcia*, Nr. 25781/94, 10.5.01, (2002) 35 EHRR 731, și *Louzidou -v- Turcia*, 1996-VI, 23 EHRR 513 GC, și *Bankovic -v- Belgia și alții*, Nr. 52207/99, dec. 12.12.01, 2001-XII, 44 EHRR 5 GC.

84. A se vedea *Lope Ostra -v- Spania*, Nr. 16798/90, Seria A, Nr. 303-C, 9.12.94, (1995) 20 EHRR 27.

O cerere va fi inadmisibilă datorită limitelor de timp privind obligațiile statului prevăzute de Convenție, situație cunoscută și sub denumirea de “*ratione temporis*”. O presupusă încălcare a Convenției care s-a produs înainte ca statul să ratifice Convenția (sau, în baza sistemului aplicat anterior intrării în vigoare a Protocolului 11, înainte ca un stat să fi acceptat dreptul unei cereri individuale directe) va fi inadmisibilă. Atunci când evenimentul care face obiectul cererii a avut loc înainte ca statul să fi ratificat Convenția dar evenimentul a continuat după ratificare, această parte a cererii poate fi admisă – în funcție de faptele din dosar, Curtea ar putea lua în considerare anumite fapte care au avut loc anterior ratificării⁸⁵.

O cerere va fi inadmisibilă datorită limitelor privind persoana care poate formula o cerere în baza Convenției și datorită limitelor privind persoana pârâtului, motiv cunoscut și sub denumirea de “*ratione personae*”. O presupusă încălcare a Convenției care nu vizează un Stat pârât sau o autoritate a Statului va fi inadmisibilă, și anume o cerere înaintată împotriva unei persoane fizice sau a unei organizații private. Dar un Stat nu se poate exonera de răspundere pentru faptele sale prin delegarea obligațiilor care îi revin către persoane fizice sau organizații private⁸⁶. De asemenea, în cauzele privind rele tratamente aplicate de particulari, conform Articolului 1 al Convenției, Statul trebuie să garanteze oricărei persoane din jurisdicția sa drepturile și obligațiile prevăzute de Convenție⁸⁷. De asemenea, o cerere formulată de o persoană fizică sau o organizație care nu pot pretinde în mod legitim a fi victime ale unei presupuse încălcări a Convenției va fi inadmisibilă.

21.4.10 CERERE VĂDIT NEFONDATĂ

Conform Articolului 35(3) al Convenției, o cerere prezintă caracteristica de a fi vădit neîntemeiată va fi declarată inadmisibilă de Curte. Acest lucru se poate întâmpla fie la examinarea inițială (în majoritatea cazurilor) sau, în funcție de natura cauzei, după ce cauza a fost comunicată unui Guvern pârât iar Guvernul respectiv a răspuns.

85. A se vedea Hokannen -v- Finlanda, Nr. 19823/92, Seria A, Nr. 299-A, 23.9.94, (1995) 19 EHRR 139, nad, Sovtransavto Holding -v- Ucraina, Nr. 48553/99, 25.7.02 (2004) 38 EHRR 44.

86. A se vedea Costello-Roberts -v- Regatul Unit, Nr. 13134/87, Seria A, Nr.247-C, 25.3.93, (1995) 19 EHRR 112.

87. A se vedea X și Y -v- Olanda, Nr. 25599/94, 23.9.98 (1999) 27 EHRR 235, și Gustafsson -v- Suedia, Nr. 15573/89, 25.4.96, (1996) 22 EHRR 409.

Un exemplu de astfel de caz este atunci când reclamantul nu furnizează probe care să susțină acuzația de încălcare a Convenției – în această situație, cererea este în mod clar deficientă și, în consecință, vădit nefondată.

Multe din cererile formulate în prezent la Curte sunt declarate inadmisibile pe motiv că sunt vădit nefondate.

21.4.11 ABUZUL DREPTULUI DE SOLICITARE

Conform Articolului 35(3) al Convenției, o cerere considerată de Curte ca reprezentând un abuz al dreptului de a introduce acțiune va fi declarată inadmisibilă.

Ca exemple în acest sens se pot menționa așa-numitele “cereri abuzive”⁸⁸, sau cererile scrise într-un limbaj ofensator⁸⁹, sau, în fine, cererile care ascund în mod intenționat informații relevante față de Curte⁹⁰.

21.5 INTERVENȚII ALE TERȚILOR

Terții pot interveni în cauze supuse soluționării Curții și acest lucru se întâmplă în practică frecvent⁹¹. Statul este îndreptățit să intervină, să formuleze comentarii scrise și să participe la audieri atunci când unul din cetățenii săi este reclamant. În plus, orice persoană interesată poate interveni și formula comentarii scrise sau participa la audieri dacă se consideră că este în interesul bunei administrări a justiției, ceea ce înseamnă că un stat, o persoană fizică sau o organizație etc. poate interveni potrivit acestei prevederi.

În orice moment ulterior notificării unui guvern pârât de către Curte, în legătură cu formularea unei cereri împotriva sa, Curtea poate permite unui terț să intervină. Persoanele care doresc să intervină trebuie să respecte anumite cerințe procedurale⁹².

În general, cererile de intervenție a terților se fac în stadiul de examinare a fondului, dar este, de asemenea, posibil să se ceară permisiunea de intervenție a terților și în etapa de examinare a admisibilității.

88. A se vedea M -v- Regatul Unit, Nr. 13284/87, dec. 15.10.87, 54 DR 214.

89. A se vedea Durringer și alții -v- Franța, Nr. 61164/00 și 18589/02, dec. 4.2.03.

90. A se vedea F -v- Spania, Nr. 13524/88, dec. 12.4.91, 69 DR 185.

91. A se vedea Articolul 36 al Convenției.

92. A se vedea Art. 44 din Regulamentul Curții.

De asemenea, Curtea poate solicita din oficiu intervenția unor terți, dar acest lucru se întâmplă rar în practică.

21.6 ANCHETĂ ȘI INVESTIGAȚII; SARCINA ȘI STANDARDUL PROBELOR

Atunci când o cerere este declarată admisibilă, Curtea procedează la examinarea cauzei și, dacă este necesar, Curtea va efectua o investigație⁹³. Dacă se efectuează o astfel de investigație statele implicate trebuie să „furnizeze toate facilitățile necesare” Curții pentru ca aceasta să clarifice faptele. Cu toate acestea, statele nu pot fi obligate să se prezinte în fața Curții, deși neprezentarea ar putea fi în sine o încălcare a Convenției.

În majoritatea cazurilor faptele nu sunt puse în discuția părților și pot fi stabilite în baza faptelor care au fost luate în considerare de instanțele interne. De asemenea, Curtea de regulă nu contestă concluziile la care a ajuns instanța națională și numai în cazul existenței unor elemente probatorii Curtea se va îndepărta de la concluziile interne⁹⁴. Într-un număr de cazuri, Curtea a fost nevoită să efectueze astfel de investigații pentru a clarifica faptele⁹⁵.

O anexă la Regulamentul Curții reglementează practica și procedura privind stabilirea faptelor și posibilitatea de a adopta orice „măsură de investigare” pentru a clarifica faptele, inclusiv solicitarea de probe scrise ori audierea martorilor și a experților⁹⁶.

Atunci când Curtea efectuează o investigație, este de asemenea posibil să efectueze și anchete la fața locului⁹⁷.

Nu există reguli stricte în ce privește tipul de probe care pot fi prezentate Curții și aceasta nu are o abordare restrictivă privind înaintarea de probe noi. Hotărârile cu privire la probe se iau în funcție de particularitățile fiecărui caz în parte, luând în considerare toate faptele stabilite în acea cauză și natura acuzațiilor.

În ceea ce privește sarcina probei, aceasta diferă în ceea ce privește admisibilitatea, faptele și aspectele de fond. În faza de examinare a admisibilității, reclamantul trebuie să prezinte fapte care să susțină acțiunea sa prin intermediul așa-zisei „începeri a probatorului”, și

93. A se vedea Articolul 38 al Convenției.

94. A se vedea *Klass -v- Germania*, 15473/89, 22.09.93, (1994) 18 EHRR 305.

95. A se vedea *Erdögan -v- Turcia*, 25.4.06.

96. A se vedea “Anexa la Regulament (privind investigațiile)”.

97. A se vedea *Irlanda -v- Regatul Unit*, 18.1.78, (1979-1980) 2 EHRR 25, Seria A, Nr.25, *Poltoratskiy -v- Ucraina*, 29.4.03, Nr. 38812/97, *Balyemez -v- Turcia*, Nr. 32495/03.

anume trebuie să existe suficiente elemente pentru a demonstra că o acțiune nu este neîntemeiată. În ceea ce privește aspectul epuizării căilor de atac interne, sarcina revine la început statului care trebuie să demonstreze existența unor căi adecvate și eficiente iar apoi sarcina revine reclamantului care trebuie să demonstreze că aceste căi sunt în fapt inadecvate și ineficiente, iar apoi statul trebuie să respingă aceste susțineri. În stadiul analizei pe fond situația este mai complexă deoarece depinde de context și se află în legătură cu articolul din Convenție ce se susține că a fost încălcat, ceea ce înseamnă că nu există reguli generale iar jurisprudența trebuie să fie examinată în detaliu.

Standardul de probă se referă la o probă ce dovedește fapta dincolo de orice îndoială rezonabilă, îndoială care ar decurge din faptele prezentate și nu o îndoială strict teoretică sau care are ca scop numai evitarea unei concluzii nefavorabile. Acest standard este specific Convenției, și nu se referă în mod necesar la un concept intern al unui stat, nefiind folosit pentru a stabili răspunderea civilă sau penală, ci pentru a determina răspunderea statului potrivit Convenției.

21.7 SOLUȚIONAREA PE CALE AMIABILĂ

Odată ce o cerere a fost declarată admisibilă, Curtea se pune la dispoziția părților interesate pentru a asigura așa-numita „soluționare pe cale amiabilă” a cauzei cu respectarea drepturilor omului, așa cum sunt ele definite în Convenție⁹⁸. Această procedură oferă reclamantului și Guvernului pârât posibilitatea de a soluționa o dispută fără a fi nevoie să se parcurgă întreaga procedură a Curții.

În fapt, Curtea va scrie părților și le va întreba dacă au propuneri cu privire la soluționare și dacă se convine asupra soluționării atunci cauza este scoasă de pe rolul Curții în baza unei decizii conținând o scurtă prezentare a faptelor și soluția ce a fost stabilită⁹⁹.

În practică, invitația pentru „soluționarea pe cale amiabilă” va fi inclusă în scrisoarea Curții odată cu decizia de admisibilitate. În realitate, rolul Curții în „soluționarea pe cale amiabilă” este în esență acela al unei „cutii poștale”, iar Curtea numai rareori se implică în chestiuni de fond. Procedurile „soluționării pe cale amiabilă” sunt confidentiale și nu prejudiciază argumentele părților în procedurile în fața Curții. Într-adevăr este interzisă orice referire sau invocare a detaliilor negocierilor în procedurile în fața Curții.

98. A se vedea Articolul 38.1(b) al Convenției, și Art. 62 din Regulamentul Curții.

99. A se vedea Articolul 39 al Convenției.

Deși în trecut, mai ales atunci când funcționa Comisia Europeană a Drepturilor Omului, „soluționarea pe cale amiabilă” era aplicată frecvent, în prezent nu se recurge la aceasta foarte des.

JURISPRUDENȚĂ Notar -v- România¹⁰⁰

FAPTE ȘI ARGUMENTE: Unui băiat de 17 ani i-au fost aplicate rele tratamente de către poliție după arestarea sa sub acuzația de tâlhărie. În cele din urmă tratamente, invocând presupuse încălcări ale Articolelor 3, 5.1, 6.1 și 13 ale Convenției;

SOLUȚIONARE: S-a ajuns la o „soluționare pe cale amiabilă”, prin care s-a convenit că băiatul va primi despăgubiri materiale în valoare de 40.875 euro și 8.712,66 euro cheltuieli de judecată.

În plus, guvernul României a fost de acord să continue să facă eforturi pentru protejarea copiilor în dificultate, conform angajamentelor prevăzute de legislație și strategiilor adoptate la nivel național care au înlocuit legislația existentă la acel moment.

21.8 SCOATEREA DE PE ROL

Curtea poate scoate o cauză de pe rol în orice stadiu al procedurii, atunci când consideră că se aplică oricare din următoarele trei situații: în primul rând, reclamantul nu intenționează să dea curs cererii, indiferent de motive; în al doilea rând, problema a fost soluționată, de exemplu prin soluționarea pe cale amiabilă; sau, în al treilea rând, din orice motiv stabilit de Curte potrivit căruia nu se mai justifică continuarea examinării cererii¹⁰¹. Trebuie subliniat faptul că o cauză nu poate fi scoasă de pe rolul Curții dacă respectarea drepturilor omului impune continuarea sa¹⁰².

Cauzele scoase de pe rol pot fi repuse pe rolul Curții dacă aceasta consideră că există circumstanțe excepționale care justifică acest lucru¹⁰³.

În ceea ce privește scoaterea unei cauze de pe rol după luarea unei decizii de admisibilitate, cauza poate fi scoasă de pe rol printr-o hotărâre, care este apoi trimisă Comitetului pentru supravegherea executării sale.

100. Referință Nr. 42860/98, hotărârea din 20.4.04.

101. A se vedea Articolul 37 al Convenției și Art. 43 din Regulamentul Curții.

102. A se vedea Tyrer -v- Regatul Unit, Seria A, Nr. 26 (1979-1980), Nr. 5856/72, 25.4.78, 2 EHRR 1.

103. A se vedea Acar -v- Turcia, Nr. 26307/95, 6.5.03, (2004), 38 EHRR 2.

21.9 PROCEDURA SCRISĂ ȘI ORALĂ

Dacă un caz nu este soluționat prin procedura „soluționării pe cale amiabilă”, Curtea invită părțile să trimită observații finale scrise, ce vor alcătui un „Memoriu”¹⁰⁴. Aspectele considerate inadmisibile nu pot fi incluse în „Memoriu”. Este important să se abordeze orice problemă cât mai complet în „Memoriu” deoarece sistemul Convenției este în principal o procedură scrisă. Se pot include în Memoriu fapte sau probe noi. De asemenea, trebuie să se includă și aspecte privind despăgubirile și cheltuielile de judecată.

Atunci când se ține o ședință aceasta trebuie să fie publică. Părțile pot solicita o audiere orală în oricare stadiu al procedurii, deși Curtea este cea care în final va decide asupra ținerii unei audieri; de asemenea, Curtea poate decide din oficiu organizarea unei audieri¹⁰⁵. Deși majoritatea cauzelor înaintate Marii Camere vor implica o audiere, în practică, în prezent, o audiere orală a fondului cauzelor este mai degrabă excepția și nu regula. De obicei, Curtea trimite părților întrebări care sunt considerate a fi principalele puncte ale cazului. O audiere durează în total aproape două ore și se desfășoară fie în limba engleză, fie în limba franceză. Practica curentă este să se difuzeze pe Internet audierile la puțin timp după ce au avut loc.

21.10 HOTĂRĂRI

21.10.1 PRONUNȚAREA HOTĂRĂRII, RETRIMITEREA ÎN FAȚA MARII CAMERE, RECTIFICAREA, INTERPRETAREA ȘI REVIZUIREA

De obicei, hotărârea este adoptată și apoi este comunicată la câteva luni fie de la audierea orală, fie de la trimiterea observațiilor finale în scris. Hotărârea este foarte structurată, conținând o expunere a faptelor, istoricul procedural, legislația internă, observațiile părților, constatările motivate¹⁰⁶ și concluziile Curții, orice reparație echitabilă acordată și, dacă este cazul, opiniile separate. Hotărârea este fie în limba engleză, fie în limba franceză și este publicată pe pagina de Internet a Curții. Principala reparație acordată de Curte este constatarea încălcării unui drept prevăzut de Convenție, reparația putând include și despăgubiri.

104. Forma Memoriului ar trebui să respecte cerințele prevăzute în Directiva Practică anexată Regulamentului Curții intitulată ‚Susțineri Scrise’.

105. A se vedea Articolul 40 al Convenției și Art. 63, 64, 65 și 70 din Regulamentul Curții.

106. A se vedea Articolul 45(1) al Convenției.

Hotărârile Marii Camere sunt imediat definitive, dar hotărârile altor Camere devin definitive doar în anumite condiții¹⁰⁷.

În termen de trei luni de la pronunțarea hotărârii de către Cameră, în situații excepționale, partea poate solicita retrimiteră cauzei către Marea Cameră pentru pronunțarea unei hotărâri definitive. O astfel de cauză trebuie să ridice o problemă importantă care afectează interpretarea sau aplicarea Convenției sau a Protocoalelor la aceasta, sau o problemă de importanță generală. În această situație cauza este efectiv reexaminată, se pot prezenta fapte noi, iar Marea Cameră se poate prevala de toate competențele Curții pentru a soluționa cazul.

În termen de un an de la pronunțarea hotărârii, oricare din părțile implicate poate solicita interpretarea dispozițiilor hotărârii¹⁰⁸.

În cazuri excepționale, părțile pot încerca să obțină revizuirea unei hotărâri dacă apare un nou fapt decisiv, iar cererea poate fi introdusă în cel mult șase luni de la luarea la cunoștință de către parte a acestui fapt¹⁰⁹. Au existat doar câteva cauze în acest sens¹¹⁰.

Rectificarea erorilor formale, a erorilor de calcul sau a erorilor evidente din hotărâri poate fi efectuată de către Curte¹¹¹.

21.10.2 REPARAȚIA ECHITABILĂ

Articolul 41 al Convenției prevede următoarele:

„În cazul în care Curtea descoperă că a existat o încălcare a Convenției sau a Protocoalelor anexate acesteia și dacă dreptul intern al Înaltei Părți Contractante în cauză permite doar o reparație parțială, Curtea va acorda, dacă este necesar, reparație echitabilă părții prejudiciate”.

Instrucțiunea practică anexată Regulamentului Curții intitulată „Cereri privind reparația echitabilă” prevede în detaliu anumite cerințe referitoare la „reparația echitabilă”.

Atunci când Curtea constată încălcarea Convenției, pe lângă declarația în care precizează acest lucru, Curtea poate oferi „reparație echitabilă”, care este o măsură la discreția Curții. În consecință, „reparația echitabilă” nu este un drept care trebuie aplicat ca atare în cazul constatării unei încălcări. Într-adevăr, Curtea reține în mod frecvent că declararea încălcării este o măsură suficientă pentru protecția drepturilor reclamantului și limitează reparația la acordarea de cheltuieli de judecată.

107. A se vedea Articolul 44 al Convenției.

108. A se vedea Art. 79 din Regulamentul Curții.

109. A se vedea Art. 80 din Regulamentul Curții.

110. A se vedea Stoicescu -v- Romania, Nr. 31551/96, 21.9.04.

111. A se vedea Art. 81 din Regulamentul Curții.

Curtea poate include acordarea „reparației echitabile” în hotărârea pe fond sau se poate pronunța asupra acestui aspect printr-o hotărâre ulterioară¹¹².

Acordarea „reparației echitabile” de către Curte poate cuprinde despăgubiri pentru prejudicii materiale și morale (daune morale), precum și cheltuieli de judecată. În plus, Curtea poate, în anumite circumstanțe, să indice măsuri specifice sau generale pe care trebuie să le ia un stat pentru a „îndrepta” o încălcare a Convenției.

Curtea aplică principiile generale în evaluarea „reparației echitabile”, ceea ce înseamnă că nu se aplică mijloace specifice de calcul al despăgubirilor. În principal, Statul trebuie să acorde reparații pentru efectele unei hotărâri, astfel încât să se revină pe cât de mult posibil la situația existentă înainte de încălcarea Convenției. În practică acest lucru este foarte greu de cuantificat. Astfel, reclamantii sunt puși în situația de a-și particulariza cererile deoarece Curtea nu va acorda reparații din oficiu.

Dacă se ridică pretenții în legătură cu pierderi de natură pecuniară, reclamantul trebuie să stabilească o legătură causală clară între încălcare și pierderile pentru care se cer reparații. În esență este vorba despre o problemă de probare a solicitărilor respective.

Au fost pronunțate hotărâri cu privire la pierderile de natură pecuniară într-o serie de situații, printre care: pierderea câștigurilor; pierderea mijloacelor de câștigare a existenței; pierderea pensiei sau a ajutorului social; cheltuieli medicale; amenzi și taxe impuse; și pierderea valorii terenului.

Se pot solicita reparații și pentru pierderea dobânzii, începând cu data la care compensația/reparația pentru un prejudiciu anterior de natură pecuniară a devenit exigibilă.

S-au acordat reparații pentru prejudicii morale cauzate de pildă de: durere și suferință; supărare și tulburare; traumă; nesiguranță și anxietate; neplăceri; pierderea oportunității; pierderea relației și pierderea reputației.

În conformitate cu principiul „*restitutio in integrum*”, Curtea a permis statului în anumite cauze să returneze terenul și/sau clădirile care au fost expropriate în mod ilegal sau nejustificat¹¹³.

În mod excepțional, Curtea a ordonat unui stat să asigure eliberarea unei persoane deținute¹¹⁴.

112. A se vedea Art. 75 din Regulamentul Curții.

113. A se vedea Brumarescu -v- România, Nr. 28342/95, 23.1.01, (2001) 33 EHRR 36.

114. A se vedea Assanidze -v- Georgia, Nr. 71503/01, 8.4.04.

Curtea poate pronunța hotărâri cu privire la cheltuielile legate de judecată, cu condiția ca acestea să fi fost într-adevăr și în mod necesar făcute pentru a preveni o încălcare a Convenției sau pentru a obține reparație ca urmare a încălcării Convenției și cu condiția ca aceste costuri să fie rezonabile.

Pot fi recuperate și costurile ocazionate de procedurile interne care au vizat obținerea de reparații ca urmare a încălcării Convenției. Sume plătite anterior de Curte pentru asigurarea asistenței juridice sunt deductibile.

„Reparația echitabilă” trebuie plătită în termen de trei luni, în caz contrar aplicându-se penalități de întârziere.

21.10.3 HOTĂRÂRI PILOT

În ultimii ani, Curtea a dezvoltat o nouă procedură cunoscută sub denumirea de „Hotărâri Pilot”, ca o modalitate de a aborda grupuri de cauze identice care decurg din aceeași problemă esențială. De ceva timp, Curtea are pe rol un număr mare de astfel de cauze, cunoscute și sub numele de cauze „repetitive” sau „clone”. Multe dintre aceste cauze se referă la probleme precum durata procedurilor civile și penale, neaplicarea hotărârilor interne și întârzierile la plata despăgubirilor ca urmare a exproprierii. Aceste cauze reprezintă un procent important din volumul de lucru al Curții și contribuie la aglomerarea continuă a completelor Curții.

Principiul procedurii „Hotărâri Pilot” constă în aceea că, atunci când există un număr mare de cereri privind aceeași problemă, reclamantii vor obține reparații mai repede dacă se stabilește o cale de atac eficientă la nivel național (adică în țara de unde provin acele cauze), decât dacă se aduce fiecare cauză în parte în fața Curții. Având în vedere numărul mare de cauze înaintate Curții și suprasolicitarea resurselor sale datorită cauzelor urgente sau a celor care ridică probleme de o mai mare importanță juridică, este posibil ca cererile repetitive să rămână pe rol mai mulți ani până când pot fi soluționate.

Modul de funcționare a procedurii „Hotărâri Pilot” este următorul: atunci când Curtea primește un număr mare de cereri care decurg din aceeași problemă esențială, aceasta poate decide să selecteze una sau mai multe dintre ele care să aibă prioritate. În instrumentarea cauzei sau a cauzelor alese, Curtea va încerca să ajungă la o soluție care să excedă sferei de aplicarea stricte a acelei sau acelor cauze pentru a se referi și la cauze similare care decurg din aceeași problemă.

Hotărârea ce rezultă va fi o „Hotărâre Pilot”, prin care Curtea încearcă

să obțină următoarele patru elemente. În primul rând, să stabilească dacă a existat o încălcare a Convenției. În al doilea rând, să identifice disfuncția din dreptul național care stă la baza încălcării. În al treilea rând, să ofere indicații clare Guvernului pârât privind modalitatea în care poate elimina această disfuncție. În al patrulea rând, să determine instituirea unei căi de atac interne pentru soluționarea cauzelor similare (inclusiv a celor care deja se află pe rolul Curții în judecarea hotărârii pilot) sau, cel puțin, să conducă la o soluție aplicabilă tuturor acestor cauze aflate pe rolul Curții.

Astfel, „Hotărârea Pilot” are ca scop să ajute autoritățile naționale ale Guvernului pârât să elimine problema sistemică sau structurală evidențiată de Curte ca fiind la originea cauzelor repetitive. În acest mod, Curtea ajută Comitetul de Miniștri în rolul său de a asigura că fiecare hotărâre a Curții este aplicată în mod corespunzător de Guvernul pârât.

O trăsătură importantă a procedurii „Hotărârii Pilot” este posibilitatea amânării sau a suspendării examinării celorlalte cauze pentru o anumită perioadă de timp. Aceasta este o altă modalitate de a încuraja autoritățile naționale ale Guvernului pârât să ia măsurile necesare. Cauzele asemănătoare vor fi în general amânate pentru o perioadă determinată de timp iar amânarea poate fi condiționată de o reacție promptă și eficientă a Guvernului pârât la concluziile prezentate în „Hotărârea Pilot”. Totuși, Curtea poate repune pe rol în orice moment orice cauză care a fost amânată dacă acest lucru este în interesul justiției, de exemplu atunci când, datorită circumstanțelor specifice ale reclamanților, ar fi nedrept pentru aceștia să aștepte și mai mult reparațiile.

Trebuie subliniat faptul că nu orice categorie de cauze repetitive este adecvată pentru procedura „Hotărârii Pilot” și nu fiecare „Hotărâre Pilot” va conduce la o amânare a cauzelor, mai ales atunci când problema sistemică afectează majoritatea drepturilor fundamentale ale persoanei în baza Convenției. Un domeniu în care această procedură pare a fi cea mai potrivită se referă la problemele structurale din sfera dreptului de proprietate. În general, procedura a fost considerată, inclusiv de către Guverne, drept o metodă inteligentă de a aborda acțiunile repetitive¹¹⁵.

Prima „Hotărâre Pilot” datează din 2004 și se referă la așa-numitele cazuri în legătură cu „Râul Bug” din Polonia¹¹⁶, fiind finalizată cu succes

115. Până acum doar într-un singur caz Guvernul pârât a contestat fundamentul legal al procedurii hotărârii-pilot, și anume în cauza Sejdivic -v- Italia, 2006-II GC.

116. A se vedea Broniowski -v- Polonia [GC], Nr. 31443/96, 22.6.04 ECHR 2004-V, 43 EHRR 495, și Broniowski -v- Polonia (“Soluționare Amiabilă”) [GC], Nr. 31443/96, 2005-IX, 43 EHRR 1

prin stabilirea unui nou cadru juridic ceea ce a condus la soluționarea cauzelor aflate pe rol¹¹⁷.

21.10.4 SUPRAVEGHEREA ȘI APLICAREA HOTĂRĂRIILOR

Articolul 46 al Convenției prevede următoarele:

1. Înaltele Părți Contractante se angajează să respecte hotărârea definitivă a Curții în orice cauză la care sunt părți.
2. Hotărârea definitivă a Curții va fi transmisă Comitetului de Miniștri, care va supraveghea aplicarea sa”.

Hotărârile Curții au în general o natură declarativă, ceea ce înseamnă că atunci când se stabilește încălcarea Convenției Curtea emite o declarație care constată această încălcare și, în plus, Curtea poate hotărî cu privire la despăgubiri și la cheltuielile de judecată, atunci când este cazul.

Trebuie subliniat faptul că rolul Curții nu este acela de a casa hotărârile curților din Statele pârâte sau de a anula legislația Statelor pârâte ori de a le solicita să-și schimbe legislația sau să introducă orice alte măsuri specifice.

Efectul unei hotărâri în care Curtea constată că a existat o încălcare a Convenției este să oblige în mod legal Statul pârât să pună capăt încălcării și să procedeze la reparații pentru consecințele generate de încălcare, astfel încât să se revină pe cât posibil la situația existentă înaintea încălcării, conform principiului “*restitutio in integrum*”.

Atunci când principiul “*restitutio in integrum*” poate fi pus în aplicare este de datoria Statului să facă acest lucru. Atunci când însă nu mai este posibil ca acest principiu să fie pus în aplicare, Statul pârât este liber să aleagă mijloacele prin care respectă hotărârea, cu condiția ca aceste mijloace să fie conforme concluziilor hotărârii.

Cu toate acestea, deși hotărârile Curții sunt în esență declarative, în ultimii ani Curtea a emis tot mai frecvent anumite indicații Statelor pârâte privind măsurile individuale și generale cele mai adecvate pentru reparație. După cum s-a menționat mai sus, Curtea a ordonat eliberarea persoanelor deținute, a folosit sistemul “Hotărârii Pilot” pentru a corecta erori sistematice¹¹⁸, a recomandat reorganizarea de audieri în instanță¹¹⁹, și a recomandat luarea de măsuri pentru a asigura condiții de detenție

117. A se vedea E.G. -v- Polonia, Nr. 50425/99, și 175 alte cereri Bug River, decizia din 23.09.08.

118. A se vedea Hutten-Czapska -v- Polonia, Nr. 35014/97, 2006-VIII; 45 EHRR 52 GC.

119. A se vedea Gurov -v- Moldova, Hudoc 2006.

adecvate și tratament medical adecvat pentru prizonierii care au nevoie de îngrijiri speciale datorită problemelor mentale¹²⁰.

21.10.5 COMITETUL DE MINIȘTRI

Hotărârile Curții nu sunt direct aplicabile, iar Curtea nu are puterea de a aplica propriile hotărâri. Deși, după cum se menționează mai sus, Curtea a indicat tot mai multe măsuri individuale și generale în hotărârile sale, care ar trebui să ajute la aplicarea lor la nivel național, aceste indicații nu au o forță echivalentă cu cea pe care ar fi putut-o avea dacă ar fi emanat de la o instanță națională.

După cum se menționează mai sus, Articolul 46.2 stabilește răspunderea pentru supravegherea aplicării hotărârilor în sarcina Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei. Comitetul de Miniștri verifică dacă Statul pentru care se constată o încălcare a Convenției a luat măsurile de reparație necesare, care pot fi specifice și/sau generale, pentru a respecta hotărârea Curții. În practică, Statuluiul pârât i se va solicita să raporteze Comitetului de Miniștri orice măsuri luate ca răspuns la o hotărâre a Curții.

Comitetul de Miniștri va dori să ia la cunoștință dacă „reparația echitabilă” acordată de Curte a fost plătită sau dacă au fost respectate celelalte măsuri specifice dispuse în favoarea reclamantului, de exemplu încetarea oricărei conduite ilegale. În plus, Comitetul de Miniștri va dori să ia la cunoștință dacă au fost respectate măsurile generale dispuse în scopul prevenirii altor încălcări similare și anume dacă au fost operate modificări legale, administrative sau de politică.

Comitetul de Miniștri poate lua diferite măsuri pentru a susține aplicarea hotărârii Curții, precum inițiative diplomatice sau emiterea de hotărâri interimare. Atunci când Comitetul de Miniștri constată că o anumită măsură respectă hotărârea Curții va adopta o rezoluție în acest sens. Însă dacă există probleme în legătură cu aplicarea unei hotărâri sau există incertitudini cu privire la aplicarea acesteia, Comitetul de Miniștri poate emite rezoluții formulate în termeni energici pentru a îndemna Statul pârât să ia măsurile necesare de respectare a hotărârii. Atunci când există probleme sistemice constante privind respectarea hotărârilor, Comitetul de Miniștri poate emite rezoluții care îndeamnă Statul pârât la acțiuni suplimentare.

120. A se vedea Dybeku -v- Albania, Hudoc 2007.

Comitetul de Miniștri este îndrumat în activitatea sa de anumite documente oficiale pe care le-a elaborat în acest scop în decursul timpului¹²¹.

Jurisprudență Cotleț -v- România

Extras din “Consiliul Europei, Comitetul de Miniștri, Supravegherea aplicării hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului, Raport anual 2008”, Consiliul Europei, aprilie 2009 (pagina 119):

“33. ROM / Cotleț (examinare încheiată în principiu la cea de-a 1020-a întâlnire în martie 2008) Cerere nr. 38565/97 Hotărârea din 03/06/2003, definitivă la 03/09/2003 Ultima examinare: 1020-6.1.

Ingerință în corespondența reclamantului, reținut în arest, cu fosta Comisie a Drepturilor Omului și CEDO. Ingerința nu era prevăzută de lege, inter alia deoarece nu exista dovada publicării unui act al guvernului privind secretul corespondenței presupus a fi adoptat în 1997, și datorită nerespectării de către autorități a obligației lor pozitive de a asigura accesul reclamantului la materiale necesare corespondenței cu CEDO (hârtie, plicuri și timbre) (încălcarea Art. 8); datorită presiunii ilegale și neacceptabile, până în anul 2000, pentru a împiedica reclamantul să introducă acțiune la CEDO (încălcarea Art. 34).

CEDO a acordat reclamantului reparație echitabilă atât pentru daunele materiale cât și pentru cele morale. În lumina impactului ordonanței de urgență (a se vedea mai jos) nicio altă măsură nu pare a fi necesară.

Ingerința în corespondența deținuților: Guvernul a adoptat o „Ordonanță de urgență” în iunie 2003 care a fost ratificată de Parlament în Octombrie 2003. Conform acesteia, petițiile trimise de deținuți instituțiilor publice, organelor judiciare sau organizațiilor internaționale sunt confidențiale și nu pot fi deschise sau reținute. Aceleași prevederi sunt reiterate în noua lege privind executarea sentințelor, publicată în Monitorul Oficial la 1 iulie 2004 (A se vedea

121. A se vedea “Regulamentul Comitetului de Miniștri pentru supravegherea aplicării hotărârilor și a condițiilor soluționărilor amiabile (Adoptate de Comitetul de Miniștri la 10 mai 2006 la cea de-a 964-a întâlnire a Reprezentanților Permanenți)”, și “Recomandarea Nr. R (2000) 2 a Comitetului de Miniștri către statele membre privind reexaminarea și redeschiderea anumitor cazuri la nivel intern ca urmare a hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului (Adoptate de Comitetul de miniștri la 19 ianuarie 2000 la cea de-a 694-a întâlnire a adjunctilor miniștrilor)”, și (RECOMANDAREA DIN 2008).

și Hotărârea (2007) 92 în cazul *Petra v. România*). În 2003, conform acestor prevederi, Administrația Națională a Penitenciarelor a ordonat personalului penitenciarelor în repetate rânduri să respecte principiul confidențialității și să stabilească reguli pentru organizarea exercitării dreptului deținuților la confidențialitatea corespondenței lor (de ex. s-au instalat cutii poștale, la care deținuților li s-a acordat acces zilnic).

Obligație pozitivă de a asigura accesul la materialele necesare corespondenței cu CEDO: De asemenea, Ordonanța de urgență din 2003 prevede că, deși costurile corespondenței sunt în principiu suportate de deținut, administrația penitenciarului va suporta costurile corespondenței cu instituțiile CEDO în cazul deținuților care nu au mijloace pentru a suporta ei înșiși aceste costuri.

Hotărârea CEDO în cauza *Cotleț* a fost publicată în Monitorul Oficial și a fost trimisă tuturor penitenciarelor în luna iunie 2003. În plus, două circulare au fost trimise autorităților competente, prima după hotărârea CEDO din 23 septembrie 1998 în cauza *Petra* și a doua ulterior acestei cauze.

21.10.6 CURTEA

După cum se menționează mai sus, Comitetul de Miniștri are competența de a aplica hotărârile Curții. Pe de altă parte, au existat discuții referitoare la faptul că și Curtea ar trebui să aibă anumite atribuții în acest sens, și anume Curtea ar trebui să poată examina și să se poată pronunța asupra cererii depuse de o persoană fizică, atunci când aceasta pretinde că Statul pârât și-a încălcat una din obligații în baza Articolului 46, fie prin neaplicarea hotărârii Curții, fie prin introducerea unor măsuri corective insuficiente.

Trebuie menționat că în baza Protocolului 14, Părțile la Convenție pot fi chemate în fața Curții de către Comitetul de Miniștri (dar nu de către o persoană fizică) dacă acel Stat refuză să aplice o hotărâre (conform Articolului 46.1) și, în cazul în care Curtea constată că acel Stat a încălcat Articolul 46.1, va retrimite cauza la Comitetul de Miniștri pentru examinarea măsurilor ce se impun.

22. PROTOCOLUL 14 ȘI PROTOCOLUL 14BIS

Funcționând în baza principiului “întârzierea actului de justiție echivalează cu lipsa acestuia”, Consiliul Europei a constituit un grup de lucru care analizează diferite modalități de îmbunătățire a eficienței Curții.

Această inițiativă a condus la modificarea Convenției prin Protocolul 14.

Acest nou protocol, care necesită ratificarea universală de către toate Părțile Contractante ale Consiliului Europei pentru a intra în vigoare¹²², introduce un număr de modificări, printre care menționăm:

- Un singur judecător se poate pronunța asupra admisibilității cauzei – în prezent se pronunță trei judecători;
- Atunci când cauzele sunt în mare măsură similare celor înaintate anterior Curții, și se datorează în principal neschimbării de către Partea la Convenție a dreptului său intern pentru a rectifica o eroare evidențiată de o hotărâre anterioară, cauza poate fi analizată de trei judecători în locul colegiului de șapte judecători;
- O cauză nu poate fi admisibilă dacă se consideră că reclamantul nu a suferit un „prejudiciu semnificativ”;
- O Parte la Convenție poate fi chemată în fața Curții de către Comitetul de Miniștri dacă statul refuză să aplice o hotărâre; și
- Comitetul de Miniștri poate solicita Curții să interpreteze o hotărâre pentru a ajuta la stabilirea celei mai bune modalități pentru ca Partea la Convenție să se supună hotărârii.

De asemenea, Protocolul 14 va schimba organizarea curentă și procedura Curții sub mai multe aspecte.

Trebuie precizat faptul că Protocolul 14 instituie două noi proceduri cu privire la faza de executare a hotărârilor. Comitetul de Miniștri va putea solicita interpretarea unei hotărâri a Curții și va fi, de asemenea, în măsură să cheme statul respectiv în fața Curții dacă, în opinia sa, acesta refuză să se conformeze unei hotărâri a Curții. În acest caz, Curții i se va cere să stabilească dacă statul și-a îndeplinit obligația prevăzută la articolul 46, respectiv obligația de a respecta o hotărâre definitivă împotriva sa.

În urma deciziilor adoptate la sesiunea ministerială de la Madrid (mai 2009), Curții i se dă de fapt posibilitatea, în conformitate cu dispozițiile Protocolului 14bis, să recurgă la anumite proceduri prevăzute în Protocolul 14.

În conformitate cu aceste noi proceduri, al căror scop este să sprijine Curtea în soluționarea operativă a volumului mare de cauze aflate pe rolul său, se modifică numărul de judecători care analizează anumite categorii de cauze al căror grad de complexitate este mai redus. Spre exemplu, cererile vădit inadmisibile vor putea fi respinse de un singur judecător (spre deosebire de completul de trei judecători, prevăzut de dispozițiile din Convenție). Mai mult, completul de trei judecători va putea

122. Toți membrii Consiliului Europei au ratificat protocolul 14 cu excepția unuia dintre acestea, Rusia.

să declare admisibile și să soluționeze cauzele care sunt în mod evident bine întemeiate, în special atunci când Curtea s-a mai pronunțat într-o speță similară. În acest sens, în sistemul anterior numai Camerele (de șapte judecători) sau Marea Cameră (de șaptesprezece judecători) puteau declara cauzele ca fiind admisibile și pronunța hotărâri.

Aceste proceduri vor fi aplicabile numai statelor care le-au acceptat, fie prin ratificarea Protocolului 14 bis (adoptat la Madrid), fie printr-o declarație privind aplicarea provizorie a Protocolului nr. 14.

Au fost pronunțate deja hotărâri în conformitate cu procedura de judecător unic.

ANEXE

ANEXA I. GHID PRACTIC PENTRU IDENTIFICAREA MATERIALELOR UE ȘI CEJ

1. Modalități de căutare a legislației europene (Eur-Lex)
2. Modalități de căutare a jurisprudenței (Curia, Eur-Lex, Taiex)
3. Documentele instituțiilor și organismelor Uniunii Europene

1. Modalități de căutare a legislației europene (Eur-Lex)

Căutarea generală pe internet (de ex. Google) conduce în cele mai multe cazuri spre site-urile țintă (Eur-Lex și Curia) dar este posibil să trimită și la alte site-uri cu comentarii, bloguri, reviste de specialitate, etc. Pentru siguranța căutării este necesar ca prima sursă accesată să fie sursa oficială, respectiv Eur-Lex și Curia (pentru jurisprudența CJCE și TPI¹).

Izvoarele dreptului comunitar sunt reprezentate de așa-numitul *acquis comunitar*. *Acquis-ul comunitar* este reprezentat de legislația primară (tratatele), legislația secundară (regulamente, directive, decizii, recomandări, etc.), jurisprudența și principiile generale ale dreptului comunitar.

Eur-Lex este o bază de date administrată de Oficiul pentru Publicații Oficiale al Comunităților Europene care acționează în numele tuturor instituțiilor comunitare.

1.1. În general, se face distincție între legislația primară (tratatele) și legislația secundară (regulamente, directive etc.).

Căutarea (numită “căutare simplă”) poate începe de aici http://eur-lex.europa.eu/RECH_menu.do?ihmlang=ro

și are următoarele rubrici:

Căutare generală [Termeni de căutare; Dată sau perioadă; Autor; Rubrici de clasificare; Cuvinte-cheie (EUROVOC)]

Căutare după numărul documentului (Numărul actului, număr CELEX, text consolidat)

Căutare după domeniu (Tratate, Legislație, Acte pregătitoare, Jurisprudență, Întrebări parlamentare)

Căutare după referința publicării (Jurnalul Oficial, Repertoriu de jurisprudență)

1. Tribunalul de Primă Instanță.

1.2. Jurnalul Oficial al Uniunii Europene. Căutarea în Jurnalul Oficial se face în cele două secțiuni: L (legislație) și C (comunicări). Secțiunile E și A sunt Jurnale Oficiale publicate ca anexe la seria C (mai puțin utilizate).

<http://eur-lex.europa.eu/JOIndex.do?ihmlang=ro>

Ediția specială în limba română.

Textele actelor legislative ale instituțiilor și ale Băncii Centrale Europene, adoptate înainte de 1 ianuarie 2007, sunt publicate într-o ediție specială a Jurnalului Oficial al Uniunii Europene, în limbile bulgară și română.

Textele sunt grupate în 20 de capitole, conform clasificării Repertoriului legislației comunitare în vigoare. În fiecare capitol, textele sunt grupate în volume diferite, în ordinea cronologică a publicării lor originale.

<http://eur-lex.europa.eu/JOEdSpecRep.do?year=2007&ihmlang=ro>

1.3. Textele legislative:

1.3.1. Tratatul european în vigoare

Lista tratatelor și trimiteri la versiuni consolidate: <http://eur-lex.europa.eu/ro/treaties/index.htm>

1.3.2. Tratatul de la Lisabona (la momentul redactării prezentului manual, acest tratat nu a intrat încă în vigoare, însă urmare a transmiterii instrumentelor de ratificare de către Republica Cehă, ultimul stat ce a ratificat tratatul, intrarea acestuia în vigoare este iminentă)

Link special pe pagina europa.eu: http://europa.eu/lisbon_treaty/full_text/index_ro.htm

Forma consolidată a fost publicată în JO, C115, 9 mai 2008.

1.3.3. Tratatul de aderare al României la Uniunea Europeană

Legea nr. 157 din 24 mai 2005 pentru ratificarea Tratatului dintre Regatul Belgiei, Republica Cehă, Regatul Danemarcei, Republica Federală Germania, Republica Estonia, Republica Elenă, Regatul Spaniei, Republica Franceză, Irlanda, Republica Italiană, Republica Cipru, Republica Letonia, Republica Lituania, Marele Ducat al Luxemburgului, Republica Ungară, Republica Malta, Regatul Țărilor de Jos, Republica Austria, Republica Polonă, Republica Portugheză, Republica Slovenia, Republica Slovacă, Republica Finlanda, Regatul Suediei, Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord (state membre ale Uniunii Europene), Republica Bulgaria și România privind aderarea Republicii Bulgaria și a

României la Uniunea Europeană, semnat de România la Luxemburg la 25 aprilie 2005.

Alte documente referitoare la aderarea României: <http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:L:2005:157:SOM:RO:HTML>

1.3.4. Legislația secundară

Aveți acces direct la toate documentele incluse pe lista cu rezultatele căutării; trebuie doar să selectați formatul preferat. De asemenea, puteți verifica ce limbi și formate sunt disponibile, puteți afișa date complementare, puteți organiza rezultatele căutării sau redefini criteriile de căutare pentru a vizualiza mai multe documente (aceste opțiuni sunt disponibile în bara galbenă și/sau în căsuța de căutare). Puteți revedea și/sau combina căutările efectuate pe durata unei singure sesiuni, accesând linkul „Istoricul căutărilor”.

Pentru a obține mai multe informații despre un document, faceți clic pe „Notă bibliografică”. Această notă cuprinde o serie de metadate (autor, date, clasificări, formă, documente conexe etc.) care oferă o imagine de ansamblu asupra fiecărui document și evidențiază raporturile sale cu alte documente. Pentru afișarea bilingvă a unui document, accesați linkul „Notă bibliografică + Text (afișare bilingvă)”.

Acolo unde este posibil, EUR-Lex oferă și versiunile consolidate ale documentelor. Acestea sunt publicate exclusiv în vederea documentării și nu au valoare juridică. Le puteți găsi în „nota bibliografică” sau navigând în „Repertoriul legislației comunitare în vigoare”.

Dosarele tematice

Dosarele tematice vă propun o listă de acte normative, pregătitoare și juridice, precum și întrebări parlamentare, referitoare la un anumit sector de activitate comunitară.

Lista nu este exhaustivă și conține cele mai pertinente acte în vigoare în raport cu subiectul ales.

Acele conexe și/sau actele de modificare a documentelor originale pot fi consultate în nota bibliografică a fiecărui document.

2. Modalități de căutare a jurisprudenței (Curia, Eur-Lex, Taiex)

2.1. Jurisprudența este publicată atât pe site-ul Eur-Lex cât și pe site-ul CURIA.

Avantaje ale accesării jurisprudenței pe site-ul CURIA: întreaga bază

de date este gratuită; cauzele sunt publicate în ziua pronunțării hotărârii; ușor de găsit după numărul cauzei. Dezavantaje: cauzele nu au „Nota bibliografică”, prezentă în EUR-LEX.

Jurisprudența CJCE, TPI și TFP² este publicată pe site-ul <http://curia.europa.eu>. Acesta nu este varianta oficială, sigura considerată oficială fiind cea publicată în Culegere.

Din punct de vedere tehnic, jurisprudența anterioară anului 1987 se găsește pe site-ul Eur-Lex, astfel încât se realizează o redirecționare către acesta, dacă acea căutare se referă la o cauză anterioară anului 1987.

2.2. Jurisprudența istorică

Jurisprudența istorică selectată pentru statele care au aderat în 2007 este compusă din cele 948 de decizii din perioada 1956 - aprilie 2004 menționate mai sus, precum și din 63 de decizii din perioada mai 2004 - decembrie 2006. Aceste 1011 decizii sunt în curs de traducere în limbile bulgară și română în centrele de traducere naționale.

Institutul European din România traduce jurisprudența istorică.

http://www.ier.ro/index.php/site/search/traduceri_documents/jurisprudenta

Jurisprudența istorică poate fi găsită și pe site-ul TAIEX – CCVista

<http://ccvista.taieix.be/> prin formularul de căutare aici

<http://ccvista.taieix.be/download.asp>

3. Documentele instituțiilor și organelor Uniunii Europene

OEIL - Parlamentul European: Observatorul legislativ

<http://www.europarl.europa.eu/oeil/index.jsp?form=null&language=en>

PRELEX Monitorizarea procesului decizional între instituții

<http://ec.europa.eu/prelex/apcnet.cfm?CL=ro>

Consiliul European – documente <http://consilium.europa.eu/showPage.aspx?id=1279&lang=ro>

Curtea de Conturi Europeană – documente (rapoarte de audit și avize) <http://eca.europa.eu/portal/page/portal/publications/auditreportsandopinions>

ANEXA II. GHID PRACTIC PENTRU IDENTIFICAREA MATERIALELOR CEDO

Resurse electronice cu privire la Curtea Europeană a Drepturilor Omului și la Convenția Drepturilor Omului:

1. Curtea Europeană a Drepturilor Omului:

Accesați următorul web-site: <http://www.echr.coe.int/echr>

- Pentru Convenția Europeană a Drepturilor Omului și alte texte juridice dați click pe “basic texts”.
- Pentru cazuri soluționate dați click pe “case-law”, apoi pe “HUDOC database”.

2. Consiliul Europei:

Accesați următorul web-site: <http://www.coe.int>

- Pentru tratate și texte juridice dați click pe “A-Z Index”, apoi dați click pe “Treaties (European treaties)”.
- Pentru controlul și executarea hotărârilor judecătorești ale Curții Europene dați click pe “Committee of Ministers”, apoi dați click pe “Documents A-Z Index”, apoi pe “Supervision of execution of judgements of the European Court of Human Rights”.

3. Consiliul Superior al Magistraturii:

Accesați următorul web-site: <http://www.csm>

- Click pe “Jurisprudență”, apoi pe “Drepturile omului”.

4. Înalta Curte de Casație și Justiție a României:

Accesați următorul web-site: <http://www.scj.ro>

- Click pe “Jurisprudență”, apoi pe “Hotărâri ale Curții Europene a Drepturilor Omului - cauzele în care este implicată România”.

5. Institutul European din România

Accesați următorul web-site: <http://www.ier.ro>

- Click pe “Jurisprudența CEDO”.

ANEXA III. REGULILE DE PROCEDURĂ ALE CURȚII EUROPENE DE JUSTIȚIE

A. Regulamentul de procedură al Curții de Justiție

Prezenta ediție conține:

Regulamentul de procedură al Curții de Justiție a Comunităților Europene din 19 iunie 1991 (JO L 176, 4.7.1991, p. 7 și JO L 383, 29.12.1992 - rectificări), cu modificările rezultate din următoarele acte:

1. modificările Regulamentului de procedură al Curții de Justiție a Comunităților Europene din 21 februarie 1995 (JO L 44, 28.2.1995, p. 61);
2. modificările Regulamentului de procedură al Curții de Justiție a Comunităților Europene din 11 martie 1997 (JO L 103, 19.4.1997, p. 1 și JO L 351, 23.12.1997, p. 72, rectificări);
3. modificările Regulamentului de procedură al Curții de Justiție a Comunităților Europene din 16 mai 2000 (JO L 122, 24.5.2000, p. 43);
4. modificările Regulamentului de procedură al Curții de Justiție a Comunităților Europene din 28 noiembrie 2000 (JO L 322, 19.12.2000, p. 1);
5. modificările Regulamentului de procedură al Curții de Justiție a Comunităților Europene din 3 aprilie 2001 (JO L 119, 27.4.2001, p. 1);
6. modificările Regulamentului de procedură al Curții de Justiție a Comunităților Europene din 17 septembrie 2002 (JO L 272, 10.10.2002, p. 24 și JO L 281, 19.10.2002, p. 24, rectificări);
7. modificările Regulamentului de procedură al Curții de Justiție a Comunităților Europene din 8 aprilie 2003 (JO L 147, 14.6.2003, p. 17);
8. Decizia modificată din 10 iunie 2003 privind sărbătorile legale anexată Regulamentului de procedură (JO L 172, 10 iulie 2003, p. 12);
9. modificările Regulamentului de procedură al Curții de Justiție a Comunităților Europene din 19 aprilie 2004 (JO L 132, 29.4.2004, p. 2);
10. modificările Regulamentului de procedură al Curții de Justiție a Comunităților Europene din 20 aprilie 2004 (JO L 127, 29.4.2004, p. 107);
11. modificările Regulamentului de procedură al Curții de Justiție a

- Comunităților Europene din 12 iulie 2005 (JO L 203, 4.8.2005, p. 19);
12. modificările Regulamentului de procedură al Curții de Justiție a Comunităților Europene din 18 octombrie 2005 (JO L 288, 29.10.2005, p. 51);
 13. modificările Regulamentului de procedură al Curții de Justiție a Comunităților Europene din 18 decembrie 2006 (JO L 386, 29.12.2006, p. 44);
 14. modificările Regulamentului de procedură al Curții de Justiție a Comunităților Europene din 15 ianuarie 2008 (JO L 24, 29.1.2008, p. 39);
 15. modificările Regulamentului de procedură al Curții de Justiție a Comunităților Europene din 8 iulie 2008 (JO L 200, 29.7.2008, p. 18);
 16. modificările Regulamentului de procedură din 23 iunie 2008 (JO L 200, 29.7.2008, p. 20);
 17. modificările Regulamentului de procedură din 13 ianuarie 2009 (JO L 24, 28.1.2009, p. 8).

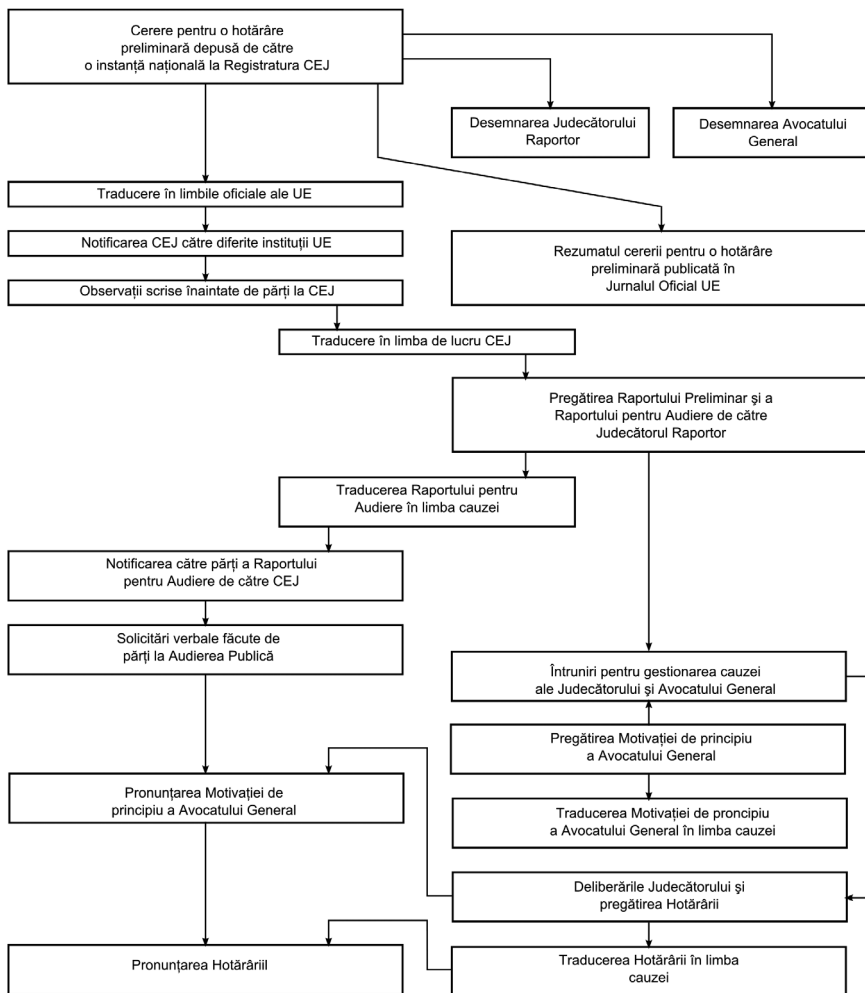
Prezenta ediție nu are valoare juridică. De aceea, considerentele au fost omise.

B. Competența Curții de Justiție de a hotărî, cu titlu preliminar, în domeniul cooperării polițienești și judiciare în materie penală, Serviciul cercetare și documentare, Martie 2008.

C. NOTĂ DE INFORMARE cu privire la efectuarea trimerilor preliminare de către instanțele naționale - SUPPLEMENT ca urmare a intrării în vigoare a procedurii preliminare de urgență aplicabile trimerilor preliminare referitoare la spațiul de libertate, securitate și justiție, 2008.

D. NOTĂ INFORMATIVĂ cu privire la formularea cererilor pentru pronunțarea unei hotărâri preliminare de către organele jurisdicționale naționale (JO C 143, 11.06.2005, p. 1).

ANEXA IV. GRAFIC – PROCEDURA HOTĂRÂRILOR PRELIMINARE

ANEXA V. MATERIALE PENTRU REGLEMENTĂRILE AMIABILE ȘI EXECUTAREA HOTĂRĂRILOR CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI ÎN APLICAREA ARTICOLELOR 39 ȘI 46 ALE CONVENȚIEI EUROPENE PENTRU APĂRAREA DREPTURILOR OMULUI

**Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților
Fundamentale, (așa cum a fost modificată prin Protocolul 14)**

“Articolul 39 – Reglementări amiabile

1. În orice moment al procesului, Curtea se află la dispoziția celor interesați în vederea ajungerii la o reglementare amiabilă a cauzei inspirată din respectarea drepturilor omului astfel cum ele sunt recunoscute în Convenție și în Protocoalele sale.
2. Procedura descrisă la alineatul 1 este confidențială.
3. În cazul reglementării amiabile, Curtea scoate cauza de pe rol printr-o decizie care se limitează la o scurtă expunere a faptelor și a soluției adoptate.
4. Această decizie este transmisă Comitetului Miniștrilor care va supraveghea executarea termenilor reglementării amiabile astfel cum ei figurează în decizie.”

“Articolul 46 – Forța obligatorie și executarea hotărârilor

1. Înaltele Părți contractante se angajează să se conformeze hotărârilor definitive ale Curții în litigiile la care ele sunt părți.
2. Hotărârea definitivă a Curții este transmisă Comitetului Miniștrilor care supraveghează executarea acesteia.
3. Când Comitetul Miniștrilor consideră că supraveghearea executării unei hotărâri definitive este împiedicată de o dificultate de interpretare a acestei hotărâri, el poate sesiza Curtea pentru a-i cere să se pronunțe asupra acestei dificultăți de interpretare. Decizia de sesizare a Curții este luată prin votul majorității a două treimi a reprezentanților care au dreptul de a face parte din Comitet.
4. Când Comitetul Miniștrilor consideră că o Înaltă Parte contractantă refuză să se conformeze unei hotărâri definitive într-un litigiu la care este parte, el poate, după notificarea acestei Părți și printr-o decizie luată prin votul majorității a două treimi a reprezentanților care au dreptul de a face parte din Comitet, să sesizeze Curtea în legătură cu problema respectării de către această Parte a obligației

prevăzute la alineatul 1.

5. Dacă Curtea constată o încălcare a alineatului 1, ea transmite cazul Comitetului Miniștrilor care va examina măsurile ce urmează a fi luate. Dacă Curtea constată că nu a avut loc nici o încălcare a alineatului 1, ea transmite cauza Comitetului Miniștrilor, care decide să încheie examinarea ei.”

Extrase din “Regulamentul Comitetului de Miniștri pentru supravegherea executării hotărârilor și a acordurilor de reglementare amiabilă (Adoptat de Comitetul de Miniștri la 10 mai 2006 în cadrul celei de-a 964 reuniuni a Delegațiilor Miniștrilor) “

“I. Prevederi generale

Articolul 4

1. Comitetul de Miniștri va da prioritate supravegherii executării hotărârilor în care Curtea a identificat ceea ce ea consideră a reprezenta o problemă sistemică în conformitate cu Rezoluția Res(2004)3 a Comitetului de Miniștri cu privire la hotărârile care relevă existența unei probleme sistemice fundamentale.
2. Prioritatea dată cauzelor menționate în primul alineat al acestui articol nu va fi în detrimentul priorității care trebuie dată altor cauze importante, mai ales cauzelor în care încălcarea stabilită a cauzat consecințe grave pentru partea vătămată.”

“II. Supravegherea executării hotărârilor

Articolul 6

Informarea Comitetului de Miniștri cu privire la executarea hotărârii

1. Atunci când, într-o hotărâre transmisă Comitetului de Miniștri în conformitate cu articolul 46, alineatul 2, al Convenției, Curtea a hotărât că a avut loc o încălcare a prevederilor Convenției sau a protocoalelor sale și/sau părții vătămate i s-a acordat o reparație echitabilă în temeiul articolului 41 al Convenției, Comitetul va invita Înalta Parte contractantă în cauză să-l informeze despre măsurile pe care Înalta Parte contractantă le-a luat sau intenționează să le ia în baza hotărârii, având în vedere obligația sa de a se conforma hotărârii conform articolului 46, alineatul 1 din Convenție.
2. Atunci când supraveghează executarea unei hotărâri de către Înalta Parte contractantă în cauză, în conformitate cu articolul 46, alineatul 2 din Convenție, Comitetul de Miniștri va examina:

- a. dacă orice reparație echitabilă acordată de Curte a fost plătită, inclusiv, dacă este cazul, penalitățile de întârziere; precum și
- b. dacă este cazul, luând în considerare autoritatea Înaltei Părți contractante în cauză de a alege mijloacele necesare pentru a executa hotărârea, dacă:
 - i. au fost luate măsuri individuale¹ pentru a asigura că încălcarea a încetat și că partea vătămată este repusă, pe cât e posibil, în aceeași situație în care ea s-a aflat până la încălcarea Convenției;
 - ii. au fost luate măsuri generale², care să prevină noi încălcări similare celei sau celor constatate sau să pună capăt încălcărilor continuate.”

„Articolul 10

Sesizarea Curții pentru interpretarea unei hotărâri

1. Atunci când în conformitate cu articolul 46, alineatul 3 din Convenție, Comitetul de Miniștri consideră că supravegherea executării unei hotărâri definitive este împiedicată de o dificultate de interpretare a hotărârii, el poate sesiza Curtea pentru a-i cere să se pronunțe asupra acestei probleme de interpretare. Decizia de sesizare a Curții este luată cu votul a două treimi a reprezentanților care au dreptul de a face parte din Comitet.

[...]

„Articolul 11

Procedura în cazul refuzului de a se conforma

1. Atunci când în conformitate cu articolul 46, alineatul 4 din Convenție, Comitetul de Miniștri consideră că o Înalță Parte Contractantă refuză să se conformeze unei hotărâri definitive într-o cauză în care ea este parte, el poate, după notificarea Părții respective și printr-o decizie luată cu a două treimi dintre reprezentanții care au dreptul de a face parte din Comitet, să sesizeze Curtea în legătură cu problema respectării de către această Parte a obligației sale.

1. Spre exemplificare, radierea unei condamnări nejustificate din cazierul penal, acordarea unui permis de ședere sau redeschiderea procedurii interne (pentru aceasta din urmă, a se vedea Recomandarea Rec (2002) 2 a Comitetului de Miniștri către statele membre privind reexaminarea sau redeschiderea anumitor cauze la nivel intern în urma hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului, adoptată la 19 ianuarie 2000 în cadrul celei de-a 694-a întruniri a Delegației Miniștrilor).

2. Spre exemplificare, modificările legislative sau normative, modificări ale jurisprudenței sau practicii administrative sau publicarea hotărârii curții în limba statului pârât și diseminarea acesteia către autoritățile responsabile.

2. Procedura cu privire la refuzul de a se conforma va fi inițiată doar în circumstanțe excepționale. Ea nu va fi inițiată decât dacă Comitetul a notificat Înalta Parte contractantă în cauză despre intenția sa de a iniția o astfel de procedură. Notificarea va fi emisă cu cel puțin șase luni înainte de inițierea procedurii, dacă Comitetul nu decide altfel, și va lua forma unei rezoluții provizorii. Această rezoluție va fi luată cu votul a două treimi dintre reprezentanții care au dreptul de a face parte din Comitet.
[...]"

“III. Supravegherea executării acordurilor de reglementare amiabilă

Articolul 12

Informarea Comitetului de Miniștri cu privire la executarea prevederilor acordului de reglementare amiabilă

1. Atunci când o decizie este transmisă Comitetului de Miniștri în conformitate cu articolul 39, alineatul 4 din Convenție, Comitetul va invita Înalta Parte contractantă în cauză să-l informeze despre executarea prevederilor acordului de reglementare amiabilă
2. Comitetul de Miniștri va examina dacă prevederile acordului de reglementare amiabilă, așa precum este prevăzut în decizia Curții, a fost executat.”

Extrase din “Recomandarea Nr. R (2000) 2 a Comitetului de Miniștri către statele membre cu privire la reexaminarea sau redeschiderea unor cauze la nivel intern ca urmare a hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului (Adoptată de Comitetul de Miniștri la 19 ianuarie 2000 în cadrul celei de-a 694-a reuniuni a Delegațiilor Miniștrilor)”

[Comitetul de Miniștri]

“I. Invită, [...] Părțile Contractante să asigure ca la nivel național să existe posibilități adecvate pentru a realiza, în măsura în care este posibil, *restitutio in integrum*;

II. Încurajează Părțile Contractante, în special, să examineze sistemele lor de drept naționale în vederea asigurării existenței unor posibilități adecvate pentru reexaminarea cauzei, inclusiv redeschiderea procedurilor, în cazuri în care Curtea a constatat o încălcare a Convenției, în special dacă:

- (i) partea lezată continuă să sufere consecințe negative foarte grave datorită rezultatului deciziei naționale în cauză, care nu sunt în mod adecvat remediate prin reparația echitabilă și nu pot rectificate

- decât prin reexaminare sau redeschidere, și
- (ii) hotărârea Curții duce la concluzia că
- (a) decizia națională contestată este în esență contrară Convenției, sau
- (b) violarea constatată este cauzată de erori sau deficiențe procedurale de o asemenea gravitate încât există dubii serioase în privința rezultatului procedurilor naționale contestate.”

“MEMORANDUM EXPLICATIV

Introducere

3. Deși Convenția nu include nicio prevedere care să impună obligația Părților Contractante de a prevedea, în legislația națională, reexaminarea sau reînceperea procedurii, existența unei astfel de posibilități s-a dovedit a fi importantă, în anumite circumstanțe și, într-adevăr, în unele cazuri singurul mod de a obține *restitutio in integrum*. Un număr tot mai mare de state au adoptat norme juridice naționale care prevăd posibilitatea unei astfel de reexaminări sau reînceperi. În alte state, această posibilitate a fost dezvoltată de instanțe și de autoritățile naționale în baza legislației în vigoare.

4. Recomandarea de față este o consecință a acestor dezvoltări. Recomandarea invită toate Părțile Contractante să se asigure că sistemele lor juridice includ posibilitățile necesare pentru a realiza, în măsura în care este posibil, *restitutio in integrum* și, în special, să asigure posibilități adecvate pentru reexaminarea cauzelor, cu includerea procedurii de redeschidere.

5. În ceea ce privește termenii, recomandarea utilizează sintagma “reexaminare” ca termen generic. Termenul “redeschiderea procedurii” semnifică redeschiderea procedurii instanței ca metodă specifică de reexaminare. Încălcările Convenției pot fi remediate prin diferite măsuri, de la reexaminarea administrativă a cauzei (de ex. acordarea permisului de ședere care fusese refuzată anterior) la redeschiderea completă a procedurii juridice (de ex. în cauzele de condamnări penale).

6. Recomandarea se aplică în primul rând procedurii juridice, acolo unde legea în vigoare poate ridica cele mai mari obstacole în ceea ce privește noua procedură. Cu toate acestea, recomandarea este aplicabilă, de asemenea, pentru măsurile administrative sau pentru alte măsuri ori proceduri, deși aceste obstacole juridice vor fi de obicei mai puțin importante în aceste domenii.

[...]

Comentarii privind prevederile operaționale

8. [...] toate victimele încălcărilor Convenției trebuie să aibă dreptul, în măsura în care este posibil, la aplicarea eficientă a principiului *restitutio in integrum*. Părțile Contractante trebuie să-și revizuiască în mod corespunzător sistemele juridice în vederea asigurării existenței posibilităților necesare.

9. [...] Statele care încă nu au efectuat acest lucru, [...] [trebuie] să asigure posibilitatea de reexaminare a cauzelor, incluzând redeschiderea procedurii interne, pentru a aplica hotărârile Curții. [...]

10. Practica instituțiilor Convenției a demonstrat faptul că, reexaminarea unei cauze, incluzând redeschiderea procedurii, este deosebit de importantă în special în domeniul dreptului penal. Cu toate acestea, recomandarea nu se limitează la dreptul penal, ci se referă la toate categoriile de cauze, în special cele care îndeplinesc criteriile enumerate în paragrafele (i) și (ii). Scopul acestor criterii suplimentare este de a identifica situațiile excepționale în care obiectivele de garantare a drepturilor individuale și a implementării efective a hotărârilor Curții prevalează asupra principiilor care fundamentează doctrina *res judicata*, în special cel al siguranței juridice, fără a aduce atingere importanței nedisputate a acestor principii.

11. Paragraful (i) urmărește să reglementeze situația în care partea vătămată continuă să sufere consecințe negative foarte grave, care nu pot fi remediate prin reparație echitabilă, din cauza rezultatului procedurii interne. Prevederea se aplică în special persoanelor care au primit o sentință de condamnare de lungă durată și care se află încă în detenție, la momentul în care instituțiile Convenției examinează "cauza". Prevederea se aplică însă și în alte domenii, de exemplu, atunci când unei persoane i se neagă în mod nejustificat anumite drepturi civile sau politice (în special în caz de pierdere sau nerecunoaștere a capacității sau personalității juridice, a declarațiilor de insolvabilitate sau a interdicțiilor în activitatea politică), în situația în care o persoană este oprită, prin încălcarea drepturilor sale, de la exercitarea dreptului la viață de familie sau dacă unui copil i-au fost interzise în mod nejustificat legăturile cu părinții săi. Se înțelege că trebuie să existe o legătură causală directă între încălcarea constatată și continuarea suferinței părții vătămate.

12. Paragraful (ii) urmărește să indice, în cazurile în care condițiile menționate mai sus sunt întrunite, tipul de încălcare pentru care reexaminarea cauzei sau redeschiderea procedurii va avea o importanță

deosebită. Exemple de situații vizate în baza punctului (a) sunt condamnările penale care încalcă Articolul 10 deoarece declarațiile caracterizate ca fiind de natură penală de către autoritățile naționale constituie exercitarea legitimă a libertății de expresie a părții vătămate, sau care încalcă Articolul 9 deoarece comportamentul caracterizat ca fiind de natură penală reprezintă un exercițiu legitim al libertății religiei. Exemple de situații vizate în baza punctului (b) sunt situațiile în care partea vătămată nu a dispus de timp și facilități pentru pregătirea propriei apărări în procesele penale, unde condamnarea s-a bazat pe declarații extrase prin tortură sau pe materiale pe care partea vătămată nu a avut posibilitatea să le verifice ori acolo unde, în procesele civile, părțile nu au fost tratate având în vedere respectul cuvenit pentru principiul egalității armelor. Așa cum reiese din textul recomandării propriu-zise, toate aceste deficiențe trebuie să fie suficient de grave pentru a pune la îndoială rezultatul procedurii interne.

Alte considerații

[...]

15. La elaborarea recomandării s-a recunoscut faptul că redeschiderea sau reexaminarea poate cauza probleme pentru terțele părți, în special atunci când acestea au dobândit drepturile cu bună credință. Totuși, această problemă există deja în aplicarea regulilor interne obișnuite pentru reexaminarea cauzelor sau redeschiderea procedurii. Soluțiile aplicate în aceste cauze trebuie să fie aplicabile, cel puțin *mutatis mutandis*, și în cauzele în care s-a dispus reexaminarea sau redeschiderea în scopul îndeplinirii hotărârilor Curții.

În cazurile de reexaminare sau redeschidere, în care Instanța a acordat reparații echitabile, întrebările „dacă” și „dacă da, în ce fel” trebuie acestea să fie luate în considerare, vor fi la discreția instanțelor sau a autorităților interne competente, luând în considerare circumstanțele specifice fiecărei cauze.”

Extrase din “Recomandarea CM/Rec(2008)2 a Comitetului de Miniștri către statele membre privind metodele eficiente care urmează a fi implementate la nivel național în vederea executării rapide a hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului (Adoptată de Comitetul de Miniștri la 6 februarie 2008 în cadrul celei de-a 1017-a întruniri a Delegațiilor Miniștrilor)

“Comitetul de Miniștri, în conformitate cu articolul 15.b al Statutului Consiliului Europei,

[...]

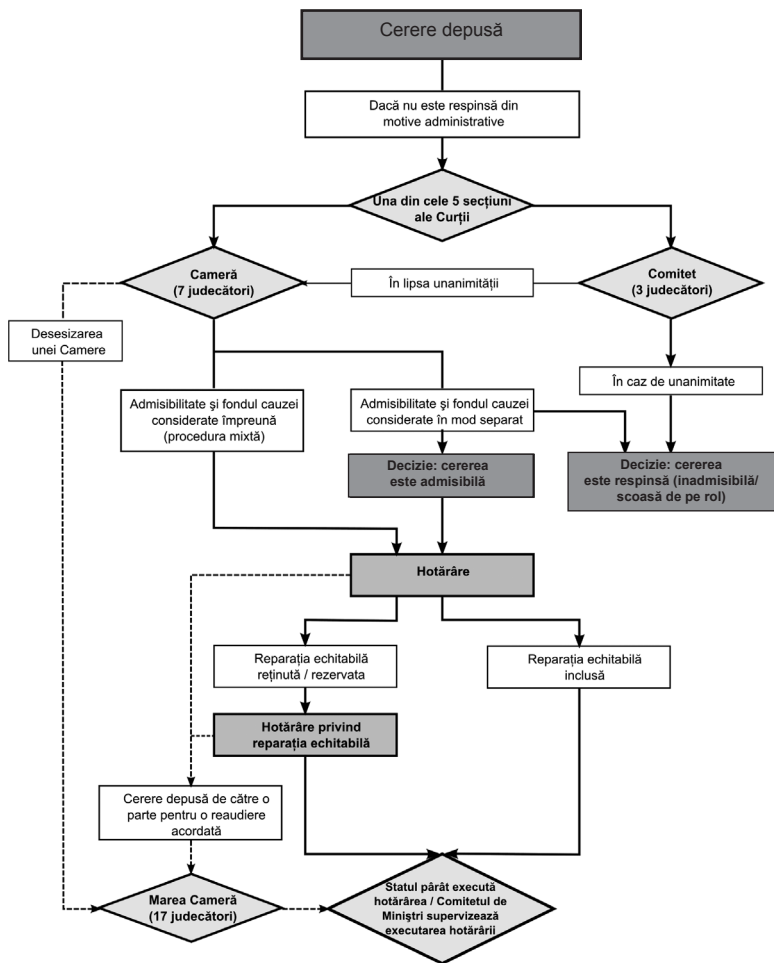
RECOMANDĂ statelor membre:

1. desemnarea unui coordonator – individual sau organism – pentru executarea hotărârilor la nivel național, care să aibă contacte de referință în privința autorităților naționale relevante implicate în procesul de executare. Acest coordonator trebuie să dețină puterea și autoritatea necesare pentru a:
 - obține informațiile relevante;
 - menține legătura cu persoanele sau organismele responsabile la nivel național pentru deciderea măsurilor necesare pentru executarea hotărârii; și
 - dacă este nevoie, lua sau iniția măsurile relevante pentru accelerarea procesului de executare;
2. asigurarea, fie prin Reprezentarea Permanentă sau în alt mod, existenței mecanismelor corespunzătoare pentru un dialog eficient și pentru transmiterea de informații relevante între coordonator și Comitetul de Miniștri;
3. luarea măsurilor necesare pentru a asigura că toate hotărârile sunt executate, precum și că toate hotărârile și rezoluțiile Comitetului de Miniștri legate de aceste hotărâri, sunt diseminate în mod legal și rapid, sub formă de traducere unde este cazul, către toți actorii relevanți din procesul de executare;
4. identificarea într-o etapă cât mai timpurie a măsurilor ce trebuie dispuse pentru a asigura executarea rapidă;
5. facilitarea adoptării oricăror măsuri utile pentru dezvoltarea unor sinergii eficiente între actorii relevanți în procesul de executare la nivel național fie în general fie ca răspuns la o hotărâre specifică, și identificarea competențelor acestor actori;
6. pregătirea rapidă, unde este cazul, a planurilor de acțiune privind măsurile avute în vedere pentru executarea hotărârilor, incluzând, dacă este posibil, un calendar indicativ;
7. luarea măsurilor necesare pentru a asigura că actorii importanți pentru procesul de executare sunt suficient familiarizați cu jurisprudența Curții precum și cu practica și recomandările relevante ale Comitetului de Miniștri;
8. diseminarea vademecumului pregătit de Consiliul Europei pe tema procesului de executare către actorii relevanți și încurajarea utilizării acestuia, precum și a bazei de date a Consiliului Europei

cu informații privind a stadiul de executare a tuturor cauzelor aflate în supravegherea Comitetului de Miniștri;

9. după caz, informarea parlamentelor despre situația procesului de executare a hotărârilor și în privința măsurilor care sunt luate în acest sens;
10. dacă acest lucru este impus de existența unei probleme persistente importante în procesul de executare, asigurarea că toate acțiunile necesare de remediere sunt efectuate la nivel înalt, inclusiv politic, după caz.“

ANEXA VI. REGULILE DE PROCEDURĂ ALE CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI

Această diagramă indică evoluția unei cauze în diferite formațiuni juridice. Pentru a facilita înțelegerea, diagrama nu include anumite etape procedurale – precum transmiterea unei notificări către statul pârât, analizarea unei solicitări pentru reaudiere de către Marea Cameră ori negocierile pentru soluționare pe cale amiabilă.

Excepție: Potrivit Protocolului 14 bis un singur judecător poate declara inadmisibile anumite cauze.

ANEXA VII. PRINCIPALELE TRATATE ȘI CONVENȚII EUROPENE

Drept comunitar:

- “Tratatul de instituire a Comunității Economice Europene” (“Tratatul CE”), semnat în 1957;
- “Actul Unic European”, semnat în 1986;
- “Tratatul privind Uniunea Europeană” (“Tratatul UE”), semnat în 1992;
- “Tratatul de la Amsterdam”, semnat în 1997;
- “Tratatul de la Nisa”, semnat în 2001;
- „Tratatul de la Lisabona”, 2007.

Convenția Europeană a Drepturilor Omului

ANEXA VIII. IZVOARELE PROCEDURALE ALE CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI

1. Regulamentele Curții, Decembrie 2008, Registrul Curții, Strasbourg.
2. Instrucțiuni de practică, Dezbateri judiciare scrise.
3. Instrucțiuni de practică, Cereri privind reparația echitabilă.
4. Instrucțiuni de practică, Procedura de depunere electronică securizată

ANEXA IX. DISPOZIȚII RELEVANTE DIN TRATATUL DE LA LISABONA

1. Procedura hotărârilor întrebări preliminare

Articolul 234 din Tratatul CE:

„Curtea de Justiție este competentă să se pronunțe, cu titlu preliminar, cu privire la:

- (a) interpretarea prezentului tratat;
- (b) validitatea și interpretarea actelor adoptate de instituțiile Comunității și de BCE;
- (c) interpretarea statutelor organismelor înființate printr-un act al Consiliului, în cazul în care statutele respective prevăd acest lucru:

În cazul în care o asemenea chestiune este invocată în fața unei instanțe dintr-un stat membru, această instanță poate, în cazul în care apreciază că o decizie în această privință îi este necesară pentru a pronunța o hotărâre, să ceară Curții de Justiție să se pronunțe cu privire la această chestiune.

În cazul în care o asemenea chestiune este invocată într-o cauză pendinte în fața unei instanțe naționale ale cărei decizii nu sunt supuse vreunei căi de atac în dreptul intern, această instanță este obligată să sesizeze Curtea de Justiție.”

Odată ce Tratatul de la Lisabona intră în vigoare, Articolul 234 (după renumeroare Articolul 267) va fi modificat după cum urmează:

„Curtea de Justiție este competentă să se pronunțe, cu titlu preliminar, cu privire la:

- (a) interpretarea prezentului tratat;
- (b) validitatea și interpretarea actelor adoptate de instituțiile Uniunii;“

[DOUĂ CUVINTE ELIMINATE ȘI O MODIFICARE]

În cazul în care o asemenea chestiune este invocată în fața unei instanțe dintr-un stat membru, această instanță poate, în cazul în care apreciază că o decizie în această privință îi este necesară pentru a pronunța o hotărâre, să ceară Curții de Justiție să se pronunțe cu privire la această chestiune.

În cazul în care o asemenea chestiune este invocată într-o cauză pendinte în fața unei instanțe naționale ale cărei decizii nu sunt supuse

vreunei căi de atac în dreptul intern, această instanță este obligată să sesizeze Curtea de Justiție.

În cazul în care o asemenea chestiune este invocată într-o cauză pendinte în fața unei instanțe judecătorești naționale privind o persoană supusă unei măsuri privative de libertate, Curtea hotărăște în cel mai scurt termen. [O MODIFICARE]

2. UE si CEDO

Articolul 1(8):

“Articolul 6 se modifică după cum urmează:

Articolul 6

[...]

(2) Uniunea aderă la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Competențele Uniunii, astfel cum sunt definite în tratate, nu sunt modificate prin această aderare.

(3) Drepturile fundamentale, astfel cum sunt garantate prin Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și astfel cum rezultă din tradițiile constituționale comune statelor membre, constituie principii generale ale dreptului Uniunii.”

“PROTOCOLUL CU PRIVIRE LA ARTICOLUL 6 ALINEATUL (2) DIN TRATATUL PRIVIND UNIUNEA EUROPEANĂ REFERITOR LA ADERAREA UNIUNII LA CONVENȚIA EUROPEANĂ PENTRU APĂRAREA DREPTURILOR OMULUI ȘI A LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE

ÎNALTELE PĂRȚI CONTRACTANTE AU CONVENIT cu privire la dispozițiile următoare, care se anexează la Tratatul privind Uniunea Europeană și la Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene:

Articolul 1

Acordul privind aderarea Uniunii la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (denumită în continuare „Convenția europeană”), prevăzută la articolul 6 alineatul (2) din Tratatul privind Uniunea Europeană, trebuie să reflecte necesitatea de a conserva caracteristicile specifice ale Uniunii și ale dreptului Uniunii, în special în ceea ce privește:

- (a) modalitățile specifice ale participării eventuale a Uniunii la autoritățile de control ale Convenției europene;
- (b) mecanismele necesare pentru a garanta că acțiunile formulate de statele nemembre și acțiunile individuale sunt îndreptate în mod corect împotriva statelor membre și/sau, după caz, împotriva Uniunii.

Articolul 2

Acordul menționat la articolul 1 trebuie să garanteze că aderarea Uniunii nu aduce atingere nici competențelor Uniunii, nici atribuțiilor instituțiilor acesteia. Acesta trebuie să garanteze că niciuna dintre dispozițiile sale nu aduce atingere situației speciale a statelor membre în ceea ce privește Convenția europeană și, în special, protocoalele acesteia, măsurile adoptate de statele membre prin derogare de la Convenția europeană, în conformitate cu articolul 15 din convenție, precum și rezervele cu privire la Convenția europeană formulate de statele membre, în conformitate cu articolul 57 din convenție.

Articolul 3

Nicio dispoziție a acordului menționat la articolul 1 nu trebuie să aducă atingere articolului 292 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene.”

“A. DECLARAȚIILE CU PRIVIRE LA DISPOZIȚIILE TRATATELOR

1. Declarația cu privire la Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene

Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, care are forță juridică obligatorie, confirmă drepturile fundamentale garantate prin Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, astfel cum rezultă acestea din tradițiile constituționale comune statelor membre.

Prezenta cartă nu extinde domeniul de aplicare a dreptului Uniunii în afara competențelor Uniunii, nici nu creează vreo competență sau sarcină nouă pentru Uniune și nu modifică competențele și sarcinile stabilite de tratate.

2. Declarația cu privire la articolul 6 alineatul (2) din Tratatul privind Uniunea Europeană

Conferința convine că aderarea Uniunii la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale trebuie realizată în conformitate cu proceduri care să permită menținerea aspectelor specifice ordinii juridice a Uniunii. În acest context, Conferința constată existența unui dialog constant între Curtea de Justiție a Uniunii Europene și Curtea Europeană a Drepturilor Omului, dialog care va putea fi consolidat cu ocazia aderării Uniunii la convenția menționată anterior.”

ANEXA X. BIBLIOGRAFIE

Anthony Arnall, *The European Union and Its Court of Justice*, Oxford University Press, 1999

Miriam Aziz, *The Impact of European Rights on National Legal Cultures*, Hart Publishing, Oxford și Portland, Oregon, 2004

Damian Chalmers și Adam Tomkins, *European Union Public Law. Text and Materials*, Cambridge University Press, 2007

Paul Craig, Grainne de Burca, *Dreptul Uniunii Europene, Comentarii, jurisprudență, doctrină*, Ed. Hamangiu, 2009

Renaud Dehousse, *La Cour de Justice des Communautés européennes*, Ed. Montchrestien, Paris, 1994

Olivier Dubos, *Les juridictions nationales, juges communautaire*, Paris, Dalloz, 2001

J. M. Favret, *Droit et Pratique de l'Union Européenne*, Guliano Editeur, 1996

Murray Hunt, *Using Human Rights Law in English Courts*, Hart Publishing, 1997

Miguel Poiars Maduro, *We The Court. The European Court of Justice and the European Economic Constitution. A Critical Reading of Article 30 of the EC Treaty*, Hart Publishing, Oxford-Portland, Oregon, 1999

Andrew Oppenheimer, *The relationship between European Community law and national law*, Cambridge University Press, 1994

Jean-François Renucci, *Droit européen des droits de l'homme*, LGDJ, Paris, 2001

T. Tridimas, *The General Principles of EC Law*, Oxford University Press, Oxford EC Law Library, Oxford, New York, 1999

ANEXA XI. TERMINOLOGIE CHEIE

A. UE

acțiune introdusă în fața instanței naționale (în engleză „proceedings brought before a national court” și în franceză „action engagée devant le juge national”)

acțiune în despăgubiri (în engleză „action for damages/action for compensation” și în franceză „action en réparation”)

acțiune în neîndeplinirea obligațiilor (în engleză „action for failure to fulfil obligations” și în franceză „recours en manquement/action en manquement”)

ansamblul dreptului comunitar (în engleză „corpus of Community law” și în franceză „bloc de la légalité communautaire”)

aplicabilitate directă (în engleză „direct applicability” și în franceză „applicabilité directe”)

aplicabilitate imediată (în engleză „immediate applicability” și în franceză „applicabilité immédiate”)

birou al grefei (în engleză „office of the Registry” și în franceză „bureau du greffe”)

cadru normativ și fapte aflate la originea litigiului (în engleză „relevant legislation and facts” și în franceză „cadre juridique et faits à l'origine du litige”)

capăt de cerere (în engleză „head of claim” și în franceză „chef / chef des conclusions”)

cauză (în engleză „case” și în franceză „affaire”)

cauză aflată la originea hotărârii (în engleză „case which gave rise to the judgement” și în franceză „affaire à l'origine de l'arrêt”)

copie certificată pentru conformitate (în engleză „authenticated copy” și în franceză „copie certifiée conforme”)

decizie de trimitere (în engleză „decision of reference” și în franceză „décision de renvoi”)

hotărâre (în engleză „judgment” și în franceză „arrêt”)

(a) judeca o cauză (în engleză „deal with a case” și în franceză „connaître d'une affaire”)

litigiu între state membre (în engleză „proceedings between Member

States” și în franceză „contentieux entre États membres”)

motiv (în engleză „ground” și în franceză „cause”)

sferă / domeniu de aplicare (în engleză „field of application” și în franceză „champ d’application”)

temei juridic (în engleză „legal basis” și în franceză „base juridique”)

temei legal (în engleză „legal foundation” și în franceză „base de droit”)

termen de procedură (în engleză „procedural delay” și în franceză „délai de procédure”)

Pentru o lista completă, inclusiv cu trimiteri la cauzele Curții de Justiție a Comunității Europene, a se vedea: Institutul European, Glosar Juridic (noiembrie 2007).

B. CEDO

Terminologia cheie privind „Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale” este descrisă în cele ce urmează. Întrucât cele două limbi oficiale ale Convenției sunt limba engleză și limba franceză, terminologia este prezentată în ambele limbi pentru a veni în sprijinul activității de cercetare.

Acces la documente (în engleză „access to documents” și în franceză „accès aux documents”).

Audiere (în engleză „hearing” și în franceză „audience”).

Competența (în engleză „jurisdiction” și în franceză „compétence”).

Condiții de admisibilitate (în engleză „admissibility criteria” și în franceză „conditions de recevabilité”).

Convenția (în engleză „Convention” și în franceză „Convention”).

Derogare (în engleză „derogation” și în franceză „dérogation”).

Discriminare (în engleză „discrimination” și în franceză „discrimination”).

Drepturile omului (în engleză „human rights” și în franceză „les droits de l’homme”).

Egalitate armelor (în engleză „equality of arms” și în franceză „égalité des armes”).

Epuizarea căilor interne de recurs (în engleză „exhaustion of domestic

remedies” și în franceză „l'épuisement des voies de recours internes”).

Executarea hotărârilor (în engleză „execution of judgements” și în franceză „exécution des arrêts”).

Hotărâre (în engleză „judgement” și în franceză „arrêt”).

Inadmisibilitatea (în engleză „inadmissibility” și în franceză „irrecevabilité”).

„Instanță independentă și imparțială” (în engleză „independent and impartial tribunal” și în franceză „tribunal indépendant et impartial”).

Intervenția terților (în engleză „third party intervention” și în franceză „tierce intervention”).

Interzicere (în engleză „prohibition” și în franceză „interdiction”).

Proces echitabil (în engleză „fair trial” și în franceză „procès équitable”).

Proportionalitate (în engleză „proportionality” și în franceză „proportionnalité”).

Protocol (în engleză „Protocol” și în franceză „Protocole”).

Recurs efectiv (în engleză „effective remedy” și în franceză „recours effectif”).

Reparație echitabilă (în engleză „just satisfaction” și în franceză „satisfaction équitable”).

Restricții (în engleză „restrictions” și în franceză „restrictions”).

Rezolvarea pe cale amiabilă (în engleză „finding of a friendly settlement” și în franceză „conclusion d'un règlement amiable”).

Scoaterea de pe rol efectiv (în engleză „striking out applications” și în franceză „radiation”).

Stăpânire pașnică / folosință liniștită a bunurilor (în engleză „peaceful enjoyment of possessions” și în franceză „droit au respect de ses biens”).

ANEXA XII. SITE-URI WEB

A. Drept Comunitar & European

1. Instituționale:

Comisia europeană – www.ec.europa.eu/index_ro.htm

Curtea de Justiție a Comunităților Europene

http://curia.europa.eu/ro/instit/presentationfr/index_cje.htm - prezentare

<http://curia.europa.eu/fr/content/juris/index.htm> - baze de date

2. Documentare și informații:

<http://www.ena.lu/mce.cfm> (<http://www.enafree.lu/fr/>) – Istoricul Comunităților

www.ier.ro – Institutul European din România

www.cjce.ro

www.eulaw.ro

3. Blog-uri:

<http://eubusinesslaw.wordpress.com/>

<http://adjudicatingeurope.eu/>

<http://www.eucaselaw.info/>

<http://eulawblogger.blogspot.com/>

<http://freemovement.wordpress.com/>

<http://jmieurope.typepad.com/>

B. Convenția Europeană a Drepturilor Omului (CEDO)

1. Instituționale:

<http://www.echr.coe.int/echr/en/hudoc> - baza de date, cauze

<http://www.coe.int/SG> - Secretarul General

<http://book.coe.int> - Editura Consiliului Europei

2. Documentare, informații, bloguri:

<http://ahrclawleicester.blogspot.com/> - Separate opinions in the European Court of Human Rights 1999 to 2004

<http://www.echrblog.blogspot.com/>

